

A

శ్రీరామ శృరణంమమ.

చ త్వా రిం శ ద్రా మా య ణ సా ర భూ తం

ఆ శ్చ ర్య రా మా య ణం

శ్రీరామ శృరణంమమ

శ్రీ రామాయణ కేసరీ త్యాదిబిరుదాంకితేన

విజయవాటికా హైందవ్రాన్నతాంగ్లకలాశాలా

ప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయేన

లక్కావర్ణుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిణా

సంగ్రహితం

ప్రకటికృతం.

బెజవాడ,

శ్రీ రామా ముద్రాక్షరశాలాయాం

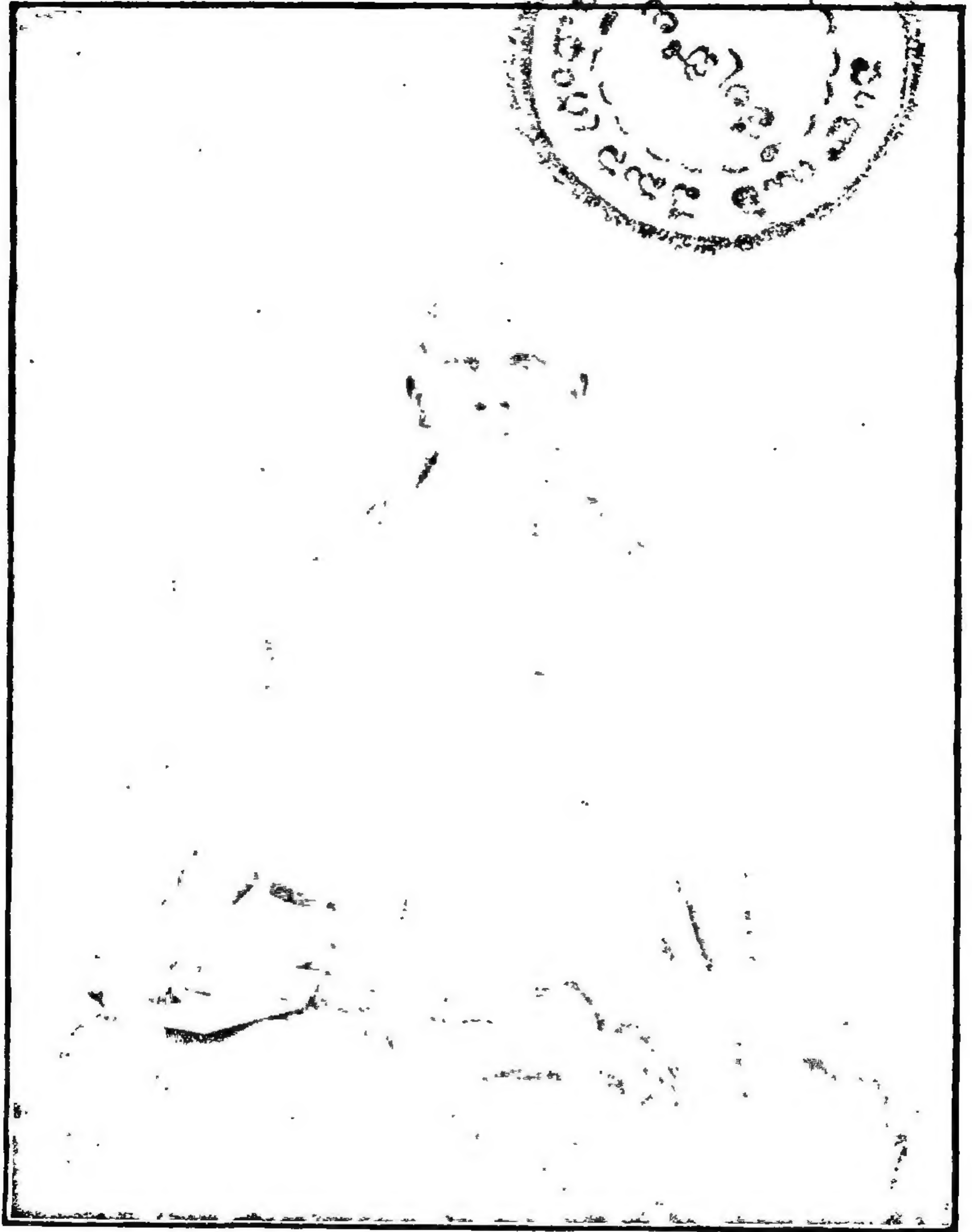
ముద్రాపితం.

౧౯౩౫.

సర్వస్వామ్య సంకలితం.

[మూల్యం. రు 1—4—0.

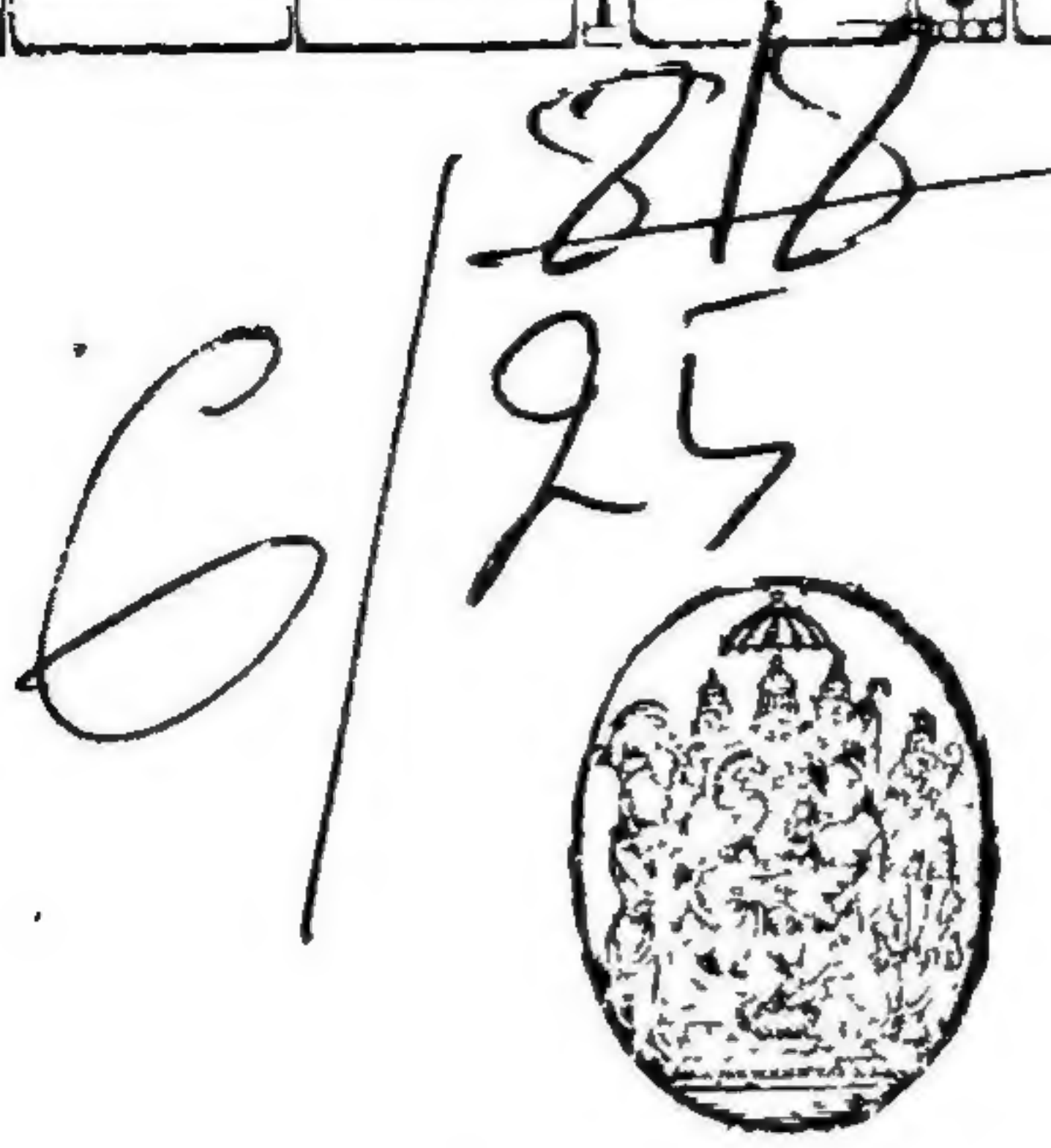
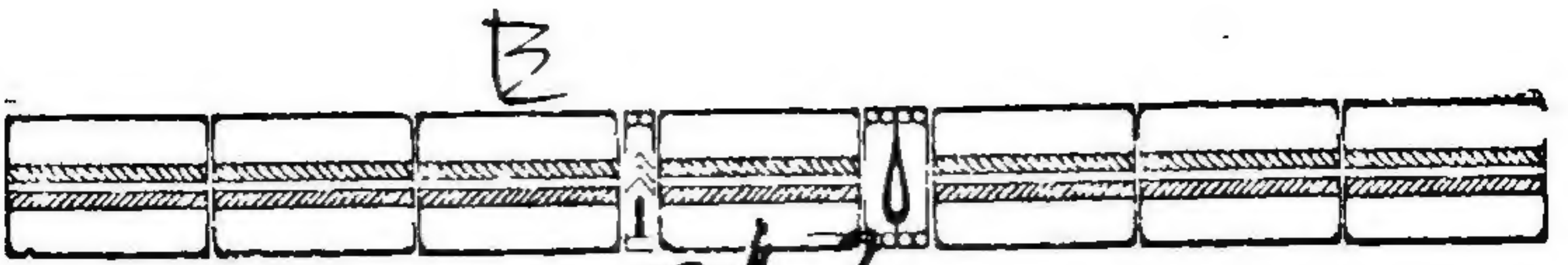
B

గ్రంథరచయిత,
లక్కావఝుల వేంకట కృష్ణశాస్త్రి.

D

卷之四

అంకిత సమర్పణం

శ్లో॥ శ్రీభద్రాచలరామచంద్ర! చరణద్వంద్వే త్వదీయే మయా!
లక్ష్మీవర్షుల కృష్ణనామక భవద్దాసేన సంగుంభితం॥
భక్త్యా చాంకితరూపతోఽర్పిత మిదం త్వాశ్చర్య
రామాయణం!
జీయా దారవిచంద్ర తారక మలం మచ్ఛేయ సే భూయ సే॥

శ్రీరామార్పణమస్తు-
శ్రీరామజంద్రపరబ్రహ్మణేనమః

ఈ బాలకాండ ప్రథమభాగ గ్రంథముద్రణమునకు
విరాళములనొసగుపోషకవర్గమువారి నామములు ప్రక
టింపబడుచున్నవి.

మ హా రా జ పో ష కు లు.

- మ॥ రా॥ శ్రీ. వల్లభజ్యోష్యుల పరబ్రహ్మశాస్త్రిగారు,
రిటైర్డు డిప్యూటీ కలెక్టరు, బందరు. 116-0-0
- ,, అంబడిపూడి రామకృష్ణశాస్త్రిగారు,
అగ్రహారీకులు, మాటూరు. 45-0-0
- ,, వద్దిరాజు వెంకటరంగారావు
దొరగారు, దేశముఖులు మట్టివాడ. 25-0-0
- ,, రాళ్లబండి హనుమంతరావుగారు,
భూస్వాములు బందరు. 20-0-0

రా జ పో ష కు లు.

- మ॥ రా॥ శ్రీ. రావుబహద్దూర్ కృత్తి వెంటి నాగే
శ్వరావుగారు, రిటైర్డు డిప్యూటీ
కలెక్టరు, బెజవాడ. 15-0-0
- ,, కొఠారు రామారావుగారు, M.A L.T
Head Master, H. H. School
Bezwada. 15-0-0

- మ॥ రా॥ శ్రీ. భాగవతుల లక్ష్మీనారాయణగారు
B. A. B. L. ప్రిడరు, బందరు. 15-0-0
- ,, భాగవతుల నారాయణరావుగారు
రిటైరు సబ్ మేజస్ట్రేటు, బందరు. 15-0-0
- ,, కంభంమెట్టు సత్యనారాయణశర్మగారు
B. A., Manager, Instituse of
commerce, బెజవాడ. 15-0-0
- ,, పర్వతం కోటయ్యగారు,
గ్రామాధికారి, వీరవల్లి. 15-0-0
- ,, పర్సా పట్టాభిరామయ్యగారు,
దేశముఖ్, కారేపల్లి. 15-0-0
- పర్సా రామనాథంగారు దేశముఖ్ ,, 15-0-0
- ,, జొన్నలగడ్డ శేషాచలశర్మ, బెజవాడ. 15-0-0
- ,, పెరిశేపల్లి కుటుంబరావుగారు,
సబ్ ప్రొవర్సీర్, బెజవాడ 15-0-0
- ,, శివరాజు వీరభద్రరావుగారు, మడిపల్లి. 15-0-0
- ,, సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసరు తుర్లపాటి
చలపతిరావుగారి తల్లి పున్నమ్మగారు
బెజవాడ. 15-0-0

ప్రధాన పోషకులు.

- మ. రా. శ్రీ. శేట్టలూరి వెంకటరాఘవయ్యంగారు,
M. A. L. T. టీచరు, హిందూ
హైస్కూల్, బెజవాడ. 10-0-0
- మ॥ రా॥ శ్రీ. కట్టమూడి రామకృష్ణారావుగారు,
టీచరు హిందూ హైస్కూల్, బెజవాడ 10-0-0
- ,, కరిపినేని రాజయ్యగారు, కొరిమెర్ల. 10-0-0
- ,, మకరాల లక్ష్మీకాంతయ్యగారు,
తిరువూరు. 10-0-0
- ,, గుడిపాటి వుండరీకాక్షశర్మగారు తేలప్రోలు 10-0-0
- ,, బొమ్మా రెడ్డి అప్పిరెడ్డిగారిభార్య
సుబ్బమ్మగారు పామర్రు. 10-0-0

పోషకులు.

- మ. రా. శ్రీ. Ch. వెంకటసుబ్బారావు, కంభంపాడు. 5-0-0
- ,, వెంపటి వెంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు,
బోర్డు హైస్కూలు
పండితులు, గుడివాడ. 5-0-0
- ,, యల్లంరాజు వుమామహేశ్వరావు
గారు, Over seer, బెజవాడ. 5-0-0
- ,, కురుమదాళి కొండంరాజుగారు, బెజవాడ. 5-0-0
- ,, వీరుభొట్ల శీతారామయ్యగారు, బెజవాడ. 5-0-0

,,	దొంతరాజు హనుమంతరావుగారు,	
	కంటాక్టరు, బెజవాడ.	5-0-0
,,	ప్రతాప రాఘవయ్యగారు, బెజవాడ.	5-0-0
	Hindu High School, B. A., B. E. D. Teachers.	
,,	దుర్గి వేంకటరాజేశ్వరరావుగారు,	,, 5-0-0
,,	బులుసు సుబ్రహ్మణ్యంగారు,	,, 5-0-0
,,	నిట్టల నరసింహంగారు,	,, 5-0-0
,,	పూళ్ళ వల్లభ రాయుడుగారు,	,, 5-0-0
,,	పిడూరు శ్రీ రాములుగారు,	,, 5-0-0
,,	అయనారపు వెంకటరమణయ్యగారు,	
	రిటైర్డ్ సబ్ డివిజనల్ ఆఫీసర్, మధిర.	5-0-0
,,	కందిబండ వెంకటపుకజోత్తమరావు	
	గారు, హైకోర్టు వకీలు, మధిర.	5-0-0
,,	జి. అనంతపద్మనాభశాస్త్రిగారు,	
	హైకోర్టు వకీలు, మధిర.	5-0-0
,,	మాటూరి రంగారావుగారు, ప్రొవర్శీర్,	5-0-0
,,	గోగు రామయ్యగారు, బెజవాడ.	5-0-0
,,	కసిలంక వెంకటాచార్యగారు,	,, 5-0-0
,,	ఏటూరు సత్యనారాయణరావుగారు,	5-0-0
,,	పుళ్ళకండం సత్యనారాయణగారు, మధిర.	5-0-0
,,	మాటూరి నారాయణరావుగారు,	
	మాటూరు,	5-0-0
,,	తోలేటి శీతారామానందరావుగారు,	
	మొఖాసాదారు, పెంగొలను.	5-0-0
,,	పూటూకూరి వెంకటాచార్యగారు,	,, 5-0-0

- „ కోట వెంకయ్యగారు, పెంగొలను. 5-0-0
- „ వేముగంటి రామకృష్ణారావుగారు,
హైకోర్టువకీల్, కంభంమెట్టు 5-0-0
- „ జమలాపురపు వెంకటేశ్వరావుగారు,
హైకోర్టు వకీలు, కంభంమెట్టు. 5-0-0
- „ సర్వదేవరభట్ల వెంకటరాజయ్యగారు,
సబ్ రిజిస్ట్రారు, కంభంమెట్టు. 5-0-0
- „ కావూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు, కంభంమెట్టు. 5-0-0
- „ దాచేపల్లి వెంకటరామనర్సయ్యగారు,
కంభంమెట్టు. 5-0-0
- „ కనకదండి సూర్యనారాయణగారు, ,, 5-0-0
- „ నిట్టల కుమారస్వామిగారు, యకైజు
సబ్ యినస్పెక్టరు, పామర్రు. 5-0-0
- „ రాళ్ళబండి శీతారామయ్యగారు, ,, 5-0-0
- „ కే. శ్రీనివాసరావుగారు, డాక్టరు, ,, 5-0-0
- „ వడ్డి లక్ష్మీనృసింహంగారు.
సబ్ రిజిస్ట్రారు, పామర్రు. 5-0-0
- „ తురపాటి వెంకటహనుమంతరాయ
దీక్షితులుగారు, చేర్మన్, పామర్రు. 5-0-0
- „ తమ్మారెడ్డి రంగారెడ్డిగారు, బియ్యే
బియ్యల్, పామర్రు. 5-0-0
- „ తురపాటి వీరరాఘవయ్యగారు, ,, 5-0-0
- „ తురపాటి కృష్ణమూర్తిగారు. ,, 5-0-0

„	గుడిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు, తేలప్రోలు.	5-0-0
„	డి. వెంకటేశ్వరావుగారు	5-0-0
„	కోట వెంకటనారాయణ	
	వీరభద్రయ్యగారు	5-0-0
„	ఆతుకూరు రామసుబ్బారావుగారు	
	యీ. వెంకటనరసయ్యగారు తేలప్రోలు,,	5-0-0
„	మాడుగుల చలమయ్యగారు	5-0-0
„	అమ్మనమంచి కామయ్యగారు, మధిర.	5-0-0
„	గొట్టుపర్తి సుబ్బారావుగారు,	
	హైకోర్టువకీలు, సింగ రేణిక్వాల్.	5-0-0
„	వద్దిరాజు రామరంగారావుగారు,	
	దేశముఖ, మట్టివాడ.	5-0-0
„	ఆదిమూలం వెంకటాచార్యులు,	
	దొరగారు దేశముఖ కమలాపురం.	5-0-0
డాక్టరు వి.	రామమోహనరావుగారు హనుమకొండ	5-0-0
„	బి. ఉమాహేశ్వరశాస్త్రి,	
	డాక్టరు, కొలిపర.	5-0-0
మానేపల్లి	పుమాహేశ్వరంగారు కామవరపుకోట.	5-0-0
„	కొమరగిరి వెంకటనరసమ్మగారు,	
	గండేపల్లి	5-0-0
„	కరిపినేని శేషమ్మగారు, కొరిమెర్ల.	5-0-0
„	కరిపినేని చిలకమ్మగారు	5-0-0
పై	పోషకవర్గములో విరాళములనిచ్చినవారు కొలదిమంది	
మాత్రమే	కలరు. ఈ మనిషావలు వెంటనే యుక్తబృత్తులు.	

బాలకాండము. (ప్రథమ భాగము.)

విషయసూచిక.

మూహాత్మ్యము.	పుట 1-19
ప్రథమసర్గము-రామచంద్ర వంశావళి ప్రారంభము, సూర్యచరితవర్ణనము.	20-33
ద్వితీయసర్గము-వైవస్వతమనుపరిపాలనము, కకుత్స్థుడు మొదలు రణాశ్వునిపర్యంతము గల సూర్యవంశపురాజుల పరిపాలనాకాల నిరయము.	34-59
తృతీయసర్గము-యువనాశ్వమాంధాతసౌభరుల విచిత్రచరిత్ర వర్ణనము.	60-73
చతుర్థసర్గము-పురుకుత్సచక్రవర్తి మొదలుకొని యంబరీషునిపర్యంతముగల సూర్యవంశ రాజులచరిత్ర వర్ణనము.	74-105
పంచమసర్గము-సింధుద్వీపుని మొదలుకొని యజమహారాజువరకుగల రాజుల చరిత్ర వర్ణనము.	106-135
షష్ఠసర్గము-దశరథచరిత్ర, కౌసల్యాపరిణయము, శాంతాజననతత్త్వయంవరముల వర్ణ నము, సుమిత్రాస్వయంవరము, నారద సమాగమము.	136-155

నప్తమసర్గము-కై కేయూ వివాహానరణము, దశ
రథశంబరుల యుద్ధము, దశరథ సాధ్యుల
యుద్ధము, పుత్రోత్పత్తివిషయమై
దశరథుడు నసిషాదులను సంసదించుట. 156-183

అష్టమసర్గము-ఋష్యశృంగుని చరిత్రవరసము. 185-211

నవమసర్గము-దశరథుని యశ్వమేధ పుత్రకామేష్టుల
వర్ణనము, రావణునివధింప ననతరి
పుమని బ్రహ్మాది దేవతలు విష్ణుమూర్తిని
ప్రార్థించుట. 212-243

దశమసర్గము-పాయ సవిభాగవిచారము, శ్రీరా
మావలారఘట్టము, రామనామ
నిర్వచనము. 244-277

ఏకాదశసర్గము-కౌసల్యా, సుమిత్రా, కైకే
యిల పూర్వజన్మవృత్తాంతము. దశరథ
పూర్వజన్మవృత్తాంతము. 278-283

ద్వాదశసర్గము-శ్రీరామదర్శనార్థము బ్రహ్మాది
దేవతలు వచ్చుట, కైకేయిసమునుండి
శివుడు భిక్షురూపముతో వచ్చుట. 284-289

త్రయోదశసర్గము-రామలీలలు. 290-293

చతుర్దశసర్గము-రామలీలావర్ణనము, కాక
భుషుండోపఖ్యానము. 294-297

పంచదశసర్గము-రాముడు మొదలగు బాలురసంత
సముచిత దేవగంధర్వనిగానమురామా
దుల యుపనయనము, విద్యాపరిపూర్తి. 298-314

శ్రీ రస్తు. — శుభ మస్తు.

ఉ పో ధ్వా తః

భోభో విద్వద్భృందారకాఃస్వీక్రియతామియం విజ్ఞప్తిః
రామాయణం రామాయణమితి శిరోభిరుహ్యతే కిలాఽబాల
గోపాలం, రఘువంశశ్రవణంసావతాకికా లోకపావనీ కాచి
ల్కథాసుధా-స్పష్టమేవ విదమః- తత్ప్రపంచోఽపి వ్యస
వాల్మీకివిశ్వామిత్రాదికవినతమై ర్మహాత్మభి స్స్వస్వభక్తి
పారవశ్యాద్భహుధా వర్ణితః. తత్ప్రప్యస్తి భిదా పరస్పరం
రామాయణానామితి రణరణకం కృత్వా మూలస్యాప్య
ప్రమాణతాం సంపాదయంతిస్మాధునికాః-తదపనోదమిచ్ఛుభి
శ్రీరామాయణతీర్థేత్యాదివిరుదాంకితైఃలక్ష్మణవర్కులవెంకట
కృష్ణశాస్త్రిభిః పరిశీల్యచత్వారింశద్రామాయణాని పరి
గృహ్య సారం పరిభాష్య పరభావం దీప్తిపఠితశాంతా
జననస్వయంవరాదిచిత్రకథాకలనేన స్వకృతే రాశ్చర్య
రామాయణమితి నామ నిర్వాహ్య వేదోపబృంహణాయే
దమితిహాసమితి వాల్మీకిప్రతిజ్ఞావివేచనాయ తత్రతత్ర
పదగతధర్మప్రవృత్తిసూత్రాదిభిఃప్రమాణయన్వాఖ్యాయ,
గీర్వాణభాషానభిజ్ఞానా ముపకారాయ ప్రతిశ్లోక మాంధ్ర
వచనరచనయాఽనుగృహ్య పరిష్కృతం పరితోఽధునా పర
ముపకురుత ఇదం పుస్తకం పండితపామరాణాం, అపిచ భవిష్య
పురాణానుసారేణ ద్వాషష్టైః రామపూర్వాణాం రాజాం
పరిపాలనకాలవిశేష శ్చ నిరధారి - తత్తత్కథాఽన్యోన్య

ఉ పోద్ధాతము.

ఓపండితశ్రేష్ఠులారా! ఈవిన్నపమును స్వీకరింపుడు. రఘువంశ ప్రశంసకుఁబతాకమగు, లోకపావనమనగు రామకథామృతమును, రామాయణము రామాయణమని యబాలగోపాలము తమ శిరములచే కహించుచుండెననియు, నాకథాప్రపంచమును, వ్యాసవాగ్మీకి విశ్వామిత్రాది కవిసత్తములగు మహాత్ములు లవతమ భక్తిపారవశ్యముచే ననేక విధములుగ పర్ణించిరి యనియుఁ బండితలకుఁ దెలిసినవిషయమే యైయున్నది ఆరామాయణములకునుఁ బరస్పర భేదమున్నదియని యాధునికులు మూలములకుఁగూడ నప్రామాణ్యమునుఁ గల్పించుచుండిరి. వాని నన్నిటినిఁ బోగొట్టదలచి రామాయణతీర్థత్వాదివిరుదాఁకితులగు లక్ష్మణకర్ణుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారు నలుదిరామాయణములనుఁ బరిశీలించి వాని లోని సారమును గ్రహించి పూర్ణమునుఁ బరిశీలించి దిలీపచరితము, శాంతాజననము, శాంతాస్వయంవరము, మొదలగు చిత్రకథాసంకలనముచేఁ దనగ్రంథమున కౌశ్వర్యరామాయణమును నామమును నిశ్చయించి, రామాయణము వేదోపబృహత్కమానెడి వాగ్మీకిప్రజ్ఞాను శివరించుటకు నచ్చటచ్చట పదములయందలి ధర్మప్రకృతికి నూత్రానులనుఁ బ్రమాణమునుగాఁజూపుచు వ్యాఖ్యానమునుఁ జేయుచు, సంస్కృతభాషను గురై టుంగనివారల యుపకారమునకై ప్రజ్ఞాలోకమున కౌద్రితాత్పర్యమును వాయుచు వారిచేఁ బరిష్కృతమైన యీ ఘోరము పండితపామరులకు మిక్కిలి యుపయోగకరమై యున్నది మఱియు రామచంద్రమూర్తికిఁ బూర్వులగు నరునదియిద్దరు రాజుల పరిపాలనకొలనిర్ణయములను కవివ్యపురాణానుసారముచే నిర్ధారణముచేసిరి. ఆనూకథలకుఁ బరస్పరసంబంధము పూర్వజన్మవృత్తాంతములవర్ణనము, మనస్సును మిక్కిలి యాశ్చర్యరసములొ మునుగునట్లు చేయుచున్నందున నీగ్రంథమునకౌశ్వర్యరామాయణమని నామకరణమునుఁ జేయుట యుక్తమని తలచెదను.

సంబంధః పూర్వజన్మాదివర్ణనం చాతీవ మన ఆశ్చర్యరస
 మగ్నంతనోతీతి యుక్తమస్యాశ్చర్యరామాయణత్వ మితి
 మన్యే — తతదక్షు తతదృషిప్రణితై శ్లోకై స్సంధాన
 ప్రయోజనై స్వకీయైశ్చైవైస్సంగధితోఽయం గ్రంథః.
 సంపద్యేన మానుషా ర్వా చిరకాలాభిలషితం రామాయ
 ణకథాసం దేహకంటకశోధనంకుర్వంత్యార్యాః తి పార్థ
 యామహే- తత్రభగవత శ్వాస్త్రవర్యాః కృష్ణామండల
 లాంతర్గతపామరుగ్రామవాస్తవ్యా శ్చిరకాలాధ్యుషిత
 విజయవాటికాహైందవంగ్లకలాశాలాప్రధానసంస్కృ
 తోపాధ్యాయపదవీకా స్తర్కవేదాన్తజ్యోతిరాదిశాస్త్ర
 తత్త్వపారదృశ్యాన స్తప్తచత్వారింశత్సమవయోవిభాజితా
 స్తత్రితత్ర ప్రశీతస్వరామాయణానువచనేన సంపా
 దితానేకవిరుదా రారాజంతే సర్వవిధయా సమృధ్యా-
 ఇతఃపరంవిశేషాగ్రంథరాజవవాఽచగమయితేతి విరమ్యై
 తాదృశమహాకృతీసంతానవిరచనాయ శ్రీమతోఽ
 భ్యర్థయేత్ తేషాం దీర్ఘాయురారోగ్యాదిప్రదానాయ భగ
 వంత ముమాశాంతం రమాశాంతం చధ్యాయే బహుప్ర
 యాసాసాదితస్యైతస్య గంధస్య ముద్రణాదిద్రవ్యసాధ్యప్ర
 యోజనేషు సర్వేఽపి సహాయా భవంత్యితి | పార్థయన్నితో
 విరత ఏవాహం-అనసూయాగ్రహగ్రస్తహృదయేభ్యసర్వే
 భ్యోఽపిరోచత ఏనాఽయంకోశః-రోచత ఏవాఽయంకోశః-

25—8—35,
 బె జ వా డ.
 ఆల్ మ కాం.

ఇత్యం, పండితవిధేయః
 తాడేపలి రాఘవనా రాయణశాస్త్రీ.
 శతావధానీ, చంద్రవౌలు.

ఆయా ఘట్టములయందు నాయావహార్షి ప్రణీతములగు శ్లోకములను
పరస్పరశ్లోకసంధానముకొఱకు మధ్యమధ్యంబును స్వయంకృతశ్లోకములను
మఱియు నితరములగు శ్లోకములనుఁగూర్చి యీగ్రంథము కూర్పఁబడినది.
ఈగ్రంథము నానుపూర్వీగాఁ బఠించినచోఁ జిగకాలమునుండి యభీలపిం
పఁబడు రామాయణకథాసందేహకంటకశోధనము నార్యులు చేయుదురు
గాకయని ప్రార్థించుచున్నాడను.

పూజ్యులగు శాస్త్రులవారు కృష్ణామండలములోని పామర్పిగ్రామ
నివాసులును, చిరకాలమునుండి బెజవాడపురమునందలి హిందూహై
స్కూల్లో ప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయపదవి నలంకరించినవారును
తర్కవేదాంతజ్యోతిశ్శాస్త్రాదిశాస్త్రోత్తములనుఁ బూర్తిగఁ జూచిన
వారలును. నలుబదియేడు సంవత్సరముల వయస్సుచే నొప్పువారునుఁ
దమచే రచింపబడిన యాశ్చర్యరామాయణమును నచ్చటచ్చట వినిపించి
బిరుదములను సంపాదించినవారునై సర్వసమ్మతిచే నొప్పుచుండిరి. ఇంత
కంటె విశేషములను నీగ్రంథరామే తెలియఁజేయగలదని విరమించి
యిటువంటి యుద్గ్రంథములను రచించుటకు శ్రీ శాస్త్రులవారినిఁ బ్రార్థిం
చుచు వారికి దీర్ఘాయురారోగ్యముల నిచ్చుటకు భగవంతుడైన యుమా
కొంతుని రమాకొంతుని ధ్యానించుచు, బహుస్మయసముచే సంపాదిం
పఁబడిన యీగ్రంథముయొక్క ముద్రణముమొదలగు ద్రవ్యసాధ్యములగు
కార్యములయందు నందఱు సహాయులగుదురు గాతయని ప్రార్థించుచు
నింతటితో నేను విరమించుచుంటిని.

అసూయాగ్రహగ్రస్తహృదయులు కొనివారలంతటను నీగ్రంథము
రుచించును. ఈగ్రంథము రుచించును.

25-—8 —85,
బెజవాడ
ఆల్ మకొం. }

ఇట్లు పండితవిధేయుడు,
తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రి,
శతావధాని, చంద్రవోలు.

ఆంధ్రదేశీయ విద్యత్పరిషదభిప్రాయ:-

శ్రీమద్భి: రామాయణ కేసరీ త్యాదివిరుదాంకి తెర్విజయ
వాటికాహిందూన్న తాంగ్లకళాశాలాసంస్కృతప్రధానోపా
ధ్యాయై ర్లక్ష్మణవరులవేంకటకృష్ణశాస్త్రిభి స్సంగ్రాధిత
శ్రీమదాశ్చర్యరామాయణవిషయే విజయవాటికాసమాగతే
రఖిలాంధ్రరాష్ట్రసనాతనధర్మద్వితీయవారి కసభాంతర్యాత
విద్యత్పరిషదధ్యక్షై: కార్యదర్శిభి రితరై: పండితవరైశ్చ శ్చ
ప్రకటితోఽయ మాశయ:

శ్రీమద్భి శాస్త్రివరై ర్మహతా ప్రయత్నేన చ త్వా
రింశద్రామానుజేభ్య: పురాణాదిభ్య శ్చాఽపూర్వాన్
కథావిశేషాన్ సంగ్రహ్య పండితానాం పామరాణాం చ
సుబోధకయా శైల్యా, ఆశ్చర్యరామాయణంనామ గ్రంథవి
శేష స్సంగ్రాధిత: - గ్రంథోఽయంసర్వేషామూర్తి కానా
మాదరణీయతమిమన్యాయహే” తత్రత్యాకథావిశేషా
నపూర్వాన్ దృష్ట్వా ప్రముదితావయం- సర్వధేదమాశ్చ
ర్యరామాను.ం సార్థకసమాఖ్య మితిమన్యామహే-శాస్త్రి
ణాముద్రణోద్యమ శ్చాఽచిరకాలవనసఫలో భవత్ప్రత్యా
శాస్మహే-

హరినాగభూషణ: విద్యత్పరిషద్యక్ష:

“కర్కషేదాంత విశారద”

ముదిగొండ వెంకటరామశాస్త్రి,

అఖిలాంధ్రదేశీయపండితపరిషత్ కార్యదర్శి.

“వేదాంత వ్యాకరణశిరోమణి”
 లంక నరసింహశాస్త్రి.
 వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి,
 పీఠికాపుర వర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారక సభాధ్యక్షుః.
 చెరువు బాపన్నశాస్త్రి,
 సాహిత్యవిద్యాప్రవీణుః ఉభయభాషాప్రవీణశ్చ.
 లంక లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి,
 సంస్కృతగ్రంథ పాఠాణికః.
 లేళ్ళపల్లి వెంకటశాస్త్రి, వేదాంతశాస్త్రాధ్యేతా.
 శిష్టా లక్ష్మీకాంతశాస్త్రి,
 ఉభయభాషాప్రవీణుః, అష్టవధానీ.
 అవ్వారి రామమూర్తిశాస్త్రి,
 శంకరమతస్థ సంస్కృత పాఠశాలా ప్రధానపండితః. ది 20—6—1985

ఓ మ్.

పండితాభిప్రాయాః

బ్రహ్మశ్రీ రామాయణభీర్థ రామాయణకేసరి లక్ష్మీ
 వర్మల వేంకటకృష్ణశాస్త్రినర్వేర్వీర్వీరచిత మాశ్చర్యకథో
 పేత మాశ్చర్యరామాయణ మాశ్చర్యకరమితి చేన్నకస్యా
 ప్యాశ్చర్యంభవతి. ధర్మవిప్లవసమయే ధర్మోద్ధరణార్థమేతా
 దృగ్గ్రంథావిర్భావ స్సర్వజనోపయోగఇతి మన్యామహే.

లంక సాంబశివశాస్త్రి,
 వల్నాడుతాలూకా వర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారక సంఘకార్యదర్శి.
 ది 21—6—35.

శ్రీ ధర్మోజయతుతమామ్.

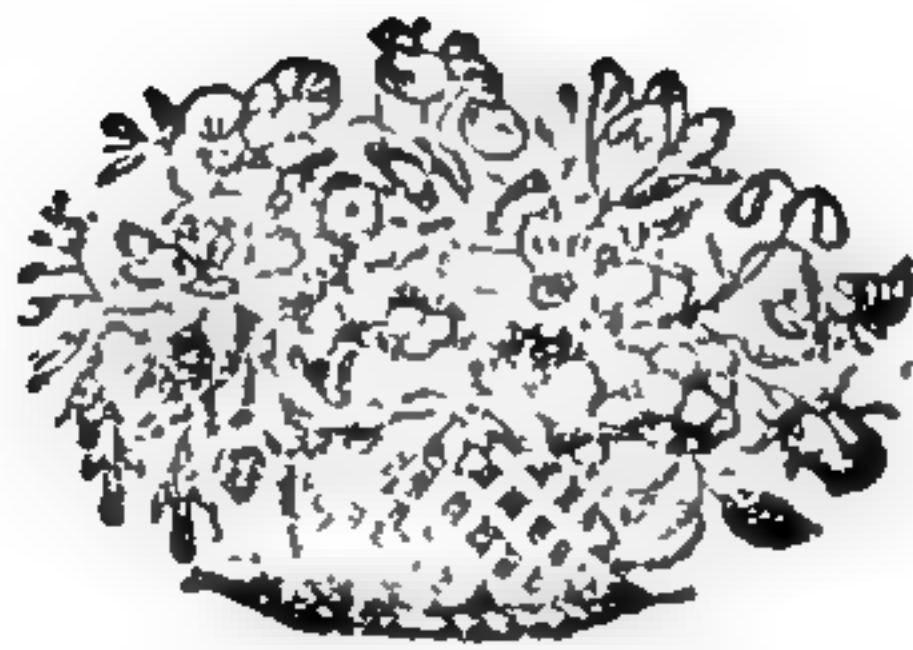
స మ్మ చ పత్రికా.

వరాశ్రమధర్మ, దారకసభా, రేపల్లె. ది 23-2-34.

శ్రీమద్రేవలైపురీస్థవర్ణాశ్రమధర్మోద్ధారకసభాకార్య
దర్శిభి రితరైఃపండితవరైః తాకికై శ్చ సాదరం దత్తేయం
సమ్మానపత్రికా-శ్రీమచ్ఛ్రీముఖవత్సరేమాఖశుక్ల సప్తమి
దివసే స్వయంకృత శ్రీమదాశ్చర్యరామాయణగ్రంథ
ప్రచారార్థం సమాయాతాఃఽంధ్రదేశ్యాః కృష్ణామండలాంత
ర్గతవిజయపురీవాస్తవ్యాః, రామాయణతీర్థబ్రహ్మశ్రీలక్ష్మ
వర్షులవేంకటకృష్ణశాస్త్రినర్యాః అస్మదీయాభ్యర్థనావశేన
రామకథావిషయేమాసమేకంస్వయంకృతమచ త్వారింశద్రా
మాయణసారభూత మాశ్చర్యరామాయణం, రామాయణస్థ
తత్తత్పాత్ర పూర్వజన్మవృత్తాంతైః, తత్రత్యపూర్వపక్ష
సిద్ధాంతోపన్యాసైస్సహ సమ్యక్సావయిత్వాశోతూన్, ఆనం
దనిర్భరాంశ్చక్రైః-అస్యాశ్చసభాయాః బహవఃవై దికసనాతన
ధర్మశ్రద్ధాశవః తాకికాః పండితప్రకాండా శ్చ సమాయాతాః-
బ్రహ్మశ్రీశాస్త్రినర్యాణాం ప్రవచనశైలీ నకేవలం పండితవ
రాన్ అపితు తాకికానపిసర్వానానందనిర్భరాంశ్చకార-శాస్త్రి
ణాం విషయ వేదిచనపాటవం, ఉపపాదనమహిమా, రామకథా
సంగ్రహణే అతీవ కౌశలం, సర్వమేతదతీవరమణీయం, హృద
యంగమం, శ్లోఘాస్పదంచ" రామకథాప్రవచనే ఏతావత్

జానం, త్ర్యోల్యవిశేషవచనానాం ముఖ్యకరణంచ, అల్యంతం
 సభ్యానాంవిస్మయాపాదకమజని-తేషాందత్తపూర్వం రామా
 యణతీర్థబిరుదమనుమోద్య రామాయణ కేసరీతి-
 బిరుదాంతరేణ బ్రహ్మశ్రీ శాస్త్రివర్యా భూషయతుమభి
 లష్యతత్పదంసాదరందిశామఇతిశమ్—

- 1. అద్వైతమతసాపకనందిరాజుపూర్ణచంద్రశాస్త్రి-కార్యదర్శి
 2. చిట్టి సూర్యనారాయణమూర్తి, కార్యదర్శి.
 3. గొల్లపూడి హనుమంతరాయశర్మ, ఉపాధ్యక్షః.
 4. చిట్టి వీరరాఘవయ్య
 5. చిట్టి వెంకటకృష్ణయ్య } సంఘసభ్యాః—

పామరు) సనాతనవర్ణాశ్రమ ధర్మసంఘము

పండితసన్మానము

విజయవాటికా హైందవాంగకలాశాలా సంస్కృత
ప్రధానపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ లక్ష్మణవర్మల వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రిగారికి

5-9-32 తేదీనుంచి నేటి శ్రీరామపట్టాభిషేకసమయ
పర్యంతము శ్రీవేణుగోపాలస్వామియాలయమున సకల రామా
యణసారమైన యాశ్చర్యరామాయణమును సర్వజన మనో
రంజకముగ ననేక నూతనవిశేషాంశములతో పూర్వపక్ష
సిద్ధాంతములతో తమరు మాకు వినిపించిన పౌరాణికోపన్యా
సములకు మాకుగల భక్తిసూచకముగ తమకు ‘‘రామా
యణతీర్థ’’ అను బిరుదమును భక్తిపూర్వముగ సమ
ర్పించుచున్నాము.

స్వీకరింపప్రార్థితులు.

ఇట్లు సనాత సంఘపక్షమున

- 1 ఘడియారం వేంకటాచలం (సభాపతిః)
- 2 తమ్మా వేంకటాద్రిరెడ్డి (పూర్వపురపాలకాధ్యక్షః)
- 3 వేమూరి సీతారామశాస్త్రి

పామరు) 27=10=32

శ్రీ మత్పరదేవతామైనమః.

ప్రశంసాపద్యములు.

మ॥ పడియేడుల్ పలు పొత్తు మల్ చదివి, సంచదింపఁగారాః పు
ణ్యదచిత్రతాతివిచిత్రరామకథనన్నా! రెండమానమ్మలన్
మృదుగఁ భీరవచోవిశేషముల నెమ్మిన్వీచి గ్రామస్థులన్
ముదమొందించితి వెట్లతీర్తురొ? ఋణమ్మకృష్ణవిద్యనృణ్ణీ॥
మ॥ అనుగుంబుత్రీకయిర్వదేండ్లపయి పాయంబందఁగూరంపు
దైవనియోగమ్మనజేసి కాలగతికిం బొలైన నాదఃఖిమున్
మనమందుంచక కృష్ణపండితుమనన్మాన్యంజ, రామాయణం
బునవిన్పించె గలంపఁజాలునె సుఖమ్మన్ దుఃఖమున్ విజులన్ ॥
చం॥ ఆనదిన వేగుదెంచి విననాళ్ళకుతూహలమందఁగాని జీ
వనమనధీనమాట నటుపాల్పడదయ్యెన; గకశ్రేయమున్
వెనుకొనియుండువిఘ్నవనివెద్దలువకొనచుండఁగాదెనె
మ్మనమిదెయింతేతనిసె మాయభివాదమిదేగ్రహింపుమా॥
మ॥ ప్రజకెల్లన్ శుభమబ్బుగాక, నెల మువ్వానల్ పడుంగాకని
త్యజయంబబ్బుతనత్యధర్మములకున్ దార్పిద్యముల్ క్షోభముల్
రుజలున్ బాయునుగాక, లోకమనఁగూడంగాకయన్ శోభనహా
ర్దజ, ముద్యుచ్చభమైకమత్యముమహాత్మా రామచంద్రప్రభూ॥

ఇట్లు

విద్యద్విధేయః

వేమూరి సీతారామశాస్త్రి. 27-10-32.

పామర్య బోధుహేస్కూలు ప్రధానాంధోప్రకాశ్యయః

శ్రీ రస్తు.

శుభ మస్తు.

విజ్ఞప్తిః.

భోభో విపశ్చిద స్తతభవద్భిర్భవద్భిర్విదితమేవైతత్,
యత్పరాధీనేఽపి భారతే వశే, సనాతనధర్మవిచ్ఛేదాయ
విరుద్ధాచరణే ర్భవలభి ర్భవలథా కృతేఽపి క్రియమాణేఽపి
కరిష్యమాణేఽపి యశ్నే, వాల్మీక్యాదిమహర్షి కృపాసముల్లస
ద్ధర్మావబోధక రామాయణాదీతిహాసప్రచారప్రచలన పర్యం
తం వశేఽస్మిన్కథమపి కదాఽపి నహిధర్మలోపస్సంభ
వేదితి"చిరా ద్భారతవర రక్షకో ధర్మః ధర్మరక్షకో భారతవర్ష
ఇతిచ" కింబహునా" ధర్మో రక్షతి రక్షితఇతి మహావాక్యం
తు నహి కదాఽపి మిథ్యాభూవ, నభవతి, నభవితా చేతి,
దృఢంవక్ష్యే-తతః ఆదితోఽపి భారతీయా మహాజనాస్సంత్యజ్య
సాందృష్టికాఽవరవిద్యాః గిరికందరవిసినాంతరాద్యే కాంతస్థితే
ష్వనన్యచిత్తతయా పరవిద్యాసాధనేనాఽనుపమ ధర్మసాధకా
వవాఽభవన్, యతః" అథపరా యయా తదక్షర మధిగ
మ్యతే" యేనాఽహం నాఽమృతా స్యాం కి మహం తేన
కుర్యా మితిశ్రుతీ, క్రమా దక్షరప్రాపకవిద్యాయావప
పరాత్వ, మనక్షరప్రాప్తి హేతునామనర్థతాం చ బ్రూతః'

ఏవంచ బహువిధేషు సత్స్వప్యక్షరప్రాప్తిసాధనేషు
కలిమలవిజృంభితే కలికాలే చిరాయురన్మషేయతపోయోగ

శ్రీ రస్తు.
శుభ మస్తు.
శ్రీరామశర్మరణం

విజ్ఞాపన

ఓవిబుధులారా! భారతవర్షము పరాధీనమైయుండినను, సనాతన
ధర్మవిచ్ఛేదనమునకై విరుద్ధధర్మాచరణముగల యనేకుల నేకవిధములుగఁ
బ్రయత్నములనుఁ జేసిననుఁ జేయుచున్ననుఁ జేయుచున్నను వాల్మీక్యాది
మహర్షుల కృపారసముచే విలసిల్లుచున్న ధర్మబోధకములగు రామాయణము
మొదలగు నితీహాసముల ప్రచారమున్నంతపర్యంతము, భారతవర్షమున
స్థూలపమెప్పుడు నెట్లుగానుఁగా నేరదనియుఁ జిరకాలమునుండి భారత
వర్షమును ధర్మము, ధర్మమును భారతవర్షము రక్షింపుచున్నదనియుఁ
బూజ్యులగుతమనుఁ చెలిసినవిషయమే. ధర్మము మనలచే రక్షింపబడినచో
ధర్మము మనలను రక్షించుచుండునను మహావాక్యము పూర్వమెప్పుడు
నసత్యముకొలేదనియు, నిప్పుడు నగుటలేదనియు ముందునుగాదనియు నేను
దుర్విధముగఁ జెప్పఁగలను.

వివిద్యవంశ బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగునో యదియే పరవిద్యయనెడి
శ్రుతివాక్యముదే, బ్రహ్మప్రాప్తకమగు విద్యనుఁ బరత్వమును, వీధనముచే
నేనుముక్తినిఁజెందనో యాధనముదే నేమిప్రయోజనము, అనుశ్రుతివాక్య
ముచే బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనముకొనిపదార్థములకు నిర్లక్ష్యము చెప్ప
బడినదిగనుక నే, మొదటనుండియు భరతఖండవాసులగు మహాజనులు దృష్ట
ఫలకములగు నపరవిద్యలనువిడిచి పర్వతగుహలు, వనమగ్యప్రదేశములు
మొదలగు నేకాంతస్థలములయందు దనన్యమనుస్కల్తై పరవిద్యను
సాధించుటచే ధర్మసాధకులైరి. బహువిధములగు పరమపురుషార్థసాధనము
లుండినను పాపధూయిష్టమగు నీ కలికాలమున చిరాయుష్కులచే నను
ష్ఠింపఁదగిన తపోధ్యానయోగకర్మానుష్ఠానముల ల్పాయుష్కులకాచరింప
నశక్యమని తలచి కృపారసముకలవాడును, లోకహితార్థాయ నగు శంకర

కర్మవ్రతాద్యనుష్ఠాన మచిరాయుషా మాచరితు మశక్య
మితి కృపాశునా లోకహితకామేన శంకరభగవత్పాదపూ
జ్యేనామి” “రామస్మరణా దన్యోపాయం నహి పశ్యామో
భవతరణే” ఇత్యభిహితం-తదాచరణరూపేన ప్రవర్తయితు
కామానామివ, ధర్మవిప్లవసమయేఽప్యస్మిన్నహర్నిశం
రామోరామోరామ ఇతి రామధజనరూప మద్యాప్యా
పంచమానాం జనానాం కలకలం శ్రూయమాణమేవ
నివేదయతి రామకథామహిమాన మభిరుచిం చ జనానా
మితి, స్వప్యాపకస్య శ్రీరామచరితాత్మకస్యై కై కాక్షర
మాత్రశ్రవణకృతామపి సకలగురితక్షయంకరస్య రామాయ
ణస్యాఽబాలగోపాలవిదితస్య మహిమానువర్తనే సహస్ర
వదనేన వినా సకోపి క్షమ ఇత్యుక్తి రతిశయోక్తి ర్నభవ
తీతిమన్యే.

కింబహునా, రామాయణ మితి స్వనామైవ స్వమా
హాత్మ్యం ప్రకటమతీత్యతాపి నకల్చి దప్యతిశయః॥ (కుత ఇతి
చేదుచ్యతే) రామ మయతి ప్రాపయతీతి రామాయణం,
యద్వా రామః అయ్యతే ప్రాప్యతే ఽనేనేతి రామాయణం,
‘అథవా’ రామ మయతి జాపయతీతి రామాయణం. ఉత”
రామం రామకథా మయతి జాపయతీతివా రామాయణ
మితి, యస్మాద్రామస్యాయనం స్థానమితి రామాయణమితి,
వృత్తత్వా తస్య స్వరామనిర్వచనేనైవ రామచంద్రప్రాప్తి
రూపపరమపురుషార్థతాప్రతిపాదనా త్సిద్ధివ రామాయణస్య
సర్వోక్తుష్టతా సకలశిష్టావరణీయతా నిశ్చేయస్సాధన
తాచ- తాదృశం రామాయణం మహర్షీణాం ప్రవృత్తయో

భగవత్పాదపూజ్యునిచే, సంసారసముద్రమునుఁ దాటుటకు రామనామ
 స్మరణముకంటెవేఱు సాధనములేదని చెప్పబడిననాక్యమును సదాచారరూప
 ముగఁబ్రవర్తింపఁజేయుఁగోరిక చేననఁబంచములవరకుగలజనులచే నీధర్మవిప్లవ
 సమయమందును రాత్రింబవళ్ళయందుఁ జేయబడుచున్న రామ, రామ, రామ,
 అను రామభజనరూపకమగు కలకలధ్వనియే రామకథామహిమను జనులకు
 గల రామకథాభిరుచినిఁ దెలియఁజేయుచున్నది. కాన సర్వవ్యాపక
 మును, నొక్కొక్కయక్షరమాత్రమును, శ్రవణముఁజేసినవారలకును సకల
 దురితక్షయమునుఁ జేయునదియును, నాబాలగోపాలవిదితము నగు రామ
 చరితరూపకమగు రామాయణముయొక్క మహిమను వర్ణించుటకుసహస్ర
 ముఖములుగల యాదిశేషునికంటె నితరుడెవ్వడు సమర్థుడుకాడని చెప్పట
 యతిశయోక్తి కానేరదని తలచెదను.

రామాయణమును నామమే తనమాహాత్మ్యమునుఁ బ్రకటించుచున్నదని
 చెప్పటయు నతిశయముకాదు. (ఏలనన) రామాయణమనగా రామునిఁబొం
 దించునదిగాన రామాయణమనియర్థము లేక, రామాయణమన రామునిఁ
 దెలియజేయునదిగాన రామాయణమనియర్థము. లేక, రామ, అనుశబ్దమునకు రా
 మకథయనియర్థమును, లాక్షణికముగాఁ జెప్పినచో రామకథనుఁ దెలియఁజేయు
 నదిగాన రామాయణమని యర్థము. లేక రామునకుస్థానముకాన రామాయ
 ణమని యర్థము. కాన రామాయణము స్వనామనిర్వచనముచేతనే రామ
 చంద్రప్రాప్తిరూప పరమపురుషార్థమునుఁ దెలియఁ జేయుచుండుటవలన
 రామాయణము సర్వోత్కృష్టమనియు సకలశిష్టావరణీయమనియు
 మోక్షసాధనమనియు స్పష్టమయ్యెను.

మహర్షులప్రవృత్తులు లోకహితార్థమేయని లోకమునఁ దెలియజేయ

లోకహితాయైవ భవంతీతి లోకే బోధయితుకామేనేవ
 శ్రీరామచరితమూలాచ్ఛిష్టాచారం లోకేనువర్తయితుమన
 సేవ పరమకృపాభునాశ్రేవాల్మీకినామహర్ణాధర్మతాత్పర్యేణ
 కాన్యరూపేణ ప్రతిపాదితమితి విదితమేవ- నను రామా
 యణే ధర్మతాత్పర్యప్రతిపాదన మనుపపన్నం సర్వత్ర
 రామాయణే రామచరితస్యైవ వర్ణితతయా ధర్మతాత్పర్యే
 ప్రమాణాభావా దితి చేన్న.

“రామో విగ్రహవా స్థర్మః,, ఇతి, రామస్య ధర్మ
 స్వరూపత్వప్రతిపాదకధర్మ ద్వేషిమారీచవచనేన,, యస్మి
 న్నచలతే ధర్మో యోధర్మం నాతివ రతే. ఇతి. యుద్ధకాండే
 శుకవాక్యేన,, (చాతుర్వణ్యం చ లోకేస్మిన్నేవేధర్మే
 నియోక్త్యతీతి నారదవాక్యేన,,) అయోధ్యాకాండే,, విద్ధి
 మాం ఋషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మ మాస్థితం,, ఇతి, రామ
 వాక్యేన, ధర్మాత్మా సత్యసంధ శ్చ రామో దారరథి ర్యది
 పౌరుషేచా ప్రతిద్వంద్వః శరైః నం జహి రావణిం॥ ఇతి
 ధర్మస్వరూపత్వప్రతిపాదకశపథరూప లక్షణవాక్యేన,,

యుద్ధకాండే,, లోకానాం త్వం వగో ధర్మః, ఇతి
 బ్రహ్మవచనేన,, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే
 యుగే, ఇతిసర్వేషాం విష్ణవతారాణాం ధర్మప్రతిష్ఠాపకత్వ
 ప్రతిపాదకగీతాస్థభగవద్వచనేన చ,, ధర్మజ్ఞత్వ ధర్మానుష్ఠా
 తృత్వధర్మస్వరూపత్వ విశిష్టస్యైవ రామస్య చరితం వర్ణిత
 మిత్యవగమ్యతే-తస్మాద్ధర్మే తాత్పర్య ముపపన్నం-అతఏవ
 భట్టాచార్యై రుక్తం, రామవద్వర్ణితవ్యం సధర్మః రావణవ
 ద్వర్ణితవ్యంసోఽధర్మఇతి-కించ ” వేదః ప్రాచేతసాదాసీత్సా

వలయుననియో శ్రీరామచరితములమున సదాచారమును లోకమునందను
 వర్తింపజేయవలయుననియో కోరిక కలవాడై కృపతో వాత్మికమహర్షి, రామా
 యణమును ధర్మతాత్పర్యముతో కావ్యరూపముగ రచించెనను విషయ
 మందఱకు దెలిసినవిషయమే, (ఇందుపై) రామాయణమునందు ధర్మతాత్పర్యము
 యుక్తము కాదనియు, రామాయణమునందంతటను రామచరితమువర్తింప
 బడినది యగుటచే ధర్మతాత్పర్యమునందుఁ బ్రమాణములేదనియుఁ గొంద
 తాశంకించెదరు. అందునకు సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది. అరణ్యకాండ
 మున, ఆకారము నుధరించిన ధర్మము, రాముడు, అని రాముడు, ధర్మస్వరూపుడని
 చెప్పిన ధర్మద్వేషియగు మారీచుని వచనమువలనను. యుద్ధకాండమున, ఏవని
 యందు ధర్మముచలింపదో యెఁడు ధర్మము నతిక్రమింపదో యారామునితో
 విరోధము తగదని రావణునితోఁ జెప్పిన శుకునివాక్యమువలనను, ఆయో
 ధ్యాకాండమున, నేను ఋషితుల్యుడననియుఁ గేవలముధర్మము నాశ్రయించిన
 వాడననియుఁ జెప్పిన రామవచనమువలనను, యుద్ధకాండమున, రాముడు
 ధర్మాత్ముడును సత్యసంఘుడు నైనపక్షమున, ఓబాణమా! మేఘనాదుని
 సంహరింపుము, అని రాముడు ధర్మస్వరూపుడని తెలియజేసిన శపథరూప
 మగు లక్ష్మణునివచనమువలనను, యుద్ధకాండమున, నీవు పరమధర్మమూర్తివి,
 అని చెప్పిన బ్రహ్మవచనమువలనను, ధర్మసంస్థాపనమునకై ప్రతియుగమున
 నేనవతరించెదను, అను ధర్మసంస్థాపకత్వమునుఁ దెలియఁజేయు భగవద్గీతా
 వచనమువలనను ధర్మజ్ఞుడును, ధర్మస్వరూపుడును, ధర్మానుష్ఠాతయు నగు
 రామునిచరితమే వాత్మికచేవర్ణింపబడినదని తోచబడుచున్నది. ఆహేతువు
 వలన రామాయణమున ధర్మమునందు తాత్పర్యము యుక్తమే, కావున శ్రీ
 రామునివలెఁ బ్రవర్తించుట ధర్మమనియు, రావణునివలెఁ బ్రవర్తించుట యధ
 ర్మమనియు, ధర్మాధర్మస్వరూపమునుబోధించు భట్టాచార్యుడు చెప్పియుం
 దెను. వేదము రామాయణరూపముగా నయ్యెననియెడి మహర్షి వచనము
 వలనను, రామాయణము వేదరూపమని కూడఁ దెలియుచున్నది. “వేద

త్వాదామాయణాత్మనా,, ఇత్యనేన రామాయణస్య వేదరూ
 పత్వ మవగమ్యతే-వేదో ధర్మమూల మితి, శాతమవచన
 పర్యాలోచనయా వేదస్య ధర్మమూలత్వా దేతస్యాఽపి
 ధర్మమూలత్వ మవ్యాహతం" తాదృశధర్మ శ్చ దేశకాలాధి
 కార్యవస్థాభేదేన వర్ణాశ్రమాదిభేదేన చ బహుధా స్మృతిషు
 నిబద్ధః॥ వేద స్మృతి సదాచారః స్వస్యచప్రియ మాత్మనః।
 ఏత చ్చతుర్విధం ప్రాహ్ సాక్షా ద్ధర్మస్య లక్షణ మితి
 మనువచనేన సదాచారస్యాఽపి ధర్మతా ప్రతిపాదితా-
 తథాచ శ్రుతిః "అలూక్షా ధర్మకామా స్స్యుః యథా తే
 తత్ర వర్తేరన్ తథా తత్ర వర్తేథాః" ఇతి॥ యత్వార్యాః
 క్రియమాణం ప్రశంసంతి సధర్మః యద్ధర్మం తే సోఽధర్మ
 ఇతి-సతు సదాచారః శ్రుతిస్మృతీహి సపురాణాదిష్వేకే కో
 విశకలితతయా తేన తేనాఽచరితః తేన తేన తత్తత్ఫలం
 ప్రాప్త మితి ప్రతిపాదితః-ఏకస్య పురుషస్య కృత్స్నం చరిత్ర
 మాఖ్యాయికారూపేణ క్రమేణ క్వాఽపి నప్రతిపాదితం-తత్తు
 కస్యచి త్పురుషధౌరేయస్య సమగ్రధర్మానుష్ఠానకర్తు శ్చరిత్ర
 మేకేన నిబంధేన కర్తవ్యంతేన సర్వోఽపి సదాచారః ప్రద
 ర్శనీయ ఇత్యభిసంధాయ లోకోపకారాయ రఘువరచరితం
 కావ్యరూపేణ కృతం వాల్మీకినా మహర్షిణా-తత్ర శ్రీరామ
 చరితవర్ణనేన సదాచారలక్షణో ధర్మ స్తోత్పర్యేణ ప్రతిపా
 దితః- నను కావ్యే అసద్వస్తునిరూపణం. అసద్వస్తున స్సద్వ
 స్తుత్వేన ప్రతిపాదన, మర్థివాదబాహుళ్యం, కావ్యాలాపాంశ్చ
 వర్జయేదితినిషేధ శ్చేత్యేవమాదిదోషజాతే స్థితే, ధర్మాధర్మ
 వివేచనం కథం కావ్యరూపేణక్రియత ఇతి చేత్, నిషేధస్యాఽ

ము ధర్మమూలము. అను గౌతమవచనము నాలోచించిన రామాయణము వేదరూపముగాన వేదము ధర్మమూలమైనందున, రామాయణము ధర్మమూలకమనుట సమంజసము. అట్టిధర్మము దేశకాలాధికార్యకర్తాభేదముల చేతను, సర్వాశ్రమాదిభేదములచేతను బహువిధములుగ స్పృశితయందుఁ జెప్పబడినది.

వేదము, స్మృతియు, సదాచారము, ఆత్మసంతుష్టి, అను నాలుగును ధర్మస్వరూపములని మనువు చెప్పియుండుటచే సదాచారము ధర్మరూపమనియే తెలియుచున్నది. అవ్విధముననే శ్రుతియును చెప్పెను. ధర్మము నభిలషించెడిశిష్టులెవ్విధమునఁ బ్రవర్తించెదరో యవ్విధమున నీవు ప్రవర్తింపుము, అని గురువు శిష్యునకు శాసించినట్లు తైత్తిరీయోపనిషత్తునందుఁ జెప్పబడినది. మఱియు, ఆర్యులచేఁగొనియాడఁబడునట్లు చేయబడినది ధర్మమనియు నార్యులచే నిందింపఁబడునట్లు చేయబడినది యధర్మమనియు శిష్టులు చెప్పియుండిరి. ఆసదాచారరూపమగు ధర్మము నొక్కొకడుప్రత్యేకముగ నాచరించినట్లును తత్తత్ఫలమును నా యా మనుజుడొక్కొకడు పొందినట్లును, ఇతిహాసపురాణాగులయందుఁజెప్పబడినది. కాని యొకపురుషునియొక్క సమగ్రమైనచరిత్ర మాఖ్యాయికారూపముగ నెచ్చటనుఁ జెప్పబడియుండలేదనియు సర్వధర్మములను సంపూర్ణముగ నాచరించిన యొకానొకపురుషోత్తముని సంపూర్ణచరిత్రము నొకప్రబంధముగఁజేసి సమస్తసదాచారములను లోకముననుఁ దెలియజేయవలయుననియు నాలోచించి లోకోపకారమునకై శ్రీరామచరితమును వాల్మీకిమహర్షి కావ్యరూపముగఁజేసి శ్రీరామచరిత్రవర్ణనమూలకముగ సదాచారరూపధర్మమునుఁ దెలియఁజేసెను.

ఇంగుపైఁగొందరీకిందవిధముగ నాశంకించెదరు. (వ్రమన్) వాల్మీకి, రామాయణమును కావ్యరూపముగాఁ జేసెనుగదా! కావ్యమునందసద్వస్తువుల నిరూపించుటయు, అసద్వస్తువును సద్వస్తువునుఁగా నిరూపించుటయు, అగ్రవాదబాహుళ్యము (అనగా స్తుతివాక్యములధికముగనుండుట) కావ్యాలాపములను విడువవలయునని నిషేధము, ఈ మొదలగు వోషములు కావ్యమునందును కదా, అట్టి వోషభూయిష్టము కావ్యమైనపుడు ధర్మధర్మవివేచనము కావ్యరూపముచే నెటులఁజేయబడునని యశంకరాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. కావ్యాలాపములను వర్జింపవలయుననెడి

నత్కృతాఽసన్నాయకప్రతిపాదకాఽధర్మప్రతిపాదకప్రాకృత
 కావ్యవిషయత్వాత్, మహాకవిభిః కావ్యాని సన్నాయక
 ప్రతిపాదకాని పురుషార్థసాధకాని కృతాని సద్భిః పరిగృహీ
 తాని చ" అతఏవ కాళిదాసకృతానాం కావ్యానామపిస్మృతి
 త్వేన మహతా మంగీకారః, ఏవంస్థితే మహారిణా పరమ
 పురుషస్యచరితవర్ణనంధర్మప్రధాన్యేన వేదోపబృంహకత్వేన
 పరమపురుషార్థసాధకత్వేన చ కృతం స్మృతితుల్య మిత్య
 వివాదం- తాదృశధర్మప్రతిపాదకేషు శబ్దమధురేష్వర్థిగంభీ
 రేషు నాల్మీక్యాదిమహారికృతేషు రామకథానకేషు బహుషు
 సత్సు కిమర్థ మపూర్వోఽయ ముద్యమ ఇతి చే ద్రత్రో
 చ్యతే- శ్లో॥ యది త్కుణ్డం పూర్వైర్విరితిజహతిరామస్యచరితం
 గుణైరేతావద్భిర్జగతి పునరన్యోజయతి కః॥ ఇతి భట్టమురారి
 వచనేన తాదృశలోకోత్తరగుణవిశిష్టనాయకస్యే తరస్యా
 భావాత్తదామచరితమేవస్వోత్తరణార్థం సర్వైర్వణ్యత ఇతి
 సార్వకవిజనీనోద్యమో మాషకీనోద్యమశ్చ-అపిచ, తత్తదా
 మాయణానాంమధ్యే కానిచిద్భక్తిప్రధానాని, కతిచిదధ్యాత్మ
 ప్రధానాని, కానిచి ధర్మప్రధానాని కానిచి ద్విచిత్రకథా
 విశేషవిలసితానీతి బహుధా ఽనర్తంత, తానిసర్వాణ్యపి,
 చతుశ్శతాయుషాఽపిద్రష్టుమశక్యానీతి, కించ, నవంనవ
 ప్రియోలోక ఇతి న్యాయేన నవనవప్రీతిమతా మధు
 నాతనానాం, హరికథాదావివ విచిత్రకథాదావభిరుచిమతాం
 మాంధ్యమికానాం, కేవల ధర్మతత్పరాణాం మహాజనానాం చ
 భక్త్యహేతుకానాం రామభక్తానాం, చారిత్రకామానాం,
 నాగరికాణా మధ్యాత్మకామానాం జ్ఞానినాం సర్వేషాంచ

నిషేధము, అయోగ్యులచే జేయబడినట్టియు, అసన్నా యకులను నధర్మమును జెప్పనట్టియు పాక్యతకౌశ్యముల విషయము కాని, యానిషేధము, మహాకవులచే రచింపబడి యోగ్యులగు నాయకులగల్గి ధర్మమును, దెల్పునట్టి పురుషార్థసాధకములగు సత్కౌశ్యముల విషయముకానేరదు. కావుననే మహాకవులచే గావ్యములు రచింపబడుచున్నవి. ఆసత్కౌశ్యములు సత్పురుషులచే బరిగ్రహింపబడుచున్నవి. కావుననే కాలిదాసుడు చేసిన కౌశ్యములను స్మృతితుల్యములనుగాఁ బెద్దలంగీకరించిరి.

(ఇట్లుండ) వాల్మీకిమహర్షి చే రచింపబడిన శ్రీరామచరిత్రరూపకముగు రామాయణము ధర్మప్రధానమనియు, వేదోపబృంహకమనియుఁబరమపురుషార్థసాధకమనియు స్మృతితుల్యమనియుఁ జెప్పట నిర్వివాదవిషయము. ఇందుపై నొక యాశంకకలుగుచుండెను. (ఏమనగా) అట్టిధర్మప్రతిపాదకములై శబ్దమాఘర్యము, అర్థగాంభీర్యముకలిగి రసముచే నొప్పు వాల్మీకిరామాయణము మొదలగు రామాయణములనేకములుండగా నీయపూర్వోద్యమ మెందుకని (యాశంకరాగా) మురారికవియే యందునకు సమాధానమునుఁ జెప్పియుండెను. (ఏమన) పూర్వులచే రామచరితము ఋణముగా వర్ణింపబడినదని యారామచరితమును విడిచినచో నట్టిసద్గుణపరిపూర్ణుడగు నాయకుడితరుడెవ్వడుండెనని చెప్పెను. కాన నట్టిసద్గుణపరిపూర్ణుడగు నాయకుడితరుడు లేనందుననే మహాకవులందఱును, తాముతరించుటకు నారామునిచరితమునే వర్ణించుట కుద్యమించిరి. నాయుద్యమము నందునకేయని యెఱుంగనగును. (ఇదియునుంగాక) కొన్ని రామాయణములు భక్తిప్రధానములుగాను మఱికొన్ని రామాయణముల ధ్యాత్మప్రధానములుగాను, మఱికొన్ని రామాయణములు ధర్మముప్రధానముగాఁగలవిగాను, మఱికొన్ని రామాయణములు విచిత్రకథావిశేషములచే నొప్పునవిగాను బహువిధములగ నుండుటవలన వానినన్నిటినిఁ జూచుటకు వందల సంవత్సరము లాయుర్దాయము కలవాడును నసమర్థుడనియు, మఱియు, లోకము కొత్తకొత్త వస్తువులయందుఁ బ్రీతికలిగియుండునని లోకోక్తి చే క్రొత్తక్రొత్తగ్రంథములయందుఁ బ్రీతిగల యాధునికులుకును హరికథలయందువలె విచిత్రకథలయందభిరుచి కలవారికని” కేవలధర్మమునందే యాసక్తికల మహాజనులకును, భక్తినపేక్షించు రామభక్తులకును, చరిత్రలయందభిరుచికల నాగరికులకును, ఆత్మతత్త్వము నపేక్షించుజ్ఞానులకును

యథాయథ మిదముపకురుత ఇత్యాశయేన చ ధర్మ
భక్త్యాదిభోగకత తద్రదామాయణస్థిత తత్కథావిశేష సార
మేకత్ర సంగ్రహ్య మయాఽయం గ్రంథో నిరమాయి.
అత్ర రామచంద్ర వంశావళిః, రామపూర్వాణాం రాజాం
పరిపాలన కాలనిర్ణయః, కౌసల్యా కై కేయూది వివాహవర్ణనం,
ఋష్యశృంగజననక్రమః, విశేషతః తత్రతత్ర గర్మవిశేష
నివేదనం, శాంతాజననస్వయంవరాదివర్ణనం, పాయస
విభాగవివారః, శ్రీరామజన్మఘట్టః, రామనామనిర్వచనం
రామలీలావిశేషవర్ణన మిత్యేవమాదివిశేషాస్తు నిష్క్ర
మ్యైకత్రప్రదర్శితా ఇత్యస్తి మహాన్విశేషః ప్రాక్తనరచ
నాభ్యః ప్రకృతరచనాయాః, తమేత మామూలచూడం
పఠతాం శృణ్వతాంచ సకలరామాయణకథావిశేషధర్మా
వగమ స్సుగమ శ్చ ధ్రువంభవితేత్యే తావాక్ ప్రయాసః.
సంస్కృతాంధ్రహింద్యాదిభాషా స్వనేకథాఽనేకైర్గ్రహారిభి
ర్మహాకవిభి రధునాతనైశ్చవర్ణితేషు తత్తత్కథావైచిత్ర్యేషు
సార మాదాయ తత్రతత్ర ప్రాచీనాధునికమహావిశ్లోకా
న్మబ్దమధురా నర్థగంభీరా రసవిలసతాన్సంగ్రహ్య గ్రంథోఽ
యం నిబద్ధః న కేవలం పఠకీయానామేవ పద్యానాం పరిపాలనే
మయా భూయసీ శ్రద్ధా వ్యధాయ- సరంతు తత్రతత్ర
స్వకీయాన్యస్యర్థాధికాని పద్యగద్యవివరణాని వర్తంత ఇతి
విజ్ఞాప్యతే- అత్ర రామాయణగత మాశ్చర్యం కీదృశమితి
ద్వాపరోఽపి సంజాయేతైతద్గ్రంథనామ శ్రుతిమతా
మత్రోచ్యతే- “ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేనమితి, ఆశ్చర్యో
వక్తాకుశలోఽస్యబద్ధా, ఇతి శ్రుతివాక్యానుసారేణ ధర్మ

నందఱకును నీగ్రంథము పకరించునను నభిప్రాయపడియు రామాయణ
మందలి వాల్మీకీధర్మతాత్పర్యమును బోధించవలెననియు నేనీగ్రంథమును
నిర్మించితిని.

ఇచ్చట రామచంద్రవంశావళియు, 'రామచంద్రపూర్వులగు
రాజుల పరిపాలనకాలనిర్ణయము, కౌశల్యాకేకేయ్యాది వివాహవర్ణనము
ఋష్యశృంగజననాదివర్ణనము, అచ్చటచ్చట విశేషధర్మములనుఁ దెల్పు
టయు, శాంతాజననశాంతాస్వయంవరములవర్ణనము పాయసవిభాగ
విచారము, శ్రీరామజన్మఘట్టము, రామనామనిర్వచనము, రామలీలా
వర్ణనము, ఈ మొదలగు విశేషములన్నియు నీయొకచోటఁ బ్రదర్శింపఁ
బడినందునఁ బూర్వగ్రంథములకంటె నీగ్రంథమునందు విశేషముండెను.
ఆయాగ్రంథమును నామాలాగ్రంథముగఁ జదివినవారలకును వినినవారలకును
బహురామాయణములలోని కథానైచిత్ర్యములును విశేషధర్మములును
సుగమములు కౌగలవని యాప్రయోసము.

సంస్కృతాంధ్రహిందీభాషలయందు నేనులగు మహానుభావులు మహాక
వులు నాథునికులునగుకవులచేసినేకవిధములుగ వర్ణింపఁబడిన యాయాకథా
నైచిత్ర్యములయందలి సారమును గ్రహించి యచ్చటచ్చట శబ్దమధుర
మును నర్థగంభీరములగు ప్రాచీనాధునికమహాకవిశ్లోకములనుఁ గూర్చియు
సంస్కృతభాష నెఱుగనివారల యుపకృతీకై యాంధ్రతాత్పర్యముతముగ
నీగ్రంథము రచింపఁబడెను. కేవలము పరకీయశ్లోకములను సమకూర్చియే యీ
గ్రంథము నిర్మింపఁబడలేదు. ఇక నేమన. స్వకీయములగు పద్యగద్య వివరణ
వ్యాఖ్యానములు మొదలగునవి సగముకంటె నెక్కుడుగానున్నవని యెఱు
గనగు. ఇచ్చట రామాయణమునందలి యాశ్చర్యమెట్టిదని గ్రంథనామమును
వినినవారలకు సంశయముండవచ్చును. అవ్విషయము చెప్పబడుచున్నది.
ఈధర్మవిష్ణుసమయమున భగవత్కథను జెప్పువాడును వినువాడును చెప్పడము
వినడము సర్వము, ఆశ్చర్యముకొన నచ్చటచ్చట ధర్మవిశేషముల నీరామా
యణము తెలియఁజేయుటయే రామాయణగతమైన యాశ్చర్యమని యాంత
రంగికౌశల్యము. మఱియు, ఆశ్చర్యమగుకథలతోఁగూడియుండుట వలనను

వీప్లవనమయే తత్ర తత్ర తత్ర తదర్మవిశేషనివేదకనిశేష
యోరప్యశ్చర్యత్వా తత్ర తదర్మవిశేషనివేదకత్వమేవ
గ్రంథగతమాశ్చర్యమిత్యాంతరంగికాశయః. యద్వా,

ఆశ్చర్యకథోపేతత్వ మేవ గ్రంథగతమాశ్చర్యమితి. గ్రంథేఽ
స్మి న్నుంభితానాం కథావిశేషాణా మాలోకనేన
తత్రభవతాం భవతాం మానసం నిర్వాజరమణీయం
భవేదితిమన్యే, అస్య చ సమపయోగ మనేకధాచిరపరి
చితాః విపశ్చిద ఏవ విదంతీతి నాస్తిమే కించిపప్యత్రకథ
నీయూవనరః. తత్రభవతాం సమర్ప్యమాణోఽయ

మాశ్చర్యరామాయణాఖ్యగ్రంథసూక్ష్మరూపబాల కాండ
ప్రథమభాగవన గ్రంథనిర్మాణపరిశ్రమం రచనావిధానం చ
దిజ్మాత్రతయా ప్రదర్శయిష్యతీతిమామకీనోఽయం విశ్వాసః.

మమ గ్రంథముదాపణే పూర్వపరిచయశూన్యత్వా
న్ముద్రదాలయస్యాఽప్యసంస్కృతగ్రంథముద్రకత్వాత్. అనా
రోగ్యాదివశేనేతరత్రస్థితే ర్మమాఽసన్నిహితత్వా ద్ద్రంధా
లయస్య దోషజ్ఞానహితత్వాచ్చ దీర్ఘ బిందువినర్గవర్ణవ్యత్యా
సాదిశబ్దస్థానిత్యా న్యుత్థార్థస్థానిత్యానివా, ఋకారస్య రేఫః
రేఫస్య ఋకారః. అనుదరబిందుస్థితేషూదరబిందుః ఉదరబిం
దుస్థితేష్వనుదరబిందుస్థితిరిత్యేవమాదీనివాముద్రణప్రమాదా
న్మత్ప్రమాదా ద్వా యది దృశ్యేరణ, తానిగుణగ్రాహక
పాతకమహాజనాః గుణదోషపత్రికావలోకనేన శుద్ధానికృత్వా
సంపత్యమామకీనాపరాధం క్షమధ్యమితి సుబహు ధార్యతే
మయా, యతోఽహం నవిద్వాన్న చ గ్రంథకరణక్షమః.
వరంతు శ్రీరామచంద్రచరణకమలభక్తి పారవశ్యాత్

ఆశ్చర్యరామాయణమని నామముసార్థకము.

ఈగ్రంథమునందుఁ గూర్పబడిన కథావిశేషములనుఁ జూచుటచేతఁ బూజనీయులగు మీదుమానసములునిర్వాజరమణీయములగుననితలచెదను. ఈగ్రంథముయొక్క సదుపయోగమునుఁ జిరపరిచితులగు పండితులేతెలిసికొనెదరు. కాన నేనీవిషయమునఁజెప్పఁదగిన యవసరములేదు. మీకు సమర్పింపఁబడే యీయాశ్చర్యరామాయణసూక్ష్మరూపముగు బాలకాండ ప్రథమభాగమే గ్రంథనిర్మాణ పరిశ్రమమును రచనావిధానమును దిజ్ఞాతముగాఁ బరిదర్శింపఁగలదని నావిశ్వాసము. నేనింతకుఁబూర్వము గ్రంథముల ముద్రింపించుటలో బరిచయము లేనివాడనగుటవలనను, ముద్రణాలయమును సంస్కృతగ్రంథ ముద్రణపరిచయము లేనిదగుటవలనను, నేననారోగ్యవశముచే సమీపమాన నుండకపోవుటవలనను, ముద్రణాలయములో పండితులు లేనికారణమువలనను, దీర్ఘబిందువర్ణవ్యత్యాసాది స్థూలిత్యములు కాని వజీయు నగ్రస్థానీత్యముల కాని పొట్టలో సున్నలులేని స్తలముల యందు సున్నలుపడుటయు సున్నలుఁడదగిన స్తలములయందుఁ బడకపోవుటయు, ఋకారమునకు రేఫయు రేఫకు ఋకారము మొదలగు స్థూలిత్యములుకాని ముద్రణప్రమాదముచేఁగాని నాప్రమాదముచేఁగాని కన్పడిన వానినిఁ దప్పొక్కల పట్టినఁజూచి శుద్ధములనుఁగాఁజేసికొని చదివి నాయపరాధములను త్తమింపవలయునని పార్థింపఁబడుచున్నది. (ఏలనన) నేను గొప్పపండితుడనుకాని గొప్పగ్రంథములను రచింప శక్తుడను కాని కాను (ఇక నేమన) శ్రీరామచంద్ర చరణకమలములయందలి భక్తిపారవశ్యము వలన నీగ్రంథమునుఁ గూర్చునుద్యమించితిని,

చ్చిత్రచరిత్రాత్మకగ్రంథగ్రంథనే సమద్యతో ౭ హం
 తత్రభవతాం సమర్థ్యమాణో ౭య మాశ్చర్యరామాయ
 ణగ్రంథసూక్ష్మరూపభూతబాలకాండప్రథమభాగవవ గ్రం
 థనిర్మాణపరిశ్రమం రచనావిధానం చ దిజ్ఞాత్రతయా ప్రద
 ర్శయిష్యతీతి మామకీనో ౭యం విశ్వాసః- గ్రంథోపరి
 స్వేషాం గమ్యమానా నాశయా స్సంక్షేప్త ప్రేషయత్వీతి
 దోషజ్ఞా స్సప్రశయ మహ మభ్యర్థయే-

కృతజ్ఞతానివేదనం

మజ్జన్మగురూణాం వాచి గురూణా మాదౌ గ్రామ
 ణీనాం పశ్చాత్కర్తాంతికగ్రామణీనాం తతస్తీర్థేషు రక్తానాం
 సంస్మృతౌ విరక్తానాం తాతపాదానాం సంసేవితయోగిజన
 భవాబ్ధిపోతపాదానాం లక్ష్మవర్షులవంశముక్తాఫలానాం
 పితృణాం సుబ్రహ్మణ్యశిద్ధాంతినాం చరణయుగళస్య,

కావ్యగురూణా మధీతపాణీనీయానా మలంకృతనూజ
 వీటినంస్థాన స్థితశ్రీరాజోన్నతాగ్లకలాకాలా ప్రధానపండిత
 పదానాం బాలవ్యాఘ్ర (కూనపులి)వంశముక్తాఫలానాం
 సువృత్తానా మావృత్తానాం చ పూర్ణయ్యశాస్త్రిణాం చరణ
 యుగళస్య,

న్యాయగురూణాం సకలవిద్యావాచస్పతీనాం స్వచరణ
 కమలసంసేవనలబ్ధవైదుష్యబహుళతాం తేవాసినా మాది
 భట్టవంశముక్తాఫలానాం కీర్తిశేషాణాం రామమూర్తిశాస్త్రి
 వర్యాణాం చరణయుగళస్య,

తదనంతరన్యాయగురూణా మనధీతైకశాస్త్రీణామపి
 స్వప్రతిభావిశేషాధ్యాపితసకలశాస్త్రీణాం శ్రీపీఠికాపురసం

గర్భంధమ పైడివకుఁ దోచబడే యశీహార్యమలను వార్షిపంప
వలయునని పండితులను వినయపూర్వకముగఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

కృత్జ్ఞ తానివేదనము.

నాజననగురువులును వాక్కునందు గురువులును (అనగా వాక్కులో
శృహస్పతితో సమానులును,) మొదట గ్రామాధికారిపదవి నలంకరించిన
వారును, బిమ్మట కిద్దాఁతులలో నగ్రేసరులైన పంచాంగములనుఁజేయ
సమర్థులవారై తదనంతరము సంసారవిముక్తులై పుణ్యక్షేత్రములకేవించు
వారలై సంసారతారకములగు మహాయోగి పాదములను సేవించువారలై
పూజనీయులైన మాతండ్రిగారగు లక్ష్మణదేవుల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి
చరణకమలములకును,

కావ్యగురువులను వ్యాకరణ శాస్త్రధ్యేలను, నూర్కీల సంతాన
మునందలి శ్రీరాజాహైస్కూల్లో ప్రధానపండితులను స్వీకరింప
వలయునని నాకు బావగారునగు కూనపులి పూర్ణయ్యశాస్త్రిగారి చరణకమల
ములకును,

మొదట, న్యాయశాస్త్రగురువులను సకలవిద్యావాచస్పతు
లును, తమచరణకమలముల నాశ్రయించిన యశేక కిద్దాఁకులకుఁ బండి
త్యమునుఁ గలుగఁజేసినవారును, అదిభట్టశతమక్తాఫలభూతులును, కీర్తి
శేషులునునగు రామమూర్తిశాస్త్రిలవారి చరణకమలములకును.

తదనంతరము న్యాయగురువులను నొకశాస్త్రమునైనను జననివాదనను
గ్నప్రతిభావిశేషముచేతను సహస్వయించినకలశాస్త్రములనుసంపూర్ణముగా
విద్యార్థులకుఁ బాఠములనుఁజెప్పినవారును శ్రీపితాపురసంప్రదానమునందు
న్యాయశాస్త్రపరీక్షకులునగు బహ్మశ్రీశ్రీపాద లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రిగారి
పాదపద్మములకును.

స్థానన్యాయశాస్త్రపరీక్షాధికారిణాం శ్రీపాదవంశముక్తాఫలా
నాం లక్ష్మీస్మసింహశాస్త్రీణాం చరణయుగళస్యచ,

వేదాంతగురుణా మధీతన్యాయనిగమాంతానా మ
ద్వైతోపన్యాసవిశేషసంతోషితసకలదేశీయానాం దిగంత
విశ్రాంతయశసాం మల్లాదిరామకృష్ణచయనినాం చ కృత
జ్ఞతాపూర్వకాభివందనాని సమన్వ్యంతే. యతః, యద్యద్దురు
ప్రసాదా త్కించజ్ఞానవా సహ మభూవం. అపిచ, సత్యపి
కార్యజాతే మదీయా మభ్యర్థనా మురరీకృత్య పరిశీల్య చ
గ్రంథ మేత మామూలచూడం విస్మయనీయభూమికావిలేఖ
నేన ప్రసన్నేభ్య శ్శతఘటికవితావిరాజమానేభ్యో విరచితా
నేకప్రబంధేభ్య స్తాడేపల్లిరాఘవనారాయణశాస్త్రీభ్య శ్చ
కృతజ్ఞతాపూర్వకమామకీవాని సమాంసీతి విజ్ఞప్యతే- కించ
యద్యన్మహర్షి మహాకప్రవణీతకోశజాతం మదీయరచనాసహ
కార్యభూత్, తత్తన్మహర్షి మహాకవిజనతాయై సహస్రవంద
నార్పణేన వినా సహ్యాన్య స్తత్తదృణనివర్తనోపాయ ఇతి చ
విజ్ఞప్యతే- పుత్రికాస్మతిః

అపిచ, ద్వా వింశతివరీయాయాః పితృభ క్తివిరాజమా
నాయాః మజ్జ్యేష్ఠపుత్ర్యా స్సుబ్బమాంబాయాః ప్రేమభూ
మికాయాః వినశ్వర మైహికం సుఖ మితి బోధయితుకా
మాయా ఇవ గౌరీలోకం గతాయా స్సర్వధాస్సర్వదా
కరోత్వాత్మశాంతిం జానకీజాని రితి శ్రీరామచంద్రచరణ
యుగళప్రార్థనాం వినా సహితదీయోపకృతిపితృభక్త్యోరన్య
దృణనివర్తనసాధనం దరీదృశ్యత ఇతి విజ్ఞప్యతే- యతః,
యద్వియోగక్లేశ మసమానో హర్షిశ మనేక రామాయణ

వేదాంతగురువులును వ్యాయవేదాంతములయందుఁ బూర్ణపాండిత్యముగల
 వారును, అద్వైతోపన్యాసములచే సకలదేశీయులను సంతసింపఁజేసిన
 వారును, సకలదిక్కులయందు వ్యాప్తమైన కీర్తిగలవారునగు బ్రహ్మశ్రీ
 మల్లాది రామకృష్ణచయనులుగారి పాదపద్మములకును కృతజ్ఞతాపూర్వక
 మగు నాయభివందనములని విన్నవింపఁబడుచున్నది. మఱియు, తమకార్య
 ములున్నను నాప్రార్థననంగీకరించి యీగ్రంథమును సమగ్రముగఁ బరి
 శీలించి యాశ్చర్యమగు నుపోద్ఘాతమునువ్రాసి యనుగ్రహమునుఁ జూపి
 నట్టియు గడియకు నూరుశ్లోకములనుఁ జెప్పనట్టి యాశుకవిత్వముచే నొప్పు
 నట్టియుననేకగ్రంథములను రచించినట్టివారునగు బ్రహ్మశ్రీ తాడేపల్లిరాఘ
 వనారాయణశాస్త్రిగారికిని నానమస్కారములని విన్నవింపఁబడుచున్నది.
 మఱియు, నేయే మహర్షులచే నేమే కవులచేఁబ్రణీతములగు పురాణరామాయ
 ణాదిగ్రంథములు నాగ్రంథరచనకు సహకారములయ్యెనో యాయామ
 హర్షి మహాకవిజనసమూహమునకు సహస్రవందనముల నర్పించుటకంటె
 వారలఋణమునుఁ దీర్చునుపాయము మఱియొకటిలేదనివిన్నపము.

పుత్రికా స్మృతి.

మఱియు, నిరుపదిరెండుసంవత్సరముల వయస్సుకలిగినట్టియుఁ
 బిత్తభక్తిగలిగినట్టియు, నాప్రేమభూమికయగు నాజ్యేష్ఠపుత్రికయైన
 సుబ్బచాంబ యిహలోకసౌఖ్యము వినశ్వరమేయని లోకమునకుఁ బెరియఁ
 జేయునదివలె నైహికమునువిడిచి గౌరీలోకమునుఁ బొందియుండెను.
 శ్రీరామచంద్రమూర్తి నామెయాత్మకు శాంతినిఁగలుగజేయుగాకయని
 శ్రీరామచంద్ర చరణయుగళమునుఁ బ్రార్థించుటకంటె నామె యుప
 కృతి పితృభక్తులకు వేఱువిధముగ ఋణమునుఁదీర్చుసాధనము కన్పడదని
 విన్నపము. (ఏలనన) ఏసుబ్బచాంబవియోగమువలనఁ గలిగిన క్లేశమును
 సహింపలేక రాత్రింబవళ్ళయందుఁ దల్లేళపరిహారముకొఱకు నానారామా
 యణములనుఁజూచుభౌగ్యము నీగ్రంథమునురచించుభాగ్యము నాకుఁగలి
 గినదో యందువలనఁ బుత్రికాస్మృతి యవసరమని విన్నపము.

దర్శనైతద్గ్రంథగ్రంథనభాగ్యవా నభూవం, తస్మా త్పుత్రికా
 స్మృతిః కృతేతి విజ్ఞాప్యతే, కించ, మమైతద్గ్రంథముద్రాపణ
 విషయే ప్రధమతః హస్తావలంబకప్రవానాం విశేషత శ్చ
 దార్యప్రదర్శితవతాం విరమితమండలఖండాధిపత్యపదానాం
 షోడశో తరశతరూపికావాగ్దానకృతాంవల్లభజ్యోష్యులపరబ్ర
 హ్మశాస్త్రేణా మేతద్గ్రంథ మహారాజపోషకపవాశ్రితానాం,

అగ్రహరిణాం శతార్థరూప్యప్రదానాం, మహారాజ
 పోషకపవాశ్రితానాం మండపిపూడిరామకృష్ణశాస్త్రీణా మ
 వశిష్టానాం మహారాజపోషకరాజపోషకపోషకవర్గీయవిరాళ
 ప్రదానాం శిష్టానాం చ కృతజ్ఞతా సహి కదాపి విస్మృ
 తా భవేతితి విజ్ఞాప్యతే-ఇతఃపర మప్యస్తికమహాశయాః
 మదీయోన్యమన్య సహాయం కున్య రితి విశ్వసిమి. సమగ్రో
 ఽయం గ్రంథః నవభాగాత్మకతయా సంముద్యేత బ్రా
 హ్మకాండస్తు భాగద్వయాత్మకః. ప్రథమభాగస్తు సుకృతినాం
 సహాయా న్మునితః ద్వి తీ య భాగో ఽపి ముద్రా
 పణాయ రత్తః సోఽపి శీఘ్రమేవ బహిర్గమిష్యతీతివిశ్వసిమి
 పరంతు వాగ్దత్తలిఖితవిరాళానాం బహుభి రేతావ ద
 దత్తత్వాన్ ప్రథమభాగముద్రాపణస్య కాలవిశంబోఽభవ
 దిత్యహమేన లజ్జితః. దాతవ్యవిరాళాని శీఘ్రమేవ దత్వా
 మదీయోన్యమం పోషకవర్గీయా స్సర్వే ప్యాస్తికా స్సఫలం
 కుర్వంత్యితి ప్రార్థయామి. యద్యద్భాగముద్రాపణే యే యే
 పోషకవర్గీయా భవేయస్తేషాం తేషాం నమాని తత్తద్భా
 గేషు ముద్రాపయిత్వా తత్తద్భాగం తేషాం తేషాం విధి
 నా దాతం నిశ్చయం నహం. ఇతరేషాం భాగానాందానే

మఱియు నీగ్రంథమును ముద్రించుటలో మొదట నాకుఁజేయుత
నొసగినట్టియు, విశేషముగ నాదార్యమునుఁ జూపినట్టియు రిటైల్లుడిప్యూటీ
కలెక్టరుగారును నూటపగునాదురూప్యములను వాగ్దత్తముచేసి మహారాజ
పోషకులుగ నుండిన వల్లభజ్యోష్యుల పరబ్రహ్మశాస్త్రిగారియొక్కయు,
అగ్రహారీకులును నర్థశతమానమునిచ్చి మహారాజపోషకులుగ నుండిన యంబడి
పూడిరామకృష్ణశాస్త్రిగారియొక్కయు, మిగిలిన మహారాజపోషకులు రాజ
పోషకులు పోషకులుగా నుండి విరాళములనిచ్చి యీగ్రంథముద్రణమునకు
సహాయము చేసినవారియొక్కయు కృతజ్ఞత యెన్నటికిని మఱువఁబడ
దని నావిన్నపము-

ఇటుపిమ్మటయును, ఆస్తికమహాశయులు నాయుద్యమమునకు సహా
యము చేసెదరని విశ్వసించుచున్నాడను. సంపూర్ణగ్రంథమంతయు
తొమ్మిదిభాగములుగా వెలువడును. బాలకాండము రెండుసంపుటములు-
అందు ప్రథమసంపుటము. పుణ్యాశ్మలసహాయముచే ముద్రింపఁజడెను.
రెండవభాగము ముద్రణముకొఱకీయఁబడినది. అదియును శీఘ్రములోనే వెలు
వడగలను. కాని యీప్రథమభాగమునకు వాగ్దత్తముచేసిన విరాళముల
నింతదనుక యనేకులిచ్చియుండని కారణమున నీభాగమును ముద్రించు
ట యాలస్యపైనందునకు నేనే లజ్జించుచుంటిని.

కొన పోషకవర్గములోఁ జేరినవారందఱును, తామీయవలసిన విరా
ళములను శీఘ్రముగనిచ్చి నాయుద్యమమును సఫలమునుఁజేయుడనివారలఁ
బొద్దింపుచున్నాను. ఏయేభాగమును ముద్రించుటకు నెవరెవరు పోషక
వర్గములో చేరుదురో వారివారి నామములను నాయాభాగములలో ముద్రిం
పించి యా యా భాగమును వారివారికి విధిగా నిచ్చునేర్పఱ్ఱెయున్నది.
ఇతరభాగముల నిచ్చుటకు విధికాదు. ఎందువలననగా నార్థికలోపమువలనను

తు నవిధిః కుతఞ్చి చే దన్యభాగా స్వార్థికలోపా త్సో
 షకాసంభవాద్వా యదముద్రితానభవేయు స్తదా మదీయ
 ప్రతిజ్ఞా భజ్యేతేతిభియా తథోచ్యతే నతుహేత్వంతరే
 జేతి విజ్ఞాప్యతే- ఏకైకభాగపోషకవర్గవివరణం

పంచదశాధికరూప్యదః

మహారాజపోషకః

పంచదశరూప్యదః

రాజపోషకః

దశరూప్యదః

ప్రధానపోషకః

పంచరూప్యదః

పోషకః

ఏతద్బద్ధతౌ యేనకేనాపి వా విధానేన ముద్రణ
 సాహాయ్యం కృతవతాం కుర్వతాం కరిష్యతాంచ శ్రీరామ
 చంద్రప్రసాదేన సకలశ్రేయాంసి సంభవంత్యిత్యాశిష మా
 శాస్య విరమ్యతే

ఇతం

పండితవిధేయః గ్రంథరచయితా

లక్కావఝుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి

గాని పోషకులు సంఘవింపని కౌరణమువలనఁగాని కొన్నిభాగములు
ముద్రింపఁబడనిచో నాపత్రిన నెరవేరునట్లు కన్పడనందున నట్లుచెప్ప
బడుచున్నదే కానియితరకౌరణముకాదని విన్నపము-ఒక్కొక్కభాగము
నకుఁ బోషకవర్గవివరణము-

అధికముగధనసహాయమునుఁజేయువారు
పదునైదురూప్యములనిచ్చువారు
పదిరూప్యములనిచ్చువారు
ఐదురూప్యములనిచ్చువారు

మహారాజపోషకులు
రాజపోషకులు
ప్రధానపోషకులు
పోషకులు

పైవిధములలో నెవ్విధముగనయినను ముద్రణసహాయము చేసిన
వారికినిఁజేయుచున్నవారికినిఁ జేయనున్నవారికిని వందఱకు శ్రీరామచంద్ర
ప్రసాదముచే సకలశుభములు చేకూరుగాకయని యాశీస్సునుఁజేయుచు
నింతటితో విరమింపబడుచున్నది.

ఇట్లు, పండితవిధేయుడు
గ్రంథరచయిత
లక్కావఝుల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి

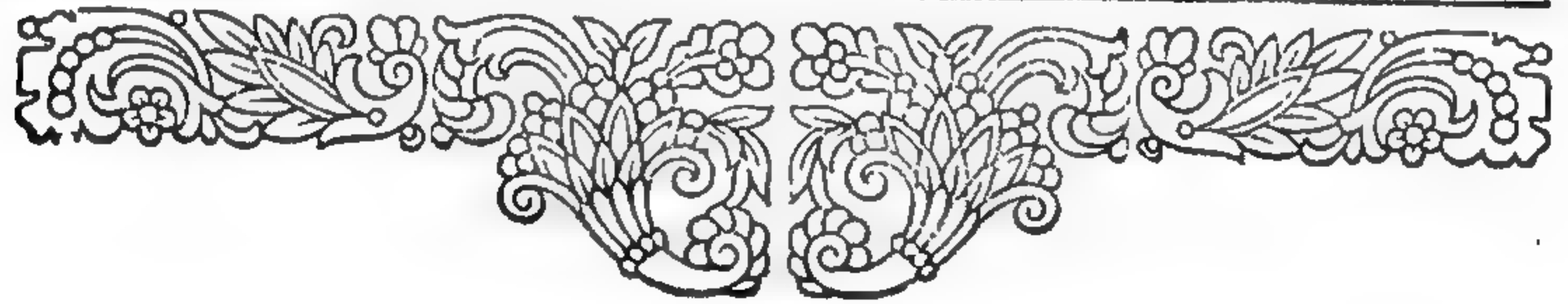
కృతజ్ఞత

ఈగ్రంథముద్రణ విషయమున నిర్ధనుడనగు నాకు సర్వవిధములఁ బోత్సాహమునుఁ గలిగించి గ్రంథమును సంపూర్ణముగాఁ దమ ముద్రాలయమున ముద్రింపించిన తాడంకి సంజీవరావుగారి కృతజ్ఞత యెన్నటికి మఱువఁబడదని విన్నపము.

ఆ శ్చర్యరూపా యుక్తే

బాలకాండః.

శ్రీ రామ.
శుభ మస్తు.

అ వి ధి మస్తు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

ఆ శ్చ ర్య రా మా య ణే

మాహాత్మ్య పాఠంభః.

శ్లో॥ శృతిశాఙ్గ పల్లవాభ్యాం స్మృతిమాత్రప్రాపితార్థసాఖ్యా
భ్యాం గతిజితమత్తగజాభ్యాం । నతి రస్త్యేనాగణేశచర
ణాభ్యాం॥

శ్లో॥ భక్తి ర్ముక్తి విధాయినీ భగవత శ్రీరామచంద్రస్య
హే లోకాః కామదుఃఖాంఘ్రిపద్మయుగళం సేవధ్వ
మత్యుత్సృకాః । నానాజ్ఞాన విశేష మంత్రవితతిం త్యక్త్వా
సుదూరే భృశం రామం శ్యామతనుం స్మరారి హృదయే
భాంతం భజధ్వం బుధాః॥

1 శ్లో॥ పురా కైలాసశిఖరే విష్ణు మారాధ్య శంకరః ఉపవిష్ట
స్తతా భోక్తం । ద్వావశ్యా మాహ పార్వతీం॥

1. తత్వసంగ్రహ రామాయణం.

3

శ్రీ కృష్ణుఁ
శుభ మస్తు.

శ్రీ గణేశాయనమః.

శ్రీ రామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

ఆశ్చర్య రామాయణమునందుఁ

బ్రథమమున మాహాత్మ్యము చెప్పబడుచున్నది.

౧ తా॥ శ్రీమదఖండ విజ్ఞాన రూపమగు వేదమనెడి వృక్షమునకు
(ఋశ్వేదాది) శాఖలకుఁజిగుళ్లుకంటివియు, స్మరణమాత్రము చేతనే
యర్ధిజనులకు సర్వాభీష్టములనొసగునట్టివియు, మదపుటేన్గుల నడల
తో సమానమగు గమనము గలవియునగు గణేశుని పాదములకు
నా నమస్కారము.

౨ తా॥ ఓజనులారా ! కలియుగమున సంసారమును నముద్రమును దా
టుటకు నగవద్భక్తి యను నావకంటె వేఱు సాధనము లేనందున
సంసారతారకమును, సర్వాభీష్టప్రదమునగు శ్రీరామచంద్ర పా
దానందముగళమును నేవింపుడు. ఓ విబుధులారా ! మోహ
కరములగు నితర మంత్ర తంత్రములను దూరముగావచ్చి శంకరుని
హృదయకమలమున నెల్లప్పుడు భాసించెడి యా శ్యామల విగ్ర
హుని ఛజింపుడు.

3. పూర్వకాలమునఁ గైలాసమునందు శంకరుడు ద్వాదశీదినమునందు
విష్ణునారాధించి భుజింపఁబోవుచుఁ బార్వతీదేవితో నిట్లనెను.

శ్లో॥ పార్వత్యేహి మయా సార్థం । భోక్తం భువన వందితే ।

తమాహ పార్వతీ దేవి । జప్త్వా నామసహస్రకం॥ ౪

శ్లో॥ తతో భోక్త్యామృతం దేవ । భుజ్యతాం భవతా ప్రభో॥

తత స్తాం పార్వతీం ప్రాహ ప్రహసన్పరమేశ్వరః॥ ౫

శ్లో॥ ధన్యాసి కృతకృత్యాసి । విష్ణుభక్తాసి పార్వతి ।

దుర్లభా వైష్ణవీ భక్తి । ర్భాగధేయం వినేశ్వరి॥ ౬

శ్లో॥ రమాస్యమంత్రం తే వచ్చి । శత కోటిప్రవిస్తరే రామా

యణే ప్రియే గుప్తం । శ్రేష్ఠం నామసహస్రతః॥ ౭

శ్లో॥ శ్రీరామ^{రామ}రామేతీ రమే రామే మనోరమే । సహస్రనామ

తత్తుల్యం । రామనామ వరాననీ॥ ౮

శ్లో॥ రామేత్యుక్త్వా మహాదేవి । భుంక్త్వా సార్థం మయా ధునా ౫

పార్వతీ శ్లో॥ వామదేవేన గురునా విష్ణుర్నామసహస్రకం

మమోపదిష్టం భగవత్ । కరోమి నియతం విభో

రామేతివర్ణద్వితయే తాదృశం మహిమాస్తి కిం॥ ౯-౧౦

౪-౫. లోకకండితురాలవగు నోపార్వతీ! నాతోఁగూడ భుజించుటకు రమ్మనెను. అప్పుడు పార్వతీదేవి తనకు విష్ణు సహస్రనామ పారాయణము కౌలేదనియు, ఓమ్కృత భుజించెదననియు, మీరు భుజించుడనియు జెప్పగా మందహాసముఁజేయుదురు బరమేశ్వరుడు పార్వతీతో నిట్లనెను. (వామదేవునివలన దేవి విష్ణు సహస్రనామముల నుపదేశమును బొందినట్లును, ప్రతిదినమునందున భోజనము నను బూర్వము సహస్రనామ పారాయణము చేయుచుండెడిదియనియు, పార్శ్వపురాణమునకు చెప్పబడియున్నది.)

౬. ఓ పార్వతీ! విష్ణుశక్తిగలగానవగుటచే నీనగన్యాశ్మరాలవు. పూర్వ సుకృతములేనిదే విష్ణుశక్తి కలుగుట కడుసుగ్గభము.

౭. శతకోటివిస్తరమగు రామాయణమున విష్ణు సహస్రనామములకంటె శ్రేష్ఠమగు గోప్యమైన రహస్యమిత మొకటి కలదు. దానిని జెప్పెదను వినుము.

౮. ఓ పార్వతీ! శ్రీరామ రామ యని యుచ్చరింపుము. ఆరామ యను నామము విష్ణు సహస్రనామములతో సమానమైనది. (అనగా విష్ణు సహస్రనామ పారాయణమునకు గలగు ఫలము రామ యను వర్ణద్వయోచ్ఛారణము చేసినదే కలుగుచున్నదని భావము.)

౯-౧౦. ఓ పార్వతీ! రామమను నామమును చ్ఛరించి నాతోఁగూడ నిపుడే భుజింపమని శిశువు పలుకగా దేవా! నాకు వామదేశడను మహర్షి యొక నొకప్పుడు విష్ణుసహస్రనామపారాయణము మహాఫల ప్రదముగాన నామసహస్ర పారాయణముచేసి భుజించుచుండుమని చెప్పెను. రామ యనెడి వర్ణద్వయము సంజేయట్టి మహిమ కలదా! యని పరమేశ్వరుని ప్రశ్నించెను.

శివః॥ అన్యోపదేశతో రామ నామ్ని ముక్తిప్రదాయినీ । సతి
సాక్షాద్రామనామకీర్తనం ముక్తిదాయకం । కథంనభ
వతీశాని తస్మాన్నామైవకీర్తయేత్ । ఇతిహాస మిమం
వచ్ఛి శృణు ద్వేని సమాహితా॥ ౧౧ ౧౨

1 వనే చరామో వసుచాహరామో । నదీ స్తరామో న
భయం స్మరామః॥ ఇతీరయంతోపి వనే కిరాతాః॥ ముక్తిం
గతా రామ పదానుషంగాత్॥ ౧౩

2 అత్రైవ్రాదాహరామ్యన్య మితిహాసంపరంశృణు
అవంతివిషయః కశ్చిద్భ్రహ్మణోఽభూత్పురా శివే॥ ౧౪

శ్లో॥ విహాయ నైదిక్ష్వాన్ శృతి స్మృత్యురరీకృతాత్
పాపంఽకృతసంసర్గో పరదారరతోఽభవత్॥ ౧౫

శ్లో॥ నష్టేషు ద్రవ్యజాతేషు స్వదారనిరతోఽభవత్
సాపి తీవ్రక్షుధా దగ్ధా పంచత్వం చ గతా శుభా॥ ౧౬

౧౧-౧౨. ఓ పార్వతీ! అన్యపదేశముననే రామ యను నామము మోక్ష ప్రదమగుచుండఁగ, సాక్షాద్రామనామ సంకీర్తనము మోక్షప్రద పెట్టుకొనేరదు? కాన రామ యను నామమునుఁ గీర్తించినచాల నెను. మఱియు నీకొక యితీహాసమును జెప్పెను వినుమనెను.

౧౩. (అర్ధము) (వనే) ఆడవియందలి (కిరతాః) బోయలు (వనేచరామః) ఆడవిని సంచరించెదము. (వసుచాహరామః) ధనమును తీసుకొనివచ్చెదము (నదీస్తరామః) నదులనుదాటుచుము (సభయంస్మరామః) భయమును లేలకకుందము.

1 (ఇతి) ఈ ప్రకారముగ (ఈ రయంతోఽపి) జెప్పకొను చున్న వారైనప్పటికి (రామపదానుషంగాత్) రామయనుపదము కలియుట కలనముక్తిగతాః) మోక్షమును బొందిరి. (పూర్వమున కొంతమంది చోరులకూడిన వారై (వనేచరామ ఇతి (వసుచాహరామ ఇతి) (నదీస్తరామ ఇతి (సభయంస్మరామ ఇతి) అను మటలనుగ్రమము గా వనమునసంచరించెదము. ధనమునపహరించెదము. నదులను దాటెదము, భయమును దలకము - అను సభిప్రాయములతోఁ జెప్పకొనినను రామయను పదమా మాటలలో నుపయోగించుటచే మోక్షమును బొందిరని యభిప్రాయము)

౧౪. ఓ పార్వతీ! ఈ విషయమున నీకు మఱియొక యితీహాసమునుఁ జెప్పెదను వినుము, అవంతిదేశమునందుఁ బూర్వకాలము నందొక బ్రాహ్మణుడుండెను. అతనిని విద్యాధరుడను నామముతోఁ బిలిచెదరు.

౧౫. ఆబ్రాహ్మణుడు, వేదశాస్త్రములయందుఁజెప్పఁబడిన జైదికధర్మములను విడిచి వేదబ్రాహ్మ్యలతో సంబంధము గలవాడై పరస్త్రీలలోలుడై భార్యను విడిచియుండెను.

౧౬. ద్రవ్యమంతయుఁబోయినపిమ్మట ని వదలి స్వకేశత్రమునందపేక్షగలవాడయ్యెను, కాని యామె యన్నపానాదులు లేనికతమున నప్పటికే మృతినొందెను.

శ్లో॥ హతా రామేతి విషయ చింతయానో దివానిశం
విషయేష్వనురక్తైః సో హరామేతి రురోదహః॥ ౧౭

శ్లో॥ హరామే మమ రామేతి క్వ రామేతి మనోరమే
ఇమం శబ్దం సుబహుశః కర్వన్సంచరతి క్షితౌ॥ ౧౮

శ్లో॥ ఏవం కాలే హు గతే గతకల్మషపంజరః
నామస్మరణమాహత్యా జ్ఞవన్మక్తశ్చచారస॥ ౧౯

శ్లో॥ ఏవంభూతం ద్విజవరం కింకరా కాలదోదితాః
సంగృహ్య సర్వతః ప్రాణాన్ కష్టముద్యోగమాస్థితాః॥ ౨౦
శ్లో॥ పాశం ప్రాణేషు సంయోజ్య ప్రాణాన్ స్తేజసి యోజితాః
తేజస్యాకృష్యమాణేతుః తత్రైవ విలయం గతిః॥ ౨౧

శ్లో॥ విద్యాధర మదృష్ట్వా తే క్వ గతో బ్రాహ్మణాధమః
ఇతి శంకిత చిత్తాస్తే మార్గంతేస్మ పరస్పరం॥ ౨౨
శ్లో॥ మార్గిత్వా బహుకాలం తు మాతా ఖన్నముఖా భృశం
రాజే నివేదయామాసుః బ్రాహ్మణానయనక్రియాం॥ ౨౩

దూతాః॥ శ్లో॥ శృణు ప్రేతపతే యుష్మద్గణకస్య విచేష్టితం
వాక్యమాకర్ణ్యహి వయం గతాస్మ బ్రాహ్మణాంతికం॥ ౨౪

౧౩. భార్య మృతినొందెనని తెలిసి యపరాత్రములయందు, నామెనే తలచుచు విషయలోల్లడై ఓరామాయని (అనగా, ఓప్రియురాలాయని) యేడ్వసాగెను.

౧౪తా. ఆ బ్రాహ్మణుడు హాస్తియురాలా, నాప్రియురాలా, నాప్రియురాలెక్కడ, నామనోరమ యేమయ్యెనని, యర్థమును, బోధించు (హారామా) మమరామా, క్వరామా, యను శబ్దములను తలుచుగా నుచ్చరించుచు, భూమియందు, సంచరించుచుండెను.

౧౫తా. ఈ ప్రకారము బహుకాలము గతంపగా నాబ్రాహ్మణుడు, పాప రహితుడై రామాయను నామోచ్చారణమువలన జీవన్ముక్తుడయ్యెను. (అనగా పైన చెప్పబడిన (హారామా) మమరామా) క్వరామా అను పదముల నుచ్చరించుటలో రామ యను నక్షరములు మిళితములై, యున్నందున నతడు, వేలునిగమగు నక్షరముతో నుచ్చరించినచు రామనామస్మరణమాహత్యై ఫలముగలిగి జీవన్ముక్తుడయ్యెనని భావము.

౧౬తా. ఇట్టిబ్రాహ్మణునకుఁ గాలమాసన్నముకొగా యమకింకరులువచ్చి యతని ప్రాణములమీదఁ బాశములను ప్రసరింపజేసిరి.

౧౭తా. పైవిగమగు యమకింకరులు, యమ పాశములకు ప్రాణములయందుఁ బ్రసరింపజేసి యాప్రాణములకు తేజస్సునందు సంయోజనము చేయుచుండ నాజీవుడు బ్రహ్మతేజస్సునందు లయమై యదృశ్యుడయ్యెను.

౧౮తా. కింకరులకు నాజీవుడు కన్నవలంబున సబ్రాహ్మణాధము డేమయ్యెనని సంశయ చిత్తులై వెదకిరి.

౧౯తా. బహుకాల మిన్విధమున వెదకినను కన్నవలంబున భేదమునొందిన వారలై యమపురమునకు వచ్చి యా బ్రాహ్మణవిషయము నంతయుఁ బమప్రభువునకు నిట్లుజెప్పరి.

౨౦తా. యమధర్మరాజా! మీ చిత్రగుప్తుని చేష్టలమునకును మమ్ములను విద్యాధరుడను బ్రాహ్మణుని బాశబంధునిజేసి తీసికొనరమ్ముని పంపగా మేము వెళ్ళితిమి.

శ్లో॥ బహుశో యత్నమాస్థాయ బ్రాహ్మణగ్రహణే కృతే
తం తత్ర కంచనాదృష్ట్వా నిరాశా జీవితే వయం॥ ౨౫

శ్లో॥ ఇత్యుక్తో దూతముఖ్యైస్తు । చిత్రగుప్తముపాహ్వాయత్
యమః॥ శ్లో॥ ఆలోక్యాచక్ష్య గణకః కృతంకర్మద్విజేనవై॥ ౨౬
గణకః శ్లో॥ అయం విద్యాధరో విప్రః పాపినా మగ్రినో ర్భృశం
వృషలీగమనాద్విప్రః కుంభీపాకేషు పచ్యతాం॥ ౨౭

శ్లో॥ యతీనాం నిందక శ్చాయం మహతాం దూషక స్తథా
ఏవమాదీని పాపాని కృతవాన్ బుద్ధిపూర్వకం॥ ౨౮
తస్మాద్విదేహ నిర్వాణ పదవీంనార్హతి ద్విజః॥ ౨౯

శ్లో॥ చిత్రగుప్తేనైవముక్తః కాలో దండధరో రుషా
దండంముద్రాంచసంగృహ్య వేధసోఽతికమాగమత్॥ ౩౦

యమః॥ శ్లో॥ భగవద్దేవదేవేశ మహాపాతకినాం వరః

విద్యాధరః కథం విప్రః సాయుజ్యం మోక్షమన్వగాత్॥ ౩౧

బ్రహ్మ॥ శ్లో॥ ధర్మరాజః ప్రవక్ష్యామి విప్రస్య చరితంమహత్
యస్య స్మరణమాత్రేణ । జీవన్ముక్తో భవేన్నరః॥ ౩౨

౨౫ తా. మేము పాశములతో బ్రాహ్మణుని బంధించుటకు బహుప్రయత్నమునుఁజేసిమి కాని యతడు తేజస్సునఁ దేలయమై యదృశ్యుడగుట వలన నిరాశఁజెంది వచ్చిమి.

౨౬ తా. ఇట్లు కింకరులు చెప్పగా యముడు చిత్రగుప్తునిఁబిలిపించి, యోచిత్రగుప్తా విద్యాధరుడను నా బ్రాహ్మణునిచేఁజేయబడిన శుభాశుభ కర్మనుఁజెప్పమని యడిగెను.

౨౭ తా. చిత్రగుప్తుడు లెక్కలనుఁజూచి యమునితో నిటులఁజెప్పెను. ఓ రాజా! ఈవిద్యాధరుడను బ్రాహ్మణుడు పాపాత్ములలో నగ్రేసరుడు, స్వభార్యు విడిచి శూద్ర స్త్రీలతో నెప్పడునుండువాడు కాన కుఁభీపాకమునఁ బచనము చేయబడవలెను (అనగా కాగుచున్న నూనెతోఁబట్టెలో పడవేసి పచనము చేయబడవలెను.)

౨౮ తా. మఱియు నా బ్రాహ్మణుడు యతులను నిందించువాడు మహాత్ములను దూషించువాడు, ఇట్టిపాపముల ననేకముగా బుద్ధిపూర్వకముగా జేసెను.

౨౯ తా. ఆ కారణమువలన విదేహనిర్వాణపదవికి (అనగా బ్రహ్మయంగు లయమగునట్టి విదేహకైశల్యమునకు) నా బ్రాహ్మణుడనర్హుడని చిత్రగుప్తుడు చెప్పెను.

౩౦ తా. చిత్రగుప్తు డివ్వధముగఁ జెప్పగా యముడు కోపమొంది బ్రహ్మదేవుడు తనకుఁ బూర్వ మిచ్చిన దండమును, ముద్రను (శీలును) తీసికొని బ్రహ్మదేవు నొద్దకు వెళ్లెను.

౩౧ యముడు॥ బ్రహ్మదేవునితో నిట్లు జెప్పదొడగెను. దేవదేవా! మహాపాతకులలో శ్రేష్ఠుడగు విద్యాధరుడను బ్రాహ్మణుడు మోక్షము నెట్లు పొందెను) ఇట్టి మహాపాతకులను మోక్షమిచ్చుచుండినచో నాయధికారమేల? మీరిచ్చిన దండమును శీలునుఁగూడఁదెచ్చితిని. తిసికొను డనెను.

౩౨ బ్రహ్మ యిట్లు చెప్ప నారంభించెను. “ఓ ధర్మరాజా! ఆ బ్రాహ్మణుని చరిత్రము మహత్తరమైనది. చెప్పెదను వినుము. ఆ బ్రాహ్మణుని స్మరించిన మనుజుడు జీవన్ముక్తుడగును.

శ్లో॥ అయం బ్రాహ్మణదాయాదో రామనామ సదాస్మరత్
సహస్రనామసదృశో రామనామాత్మకో మనుః॥ 324

శ్లో॥ కోటియజ్ఞ సమో రామభద్రచంద్రదేత్యయం మనుః
రామేతి రామభద్రదేతి రామచంద్రదేతి వా మనుం
యావజ్జీవం జపన్మర్త్యో జీవన్మర్త్యో న సంశయః॥ 33-34

శ్లో॥ తస్మాత్కౌశికగోత్రోఽయం జపన్వై పరమం మనుం
రామచంద్రస్య సతతం ముక్తి మాపసుదులభాం॥ 35
యమః శ్లో॥ అనేన సర్వపాపంచ కృతం బుద్ధిపురస్కరం

బుద్ధిపూర్వకృతేపాపే ప్రాయశ్చిత్తం నవ్యితే॥ 36

బ్రహ్మ శ్లో॥ శ్రీరామనామాసదృశ మవతేచాపి సంకృణా

ముక్తిం ప్రాప్నోతి మనుజః కింపున ర్బుద్ధి పూర్వకం॥ 37

శ్లో॥ రాశబ్దోచ్చారణే జాతే వక్త్రా త్వాసస్య నిర్గమః
మకార శ్రవణే జాతే భస్మీభావం గమిష్యతి॥ 38

శ్లో॥ బ్రహ్మహత్యాసహస్రాణి స్వర్గ స్తేయశతానిచ
సురాపానశతంచాపి నశ్యంతే రామకీర్తనాత్॥ 39

శ్లో॥ రఘునాథస్య నామాని యే గృణంతి నరా భువి
విముక్త సర్వపాపాస్తే మోదంతే విష్ణు మందిరే॥ 40

32. ఈ బ్రాహ్మణుడు మొదట దుర్వృత్తికలవాడైనను బిమ్మట రామ నామము నెల్లప్పుడును స్మరించెను. ఆ రామనామ మను మంత్రము విష్ణుసహస్రనామములతో సమానమైనది, పావనమైనది.
- 33-34. మఱియు, “రామభద్ర” రామచంద్ర” యను మంత్రము కొటి యశముతో సమానమైనది. “రామ” యని గాని, “రామభద్ర” యని గాని, “రామచంద్ర” యనిగాని యీ మంత్రములను యావ జీవము జపించిన మన జాడు జీకన్ముక్తుడగుటకు సంశయము లేదు.
35. ఆ హేతువువలనఁ గౌళికగోత్రుడైన యా బ్రాహ్మణుడు పరమ మంత్రమగు రామనామమును జపించిన కళిమన ముగ్ధమగు మోక్ష మునుఁ బొందెను. అని బ్రహ్మదేవుడు యమునితోఁ జెప్పెను.
36. అప్పుడు యముడు బ్రహ్మతో నిట్లనెను, ఈ బ్రాహ్మణుడు బుద్ధిపూర్వకముగ సర్వపాపములను జేసెనా? బుద్ధిపూర్వకముగఁ బాపములనఁ జేసినపుడు ప్రాయశ్చిత్తములేదని శ్రుతులయందు కలదు? గదా యనెను.
37. అప్పుడు బ్రహ్మ యమునితో నిట్లనెను. “శ్రీ రామనామ మసదృశమైనది. దానిని బుద్ధిపూర్వకముగా నుచ్చరింపకపోయినచు నన్య పదేశముచే రామనామోచ్ఛారణయు జేసినను మహాదు ముక్తినిఁ బొందును. బుద్ధిపూర్వకముగ రామనామముఁజేసిన మహాదు ముక్తినిఁబొందునని చెప్పినదియేమి యని యనెను.
38. మఱియు “రా” యను శబ్దము నుచ్చరించుటతోడనే లోనిపాపములు బయలుజెడలును. “మ” కారము నుచ్చరించుటతోఁ బాపములు భస్మమగును.
39. మఱియు (రామ) అను నామము నుచ్చరించుటవలన సహస్ర బ్రహ్మ హత్యా పాపములును నూరుసుఖసేయ పాతకములును, సురా పానశతమువలన సంభవించిన కల్మషములును నశించును,
40. తా॥ శీఘ్రమునాథుని నామములను యేమనులు కీర్తించెదరో వారు సర్వపాపవిముక్తులై విష్ణుమందిరమునందు బ్రహ్మనందముతో నుండెదరు,

శ్లో॥ శృత్వా యమో విశ్వసృజశ్చ వాక్యం । నివృత్తకోప
శ్చతురాననస్య । భృత్యై స్తత స్సంయామనీ । మగాత్పురీం
పున త్తథాపిశ్వసృజం ప్రణమ్య॥ ౪౧

శ్లో॥ ఏవం శృత్వా రామనామప్రభావం పరమేశ్వరాత్ ।
తుష్టా రామేతి నామోక్త్యాభుక్త్యాఽధపతిమాహ సా॥౪౨

1 శ్లో॥ ధన్యాస్మ్యనుగృహీతాస్ని శృతార్థాస్మి దయానిధే ।
యద్రామనామమాహత్మ్యం శృతం శ్విన్నాఘనిస్సృతం॥౪౩

శ్లో॥ దేవేశ మహిమాన్వేషం రామనామ్నోవ కేవలం ।

శ్రీరామచరితే కీదృక్ఫలం రామాయణే వఽ॥ ౪౪

శివః ॥ శ్లో॥ రామాయణ ఫలం దేవి రామో వేత్తి నచాపరః

తథాపి తద్యథాబుద్ధి వత్సే । శృణు సమాహితా ౪౫

శ్లో॥ రామాయణకథాదేవి శతకోటిప్రవిస్తరా । శృత్వా
యత్రాక్షరం మర్త్య స్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ౪౬

శ్లో॥ బ్రహ్మలోకేచ సతతం శతకోటి ప్రవిస్తరం । బ్రహ్మణా
శ్రూయతే నిత్యం మార్కండేయాద్విజోత్తమాత్ ॥౪౭

౪౧, తా|| యముడు బ్రహ్మవాక్యములను వినినవాడై కోపరహితుడై బ్రహ్మదేవునకు సమస్కరించి త దానతి నొంది తనపక్షమునకు వెళ్లెను.

౪౨, తా|| ఇష్టిధముగఁ రామనామప్రభావమునుఁ బరమేశ్వరుని కలనఁ బార్వతి విని యాశ్చర్యసంతోషముల నొంది రామయను నామోచ్చారణముఁ జేసి భుజించి తిరిగి పరమేశ్వరునితో నిట్లనెను.

౪౩. తా|| ఓడయానిధీ! నీముఖారవిందమునఁ బయలుపెడలిన రామనామ మహాత్మ్యమ నెడి మకరందమును గ్రోలుట చే నేను ధన్యాత్ముఁడాలను, కృతార్థురాలనైతిని,

౪౪. తా|| మహాదేవా! కరుణా సముద్రా! రామయను నామమునందే యిట్టిమహిమయుండెనే యా రామచరితమగు రామాయణమునందెట్టి మహిమ ముండెనోయనుగ్రహించి నాకుఁజెప్పమని పార్వతి పరమేశ్వరునిఁ బ్రశ్నించెను.

౪౫, పరమేశ్వరుడు పార్వతితో నిటులఁజెప్ప నారంభించెను ఓ దేవి! రామాయణమహిమమును, రామదొక్కడే పూర్తిగ నెఱుగును గాని యితరుడెవ్వడును బూర్తిగ నెఱుగడు. అట్లయ్యును నాబుద్ధికిఁదగినటులఁ జెప్పగలను సావధానచిత్తము గలిగి వినుమనియెను,

౪౬, తా|| మఱియు నోదేవి. రామచరితము శతకోటి విస్తృతమైయుండెను ఆరామాయణమునందొక యక్షరమును వినినకు సమస్తపాపములు నశించును.

౪౭. తా|| ఓదేవి! శతకోటివిస్తరమగు నీ రామచరితము నెల్లప్పుడు బ్రహ్మ లోకమున బ్రహ్మదేవుడు, మార్కండేయ మహర్షివలన వినుచుండును.

శ్లో॥ బ్రహ్మలోకే విష్ణులోకే । కైలాసే విష్ణుమందిరే ।
అష్టదిక్పాల లోకేశు । నాగాదీనాం చ సద్మనుః ॥ ౪౮

శ్లో॥ జనభ్యాద్యేషు లోకేశు వ్యాప్య విశ్వం వ్యవస్థితా ।
సకృద్బ్రాహ్మణం శృత్వా జన్మ పావన ముత్తమమ్ ॥ ౪౯

శ్లో॥ రామాయణకథా మేవ । యే శృణ్వంతి న రా భువి ।
విధూతపాపాస్తే యాంతి విష్ణులోకం సనాతనమ్ ॥ ౫౦

శ్లో॥ శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదంపద మేవ వా
సయాతి బ్రహ్మణ స్థానమ్ । బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ॥ ౫౧

శ్లో॥ అత్రైవోదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్ ।

విప్రః కశ్చిన్మహాబుద్ధిః రామార్చన పరోఽభవత్ ॥ ౫౨

శ్లో॥ గచ్ఛన్తామాంతరమ్ । మధ్యేమార్గం వటతరో గథః

స్నాత్వా సరసి తత్తీరే రామాయణ మధాపఠత్ ॥ ౫౩

శ్లో॥ తులాద్రవ్యగ్రహామ్భత్వా శ్రాహ్మణా బ్రహ్మరాక్షసాః ।

సంస్థితాస్తత్ర బహుశా వట వృక్షే సువిస్తరే ॥ ౫౪

౪౮-౪౯ తా|| బ్రహ్మలోకమునను, వైకుంఠమునందును, కైలాసమునందును
అష్టదిక్పాలక లోకములందును, నాగలోకమునందును జనలోకము
భూలోకము మొదలగు లోకములయందును. వ్యాపించియుండెను.
ఒకపర్యాయమైనను రామాయణమును వినినవాని జన్మముపొవనమని
చెప్పనొప్పును.

౫౦. తా|| మఱియు రామాయణకథను నేమనుజులు శ్రవణముఁ జేయును
లో వారలు సర్వసాపదిముత్తలై శాశ్వతమగు వైకుంఠమునుఁబొంద
గలరు.

౫౧. భక్తిపూర్వకముగ రామాయణముచందలి శ్లోకమునైనను, నొక
పాదమునైనను నొకపదమునైనను వినిన వాడును. బ్రహ్మలోక
మునుఁ బొంది బ్రహ్మచేఁ బూజింపఁ బడుచుచుండు నన రామా
యణమునుఁ బూర్తిగ విచువారిఫలముఁజెప్పునది యేమియనెను.

౫౨. తా|| ఓదేవి! నేను చెప్పుచదంతయు స్తోత్రపరమలి తలవకుము,
ఇవ్విషయమునఁ బురాణములందు చెప్పిన పురాతనమైన యితీహాసము
నుఁజెప్పెదవినుము. పూర్వకాలమునందొక బ్రాహ్మణుడు రామా
ర్చనపరుడైయుండెను.

౫౩. తా|| ఆబ్రాహ్మణుడు గ్రామాంతరము వెళ్లుచు మార్గమధ్యమున
నొక సరోవరము కన్పడగా నావరస్సులో స్నానమునుఁజేసి
తత్తీరమునందలి వటవృక్షముక్రింద కూర్చొని రామాయణ పారా
యణముఁ జేయుచుండెను.

౫౪. తులాభారము తూగిన ద్రవ్యమును గ్రహించినందునఁగొందఱు
బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మ గాక్షులై యావటవృక్షముపైనుండిరి.

శ్లో॥ రామాయణ కథా పాఠేమంగళాన్యకరో ద్విజః
 (అర్చయ) రామాయణ ప్రభావేణ సర్వేనాశిత పాతకాః

దివ్యరూపధరా భూత్వా । దేవానీ తవిమానగాః

రామాయణపఠంతం తంనమస్తుత్యా బ్రువంశ్చతే ౫౬

శ్లో॥ వై భవం భవతోఽధీనం పరలోకవిజృంభితం

శ్రితా రామాయణకథా త్వం విశిష్టోఽసి వాచకః ౫౭

శ్లో॥ ముక్తింగతా వయం సర్వే । భవతోఽస్యచదర్శనాత్
 రామాయణకథాం శృత్వావయం పాపస్య నిర్గమాత్
 ఆరుహ్య స్వర్గసౌఖ్యాని । భజా మఃకృతినోయథా ॥ ౫౮

శ్లో॥ ఇత్యుక్త్వా బ్రహ్మ రక్షాంసి । పరిక్రమ్యప్రణమ్యతం ।
 దేవత్వం సమనుప్రాప్యయద్దేవగతింతదా ॥ ౫౯

రామాయణ ఫలందేవి శృత్వై వంప్రాహశంకరం ౬౦

పార్వతీ॥ శ్లో॥ భగవన్ దేవదేవేశ శ్రీరామాయణ వై భవం
 శృత్వాత్వన్ముఖతోఽభూవం కృతార్థాహంనసంశయః ౬౧

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే

రామాయణ మాహాత్మ్యం సంపూర్ణం

౫౫-౫౬. అపట వృక్షము క్రిందను రామాయణ పాఠాయణముఁ జేయు చున్న బ్రాహ్మణుడు రామాయణమునందలి మంగళ శ్లోకములనుఁ బఠించుచుండగా వటవృక్షము పైచున్న బ్రాహ్మరాక్షసులు మంగళ శ్లోకములనుఁగొనిన మాత్రముననే సర్వపాప విముక్తులై దివ్యరూపము లను ధరించి తమకొఱనుఁ దీసికొనిరాబడిన విమానములనెక్కిన వారలై రామాయణమునుఁగ్రుచ్చుచున్న బ్రాహ్మణునకు నమస్కరించి యిటులఁబల్కిరి.

౫౭తా॥ ఓ ద్విజోత్తమ! పరలోక వైభవము నీయధీనమైయున్నది సర్వ పాప హరమగు రామాయణకథను నీవు పఠింపగా మేము వింటిమి నీవు గొప్ప కథకుడవు అని చూచ్రాహ్మణుని బ్రహ్మరాక్షసులు పొగడిరి.

౫౮౪. మఱియు నిట్లనిరి, ఓ మహాత్మా! నీదర్శనమునను నీవుపఠించిన రామాయణ శ్రవణము వలనను మాపాపములన్నియు నశించిమేము ముక్తినిఁబొంది విమానములనెక్కి పుణ్యవంతులవలె స్వర్గసౌఖ్యములనొందఁ బోవుచుంటిమి.

౫౯౪ ఇవిధముగ బ్రహ్మరాక్షసులు చెప్పి బ్రాహ్మణునకు నమస్కరించి దివ్యరూపములతో దేవలోకమునకుఁబోయిరి.

౬౦. తా॥ ఇవిధముగ శంకరుడు రామాయణ ఫలమునుఁజెప్పగాఁ బార్వతి విని సంతసమునుఁబొంది శంకరునితో నిటులఁబల్కెను.

౬౧. ఓ దేవదేవా! నీ వలన రామాయణ మాహాత్మ్యమునువిని కృతార్థురాలనైతిని పరమేశ్వరునితోఁ బల్కెను.

అశ్చర్యరామాయణమున

రామాయణ మాహాత్మ్యము సంపూర్ణము.

శ్రీమదాశ్చర్యరామాయణే

బా ల కా ం డే పృ థ మ స్స ర్గః.

శ్లో॥ వందామహే మహేశానచండకోదండ ఖండనం |
జానకీ హృదయానంద చందనం రఘునందనం॥

శ్లో॥ ఏకదా మున యస్సర్వే | నానారణ్యానివాసినః |
సత్రయాగం ప్రకుర్వాణా స్సంస్థితానైమిశేవనే॥

శ్లో॥ ఏతస్మిన్ననుయేతశ్రి సమాగ్రదోమహర్షణః |
తం పూజయిత్వా పప్రచ్ఛ వ్యాకసశిష్యం తపోధనాః॥

౨ వ్యా॥ ఏకదేతి- నైమిశమితి - ఏకదా మహా యః
వేధసోఽంతికం గత్వా తప స్తపు మేకం పావనం స్థలం ప్రద
ర్శయేతి ప్రార్థయామాసుః తదా బ్రహ్మ కుశై ర్మేమిం
(చక్రం) కృత్వా హస్తేన తాం గృహీత్వా మునీ నవాదీత్
భోమహర్షయః మయేయముత్తి ప్యేత యతేయంపతేత్.
తత్స్థలం పవిత్రమిత్యుక్త్వా, నేమిం దూరతస్తూతేపయామాస,
యత్ర నేమిః పతితా తత్స్థలం నైమిశమభూత్, తత్స్థలస్యా
రణ్యమయత్వా నైమిశారణ్యమిత్యాఖ్యా సమజనీతి.

నానారణ్యాని ధర్మారణ్య వింధ్యారణ్యాదీని పుణ్య
రణ్యానీత్యర్థః.

౩ వ్యా॥ దోమహర్షణితి. యస్య సుభాషితై
శ్లోకైర్మూలాం శరీరేషు రోమహర్షణం (రోమాంచః) జాయతే
సరోమహర్షణితి వాయుపురాణే 1 అధ్యాయే ప్రతిపాదితం.

ఆశ్చర్య రామాయణమునందు

బాలకాండ ప్రారంభము.

౧తా|| మహేశ్వరుని ధనువును ఖండించినవాడను, జానకీహృదయానంద కరుడునగు శ్రీరామచంద్రుని నమస్కరించెదను.

౨ * తా|| ఒకానొకప్పుడు నానారణ్యములయందుండెడి మహర్షులందఱును నైమిశారణ్యమునందుఁగలసి దీర్ఘ సత్రయాగమునుఁ జేయుచుండిరి

౩ * తా|| ఈ సమయమునందు నచ్చటకు రోమహర్షణుడను వ్యాసశిష్యుడు వచ్చెను. అచ్చటి మహర్షులు వ్యాస శిష్యుడగు నా రోమహర్షణుని బూజించి ప్రశ్నించిరి.

* వ్యా|| నైమిశారణ్యమునగాఁ బురాణముల యందవిధిధమునఁ జెప్పబడినది, (ఏమన) ఒకప్పుడు మహర్షులు బ్రహ్మదేవుని నొద్దకు వెళ్లి, మేముతపస్సు చేసికొనుటకుఁ బవిత్రమయిన స్థలమునుఁ జూపుమని పార్థింపించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు మహర్షులతో నిట్లనెను. ఓమహర్షులారా కుశలతో నేనొక చక్రమునుఁగల్పించి దూరముగా విసరివేయుచును ఈకుశచక్రమెచ్చటబడునో యదిపవిత్ర స్థలముగా భావింపుడని చెప్పియా నేమిని (చక్రమును) ఎగరవేసెను. అనేమి (అచక్రము) పడినప్రదేశము నైమిశమయ్యెను. అదియరణ్యప్రదేశ మగుటవలన నైమిశారణ్యమని పిలువబడుచున్నది.

నానారణ్యములనగ ధర్మారణ్యము, వింధ్యారణ్యము, మొదలగు పుణ్యారణ్యములు.

* (రోమహర్షణుడు) ఏమహర్షియుని కథాశ్రవణముచేత భక్తులగుశ్రోతరులు, రోమహర్షణము (ఆనందముచే శరీరమున గగుర్పాటు) కలుగునో యామహర్షునకు రోమహర్షణుడను పేరుకలిగెనని వాయుపురాణమునందు 1 అధ్యాయమునఁ జెప్పబడినది.

శ్లో॥ పౌరాణిక మహాబుద్ధే రోమహర్షణ సువ్రత

త్వత్తశ్శతామహాపుణ్యాః పురా పౌరాణికీ కథాః॥ ౪

శ్లో॥ న మనో నిర్మలం జాత మసాకం రోమహర్షణ ।

తస్మాద్రామకథాంబ్రూహీ పాషహం చిత్తశుద్ధిదాం॥ ౫

శ్లో॥ రామాయణాని బహుశ స్సంతీతి శృణుమో వయం ।

తేషాం సారం సముద్భ్రత్య కథాంత్వం వక్తుమర్హసి॥ ౬

శ్లో॥ సూర్యవంశభ వానాంహి । రాజ్ఞాం చారిత్ర మద్భుతం ।

ప్రథమం సంగ్రహేణోక్త్యా త్వసూర్యాజసుతావధి ।

పశ్చాత్త్వం రఘువీరస్య చరితం విస్తృతం వద॥ ౭

నూతః శ్లో॥ ధన్యామూయం ద్విజశ్చేష్టాః యేషాం ప్రామతిరీ

దృశీరఘువీర పదద్వంద్వ మకరం స్పృహవతీ॥ ౮

శ్లో॥ సఫలం జీవితం మేఽద్య । యదాగ్రమ స్మృతితః పునః

సురాసురకిరీటాఘ మణి నీరాజితాంఘ్రికః॥ ౯

శ్లో॥ రావణారి కథావార్ధా మశకో మాదృశః కియాన్ ।

యత్ర బ్రహ్మాదయో దేవామోహితా నవిదంత్యపి॥ ౧౦

శ్లో॥ తథాపి ప్రా మయా త్వద్య వక్తవ్యం స్వీయశక్తితః

పక్షిణ స్వగతిప్రాయం ఖే గచ్ఛంతి సువిస్తరే॥ ౧౧

౪. సర్వపురాణములనుఁ దెలిసిన మహా బుద్ధిమంతుడగు నో రోమహర్షి
ణుడా ! పూర్వమునందు నీవలన మేము సర్వపురాణ గాథలను విని
యుంటిమి.

౫. ఓరోమహర్షణుడా నీవలన బురాణములన్నియు వినినను మాకు జిల్లి
శుద్ధి కలుగనందునఁ జిత్తశుద్ధినిఁ జేయునదియును, సర్వపాపహరము
నగు రామకథను జెప్పుము,

౬ || తా || రామాయణము లనేకములుగా నున్నవని వినుచున్నాము ఆరా
మాయణము లన్నిటిలోని సారమునెత్తి యొకకథనుగా జెప్పుముఁ

౭ || తా || మఱియును సూర్యవంశపురాజుల చరిత్ర మత్యచ్ఛతముగాన.
బ్రహ్మమనున సూర్యుడు మొదలుగ దశరథుని పర్యంతముగల కథా
భాగమును సంగ్రహముగజెప్పి యనంతరము సూర్యవంశ మణిభూ
తుడగు నారామచంద్రుని కథావృత్తాంతమును విస్తారముగ వర్ణింపు
మని మహర్షులు కోరిరి.

౮ || తా || రోమహర్షణు డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను. ఓమహర్షులారా! మీరు
చిత్తము శ్రీరాముని పాదారవిందముల యందలి పుకరందమును
గోల నుద్యమించిన కతంబున మీరు ధన్యాత్ముల రైతిరి.

౯. మఱియు నోమహర్షులారా! మీరు ధన్యాత్ముల రగుటయేకాదు
సురాసురుల కిరీటములయందలి మణులచే నీ రాజింపబడు పాద
పద్మములుగల యారామచంద్రుని స్మరణము నాకు లభించినందున
నేనును కృతార్థుడనైతి. నాజన్మము సఫలమయ్యెను.

౧౦ || తా || మహర్షులారా! బ్రహ్మాది దేవతలును మాయామోహితులై యే
రామకథను బూరముగ దెలియజాలకుండిగో యారామకథయనెడి
మహాసముద్రమున నాబోటియల్పు డొకదోమయనిచెప్పఁనొప్పును
(అనగా మహాసముద్రమువంటి యారామకథను వర్ణించి చెప్పుటకు
నేనెంతవాడనని భావము.)

౧౧ || తా || అట్లయ్యును, బహువిశాలమగు నాకౌశమునందుఁ బక్షులు తమ
గమనానుసారము సంచరించిన విధమున నాశక్తికొలది మీకుఁ
జెప్పెదను.

శ్లో॥ రఘునాథస్య సత్కీర్తి ర్మద్భుద్ధిం నిర్మలీఘసాం
కరిష్యతేఽగ్నిసంపకా త్కనకం త్వమలంయథా॥ ౧౨౪
పురా కైలాసశిఖరే పార్వతీం ప్రతి శంకరః

తత్పుష్పోయాంక ధాంప్రాహతామేవాద్యనదామివః ౧౩

శ్లో॥ ఏవముక్త్వా మునీ స్సర్వాన్ ధ్యానస్తిమితలోచనః।
జ్ఞానేనాలోక్య వైచిత్రాంక ధాంనక్తుము శాక్రమత్ ॥ ౧౪౪

కథాప్రారంభః

1 ఆదినారాయణాద్భిహ్నాఽభూన్మరీచిర్విధేస్సుతః
మరీచేః కశ్యపః పుత్రః లోకేస్సప్తిప్రవర్ధకః॥ ౧౪౫

2 శ్లో॥ అదితి స్సుషువే పుత్ర మాదిత్యం కశ్యపా ద్విజాః
సూర్యస్య పత్నీ సంజ్ఞాఽభూత్తనయా విశ్వకర్మణః॥ ౧౪౬

శ్లో॥ అసూత తపసా సాతు మనం జ్యేష్ఠం వివస్వతః

యమా పున రసూతాసౌ యమంచ యమునాంతతః ౧౪౭

శ్లో॥ శాతవర్ణంచ తస్మాప్రపం దృష్ట్వా సంజ్ఞా వివస్వతః
అసహంతీ స్వకాం ఛాయాం సవర్ణాం నిర్మమేతదా
ప్రాంజలిః ప్రయతా భూత్వా ఛాయాసంజ్ఞామభాషత ౧౪౮—౧౪౯

౧౨౪ మహర్షులారా! సువర్ణమునందలి మాలిన్యమగ్ని సంపక్వముచేఁ
బోయిన విధమున నాబ్జయందలి మాలిన్యము. రఘువీరుని
సత్కీర్తిని వర్ణించుటచే నశిరపగలను.

౧౨౫ తా|| మహర్షులారా! మీరలు నన్నడిగినవిధముననే పూర్వమునఁ
గైలాసపర్వతమునందొకప్పుడు పార్వతి పరమేశ్వరుని రామ
కథనుఁ జెప్పకలసినదిగాఁ బ్రార్థించెను. అప్పుడు పార్వతికిఁ
బరమేశ్వరుడు చెప్పినకథనేనేనిప్పుడుమీరుఁ జెప్పెదను పినుడని
రోమహర్షులు మహర్షులతో ననెను.

౧౨౬ తా|| పైవిధముగ రోమహర్షులు మహర్షులతోఁ జెప్పి నేత్రములను
మూసి ధ్యానముచేసి సమస్తమును జ్ఞానదృష్టిచేఁ జూచి మహర్షు
లకుఁ జిత్రమగు కథానకమునుఁ జెప్పఁనారంభించెను.

(కథాప్రారంభము.)

౧౨౭ ఓ మహర్షులారా! నారాయణమూర్తివలన బ్రహ్మయు బ్రహ్మవలన
మరీచియు వానివలన కశ్యపుడును జనించిన.

౧౨౮ కశ్యపునకదితి యందుసూర్యుడుద్భవించి తపస్సుచేత గ్రహారా
జై యొప్పుచు విశ్వకర్మపుత్రకయగు సంజ్ఞాదేవినిఁ జెడ్డియాడెను.

౧౨౯ అసంజ్ఞాదేవియుఁ దపముఁజేసి యా తపోబలముచే, సూర్యునివలన
నొక పుత్రునిఁగనెను ఆపుత్రునకు పైవస్వతవమనువను నామమిడిరి,
పిమ్మట మఱియొక పుత్రుడును పుత్రికయు జన్మించిరి. ఆపుత్రునకు
యముడనియుఁ బుత్రికకు యమునయనియు నామములై యున్నవి.
పైవిధమున మనువు, యముడు, యమున, అనుమువ్వురు సంజ్ఞా
దేవికి సూర్యునివలనఁగలిగిరి.

౧౩౦-తా|| సంజ్ఞాదేవి మన్వహమగు సూర్యునితేజస్సును సహింపలేనిదై
తనతో సమానాకారముగల ఛాయను (నీడను) తన తపోమహి
మచేఁ బ్రాణవంతురాలనుగా నిర్మించెను.

ఆచ్ఛాయాదేవి ప్రాంజలియై సంజ్ఞాదేవితో నిట్లనెను.

1 శ్లో॥ వదస్వకిం । మయా కార్యం సా సంజా తా మథాబ్రవీత్
అహం యాస్యామి భద్రం తే । స్వమేవ భవనంపితుః॥౨౦
శ్లో॥ త్వయేహ భవనే మహ్యం వస్తవ్యం నిర్విశంకయా
ఇమా చ బాలకౌ కన్యా రక్షణీయా స్త్వయామమ॥౨౧

శ్లో॥ భర్త్రే వై నైవ మాఖ్యేయ మిదం భగవ తే త్వయా
ఏవముక్తాఽబ్రవీ త్సజ్జాంఛాయాప్రాంజలిసంయుతా॥౨౨

1 శ్లో॥ ఆకేశ గ్రహణా దేవి ఆశయం నైవ కహిచిత్
ఆఖ్యాస్యామి మతం తేత్వం గచ్ఛ దేవిస్వ మాలయం॥౨౩

శ్లో॥ సమాధాయ చ తాం సంజా తథే త్యుక్తాతయాచ సా
త్వష్ట స్సమీప మగమ ద్ద్విడితేవ తపస్విని॥ ౨౪

శ్లో॥ పితా తా మాగతాం దృష్ట్వాకుర్ధ స్సంజ్ఞా మథాబ్రవీత్
భర్తుస్సమీపం గచ్ఛ త్వం మాజుగుప్సదివాకరం॥ ౨౫

శ్లో॥ అగమ ద్బడిబా భూత్వాఽఽచ్ఛాద్య రూప మనిందితా
ఉత్తరా న్సా కురూ న్గత్వా । తృణాన్యథ చచారసా ॥౨౬

శ్లో॥ ద్వితీయాఽఽతుసంజ్ఞాయాఽ సంజ్ఞేయమితిచింత్యతాం
ఆదిత్యో జనయామాస పుత్రా వాదిత్యవచసా ।
శనై శ్చరం మనుం చాన్యంఛాయా దేవ్యాంతతఃపరం॥౨౭౪

౨౦-౨౧ ఓ సంజ్ఞాదేవి! నన్ను నీవిటులనిర్మించుటకు నావలనఁ గాదగిన కార్యమెద్దియో చెప్పుము, అని ఛాయాదేవిపల్కగా, సంజ్ఞాదేవి, యాచ్ఛాయాదేవితో నివ్వధముగఁ జెప్పెను. నీకుశుభము గలుగుగాక నేను నాపుట్టినంతికి వెళ్లెదను. నాకుఁ బ్రతినిధిగ నీవు నామగృహంబుననుండి నామవ్యూరు పిల్లలను రక్షించుచుండుము.

౨౨ మఱియు నా వృత్తాంతమును నాభర్తయగు సూర్యునకుఁ జెప్పుము, అని చెప్పగా ఛాయాదేవియుఁ జేతులుజోడించి సంజ్ఞాదేవితోనిటులఁబల్కెను

౨౩ ఓదేవి, నాకుబ్రాణసంకటము కలుగునంతదనుక నేను చెప్పను నీవు పితృగృహమునకు వెళ్లుమనెను.

౨౪ అపుడు సంజ్ఞాదేవి, ఛాయను సమాధానపరచి లజ్జపడుచు, దీనురాలవలె పితృగృహమునకు వెళ్లెను.

౨౫తా॥ సంజ్ఞాదేవి తండ్రియగువిశ్వకర్మ, తనగృహమునకు వచ్చినకొమరితనుఁజూచి కోపమునొంది, యిటులఁ బుత్రికతోఁబల్కెను, పుత్రీ! నీవు, తిరిగి, భర్తృసమీపమునకుఁ బొమ్ము, భర్తయగుసూర్యుని నవమానించి యిటులవచ్చుట, యుక్తముకాదనెను.

౨౬ పూజ్యురాలగు సంజ్ఞాదేవి, పైవిధమున తండ్రిచెప్పగఁ నచ్చటనుండి బయలుదేరి నిజరూపమునఁ గప్పిపుచ్చి, యాడగుఱము రూపమును ధరించి, యుత్తర కురుదేశమునొంది యచ్చట తృణములను భక్షించుచుండెను.

౨౭౪తా॥ సంజ్ఞాదేవికిఁ బ్రతినిధియగుఛాయను సంజ్ఞాదేవియనితలచియామెతో సూర్యుడు సుఖించుచుఁ నామెవలన శ్మశ్శ్చరుడు సావర్ణమును వను నిఘ్నఱపుత్రులనుఁ బడసెను,

శ్లో॥ ధాయా తు పారివీ సా వై । స్వపుత్ర ద్వితయే యథా
చకారాభ్యధికం స్నేహం న తథా పూర్వజేషు వై ॥
మను స్తచ్చాక్షమత్సర్వంయమ స్తన్నైవచాక్షమత్ ॥ ౨౮-౨౯

శ్లో॥ విమానితశ్చబహుశ స్సాపత్న్య దతిదుఃఖతః ।
తాంవై రోషాచ్చ బాల్యాచ్చభావినోఽర్థస్య వై బలాత్ ।
పదా సంతర్జయామాస ధాయాం వై వస్వతోయమః ॥ ౩౦౪

1 శ్లో॥ సా శశాప తతః క్రోధా త్సవర్ణా జననీ యమం ।
పదా తజ్జయసే యస్మా త్పితృభార్యాం యశస్వినీం ॥
తస్మా త్తవైవ చరణః పతిష్యతి నసంశయః ॥ ౩౧-౩౨

శ్లో॥ యమస్తు తేన శాపేన భృశం పీడితమానసః ।
మనునా సహధర్మాత్మా పితు స్సర్వం న్యవేదయత్ ॥ ౩౩

శ్లో॥ ఆదిత్య స్త్వబ్రవీ త్సంజ్ఞాం । కిమర్థం తనయేషు వై ।
తుల్యేష్వప్యధిక స్నేహః కేషుచి క్రియతే త్వయా ॥ ౩౪

శ్లో॥ సా తత్పరిహరంతీ వై । నాచచక్షే వివస్వతః ॥ ౩౪౪

తాం శప్తుకామో భగవా న్నా శాయ కుపితః ప్రభుః ।

సా తత్సవం యథాతత్త్వ మాచచక్షే వివస్వతః ॥ ౩౪౫

శ్లో॥ దదశఽయోగమాస్థాయస్వాం భార్యాం బడబాంశథా ।
అదృశ్యాంసర్వభూతానాం । తేజసానియ మేనచ ॥ ౩౪౬

౨౮-౨౯ ఛాయాదేవి తనపుత్రులయందెట్టి ప్రేమతోనుండెనో, సంజ్ఞా
దేవిపుత్రులయందెట్టిప్రేమతో నుండకపోయెను ఛాయాదేవిమష్కృ
త్యమును మనవు సహించెను కాని యముడు సహింపకపోయెను.

౩౦౪. యముడు ఛాయాదేవివలన ననేకపర్యాయము లవమానింపబడి
బహుముఖితుడై కోషముచేతను, బాల్యముచేతను, భావికార్య
బలముచేతను, కాలితోఁ దన్నెదనని ఛాయను భయపెట్టెను.

౩౧-౩౨. పిమ్మట ఛాయాదేవి కోపముతో యముని శపించెను. ఓరి
యముడా! యశస్సంపన్నురాలను తల్లనియగు నన్న పాదముతోఁ,
దన్నెదనని భయపెట్టినకతంబున నీపాదము పడిపోగాక యని
శపించెను.

౩. తా|| యముడా శాపముచేతను మిక్కిలి పీడింపఁబడిన మనస్సు గల
వాడై తన సోదరుడగు వైవస్వత మనవుతోగూడఁ దండ్రడిసమీప
మునకు వెళ్ళి వృతాంతమునంతనుఁ దెలియఁజేసెను.

౩౪. తా|| సూర్యుడు ఛాయాదేవితో నిటులఁబల్కెను. ఓ ప్రియురాలా!
నీకు కొమరులందఱు సమానులైనను, గొండటియందే యధికప్రే
మతోనుండుటకుఁ గారణంబేమనెను.

౩౪౪. తా|| వైవిధముగ భర్తయగు సూర్యుడు ఛాయాదేవినిఁ బ్రశ్నించినను
సమాధానము జెప్పకుండెను.

౩౪౫. తా|| ఛాయాదేవి సమాధానముఁ జెప్పని కారణమున సూర్యుడు
కోపించి నశింపుమని శపింపఁ నుమ్యుక్తుడుకాగా నప్పుడు భయ
మొంది ఛాయాదేవి సూర్యునకు జరిగిన వృతాంతము నంతను
యధార్థముగాఁ జెప్పెను.

౩౪౬. తా|| అప్పుడు సూర్యుడు యోగదృష్టిచేత (దన భార్యయగు సంజ్ఞా
దేవి నాడగుష్టము రూపముతో సర్వభూతములకు నదృశ్యురాలై
యు తరకురుదేశమునందున్న దానినిగాఁ దెలిసికొనెను.

శ్లో॥ అశ్వరూపేణ మార్తాండ స్త్రతగత్వాతయాన్వితః

జనయామాసనాసత్యం దస్త్రంతస్యామథాశ్వినౌ॥ 324

సంజాదేవీం సమాశ్వాస్య రవి స్తాం గృహ మానయత్

విశ్వకర్మా సుతాం ద్రష్టుం సమాగాద్రవిమందిరం॥ 325

రవి మాహతత స్వప్తా సాంత్యపూర్వంద్విజోత్తమాః 326

1 తవాసహంతీ భగవన్ మహత్తేజ స్తమోనుదం ।

బడబారూప మాస్థాయ గతా సంజ్ఞా దివాకర॥ ౪౦

అపనేష్యామి తే తేజో యంత్రే కృత్వాదివాకర ।

తథేత్యుక్త స్స రవిణా భ్రమణా కృత్వా దివాకరం॥ ౪౧

పృథక్చకార తత్తేజః విష్ణోశ్చక్ర మకల్పయత్ ।

త్రిశూలంచైవ శర్వస్య వజ్ర మింద్రస్య చాధికం॥ ౪౨

ఏవం శృత్వా రవే ర్వృత్తం ప్రపచ్ఛా రోమహర్షణం ।

ఋషయ స్తుష్టమనసో మహాశ్చర్యకరం తదా ॥ ౪౩

ఋషయఃశ్లో॥ సూర్యపుత్రకథాం శ్రోతుంపరంకౌతూహలం

హినః। యమస్య శాపముక్తించవదన స్సూత సత్వరం॥ ౪౪

324. తా|| అనంతరము సూర్యు డశ్వరూపమునొంది బడబారూపముతో
(అడగుట్టమురూపముతో) నున్న సంజ్ఞాదేవియొద్దకువెళ్లి యామెనుఁ
గలిసి యామెయందు దేవవైశ్యులగు నశ్వినీదేవతల నిట్టురనుఁ
బుట్టించెను. (వారికే నాసత్యుడనియు ద్రుడుడనియు నామములు.)

325. తా|| అనంతరము సూర్యుడు సంజ్ఞాదేవి నోదార్చి యామెను స్వగృహ
మునకుఁ దీసికొనివచ్చెను విశ్వకర్మయును సంజ్ఞాదేవి సూర్యునింటికి
వచ్చినదని తెలిసి తనపుత్రికయగు సంజ్ఞాదేవినిఁ జూచుటకు సూర్యు
నిగృహమునకు వచ్చెను.

326. తా|| ఓమహర్షులారా! పిమ్మట విశ్వకర్మ. సూర్యునిగూర్చి, సామ
వాక్యములతో నిటులఁబల్కెను.

౪౦. తా|| భగవానుడగు నో సూర్యుడా! అంధకారమునుఁ బోగొట్టు
నదియు. మహాత్తరమునగు నీమతేజస్సును నాకొమరిత, సహింప
లేక బడ బారూపమునొంది (అడగుట్టమురూపమునొంది) కురుదేశ
మునకు వెళ్లిపోయెను.

౪౧-౪౨, తా|| ఆకౌరణమువలన నీతేజస్సును యంత్రమునందుంచి కొంత
భాగమునుఁదగ్గించెదను. అని విశ్వకర్మచెప్పగా నందునకు సూర్యు
డంగీకరించెను అప్పుడు విశ్వకర్మ సూర్యుని, భ్రమియందుంచి
యతని తేజస్సును సానబట్టెను అట్లుసానబట్టగా వచ్చిన తేజస్సుతో
విష్ణుమూర్తికిఁ జక్రమును. శంకరునకుఁ ద్రిశూలమును దేవేంద్రునకు
వజ్రాయుధమును విశ్వకర్మ చేసియిచ్చెను.

౪౩. తా|| ఇవిధముగా మహాశ్చర్యమగు సూర్యుని వృత్తాంతమును.
రోమహర్షులుచెప్పఁగా మహర్షులువిని సంతసించి తిరిగి యా
మహర్షునిఁ బ్రశ్నించిరి

౪౪. తా|| ఓ రోమహర్షుడా! సూర్యపుత్రులకథనుఁగూడ మాకు విను
కుతూహలముండుటవలన జెప్పుము మఱియు. యమునకు ఛాయాదేవి
వలన శాపముకలిగెనని చెప్పియుంటివి శాపవిముక్తి యతనికి నెట్లు
య్యెనో యావృత్తాంతమును గూడఁ జెప్పుమని మహర్షులు సూతుని
ప్రశ్నించిరి. (సూతునకే రోమహర్షుడని నామాంతరము)

సూతః॥శ్లో॥ఆరాధయ స్మహాదేవం లోకపాలత్వ ముత్తమం ।

పితృణా మాధిపత్యం చ శాపమోక్షం యమస్తథా

లబ్ధవా నేవ దేవస్య ప్రసాదా చ్ఛూల పాణినః॥ ౪౫౪

ఛాయాదేవీసుతో యోఽసౌ ద్వితీయః కథితో మనుః।

పూర్వజస్య సవర్ణోఽసౌ సావర్ణి స్తేనకధ్యతే॥ ౪౫౫

శని ర్గ్రహత్వం యమునా నదీరూపం తథాఽభజత్ ।

వై వస్వతమనో ర్వృత్తం వ దేయం శృణుత ద్విజాః ౪౫౬

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే ప్రథమస్కర్గ స్సమాప్తః.

౪౫౪ సూతుడిటులఁజెప్ప నారంభించెను.? ఓ మహర్షులారా! యముడు ఛాయాదేవివలన శపింపఁబడి యాశాపముచే నొకపాదముకుళిపడి పోగా ముఖితుడై జరమేశ్వరుని గూర్చి చిరకాలము తపముచేసి యాపరమేశ్వరుని యనుగ్రహమును సంపాదించికొని శాపవిముక్తునిఁ బొంది తిరిగి పడిబోయినపాదమునుఁ బొందుటయేకాక యుత్తమ మగు లోకపాలకత్వమునుగూడ నాపరమేశుని యనుగ్రహము వలనఁ బొందగలెను.

౪౫౪తా॥ ఛాయాదేవియందు సూర్యునకుఁబ్రపించిన రెండవమనువు, సంజ్ఞాదేవి పుత్రుడగు నైవస్వత మనువుతో గమానశర్ణము గలవాడగుట చేతను సావర్ణిమనువని పిలువఁబడుచుండెను. (ముందువచ్చు మన్వంతరము సావర్ణిమన్వంతరమే.)

౪౫౪తా॥ ఓమహర్షులారా! ఛాయాపుత్రుడగు శనైర్చ్చరుడు, తపోబలముచే నవగ్రహములలో నొక గ్రహమగుటనుఁ బొందెను. సూర్యుని వలన సంజ్ఞాదేవియందు జనించిన యమున, నదీరూపమునొందిలో కోపకారిణియైవ్వై. సూర్యపుత్రులలో నైవస్వతమను వృత్తాంతమును జెప్పెదను స్వాధానులైవినుడని సూతుడు శౌనకాదిమహర్షులకుఁ జెప్పెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున

ప్రథమస్కంధము గమాప్తమయ్యెను.

ద్వితీయ సర్గః .

* వైవస్వతమనుం భూమ్యాః పాలనేఽజో నియుక్తవాన్

తస్య శ్రద్ధా మనోః పత్నీ పతిభక్తిరతాఽవసత్ ॥ ౧

అయోధ్యా నిర్మితా తేన పాతి భూమిం స తత్స్థితః।

ఏకదా స మను ర్యష్ట ముద్యక్తో గురు మబ్రవీత్ ॥ ౨

యజ్ఞంకర్తుమనా శ్చాహం త్వయాఽంగీక్రియతేయది ॥ ౩

అత్ర తీర్థం పరం నాస్తి నాస్తి శ్రేష్ఠా మహానదీ

ఆనయస్వ నదీం రమ్యాం మానసా త్పాతకాపహం ॥ ౪

తద్గురో ర్వచనా ద్రాజా మనువైవస్వతో మహాన్

రణత్కృత్య మహాచ్ఛాపం సందధే శర ముత్తమం ॥ ౫

శ్లో॥ స శరో మానసం భిత్వా తస్మాన్నిష్కాస్య తాంనదీం।

అయోధ్యా మానయామాస పంథాసందర్శయన్నివ ॥ ౬

శ్లో॥ ఆనీతా సా శరేణైవ శరయూ శ్చేతి కథ్యతే ।

సరోవరాత్సముద్భూతా సరయూ శ్చేతి కేచన ॥ ౭

రెండవ సర్గము.

౧౪తా|| బ్రహ్మదేవుడు సూర్యపుత్రుడైన వైవస్వతమనువును, భూపరిపాలనమునకు నియోగించెను. అతడు బ్రహ్మచేనియమింపఁబడి భూమండలమును ధర్మముగాఁ బరిపాలించుచుండెను. ఆ వైవస్వత మనువునకు శ్రద్ధయనెడి భార్యకలను, ఆమెపతిభక్తి కలదెయుండెను.

౨తా|| ఆ వైవస్వత మను యోధ్యయను పుత్రునమును నిర్మింపఁజేసి యచ్చటనుండి రాజ్యపరిపాలనము చేయుచుండెను. వైవస్వతమను నొక నొకప్పుడు యజ్ఞమునుఁ జేయఁదలచి గురువగువసిష్ఠునితో నిటుల బట్కెను.

౩తా|| ఓగురువర్యా! నీవంగీకరించితివేని నేనొక యజ్ఞమునుఁజేయఁదలచితి ననెను.

౪తా|| అప్పుడు వసిష్ఠుడిట్లనియెను. ఓ రాజా; నీవు యజ్ఞమునుఁజేయఁబూనుట నాకు సంతసమేకొని యిచ్చట మహానదికొని తీర్గముకొని లేదయ్యె (యజ్ఞము మహానదీ ప్రాంతమునఁ జేసినచో మహాఫలప్రదమని యాశయము) కొనమహాపాపహరమగు నొకరమ్యమగు నదిని మానస సరోవరమునుండి తీసికొని రమ్మనెను.

౫తా|| వసిష్ఠుని వాక్యమును విని వైవస్వతమనువు ధన్యుఁకారముఁ జేసి యాధనువుననిచు బాణమును సంధించివిడిచెను.

౬తా|| ఆబాణము మహావేగముగా, మానస సరోవరమును భేదించి యా సరోవరమునుండి యొకనదిని బయలుదేరఁదీసి మార్గమునుఁ జూపుచున్నదివలె నయోధ్యాపురికిఁ దీసికొనివచ్చెను,

౭తా|| ఆనది శరముచేఁ (బాణముచే) దీసికొనిరాబడినది కొన శరయూనదియని చెప్పఁబడుచున్నది. మఱికొందఱు మానస సరోవరమునుండి యుత్పత్తిగలది కాన సరయూ నదియని చెప్పుదురు.

శ్లో॥ అథాకరో త్పుత్రకామః పరమేష్ఠిం ప్రజాపతిః ।

తత్ర శ్రద్ధా దుహితార్థం హోతారం సమయాచత॥

శ్లో॥ తేన హోత్రపచారేణ కన్యేశానామ సాభవత్ ॥ ౭-౮

మిత్రావరుణయో రాసీ త్రప్సాదా త్పురుష స్త్విశా॥ ౮౫

*శ్లో॥ సుద్యుమ్నశ్చితి విఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు పూజితః ।

గత్వా శరవనం తత్రపునఃస్త్రిరూప మాప సః॥ ౯౫

వ్యా*సుద్యుమ్నశ్చితి సుద్యుమ్నస్య పునః స్త్రిరూపత్వ
ప్రాప్తిః కారణం మత్స్య పురాణే॥ అథ్యాయే ప్రతిపాదితం॥
తథాపి। రమతే యత్ర దేవేశః శంభుస్సోమార్థ శేఖరః
ఉమయా సమయస్తత్రపురాశర వనేకృతః॥ పుంసామనత్త్వం
యత్కించిదా గమిష్యతి తేవనే స్త్రిత్వమేష్యతి తత్సర్వం
దశయోజన మండలే అజ్ఞాత సమయోరాజా ఇలశ్శరవనే
పురా స్త్రిత్వమాపవిశన్నేవ బడబాత్వం హయస్తథా ॥ ఇతి॥

౩౪౮॥ అనంతరము నైవస్వతమనువు పుత్రకాముడై పుత్రకామేష్టినిఁ జేసెను. ఆయాగమున నైవస్వతమనుభార్యయగు శ్రద్ధాదేవి, హోతను తనకుఁ బుత్రిక కలుగునటుల హోమమునుఁ జేయవలయునని ప్రార్థింపగా నాహోతయును, శ్రద్ధాదేవి కోరిక ననుసరించి మిత్రా వరుణులకు హవిర్భాగముల నిచ్చునపుడు పుత్రిక కలుగఁజేయుడని ప్రార్థించగా నాదేవతలు నవ్విధమున నే యనుగ్రహించిరి. ఇవిధమున హోతయపచారముచేతఁ బుత్రునకుఁ బదులు పుత్రికజన్మించెను, (ఆమెకు, ఇళ యని పేరు)

౩౪౯॥ నైవస్వతమనువు, తనకుఁ బుత్రుడుపుట్టుటకుఁ జేసిన పుత్రకామేష్టిఫలనఁ బుత్రికయెట్లుకలెనని విచారించి తెలిసికొని తిరిగి మిత్రావరుణులనుఁ బ్రార్థింపఁగా వారలనుగ్రహించి యిళయను నాకన్యకుఁ దిరిగి పురుషునిఁగాఁజేసిరి.

* ౩౫౦॥ ఆపురుషుడు సుమ్యముడును నామముతోఁ ద్రిలోకముల యందుఁ బ్రసిద్ధుడై యొకానొకప్పుడు వేటకరణ్యమునకేగి యశ్వముచే బహుదూరము తీసికొనిపోబడి శరవనమును నొక వనమునుఁ జేరెను. ఆవనమునుఁ బ్రవేశించుటతోడనే తనపురుషరూపము పోయి తిరిగి సుమ్యముడు స్త్రీరూపమునుఁబొందెను.

* సుమ్యముననుఁదిరిగి స్త్రీరూపము కలుగుటకుఁ గల కారణము మత్యన పురాణమున పమనొకండఁక యధ్యాయమునఁజెప్పబడినది (ఏమన, చంద్రశేఖరుడగు శంకరుడు పార్వతీదేవితో నొకప్పుడు శరవనము నందుఁగ్రీడించుచుండగఁ గొందఱు మహర్షులు పార్వతీపరమేశ్వరుల సందశనమున కచ్చటకు రాగాఁబార్వతి లజ్జితురాలై యావనము నకు గ్రిందివిధమున శాపమిచ్చెను, దశయోజన విస్తీర్ణముగల (పదియామడల చతురముగల) శరవనమునకు నేపురుషజంతువైననుఁ బ్రవేశించినచో, స్త్రీ రూపమునుఁబొందగలదని, సుమ్యముడు, పార్వతీ శాపవృత్తాంతము నెఱుగక యశ్వనమానఁ బ్రవేశించి స్త్రీరూపమునొందె ననియు సుద్యము డెక్కిన మెగగుఱ్ఱముకూడ వెంటనే యాడుగుఱ్ఱమయినదనియుఁ జెప్పబడినది.

శ్లో॥ బుధస్యాశ్రమ మాసాద్య మైధునాయోపమంత్రితా ।

సోమపుత్రాద్బుధా చ్ఛాస్యా ఐలోజజ్ఞేపురూరవాః॥౧౦౫

శ్లో॥ తతః పుంస్త్యాభిలాషాచ్చ మునిభి శ్చప్రసాదితా ।

పునః పుంస్త్యం గతా నారీ స్త్రీపౌర్వాద్రాజ్యభాగ్నహి ॥

వసిష్ఠ వచనా చ్ఛాసీ త్ప్రతిష్ఠా నపురేతునః ౧౧-౧౨

శ్లో॥ క్షువతశ్చ మనోః పశ్చా దిక్ష్యాకు రభినిసృతః ।

సతు రాజ్యాభిషి క్తస్సన్పాలయామాస మేదిసీం॥ ౧౩

1 శ్లో॥ మంత్రిష్వాధాయ వై రాజ్యంచకార సుమహత్తపః

సాక్షాత్కృత్య హరి స్తస్య దదౌ శ్రీరంగమందిరం॥౧౪

శ్లో॥ సప్తద్వీపపతీం భూమిం సశైలవనకాననాం ।

పాలయామాస ధర్మాత్మా పూర్వానుష్ఠితమార్గతః॥ ౧౫

౧౦౪ తా|| సుమ్యముడు పైవిధముగ స్త్రీరూపమునొంది యచ్చటచ్చట సంచరించుచు బుధుని యాశ్రమమునుఁ జేరి బుధునిచేఁ గామ క్రిడలకుఁ బ్రేరేపింపఁబడి యతనితో గలసి సుఖించుచుండగా గొంతకాలమునకు నామెకు బుధునివలన నొక కొమరుడు కలెను. అతడే పురూరవుడని పిల్వఁబడుచుండెను. (ఇతని వలననే చంద్రవంశమభివృద్ధినిఁజెందెను)

౧౧-౧౨ తా|| ఇళయనుషేరుతో నామె యాబుధుని గృహమునందుండి, పురూరవుడు కలిగిన పిమ్మట బురుషరూపము బొందదలచి, యచ్చటి మహారులను బ్రార్థింపగా, నామహారులనుగ్రహించిన కారణమునఁ దిరిగి యామె పురుషరూపమునుఁ బొందెను, కాని యతడు మొదట స్త్రీరూపముతోజనించిన, హేతువుచే రాజ్యార్హుడుకొడయ్యె, వసిష్ఠుడు చెప్పిన కారణమున ప్రతిష్ఠాన నగరమును మనువు నిర్మింపఁజేసి, సుమ్యమున కివ్వగా, నచ్చటనే, యతడు నివాసముగా నుండెను.

౩|| తా|| అనంతర మొకానొకదినమున నై వస్వతకునువు, తుమ్ముచుండ గాదైవసంకల్పముచే నొకశిశువుజన్మించెను. (అనగా తుమ్మునపుడు లోపలనుండి బయల్పెడలెను.) ఆహేతువువలననే యిత్వోకువని వానికి నామకరణముచేసిరి. ఆ యిత్వోకువు రాజ్యాభిషిక్తుడై భూమిని ధర్మముగాఁ బరిపాలించుచుండెను.

ఇతకాలము, రాజ్యమును పరిపాలించి, యిత్వోకువు రాజ్యములకప్పగించి వనమునకేగి గొప్పతపస్సుచేసెను. అక్షమై, యతనికి శీరంగ మందిరమును పూజానిమిత్త

మనువుత్రుడైన యిత్వోకువు, పర్వతారణ్య యుతమునగు భూమినిఁ బూర్వములోఁ బాలించుచుండెను.

తస్య పుత్రశతం హ్యసీ దిత్వాహోస్తు మహాత్మనః।

తేషాం విచిత్రచరితా వికుక్షినిమిదంఙకౌ॥

౧౬

శకునిప్రముఖా స్తస్య పుత్రాః పంచాశతస్తు తే

ఉ త్తరాపథదేశస్య రక్షితారో మహీక్షితః।

౧౭

శ్లో॥ శేషా స్తస్య సుతా రాజః। దక్షిణాపథరక్షితాః॥ ౧౭౪

తేషాం జ్యేష్ఠో వికుక్షిస్తు గుణైః శ్రేష్ఠోఽనస త్తథా॥౧౮

శ్లో॥ ఇత్వాకుస్తు వికుక్షిం నై అష్టకాయామధావిశత్

మాంస మానయశ్చాదేత్వంమృగాన్ త్వామహంబల॥ ౧౯

2 శ్లో॥ సగత్వా మృగయాం కృత్వా మృగా హత్వా

శ్రమాన్వితః। భుక్త్వా చ శశకం తత్ర వికుక్షిర్గృహ

మాగతః॥

౨౦

శ్లో॥ ఆగతే తు వికుక్షౌ తు సమాంసే సనరాధిపః ।

ఎసిష్ఠం చోదయామాసమాంసం నైప్రోక్ష్యతామితి॥

శ్లో॥ సద్యష్ట్యో పహతం మాంసం కృద్ధో రాజానమ్

క్షుద్రేణోపహతం మాంసం పుత్రేణ తవ పా

శ్లో॥ శశభక్షణతోఽభోజ్యంతవ మాంసం మృ

శశో దురాత్మనా నేన భక్షితో యేన

శశాద ఇతి లోకేస్మి న్నాఖ్యాతశ్చ

శ్లో॥ ఇత్వాకుస్తు తతః క్రుద్ధో వికుక్షి

౧౬. ఆతనికి నూరుపుత్రులు గలిరి ఆనూరురు పుత్రులలో విచిత్ర చరిత్రముగల వారలు మువ్వరుండిరి. (వికుక్షి, నేమి, దండుడు, ఆను వారలు)

౧౭. ఆపుత్రులలో శకుని యెదలగు నేబదిమంది పుత్రులు తరదేశమును బరిపాలించుచుండిరి. మిగిలిన వారిలో నలుబది యేడుగురు వక్షిణదేశమును బరిపాలించుచుండిరి.

౧౮. ఇత్యాకు పుత్రులలో శ్యేష్ఠుండగు వికుక్షి, గుణగణముచే శ్రేష్ఠుడైయుండెను.

౧౯. ఇత్యాకు మహారాజ్యకర్ప దప్తకా శార్ధమును జేయదలచి, వికుక్షిని మాంసమును దెచ్చుటకు నియమించెను,

౨౦. ఆతఁడు తండ్రిచే నియమింపఁబడి, వేటకు బోయి, శార్దార్థములగు మృగములను గొన్నిటిని జంపి, శ్రమచే నొకచోట విశ్రమించి యుద్భాధచే నొకకుందేటి మాంసమును, భుజించి, పిమ్మట గృహమునకు వచ్చెను.

౨౧. ఇట్లు వికుక్షి, మాంస సహితముగా. గృహమునకు రాగా నిత్యాకుడు తనగురువగు వసిష్ఠునితో, మాంసమునుఁ బోక్షించవలసినదిగాఁ జెప్పెను.

౨౨. అన్వసిష్ఠుఁడు వికుక్షిచే దీనుకొని రాబడిన మాంసమునుఁ జూచి యాగ్రహించి రాజుతో నిట్లనెను, ఓరాజా! యుద్భాధగలది పుత్రునిచే మాంస మపవిత్రముగాఁజేయబడినది.

౨౩. ఓరాజా! దురాత్ముడగు నీపుత్రునిచే నొక చెవులపిల్లి మాంసము భక్షింపఁబడిన కారణమున, ఈమాంసము భుజింపదగనిదయ్యెను. ఇతఁడులోకమున శకాదుడను నామముతో జెప్పబడును.

౨౪. ఇత్యాకువు పిదప కోపముతోఁ దనపుత్రుడగు, వికుక్షినిగూర్చి యిటులబలికెను.

పితృకర్మణి నిర్దిష్టో మయా త్వం మృగయాం గతః ।

శశం భక్షయసే ౭రణ్యే నిర్ఘ్నాః పూర్వమద్యను॥ ౨౧౩
శ్లో॥ తస్మా త్పరిత్యజామి త్వాం గచ్ఛ త్వం స్వేన కర్మణా ।

ఏవ మిత్థ్యాకునా త్యక్తో వసిషేననివారితః॥ ౨౧౪

*1శ్లో॥ ప్రజాసంక్షోభకరణా దిత్థ్యాకు ర్దండ మత్యజత్ ।

పితౄ నిష్కాసితో దండః వనం గత్వా ౭టవీజనాన్

వశీకృత్యస్వయం తేషాం ప్రభుభూత । స్సమావసత్ ॥ ౨౧౫

శ్లో॥ సంపాద్య రాజ్యం గహనే స్థిత స్సన్నేకదా తు నః ।

శుక్రకన్యాం తవస్యంతీం దృష్ట్వా మోహవశంగతః॥ ౨౧౬

* ప్రజాసంక్షోభ ఇతి — దండో నామ కశ్చి దిత్థ్యాకుసు
త, స్తత్పుత్రశతాంతర్గత ఏవాసీత్, తస్య ప్రజానాం పీడాకర
త్వాత్, సతు పితౄ నిష్కాసితః కస్మింశ్చిద్వనేత్వాటవికై
ర్మిళిత్వా తేషా ముపరి ప్రభుర్యుత్వా క్రమేణ,
రాజ్యమపి, సంపాద్య, స్థిత, స్సన్నదాచన, శుక్రకన్యాం
బలాత్కృత్య, తత్పితౄ శుక్రశాపా, తస్మాత్తాపర్యంతం, తద్రాజ్యే
మృద్వృష్టిపతనాత్సర్వం తద్రాజ్యం, వినష్ట, మభవత్,
క్రమేణ, వన, మప్యభవత్ తదేవ, దండకారణ్యమితి,
లోకే, ప్రధితమితి, దండఏవ, దండక, ఇతివ్యవహృతిః

౨౧. ఓరిస్తీచుడా? పితృకర్మనిమిత్తమే నాచేనియోగింపబడి నీవరణ్యమునకేగి మృగములను వేటాడి యొక శశమాంసమును భక్షించి, లజ్జవిడిచి, యెటులసంచరించుచుంటివి.

౨౨. నీవిచట నుండదగవు. కాన నిన్ను బరిత్యజించితిని. నీదుష్కృత్యముచే, నీవెచ్చటకైనను బొమ్మని పుత్రుని, నిత్యైకుపు పరిత్యజింపగా, వశిష్టమహర్షి నివారించెను,

౨౩ - ఓమహర్షులారా: ఇత్యైకుపుత్రులలో విచిత్రచరిత్రము, గంఠమువృక్షలో విసుక్షిచరిత్రముఁజెప్పితిని. దండుఁడను వానివృత్తాంతముఁ జెప్పెదను వినుడు. దండుఁడను నిత్యైకుపుత్రుఁడు ప్రజలనుహింసించుచుండుటవలన పుత్రుఁడగు దండుని తనదేశమునుండి యిత్యైకుపు వెడలఁగొట్టెను. ఇట్లు వెడలఁగొట్ట బడిఁ దండుఁడు వనమునకేగి యచ్చటి యడవిజనులతో 'జేల్మిజేసి' వారలను స్వాధీనముఁజేసుకొని తానువారలకుఁ బ్రభువుగానుండెను.

౨౪. అతఁడు గొంతరాజ్యమును సంపాదించి పరిపాలించుచున్నాఁగా నొకప్పుడు వనమునఁదపముజేయుచున్న శుక్రాచార్యుని కొమరితనుఁ జూచి మోహంభుడయ్యెను.

* దండుఁడనువాడు, ఇత్యైకు పుత్రుడొకడుండెను. అతడు నూర్గురు పుత్రులలో నొకడైయుండెను ఆదండుడు ప్రజలను బాధించుచుండుటవలన నిత్యైకువతనిని దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెను. అతడువనమునకేగి యాటవికులతోఁగలిసి వారలకుఁబ్రభువై క్రమముగా రాజ్యమును సంపాదించి యుండి యొకొకప్పుడు శుక్రాచార్యుని కొమరితను బలాత్కరించి యామెతండ్రియగు శుక్రుని శాపమువలన నేడు దిగముబుమ్మి వానసుని గావారి రాజ్యమంతయు నష్టమయ్యెను. క్రమముగా నాదేశమంతయు నరణ్యమయ్యెను. అదియేదండకారణ్యమనిలోకమునబ్రసిద్ధమయ్యెను. దండునకే దండకుడనివ్యవహారము.

శ్లో॥ బలాత్కృత్య చ తాందండః శ ప్తసద్గుణాభవత్ ।

శుక్రశాపాత్తుతద్రాజ్యం వినష్ట మభవద్ద్రితం

తదేవ దండకారణ్య మిత్యద్యాప్తిప్రథాం గతం॥౨౯, ౩౦

* శ్లో॥ నిమినామ మనోః పాత్రః వికుక్షే రనుజస్తు యః ।
సశాపేన వసిష్ఠస్య విదేహ స్సమపద్యత॥ ౩౧

* నిమిరితి—ఇత్వాకుసుతానాం మధ్యేత్రయో, విచిత్రచరితా, ఇతి, ప్రథమత, స్తూక్తం, ఏకః, వికుక్షిః, ద్వితీయో, దండః, తృతీయః, నేమిరితి, ద్వయో, ర్వృత్తాంతముక్త్యా, తా రీయీకం, బ్రవీతి నేమి, స్సర్వదా, యజ్ఞాదీ, న్కుర్వన్నాసీత్, ఏకవారం, నేమి, స్వగురుం, వసిష్ఠ, ముపసృత్యయాగం, కారయేత్యువాచ, సగురుస్తు, ఇతఃపూర్వమేవ, యాగం కృతవానసి, పున, రిదానీమేవ, యాగం, కరోషిచేత్, యాజకస్య, మమాపి, శ్రమ, స్సంభవేత్, తస్మాత్కించిత్కాలముపేక్ష్య, పశ్చాత్కుర్వీత్యువాచ, సనేమిస్తు, ధర్మస్య, త్వరితా, గతి రితిన్యాయేనా, ద్వైవ, కర్తుం, సముద్యక్తోహం, మాన్యథావక్తవ్యమితి, ప్రాధేయామాస, సగురుస్తునాగంతు మద్యాహమ లమితి యదావదత్ తదా నేమిరన్యం గురుమానీయయాగం కరవాణీత్యువాచ, తదావసిష్ఠశ్శాపత్వం విదేహోభవేతి.

౨౯౪-80. ఆదండుఁడు. శుక్రకన్యకను బలాత్కరింపఁ గానామె తండ్రి తోఁ జెప్ప గా నాశుక్రుఁడు దండుని నిటుల శపించెను. ఓదండుఁడా. నీరాజ్యమువీడుదినములు మట్టివానకురిసి నష్టమగుగాక నీవును నశించెదవుగాక” ఇట్లు శుక్రశాపమువలన దండుఁడు నిజరాజ్యము తోఁగూడనశించెను. నష్టమైన దండకర్యాప్రదేశ మరణ్యమయ మగుటచే దండకారణ్యమని ప్రసిద్ధి నొందెను. దండునకే దండకుఁడనియు నామాంతరముకలను.

*30. ఇత్వామ పుత్రులలో. నిమియనురాజు వసిష్ఠునిశాపముచే విదేహుడయ్యెను (దేహములేనివాడయ్యెను)

* (నిమి, విషయముజెప్పఁ బడుచున్నది)

(మనుపుత్రులలో మువ్వరు విచిత్రచరిత్రులు కలవార నిప్రథమ మునఁ జెప్పబడినది (1 విశుక్తి, 2, దండుఁడు, 3. నిమి) ఇరు పురవృత్తాంతములఁ జెప్పి. మూడవవాఁడగు నిమి వృత్తాంతము జెప్పఁబడుచున్నది,

నిమియను రాజు (రాజ్యమునుపాలించుచు) నెల్లప్పుడు యాగముల నుఁజేయుచుండెను. ఒకప్పుడు నిమి తనగురువగు వసిష్ఠుని సమీపించి గురువర్యా! నేను మరల యాగము జేయుటకు సంకల్పించితి చేయింపుమన నవ్వసింపడు. నిమిరాజోత్తమా! ఇంతకుపూర్వము యాగము, నుఁజేసి మరల నిప్పుడేయాగముఁజేసితివేని, యాజకుడనగునాకును గవ్వముగా నేయుండును. కానకొంతకాలముపేక్షించి యనంతరముఁ జేయుమనియెను. అప్పుడు నిమియనురాజు నిట్ల నెను. ధర్మకార్యముఁ జేయవలెనని సంకల్పముపొడమి నపుడే దానిని నెరవేర్చవలెన నెడి యార్యోక్తి చే నేనిప్పుడేచేయుటకుద్యమించితిని. మరియొకవిధము గాఁ జెప్పకుడనిప్రార్థింపగా నవ్వసింపడు ఓవిపుడే చేసినచో నేను వచ్చుటకు వీలుకొదనగా నిమిచక్రవర్తి, మరియొకపురోహితు నేర్పఱచుకొని యజ్ఞముఁచేసెదనని వసిష్ఠునితోఁజెప్పెను అప్పుడు వసిష్ఠుఁడు తోపగించి నీవువిదేహుడవగుచునిశపించెను.

శ్లో॥ వైవస్వతమనోః పుత్రః ఇక్ష్వాకుర్భృహ్మణో వరాత్ ।

దివ్యం యానం సమాసాద్యనారాయణపరాయణః

3 షత్త్రింశచ్ఛసహస్రాణిత్వబాహురాజ్యంతవాకరోత్ ॥ 32

1 శశాదస్య ధర్మేణ స్వప్రజాః పరిపాలయన్ ।

శతహీనాంస్తదబ్దాంశ్చ రాజ్యం కృత్వాదివం గతః ॥ 33

* శశాదస్య తుదాయాదః కకుత్స్థోనా మ । వీర్యవాన్

1 ఇంద్రస్య వృషభూతస్య కకుత్స్థస్తేన । సస్సన్మృతః

2 కకుత్స్థేన కృతం రాజ్యం శతహీనం తదబ్దకం ॥ 34-35

* వికుక్షే రేవశశాదఇతి నామాంతర మితి పూర్వం ప్రతిపాదితం తస్యపుత్రః పురంజయః తస్యైవకకుత్స్థఇతి నామాంతరం కర్మణాసమ భూదిత్యత్రప్రమాణ మానంద రామాయణాది కంతథాహి వికుక్షేస్తు కకుత్స్థశ్చ । సపవాత్ర పురంజయ ఇతి" పరంతు కకుత్స్థ ఇతి నామపురం జయస్య కథమాగత మిత్యత్ర బ్రహ్మాండవాయు లింగ పాద్యాదిషు

8. భవిష్యపురాణే ప్రతిసర్గపర్వణి । అధ్యాయే.

1 శశాదస్య రాజ్యపాలన కాలః (315000) ఇతి భవిష్యే

శశాదస్యే ఇక్ష్వాకుపుత్ర త్వేననందరామాయణంచ ప్రమాణం

2 కకుత్స్థరాజ్యపాలన కాలః (315000) ఇతి భవిష్యే

౩౨. నైవస్వతమను పుత్రుడగు నిత్యోక్తు పైవిధమున నూర్వరు పుత్రులు
గలవాడై యెల్లప్పుడు శగవద్భజన జేయుచు బ్రహ్మదేవుని పరత్ర
భావముచే నొకదివ్యవాహనముఁ బొందిదానితో సంచరించుచు ము
ప్పదియారువేల సంవత్సరములు రాజ్యపరిపాలనమునుఁ జేసి తనపు
త్రులలో జ్యేష్ఠుడగు శశానున కేరాజ్యమునిచ్చినైకుంతము నొండెను

(334) తా|| అనంతరము, ఇత్యోమ మహారాజు పుత్రుడు వికుక్షీయను
నామాంతరముచే నొప్పు శశానుడను రాజాధర్మముతోఁ దనప్రజలను
బాలించుచు దన తండ్రికంటె నూరు సంవత్సరములు తక్కువగా
(అనగా ౩౫౦౦౦సం॥ రాజ్యముఁజేసి పిమ్మట స్వర్గమునకేగెను.

(౩౪ ౩౫) శశానుని యనంతరము తత్పుత్రుడగు పురంజయుడు రాజ్యము
నుఁ బాలించెను. అతడు రాజ్యమును, బాలించుకాలమున దేవదాన
పులకు యుద్ధముజరిగి యాయుద్ధమున నింద్రులు వరాజయము
నొంది విష్ణునొద్దకేగి తమ యపజయవృత్తాంతమునుఁ జెప్పికొనఁగా
నమ్మాధవుడు” పురంజయుడను రాజునందు నాశక్తినిఁ బ్రవేశపె
ట్టెదనుమీరు వానిని సహాయునిగాఁ గోరితీసికొనివచ్చి తిరిగి యుద్ధము
చేసినచో నారాక్షసులు నశించెదరని చెప్పగా నింద్రుడు పురంజ
యుని సహాయునిగాఁ గోరెను. అతడు మహేంద్రునితో నిటుల
జెప్పెను. నీవు వృషభరూపమును ధరించినయెడల నీమూపురముమీద
నెక్కి యుద్ధమునుఁజేసి రాక్షససంహారము చేసెదనననందున కమ్మ
హేంద్రుం డంగీకరించి వృషభరూపమొందగా నతని మూపు
రమునఁ గూర్చుండి యుద్ధముఁజేసి విష్ణుశము తనయందుఁ
బ్రవేశించియుండుడుటచే దానపులనుసంహరించెను అతడుపైవిధము
గ వృషభరూపముగల యింద్రునిమూపురమనందుండి యుద్ధముఁజేసి

ః అనేనాస్తు కకుత్స్థస్యదాయాదః పరికీర్తితః।

శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ 35

తత్ప్రతిపాదితం తథాహి॥ ఏకదా। దేవదాన వానాం సమరే
దేవాః పరాభూతా హరిం శరణమాగతా స్సర్వం”
తస్మైస్యవేదయన్ తదా శ్రీహరి స్తానాహ భోదేవాః!
భూలోకే, పురంజయోనామ, రాజాఽస్తిమత్తే జస్తస్మి న్నా
వేశయేయం, తం, సహాయంకృత్వా, పున, స్సమరం, దాన
వైః కురుత, జయ స్సంభవేద్వస్త్వితి” తచ్ఛృత్వా మహేంద్ర
స్వయమేత్య, పురంజయం సహాయం, వ్రవే, సపురం
జయ, స్త్యేవమశ్రాచత్ మహేంద్ర యదిత్వం వృషరూపం
ధృత్వా, వాహన భూత, స్యాశ్చేత్తదా, సమాగచ్ఛేయ,
మహామితి. మహేంద్రోపితధైవాభవత్, తదాపురంజయః,
వృషభూతస్య, మహేంద్రస్య, కకుది, స్థిత, స్సమరే
దానవాన్ని హత్యాగతః, తస్మాత్కకుత్స్థస్య, ఇతి గౌరవనామ
సమభూత్ ఏవం పురంజయస్య, కకుత్స్థస్య, ఇతినామాంతరం”-
సతుకకుత్స్థస్వపితుశ్చ తహీనాన్ పూర్వోక్తాబ్దాన్ రాజ్యం,
కృతవానితి.

3౬. కకుత్స్థునియనంతరము వానిదాయామడు! అనేనుడు” అనురాజుభూమినిఁ బరిపాలించెను అతడు న్నతనతండ్రికంటె నూరు సంవత్సరములు తక్కువుగా (అనగా ౩౫౭౦౦) సంవత్సరములు భూమి యందు రాజ్యపాలనము చేసెను.

నకారణముచేతఁ గకుత్స్థుడని బిరుదునామముకలిగెను. అప్పటినుండికకుత్స్థుడని పురంజయునకు నామాంతరముగలిగెను ఆకత్స్థుడును తనతండ్రిపరిపాలనకాలముకంటె నూరుసంవత్సరములు తక్కువగాఁ అనగా ముప్పదియైదవేలయెనిమిదివందల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించి షిమ్మిట స్వర్గస్థుడయ్యెను.

శ్లో॥ పృథు రానేన స శ్చాపి శతహీనం తదబ్ధకం ।
రాజ్యం చకార ధర్మేణ స్వప్రజా స్త్వనురంజయః॥ 32

శ్లో॥ తస్మా జ్జాతో విశ్వకశ్చ శతహీనం తదబ్ధకం ।
రాజ్యంచకార ధర్మేణ త్వాసముద్రామహీ మిమాం॥ 33

శ్లో॥ తదాత్మజ స్వాద్రికోపి శతహీనం తదబ్ధకం ।
ఆసముద్రక్షితీ శానో పాలయామాస ధర్మతః॥ 34

* వ్యా॥ అయం పృథు, రన్యః వైవస్వత మన్వంతరాం
లరతః, యేన గోరూపధరా, భూమి ర్ద్ధిగా, యేన భువః
పృథ్వీతి వ్యవహృతి లోకే సమజని సచాపరః పృథుః చాక్షు
షమన్వంతరీయ ఇతి వాయుపురాణే 62 అధ్యాయే దృశ్యతే
తథాహి॥ శ్లో॥ చాక్షుషస్య నిస్సర్గేషు సంభూతః కశ్యపాన్వయే
తస్యాన్వచాయే సంభూతః పృథుర్వైవస్వతః ప్రతాపవానితి॥

2 పృథోఃపుత్రః విశ్వక ఇతి లింగపురాణే॥

విష్వగశ్వ ఇతి భవిష్యే—

పృషదశ్వ ఇతి వాయూభిన్నధావర్తతే ఏకస్త్వైవతాని
నామాంతరాణీత్యను సంధేయం ఆర్ధికః విశ్వకపుత్ర ఇతి
లింగపురాణే భవిష్యే చవర్తతే.

1 వాయుపురాణే 85 అధ్యాయే సవివ్యపురాణే ప్రతిసర్గే రాజ్యకాలనిర్ణయశ్చ

* 1 పృథోః రాజ్యపాలనకాలః, సం॥ 35600—

2 విశ్వకపాలన కాలః ... సం॥ 35600

3 ఆర్ధికపాలన కాలః ... సం॥ 35400

* 32 తా|| అనే నసునిపుత్రుడగు పృథువును తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా 3౫౬౦౦) సం|| ప్రజలను సంతోషపెట్టుచు ధర్మముగ రాజ్యమును బాలించెను.

3౩ తా|| పృథువుత్రుడగు విశ్వకుడును చతుస్సముద్రపర్యంతముగల భూమి నంతనుధర్మముగా బరిపాలించెను. అతనిరాజ్యపాలనకాలము తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువ (అనగా 3౫౫౦౦) సంవత్సరములని యెఱుంగనగును.

3౪ తా|| విశ్వకుని పుత్రుడగు నార్మకుడును తనతండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగా (3౫౪౦౦ సం||) సముద్ర పర్యంతకమైన రాజ్యమును ధర్మముగ బాలించెను.

* నైవస్వ తమన్వంతరాంతర్గతుడగు నీపృథువు వేఱని యెఱుగునది ఏపృథువు వలన భూమికి పృథివి యన్యవ్యవహారము కల్గెనో గోరూపమును ధరించిన భూమియందు సర్వాషధులను నేపృథువు పిదికెనో యాపృథువు చాక్షుషమన్వంతరాంతర్గతుడని వాయుపురాణమున 62 అధ్యాయమునఁ జెప్పబడినది. (ఏమన) చాక్షుషమన్వంతరమునందు కశ్యపవంశీకుడగు వేనుడు, అను రాజుయొక్క దక్షిణహస్తమును మధించగాఁబుట్టిన పృథువు చక్రవర్తియు మహాప్రతాపవంతు డొకడు కలడని”

శ్లో॥ యువనాశ్వ స్తత్సుతశ్చ శతహీనం తదబ్ధకం ।
రాజ్యంకృత్వా దివం యాతఃధగ్మతఃపాలయన్ప్రజాః॥౪౦

శాబస్తిఃపాలయామాన శతహీనం తదబ్ధకం
ఆసముద్రక్షితిం ధర్మా చ్ఛాబస్తి యేన నిర్మితా॥ ౪౧

ఉదయాద స్తపర్యంతం తై ర్నృపై ర్భూమిమండలం।

భుక్తం నీతిపరై ర్భూపైః శ్రావస్తేన చభూతలే॥ ౪౨

శ్లో॥ శ్రావ స్తస్యతుదాయాదః బృహదశ్వోమహాయశాః

* శతహీనం కృతం రాజ్యం తేనరాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౪౩

శ్లో॥ కువలాశ్వం స్వపుత్రంతు శూరముత్తమ ధార్మికం
బృహదశ్వో ౭ భ్యషించత్తం తస్మిన్నాప్తేనరాధిపః
పుత్రసంక్రామితశ్రీకః వనం గంతు మిదేష సః॥ ౪౪

1 వాయూ ౪౪ అధ్యాయే ఆనందరామాయణేచ పంశక్రమోఽస్తి
లింగపూరాణే 65 అధ్యాయేచ॥

2 శాబస్తిరాజ్యకాలః సం—౩51000

1 యువనాశ్వరాజ్యకాలః సం—35800

3 బృహదశ్వరాజ్యకాలః సం—౩5000

సర్వేషాం రాజ్ఞాం రాజ్యపాలన కాలనిర్ణయస్తు భవిష్య
పురాణేవ్రతీసర్గేలిఖితఃతమనుస్మత్యైవ మయాత్రలిఖ్యతే.

౪౦ తా|| అర్జునుని పుత్రుడగు యువనాశ్వడు తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా 32౨౦౦౦౦||) రాజ్యమును బాలించి స్వగస్తుడయ్యెను”

౪౧ యువనాశ్వ పుత్రుడగు శాబస్తియనురాజు తన పేరుతో శాబస్తియను పత్తనమును నిర్మించజేసి సముద్రపర్యంతకడైన భూమిని ధర్మముతో బాలించెను. ఆతని రాజ్యపాలన కాలము 3౨౧౦౦ సంవత్సరములని యెఱుగనగు”

౪౨ తా|| ఇత్వోకుశంశీయులగు రాజులందఱును నీతో నుదయాద్రిమొదలుకొని యస్తాద్రి పర్యంతము భూమిని బాలించినవిధముననే శాబస్తియును భూమండలమును” ఉదయాద్రిమొదలుకొని యస్తాద్రి పర్యంతము పరిపాలించెను. శాబస్తికిశాశ్తుడనియు నామాంతరమని యెఱుగనగును.

౪౩ శాబస్తిపుత్రుడగు బృహదశ్వడు వహకీర్తిని సంపాదించి తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా 3౨౦౦౦ సంవత్సరములు) రాజ్యమును బాలించెను.

౪౪ బృహదశ్వవహరాజు తనపుత్రుడును కూరుడును ధార్మికుడునగు కువలయాశ్వనిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁగాజేసి పుత్రునకురాజ్యలక్ష్మిని సంక్రమింపజేసి తపస్సును జేసికొనుటకు వనమునుగూర్చి పోవ నిచ్చయించెను.

శ్లో॥ బృహదశ్వం మహారాజం శూర ముత్తమధార్మికం ।

1 ఉత్తంకస్తుప్రయాంతంతఃప్రహ్మర్షిఃప్రత్యవారయత్ ॥౪౧౫

ఉత్తంకః॥ శ్లో॥ భవతారక్షణం కార్యం తత్తావత్కర్తుమ్వర్తి

నిరుద్విగ్న స్తపః కర్తుంనహిశక్నోమి పార్థివ॥ ౪౧౫

శ్లో॥మమాశ్రమ సమీపేషు సమేషు మరుధన్వసుః

సముద్రోవాలుకా పూర్ణః తత్ర తిష్ఠతి భూపతే॥ ౪౧౫

శ్లో॥దేవతానా మవధ్యస్తుమహాకాయోమహాబలః।అంత

ర్భూమిగత స్తత్ర వాలుకాంత హితో మహా॥ ౪౧౫

శ్లో॥దుంధు లోకవినిశాయ తపఃస్థాయదారుణం

సంవత్సరస్య పర్యంతే సనిశ్వాసం విముంచతి

యదాతదా మహీ తత్ర చలతిస్మ సకాననా॥ ౪౧-౫౦

శ్లో॥తస్యనిశ్వాస వాతేన రజఉద్ధూయతే మహత్

ఆదిత్యపద మావృత్య సప్తాహం భూమికంపనం॥ ౫౧

శ్లో॥సవిస్ఫులింగం సజ్వాలం సధూమమతిదారుణం । తేన

రాజ న్నశక్నోమి తస్మిన్ధాతుం స్వఆశ్రమే॥ ౫౨

౪౫ తపోవనమునకుఁ బోవుచున్నట్టియు, ధార్మికుడును మహాశూరుడునగు బృహదశ్వమహారాజు నొద్దకు” ఉత్తంకమహర్షి వచ్చి తపోవనమునకుఁ బోవనున్నట్లై న యాబృహదశ్వ మహారాజుని వారించి యిటులఁ బల్కెను.

౪౬ ఓబృహదశ్వడా! నేను నిర్భయముగా తపము చేసికొనుటకు వీలులేకుండ నున్నందున నీవు నా యాశ్రమమునకు వచ్చి రక్షణముచేయవలయును. కొనఁ దపోవనమునకుఁ బోవఁజనను.

౪౭ ఓబృహదశ్వడా! నాయాశ్రమ సమీపమునందు సముద్రస్థబంధమగు నిసుక తీప్పయొకటి యున్నది.

౪౮ ఆధూమిలోపల నిసుకచే గప్పఁగిడి గొప్పశరముగలిగి మహాబలవంతుడై దేవతలకు నవధ్యుడైన మంధువను పేరుగలవాడొకడు కలడు”

౪౯-౫౦ తా॥ ఆమంధువనువాడు లోకనాశమగునట్లు దారుణమగు తపమునుఁజేయుచు సంవత్సరమునకొక పర్యాయము నిట్టూర్పువాయు వును వదలుచుండును అటుల వదలినపుడుధూమి”పర్వతారణ్యములతోఁగూడఁ గంపించును.

౫౧-౫౨ తా॥ ఆమంధువు వదలిన నిశ్వాసవాయువుచే ధూమినుండి గొప్పఘోరి బయలుదేరి సూర్యమండలమును వ్యాపించి యేడు దినముల పర్యంతము భూకంపమునుఁ జేయుచునే యుండును. మఱియు నా ధూమి యగ్నిజ్వాలలతోను, ఘోమముతోను నిండి భయంకరమై యున్న కొరణముచేతను నేను నాయాశ్రమమునందుఁ దపముజేసికొనఁ జాలకుంటిని.

1 శ్లో॥ తం వారయ మహాబాహూలోకానాం హితకామ్యయా
త్వం పాపశ్య వధార్థాయ సమధః పృథివీపతే॥ ౫౩

శ్లో॥ ఏవ ముక్తస్థు రాజరి రుత్తంకేన మహాత్మనా
కువలాశ్వం సుతం ప్రాదా తస్మిన్దుంధుని వారణే॥ ౫౪

శ్లో॥ రాజా సన్యస్తశస్త్రోహ మయం తు తనయో మమ
భవిష్యతి ద్విజశ్రేష్ఠ దుంధుమారో నసంశయః॥ ౫౫

శ్లో॥ సతం త్వాదిశ్య తనయం దుంధుమారణ కర్మణి ।
జగామ పర్వతాయైవ తపసే బృహదశ్వకః॥ ౫౬

శ్లో॥ కువలాశ్వ స్తు ధర్మాత్మా పితృ ర్వచన మా
స్థితః సహస్రై రేకవింశత్యా పుత్రతాణాం సహ పార్థివః
ప్రాయా దుత్తంక సహితో దుంధోస్తస్య నివారణే॥ ౫౭

శ్లో॥ త మావిశ తతో విష్ణు భగవా న్స్వేనతేజసా । ఉత్తం

కస్య నియోగాత్తు లోకానాం హితకామ్యయా॥ ౫౮

శ్లో॥ తస్య పుత్రైః ఖనద్భిస్తు వాయుకాంతర్హిత స్తదా
దుంధురాసాదిత స్తత దిశ మాశ్రిత్య పశ్చిమాం॥ ౫౯

శ్లో॥ సర్వే దుంధు ముఖశ్వాసానిలవగ్ధాస్త్రయః స్పృతాః ।

అవశిష్టా దృఢాశ్వస్తు చంద్రదాశ్వ కపిలాశ్వకౌ॥ ౬౦

౫౩, ౫౪, ౫౫ మహాకూడుడవగు నో బృహదశ్వమహారాజా! వానిని వధించుటకు నీవు సమర్థుడవు కాన లోకహితముకొఱకు వానిని వధింపుమని యుత్తంకమహర్షి బృహదశ్వమహారాజాతోఁ జెప్పగా వాబృహదశ్వడును దుంధువును రాక్షసుని సంహరించుటకుఁ దన పుత్రుడగు కువలాశ్వని నియోగించి యామహర్షితో నిటులఁబల్కెను. ఓయుత్తంకమహర్షి! నేను శస్త్రసన్ధ్యాసమునుఁ జేసియుంటిని. కానఁ దిరిగి శస్త్రమును ధరించుటన్ధ్యాయముకాదు కాన నా కుమారుడు వెంటవచ్చి దుంధువును సంహరించును. సందియం మొదవలదనెను.

౫౬ బృహదశ్వమహారాజు దుంధుమారణమునకుఁ బైవిధముగఁ తనపుత్రుని నియోగించి యుత్తంకమహర్షి యానతిచేఁ దపోవక్షమువశేగను.

౫౭ ధర్మాత్ముడగు కువలయాశ్వడును తనతండ్రి యానతిచే దుంధువును సంహరించుటకు నిరువదియొక్కశల సంఖ్యగల తనపుత్రులతోడను, మహర్షితోడనుగూడి దుంధువు తపముచేయుచున్న పశ్చిమహముద్రతీరమునకుఁ బోయెను.

౫౮ అపుడామహర్షి యును కువలాశ్వనియందు విష్ణులేజమునుఁ బ్రదేశపెట్టుటకు విష్ణుమూర్తిని బ్రాహ్మింవగాఁ నామాధవుడును మహర్షికోరిక ననుసరించి తనలేజమును లోకహితముకొఱకుఁ గువలయాశ్వనియందుఁ బ్రదేశపెట్టెను.

౫౯ తా॥ కువలాశ్వపుత్రులు పశ్చిమసముద్రతీరమునందలి వాలుకాప్రదేశమును (ఇసుకతిప్పను) త్రవ్వగా దుంధువును రాక్షసుడు కన్పడెను.

౬౦౪ అప్పుడు దుంధువు దీఘకాముగా వేడినిట్టూర్పును విడువగా వానిశ్వాసాగ్నిచేఁ గువలాశ్వపుత్రులందఱు దగ్ధమైరి. పైవిధముగఁ గువలాశ్వపుత్రులు (౨1000) లో (౨099) దగ్ధముకాగా దృఢాశ్వడు, చంద్రాశ్వడు, కపిలాశ్వడు, అను మువ్వురు మాత్రము మిగిలిరి.

శ్లో॥ తతస్సరాజాఽతి బలో దుంధుం సంహృతవాం సదా
ఉత్తంకశ్చవరం ప్రాదాత్ తస్మై రాజ్ఞే మహాత్మనే
అదా తస్యాక్షయం విత్తంశత్రుభి శ్చాప్రధృష్యతాం॥౬౨

1 శ్లో॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం కువలాశ్వేన భూత లే

దుంధుమార సమాఖ్యాంచ లేభే సకువలాశ్వకః॥ ౬౩

2 శ్లో॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం తత్పుత్రేణ మహాత్మనా

దృఢాశ్వేన యథాన్యాయం॥ స్వప్రజా స్వభిరక్షతా॥౬౪

3 శ్లో॥ దృఢాశ్వస్య తు వాయూవః నికుంభ స్త్వ భవన్నపః

సహస్రహీనం రాజ్యంతు కృతం తేన మహాత్మనా॥౬౫

4 శ్లో॥ నికుంభస్య చ దాయూవః సంహతాశ్వోఽభవన్నపః

సహస్రహీనం రాజ్యంతు కృతం తేన చ భూతలే॥ ౬౬

5 శ్లో॥ సంహతాశ్వ సుత శ్చాభూత్ రణాశ్వ ఇతి విశృతః

సహస్రహీనం రాజ్యం తత్కృతం తేనాపి భూతలే॥ ౬౭

ద్వితీయస్సర్గ స్సమాప్తః.

1 వాయు పురాణే కాల నిర్ణయస్తు భవిష్యేః—

1. కువలాశ్వరాజ్యపాలన కాలః 84900.

2. దృఢాశ్వపాలన కాలః సం. 84800,

3. నికుంభరాజ్యకాలః శం . 33800.

4. సంహతాశ్వపాలనకాలః సం. 32800,

5. రణాశ్వపాలనకాలః 31800.

౬౧ ౬౨ తా॥ పిమ్మట విష్ణుశక్తికలిగిన కువలాశ్వడు మంథువను రాక్షసుని సంహరించెను. ఉత్తంకమహర్షియును సంతసించి కువలాశ్వ వహారాజునకు వరములనిచ్చెను. (ఆషరము లెవ్వియన ధనమత్యయముగ నుండుటయు శత్రువుల కజేయుడగుటయు ననియెఱుగనగును.)

౬౩ తా॥ ఆ కువలాశ్వడు మంథువును సంహరించిన కారణమున మంథు మారుడని ప్రసిద్ధి నొందె. తనతండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగ (అనగా ౩4900) సం॥ రాజ్యమును బరిపాలించెను.

౬౪ ఆ కువలాశ్వని పుత్రుడగు దృఢాశ్వడును యథాన్యాయముగఁ దన ప్రజలను రక్షించుచుఁ దన తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగ (౩4800 సం॥) రాజ్యమునుఁ బాలించెను.

౬౫ తా॥ దృఢాశ్వని దాయాదుడగు నికుంభుడను రాజును పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (౩౩800 సం॥) రాజ్యమునుఁ బాలించెను.

౬౬ నికుంభుని దాయాదుడగు సహతాశ్వడును రాజు పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (౩2800 సం॥) భూమినిఁ బాలించెను.

౬౭ తా॥ సహతాశ్వని పుత్రుడగు రణాశ్వడును పైవానికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (౩1800 సం॥) భూమియందు రాజ్యమును బాలించెను.

ద్వితీయ స్కంధము సమాప్తము.

తృతీయస్కంధ ప్రారంభః

శ్లో॥ అథ తస్య నుతో లోకే యువనాశ్వ ఇతి శ్మతః.

సహస్రహీనం రాజ్యంతు కృతవాన్భూతతేనృపః॥

అత్యంతభార్మికా గౌరీ తస్య పత్నీ పతివ్రతా॥

శ్లో॥ అనపత్యత్వనిర్వేదా దృష్ట్యాశ్రమగతో నృపః

తేనైవ కారయామాను రిష్టిం పుశ్రిప్రదాం చ తే॥ ౨౪

శ్లో॥ తస్యా మిష్ట మధ్యరాత్రే మంత్రపూతజలా న్విరం

కలశం వేదిమధ్యేచ నివేశ్య నుషుపు శ్చ తే॥

3౪

శ్లో॥ విపాసయా నృపో రాత్రౌ తజ్జలం కలశే స్థితం

న్వభార్యాగర్భనంధాయ వసా వజ్రానితావశాత్॥ ౪౪

శ్లో॥ యువనాశ్వోదరే గభోః వవృధే క్షణమాత్రతః

దక్షిణాంగుష్ఠతో భిత్వా నిశ్చక్రామోదరం శిశుః॥ ౫౪

1! యువనాశ్వపరిపాలనకాలః (౩0౩00) సం॥

యువనాశ్వః రణాశ్వపుత్రా ఇతి లింగపురాణే

ప్రసేనజిత్పుత్రా ఇతి వాయూ భిన్నభావర్తతే

విశిష్టవరణాశ్వ ఇతి ప్రసేన జిదితి

నానూతర నిరూపణం.

మూడవ సర్గము .

* ౧ ఆనంతరము రణాశ్వుని పుత్రుడగు యువనాశ్వుడనురాజు తన తండ్రికంటె వెయ్యి సంవత్సరములు తక్కువగ (80800 సం॥) రాజ్యమునుఁ బరిపాలించెను.

౨౪ తా॥ ఆయువనాశ్వుని భార్యయగు గౌరీదేవియుఁ బతివ్రతయును ధార్మికురాలునెయున్నది. కాని వారిశ్వరకు సంతానము లేనందున గడువిచారముతోనుండిరి. ఒకప్పుడు యువనాశ్వుడు తనభార్యతో గూడ ఋష్యాశ్రమమునకు వెళ్ళి యచ్చటి మహర్షులతోఁ దమయనవత్సత్వమునుగూర్చి చెప్పుకొనగావారలు యువనాశ్వునిచే బుత్రకామేష్ఠినిఁ జేయించిరి.

౩౪ మహర్షులు యువనాశ్వుని భార్యకు గర్భధారణమగునటుల మంత్రోదకము నభిమంత్రించి యా జలమునుఁ గలశము నందుంచి ప్రాతఃకాలమున యువనాశ్వుని భార్యకొజలము నివ్వదలచి మంత్రోదకముతో నిండినకలశమును వేసిమధ్యయందుంచి యారాత్రి భాగమున నమ్మహర్షులు నిద్రించిరి”

౪౪ తా॥ తనభార్యకు గర్భోత్పత్తినిఁ గలుగఁజేయు కలశమందలి జలమును యువనాశ్వుడు తెలియక దాహముచేఁ బానముచేసెను.

౫౪ తా॥ గర్భోత్పత్తినిఁ గలుగఁజేయు మంత్రోదకమును యువనాశ్వుడు త్రాగుటవలన వెంటనే యా యువనాశ్వునకు గర్భముకలిగి క్షణమాత్రములో పృథ్వి నొందెను. ఆగర్భమునందలి శిశువు బయటబడుటకు మార్గాంతరము లేనందునఁ తనబొటనవ్రేలుతో నా యువనాశ్వుని యుదరమునుఁ జీల్చుకొని బయటఁబడెను”

* యువనాశ్వుడు రణాశ్వపుత్రుడని లింగపురాణమునందును” ప్రసేనజిత్తుకుమారుడని వాయుపురాణము నందునుగలదు. ఒకనికే నామాంతరమని యూహింపనగును.

శ్లో॥ జాతో నామైష కం ధాన్యతీ తి తే మునయ స్తదా

ప్రోచుః పరస్పరం తత్ర దేవరాజ స్సమాగతః॥ ౬౪

శ్లో॥ మాం ధాతాఽయమితిప్రోక్త్వా ధాపయిత్వాంఽగుళిం

గతః తేన మాంధాతృనామా సౌ బభూవ ధరణీతలే॥ ౬౫

1శ్లో॥ యువనాశ్వసుత శ్రీమాన్మాంధాతా పృథివీపతిః

మాంధాతా భూమిపాలోఽభూచ్ఛత్రహీనం తదబ్ధకం॥ ౬౬

శ్లో॥ మాంధాతా యౌవనాశ్వో వై త్రైలోక్య విజయానృపః

అత్రాప్యదాహరంతీమఽశ్లోకం వంశవిదో జనాః॥ ౬౭

2శ్లో॥ యౌవనాశ్వం మహాత్మానం యజ్ఞాన మమితౌజసం

మాంధాతా తు తను ద్విష్ణోః పురాణజ్ఞాః ప్రచక్ష తే॥ ౬౮

1. వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే సప్తతిమస్థే యువనాశ్వసు
తఃమాధాతేత్యత్రప్రమాణం.

2. వాయుపురాణం 68 అధ్యాయే.

౯౪ అప్పుడు మహాగులును భయసంక్రమములు కలవారై యీపుట్టిన శిశువుస్తవ్యములేక యెట్లు జీవింపఁగలడు? దేనిని బానముచేయును? అని పరస్పరము సంభాషించుకొనుచుండగ నచ్చటకు దేవేంద్రుడు వచ్చి మహాగులతో నిటులఁజెప్పెను.

౧౦౪ తా॥ ఈశిశువు నాయంగుళిని బానముచేసి జీవించునని మహాగులతో చెప్పి తన యమృతాంసుళిని (తఃప్రవేదన్) శిశువునకుఁ గుడిపి స్వర్గమునకు దేవేంద్రుడు వెళ్లెను. దేవేంద్రుడు స్వయముగా వచ్చి యీ శిశువు నా యమృతాంసుళిని బానము చేయునని చెప్పిన కారణముచే నా శిశువునకు మాంధాతయని నామము భూమియందుఁ బ్రసిద్ధమయ్యెను. (మాం) నన్ను అనగా నా ప్రవేలును? ధాతా పానముచేయును? అని యంద్రుడు చెప్పినకారణమున మాంధాతయని పేరు కలిగెనని భావము.)

*౧౦౪ తా॥ యువనాశ్వుని పుత్రుడగు మాంధాత మహారాజు తన తండ్రి కంటె నూలు సంవత్సరములు శక్కువగ (3౨700 సం॥) రాజ్యము నుఁ బాలించెను.

౧౦౪ యువనాశ్వుపుత్రుడగు మాంధాత మహారాజు త్రిలోకములను జయించి ప్రసిద్ధి నొందెను. ఈ మాంధాత మహారాజువిషయమై పురాణజులును వంశవృత్తము నెఱిగినవారునగు పెద్దలు క్రిందివిధమ గఁ జెప్పుదురు.

౧౦౪ యువనాశ్వుపుత్రుడగు మాంధాత మహారాజు మహాత్ముడనియు ఒహుయాగములనుఁ జేసినవాడనియు, అమిత తేజస్సు గలవాడనియు, విష్ణుంశసంభూతుడనియు బురాణవేత్తలుఁ చెప్పుదురు.

* యువనాశ్వుని పుత్రుడు మాంధాతయని వాల్మీకి రామాయణము బాలకాండమున 70 సర్గమునఁగూడఁకలగు. మఱియు కథాంశము విష్ణుపురాణము చతుర్థాంశము 2 అధ్యాయమునఁ జూడఁదగు.

వాయుపు॥ 85 అధ్యాయమున బ్రహ్మాండపు॥ 68 అధ్యాయమున.

3 శ్లో॥ యావత్సూర్య ఉదేతి స్మ యావచ్ఛ ప్రితితిష్ఠతి
సర్వంతద్యావనాశ్వస్యమాంధాతుః క్షేత్రముచ్యతే॥౧౧౫

4 శ్లో॥ తస్య బిందుమతీ నామ రూపేణా ప్రతిమా భువి
తస్యాముత్పాదయామాస మాంధాతా త్రీన్సుతా న్భువి
పురుకుత్స మంబరీషం ముచుకుందంచ విశ్రుతం॥౧౧౬౩

శ్లో॥ కన్యా శ్చ యావనాశ్వస్య పంచాశ జజ్ఞిరే క్రమాత్ ।
కన్యా వవృధిరే గేహే తస్య రాజ్ఞో సులక్షణాః॥ ౧౧౮

* శ్లో॥ సౌభరి స్త్యేక దాఽత్యమాంధాతార మువాచహ ।

* సౌభరిర్నామ మహారి ర౧౧౮౮ లే ద్వాదశాబ్దం కాల
మువాస తత్రచాంతర్జలే సంమదోనామ బహుప్రజోఽతిప్ర
మాణ మీనరాజోఽవసత్ తస్య పుత్రప్రౌత్రదౌహిత్యాః
వృష్ణతోఽగ్రతః పార్శ్వతశ్చ పరిభ్రమంతః సచాపత్యస్స
శ్లోకపచీయమానహర్షప్రజోఽబహుప్రకారం పుత్రప్రౌత్రా
దిభిః రేమే అధాఽత్యలస్థిత స్సౌభరిః ఏకాగ్రతాసమాధాన
మపహాయా నుదినం తస్మత్స్యస్య లలిత మవేక్ష్య చింతయా
మాస అహో ధన్యోఽయ మతిరమణీయః మమాపి
స్పృహం జనయతి.

అహ మప్యేవం పుత్రాదిభి స్సహ రమిష్యామితి
నిశ్చిత్య జలా నిష్క్రమ్య సంతానకామః కన్యార్థం మాంధా
తార మగచ్ఛత్ తేనపూజితస్సౌభరిరువాచేత్యనుసంధేయం.

౩. విషువురాణే చతుర్థాంశే 2 అధ్యాయే

4. బృహ్మండే పురాణే ఉత్తరే 68 అధ్యాయే.

౧౧౫ ఉదయాద్రి మొదలుకొని యస్తాద్రిపర్యంతముగల భూమండలమం

తయు మాంధాతమహారాజు క్షేత్రమేయనికూడఁ జెప్పదురు.

౧౧౬ అట్టి మాంధాత మహారాజునకు బిందుమతియనెడి భార్య కలదు. ఆమె త్రిలోకసుందరియని చెప్పనొప్పును. ఆమెయందు మాంధాతకు మువ్వురు పుత్రులు కలిగిరి. వారలు క్రమముగఁ బురుకుత్సుడు, ఆంబరీషుడు, ముచుకుందుడు నామములతో నొప్పుచుండిరి.

౧౧౭ మాంధాతకుఁబైమువ్వురు పుత్రులేకొక యేబదిపుత్రులుకూడఁగలరు. వారలందఱును రూపలక్షణములుకలవారై పితృ గృహమునందుఁ బెరుగుచుండిరి.

*౧౧౮ ఒకానొకప్పుడు సౌధరియను మహర్షి మాంధాత సమీపమునకువచ్చి యిటులఁ బల్కెను.

* సౌధరియను మహర్షి జలములోపలఁదపముఁజేయుచు 12 సంవత్సరములుండెను. ఆజలములోపల సంవదమనుపేరుగల మత్స్యరాజునుండెను. ఆమత్స్యరాజుజలములో సంచరించుచుండగ దానికి నిలుపాఘ్యముల యందును వెచుకను ముందఱును దాని పుత్రులు పౌత్రులు మునినునుము సంచరించుచుదురు. ఆమత్స్యరాజు సైన్యముతోఁగలసి సంచరించుటవలనఁగల్గిన యానందముతో బహువిధములుగఁదన పుత్ర పౌత్రాదులతోఁగ్రీడించుచుండెను, జలములోఁదపము చేయుచున్న సౌధరిమహర్షి యామత్స్యరాజునుఁజూచి యేకాగ్రతను వదిలి ప్రతిదినమున మత్స్యరాజు చేష్టలను వాని గాహనస్థ్య సౌఖ్యమునుఁజూచి మనస్సునంది విధిమనఁ జింతించెను. ఈమత్స్యరాజు కృతార్థుడు, కడుసన్యాత్ముడు, ఈ మత్స్యరాజుయొక్క గాహనస్థ్యచేష్టితములు రమణీయములై నామ గృహస్థాశ్రమ ప్రవేశ సంకల్పమును గలుగఁజేయుచున్నవి. నేను నన్విధముగ గృహస్థాశ్రమ సౌఖ్యములనుఁ బొందెదనని నిశ్చయించి జలమునుండి వెడలి సంతాన కాముడై కన్యకకొఱకు మాంధాతయొద్దకు వెళ్లెనని తెలియనగును.

శ్లో॥ నిర్వేష్టకామోఽస్మి నరేంద్ర! కన్యాం ప్రయచ్ఛమే!
మా ప్రణయం విభాక్షీః । నహ్యర్థినః కార్యనశా దు
పేతాః । కకుత్స్థవంశే విముఖాః ప్రయాంతి॥ ౧౫౪

శ్లో॥ అన్యేఽపి సంత్యేవ నృపాః పృథివ్యాం । మాంధా
త రేషాం తనయాః ప్రసూతాః । కింత్వర్థినా
మర్థితదానదీక్షాకృతవ్రతం శ్లాఘ్య మిదంకులంతే॥ ౧౫౫

శ్లో॥ శతార్థసంఖ్యాస్తవ సంతి కన్యా స్తాసాంమమైకాం
1 నృపతే ప్రయచ్ఛ । యత్సార్థనాభంగభయాద్భిభేమి
తస్మా దహం రాజవరాఽతిదుఃఖాత్ ॥ ౧౫౬

శ్లో॥ ఇతి ఋషివచనం నిశమ్య రాజా శిథిలతనం జరయా స
మీక్ష్య మానిం మునివరగురుశాపత స్సభిభ్య న్నమిత
ముఖ స్సనృప శ్చిరం విదధ్యౌ॥ ౧౫౭

2 సౌధరిః॥ శ్లో॥ స రేంద్ర! కస్మా త్సముపైషి చింతా మసహ్య
ముక్తం న మయా త్ర కించిత్ । యా ఽవశ్యదేయా

తనయా తయైవ కృతార్థతా నో యది కిం న లబ్ధం॥ ౧౫౮

శ్లో॥ తదా ప్రహ మునిం రాజా కన్యా త్వాం వృణుతే
యది నదాతుం ప్రతిబంధో మే కులాచార స్స్వయంవరః

1 విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే 2 అభ్యాసే.

1 వి॥ పురాణే చతుర్థాంశే 2 అభ్యాసే వహరామాయణేచ.

౧౫౫ ఓ మాంధాత మహారాజా! నేను వివాహముజేసికొనఁదలచి నీసమీప మునకువచ్చితిని. నాకు కన్యకనిచ్చి వివాహముచేయుము నాకోరికను విఫలముగాఁజేయకుము కనుత్స పంతులగు రాజులయొద్దకు యాచ కులుకార్యార్థము వచ్చి విముఖులై యింతఁజుక వెళ్లియుండలేదు.

౧౫౬ ఓ మాంధాత మహారాజా! భూమియందనేక రాజులు కలరు. వార లయొద్దఁ గన్యకలను కలరు. కాని యాచకుల యభీష్టముల నెర వేర్చుటయందు దీక్షవహించిన వంశము నీది యొక్కటియే యని వచ్చితినిని సౌభరి పల్కెను.

౧౫౭ ఓ రాజా! నీయొద్దను ఏబది పుత్రులుండిరి. వారిలో నా కొక కొమరిత నిచ్చి వివాహము చేయుము. అతి ముఖకరమగు యాచ్ఛా భంగమునకు నేను భయపడుచుంటిని.

౧౫౮ ఇవ్విధముగ సౌభరి చెప్పిన వాక్యములను విని మాంధాత మహా రాజు మదిమిచే శిథిలాంగుడగు నమ్మునినిఁ జూచి, కన్యక నివ్వనని జెప్పినచో ముని శపించునని భయముచే నేమి చేయుటకుఁ దోచక విచారించుచుండగా సౌభరి తిరిగి మాంధాతతోఁ గ్రింధివిధముగఁ బల్కెను.

౧౫౯ ఓ రాజా! నీవేల చింతించుచుంటివి? ఇవ్విషయమున నీవు చింతించు టకు, నేను, సహింప శక్యముకాని సంగతిని నీకుఁ జెప్పియుండలేదు. ప్రయత్న పూర్వముగా నీవు కన్యకను నెఱిగెన నవశ్యముగా నీయ వలసినదేకదా? (అట్టి విషయమున నీప్రయత్న మక్కరలేకయే యా కార్యము సమకూరినపుడు సంతోషింపవలసినది కాని విచారింప నవసరములేదని తాత్పర్యము)

౧౬౦ అప్పుడు సౌభరి మహర్షితో మాంధాత యిటులఁ బలికెను. ఓ సౌ భరి మహర్షీ! స్వయంవరము మా కులాచారము కావున నా పుత్రుక నిన్ను స్వయముగా వరించినచో నా ప్రతిబంధ మేమియులేదు.

శ్లో॥ ఇత్యుక్త్వా తం సమాసీయ్య కన్యాతః పుర మావిశత్
సౌభరి ర్యోగసిద్ధ్యాతు దివ్యరూపధరోఽభవత్ ॥ ౨౧౫

శ్లో॥ శతమన్మథరూపం తం సౌభరిం తత్సుతాః పునః

జ్ఞాత్వా వృత్తం పితుస్సద్యః పంచాశ ద్వవిరేఽసకృత్ ॥

పరిణీయ శుభాకారాస్సౌభరిర్నృప కన్యకాః

మాంధాత్రనుజ్ఞాం సంప్రాప్యనినాయనిజమాశ్రమం ॥ ౨౩౫

తత్రతాసాంస్వపత్నీనాం సౌభరిస్సృతపోబలాత్

స్వర్ణ సౌధాది సయ్యుక్తం పుర మే కంఠినిర్మమే ॥ ౨౪౫

సువర్ణ రత్న భూషాశ్చ స్వర్ణమంచాసనా నిచ

సువర్ణ డోలికా శ్చాపి నందనో పమవాటికాః ॥ ౨౫౫

దాసదాసీజనాంశ్చాపి స్వపత్నీనాం పృథ కృథక్

కల్పయిత్వాస్వయంతాసాంగృహేష్వాసపృథగ్మృనిః ॥ ౨౬౫

ఏవం ప్రత్యేకశస్తాభిస్సహక్రీడావినోదవాన్

గాహన్ధ్య సౌఖ్యమగ్నోఽభూత్సర్వదాసౌభరిర్మహాన్ ॥ ౨౭౫

పుత్రాన్పూత్రాన్శ్చదౌహిత్రాన్ పుత్రీకాస్సౌభరిర్ముదా

పశ్యన్సహస్వత్సరాంస్తు నినాయక్షణమాత్రతాం ॥ ౨౮౫

౨౧౫ ఇవ్విధముగ చెప్పి మాంధాత సౌభరిని దీసికొని తన పుత్రులకు యెడడి యంతఃపురమును బ్రవేశించెను. అప్పుడు సౌభరి తన యోగ శక్తిచే దివ్యరూపమును ధరించెను.

౨౨౫ మాంధాత పుత్రులందఱు సౌభరి వచ్చిన సంగతిని దమ తండ్రి వలనఁ దెలిసికొని, తత్కాలముననే దివ్యరూపధరుడై శతమన్మథులను ధిక్కరించియున్న యా సౌభరిని భర్తనుగా నొక్క పర్యాయముగా వరించిరి.

౨౩౫ సౌభరి మహర్షి రాజకన్యకలను వివాహము చేసికొని మాంధాత మహారాజు ననుజ్ఞ నొంది తన యాశ్రమమునకు వానిని దీసికొని వెళ్లెను.

౨౪౫ సౌభరి మహర్షి తన తపోబలముచే రాజకన్యకలగు తన భార్యలకు సువర్ణ ప్రాకారములతోఁ గూడిన సౌధములచే నొప్పనట్టి యొక పురమును తపోవనమునందు నిర్మించెను.

౨౫౫, ౨౬౫ మఱియు నా సౌభరి మహర్షి తన భార్యలకు ప్రత్యేక సౌధములను తపోవహిమచే నిర్మించి ప్రత్యేకముగ స్వర్ణరత్నాశరణములను, సువర్ణమంచములను, సువర్ణాననములను ప్రత్యేకముగ వారి వారి సౌధప్రాకారములలోపల నందనవనముతో నమానవగు నద్యానవనములను, దానదానీజనములను వేలు వేలుగ కల్పించి తాను ఆనేకరూపములను ధరించి వారి వారి గృహములలో నొక్కొక్కడుగ నుండెను.”

౨౭౫ ఈ ప్రకారముగ సౌభరి మహర్షి తపోవహిమచే భార్యలందఱితో గ్రీడావనోదములను నల్పుచు గృహస్థాశ్రమ సౌఖ్యములలో నెల్లప్పుడు మునిగియుండెను.

౨౮౫ సౌభరి మహర్షి పుత్రులను, పౌత్రులను, పుత్రులను, దేహిపుత్రులను జూచుకొనుచు సంతోషము నొందుచు బహుకాలమును క్షణకాలమునుగాఁ గడపెను.

ఏవం బహుగతే కాలే సౌభరిస్తత్త్వ దృష్టిమాన్
 విచారయామా సహృది బహుధా సంస్మృతిం ప్రతి॥ ౨౯౫
 అహో మోహస్య విస్తార స్సంస్మృతౌ సంస్థితస్యమే॥ ౩౦

మనోరథానాం న సమాప్తి రస్తి వషాఽయుతేనాప్యథ
 వాపి లక్షైఃపూర్ణేషు పూర్ణేషు పున ర్నవానాం
 ముత్సత్తయ స్సంతి మనోరథానాం॥ ౩౧

పద్భ్యాం గతా యావనిన శ్చ జాతా దారైశ్చ

సంయోగమితాః ప్రసూతాః దృష్టాస్సుతా

స్తత్తనయప్రసూతిం దృష్టుంపునర్వాంఛతమేతరాత్తా ౩౨

శ్లో॥ అమృత్యుతో నైవ మనోరథానామంతోస్తి
 విజ్ఞాత మిదం మయాఽద్య మనోరథాసక్తి
 పరస్య చిత్తం నజాయతే వై పరమార్థసంగి॥ ౩౩

శ్లో॥ సమేసమాధిర్జలవాసమిత్రమతస్యస్యసంగాత్సహసైవనష్టః
 పరిగ్రహస్సంగకృతోమయాఽయం
 పరిగ్రహోత్థా చ మమాపి లిప్సా॥ ౩౪

౨౯౫ ఇవిధముగ బహుకాలము గడచిన పిదప సౌధరి మహర్షి తత్త్వదృష్టిగలవాడై సంసారచక్రమునుగూర్చి యనేకవిధములగ హృదయమున విచారింపఁ దొడగెను.

౩౦ సౌధరి మహర్షి యేమని విచారించె ననగా సంసారమునందుండి సర్వమును మఱచి యీ మోహములో పడుట యాశ్చర్యమని (విచారించెను.)

౩౧ మఱియు విచారించినదేమనగా కోటికలకు సమాప్తి యనునది పదివేల సంవత్సరములకైనను, లక్షల సంవత్సరములకైనను వుండనేరదు. ఒక్కొక్క కోటిక తీరగా మఱియొక కోటిక నూతనముగ బుట్టుచుండును.

౩౨ పిల్లలు పుట్టునటకు సంసారములో నుండెదనని యనుకొంటిని. పిల్లలు పుట్టిన పిదప వారలు కొంచెము పెద్దవారలగు నంతదనుక నుండ కోటిక యుగయించెను. పిమ్మట వారలకు వివాహమునూడఁ జేసి సంసారమును వదలుకొందునని యనుకొంటిని. వివాహములైన పిదప వారల సంతానమునుఁ జూడవలయునని కోటికయు, వారలకు సంతానము కలిగిన పిదప వారల సంతానము చూడవలయుననియు, నామనస్సు కోటికలతో నిండియేయున్నది. కాని శాంతింపదయ్యెనని సౌధరి విచారించెను.

౩౩ శరీరపాతమును నంతకునుక కోటికలకు సమాప్తియగునని లేదనెడి విషయమును నే నిప్పటికిఁ దెలిసికొంటిని. మరొకథమును దాసత్తికలవాని మనస్సు పరమార్థ సంబంధముకలది కానేరదు.

౩౪ నేను కొలనులో జలవాసము చేయునుఁ దపము చేయునున్నతటి కొలనులోని మత్స్యరాజ సంబంధముచేతను నా సమాధియంతయు నష్టమయ్యెను. మత్స్యరాజ సహవాసమువలన నే నా కీ సంసారమంతయు నేర్పడెను. సంసార సంబంధమువలననే కోటిక లుదయించుటయు, వానికి సమాప్తి లేకుండుటయు తటస్థించెను.

1 శ్లో॥ నిస్సంగతా ముక్తిపదం యతీనాం సంగాదశేషాః
ప్రభవంతి దోషాః ఆఘాతా యోగోపనిషాత్యతేంద్రః
సంగేన యోగీ కిముతాల్పశక్తిః

3౫

శ్లో॥ ఇత్యేవంచింతయిత్వా సౌత్యక్వా సర్వపరిచ్ఛదాన్
స్వభాగ్యా భిస్సాభరిస్తు ప్రవివేశతపోవనం

3౬

2 శ్లో॥ శతసీనంకృతం రాజ్యం మాంధాతాపినుహీతతే॥ 3౬౫

శ్లో॥ శృణు యాద్యోనరో భక్త్యా సౌధరేస్తు కథామిమాం
అనన్మతిరధర్మశ్చవినశ్యేత్తస్యహేద్విజాః

3౭౫

శ్లో॥ ఆనంతరీం కథాం వక్ష్యే యూయం శృణుతభో ద్విజాః
నద్వాపరఃప్రకర్తవ్యః భవన్భిర్గ్రాధవిస్తరాత్॥ 3౮౫

ఇతి తృతీయసర్గః సమాప్తః.

అథ

- 321 యతులకు సంగరాహిత్యము మోక్షహేతువని చెప్పఁబడినది. సంగమువలననే యనేక దోషములు పుట్టుచున్నవి. సంగమువలన ఆరూఢయోగియు నధఃపతితు డగునని తెలియుచుండ వల్పశక్తిగల యారురుక్షువగు యోగి సంగముచే భ్రష్టు డగునని వేఱు చెప్పునదేమి?
- 322 ఈ ప్రకారముగ సౌభరి మహర్షి మనస్సునందు విచారించి తన తపోమహిమచేఁ గల్పింపఁబడిన సమస్త పరికరములను తిరోహితములనుగాఁ జేసి తన భార్యలతోఁగూడఁ నపోవనమున కేగెను.
- 323 మాంధాత మహారాజు ఇరువది తొమ్మిదివేల యెనిమిది వందల సఁవత్సరములు రాజ్యమును పరిపాలించెను.
- 324 ఓ మహర్షులారా! భూమియందలి యే మనుజులు సౌభరి కథను భక్తిభావముతో వినెదరో వారలకు సమృద్ధియు, ధర్మాసక్తియు కలుగును. (అసమృద్ధియు, నధర్మప్రవృత్తియు నశించును.)
- 325 ఓ మహర్షులారా! అనంతర కథనుఁ జెప్పెదను వినుడు. గ్రంథవిస్తర మయ్యెనని సంశయింపకు డనియెను.

తృతీయ స్కంధము ముగిసెను.

అమృతం

చ తు ర్థ స్స ర్గః.

* శ్లో॥ పురుకుత్స శ్చక్రవర్తి మాంధాతుశ్చాత్మ జోమహాన్
భువం వై పాలయామాస శతహీనంత ద్భుకం॥

శ్లో॥ షట్కోటి గంధర్వగణం నాగలోక గతశ్చయః

విష్ణుంశ సహితో యస్తు నీతో నర్మదయాఽజయత్ ॥ ౨

* పురుకుత్స విషయే విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే విస్త
రతః ప్రతిపాదితం తస్మాత్తేచమానే యానామ గంధర్వా
భభూవుః షట్కోటిసంఖ్యాస్తైర శేషాణి నాగకులాన్యపమ్నాత
ప్రధానరత్నాధిపత్యాన్యక్రియంతతైశ్చగంధర్వ వీర్యావధూ
తైరురగేశ్వరై భగవా నశేషదేవతః స్తవ శ్రవణోస్మిలి
తోన్నిద్ర) పుండరీక నయనో జలశయనో నిద్రావసానవిబుధః
ప్రణిపత్యాభిహితః భగవన్న స్మాక మేతేభ్యోగంధర్వేభ్యోభ
యముత్పన్నం కథ ముపశిమ మేష్యతీతి ఆహ భగవాననాది
నిధనః పురుషోత్త మోయోసో మాంధాతుః పురుకుత్స
నామా పుత్రస్తమను ప్రవిశ్యతా నశేష దుష్టగంధర్వానుపశ
మం నయిష్యామితి. తదా కణ్యా భగవతే జలశాయినే
కృతప్రణామా పునర్నాగలోక మాగతాః పన్నగాధిపతయో

నా ల వ న ర్గ ము .

౧ మాంధాత మహారాజ పుత్రుడగు పురుకుత్సుడు గొప్ప చక్రవర్తియై తన తండ్రికంటె నూలు సంవత్సరములు తక్కువగా భూమిని బాలించెను. (అనగా 29700 సంవత్సరములు పాలించెను.)

* ౨ ఆ పురుకుత్సుడు తన పరిపాలనా కాలమున నర్మదయను నాగ కన్యచే నాగలోకమునకుఁ దీసికొనిపోఁబడి విష్ణ్వంశముతోఁగూడినవాడై యాటుకోట్ల గంధర్వులను సంహరించి (నర్మదను వివాహమాడెను.)

* పురుకుత్సుడు నాగలోకమునకేగి గంధర్వులను జయించిన విషయము గల కథాభాగము విష్ణుపురాణమున చతుర్థాంశమున విస్తారముగఁ జెప్పఁబడినది. (ఏమన) పాలాశమునందు మానేయులను గంధర్వు లారుకోట్లుకలరు. వారిచే నాగలోకవాసుల యాధిపత్యము లభిహరింపఁబడగా నా నాగలోకవాసులు భగవంతుడగు క్షీరసముద్రశాయియైన విష్ణుమూర్తిని బహువిధముగ స్తోత్రముచేయగ నా దేవాదిదేవుడు వారల స్తోత్రములను విని పద్మపత్రములవంటి తన నేత్రములనుఁ దెరిచి మేల్కొనగా నప్పుడు నాగలోకవాసు లిద్విధముగ శ్రీహరితోఁ దమ కష్టములనుఁ జెప్పుకొనిరి. (ఏమన) ఓ భగవానుడా! మాకు గంధర్వులవలన భయముగలిగినది. ఆ భయమును నివారింపుమన నాద్యంత రహితుడగు పురుషోత్తముడు వారలతో నిటులఁ బలెక్కిను. మాంధాత మహారాజ పుత్రుడగు పురుకుత్సునియంగు నా శక్తినిఁ బ్రవేశపెట్టి సకల గంధర్వులను సంహరింపజేసెదననెను ఆ వాక్యమును శర్పరాజులు విని భగవాననకు నమస్కారములనుఁ జేసి తదనుజ్ఞనుఁ బడసి పురుకుత్సమహారాజును భూలోకమునుండి నాగలోకమునకుఁ దీసికొనివచ్చుటకు .

1శ్లో॥ పురుకుత్సస్యదాయా దస్త్రసదస్యర్మహాయశాః

నర్మదాయాం నముత్పన్నస్త్రింశదశ్వస్సవహి॥ 3

2శ్లో॥ శతహీనం కృతం రాజ్యం । త్రింశదశ్వేనధీమతా

రథేయస్య స్మృతా వాహః । వాజినస్త్రింశతోవరాః॥ ౪

3శ్లో॥ అనరణ్యస్తతో జాతో , హ్యష్టావింశ సహస్రకం

రాజ్యం ద్వితీయచరణే కృతం సత్యయుగస్యవై॥ ౫

నర్మదాంచ పురుకుత్సా నయరాయచోదయా మాసుః సా
చైనం రసాతలం గతశ్చ సౌభగవ త్తేజసాప్యాయత వీర్య
స్సకల గంధర్వాన్నిజఘాన పునశ్చ స్వపురమాజగామ సకల
పన్నగపతయశ్చనర్మదాయైవరం దదుః యస్తేను స్మరణం
కరిష్యతి సతస్య సర్పవిషభయం భవిష్యతీతి అత్రచశ్లోకః
నర్మదాయై నమః ప్రాతః నర్మదాయై నమోనిశి నమోస్తునర్మ
దేతుభ్యంత్రాహిమాం విషసర్పతః ఇతి ,, (పూర్వోక్తమా
నేయానామకా శ్యవపత్న్య మునేః పుత్రాశ్చిత్రసేనాద్యా
ఇతిజేయం"

1. బ్రహ్మాండే	}	1. క్రీ.సదస్య రాజ్యపాలనకాలః	29800
2. భవిష్య		2. అనరణ్యపాలనకాలః	28000

- ౩ పురుకుత్సునకు నర్మదయఁను త్రసదస్యుడను కుమరుడు కలిగెను. అతడు గొప్ప కీర్తిని సంపాదించెను. త్రసదస్యునకే త్రింశదశ్వుడని నామాంతరమని యెఱుంగనగును
- ౪ త్రింశదశ్వుడను పేరు కలగుటకు కారణ మేమనగా ఆత్రసదస్యుని రథమునకు ముప్పది గుఱ్ఱములు పూన్పబడును. కాన త్రింశదశ్వుడని ప్రసిద్ధిచెందినవాడై తన తండ్రికంటె నూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా రాజ్యమును బాలించెను. (అనగా 29700 సంవత్సరములు పాలించెను.)
- ౫ ఆ త్రసదస్యునకు అనరణ్యుడు పుట్టెను. అతడు కృతయుగమున ద్వితీయ పాదమునందు ఇరువదియేనిమిదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను.

నర్మదయను నాగకన్యనుఁ బ్రేరేపింపగా నామె భూలోకమున కేగి పురుకుత్సుని నాగలోకమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను. అప్పుడు విష్ణుతేజము పురుకుత్సునియందుఁ బ్రవేశింప నతడు సకల మృష్ట గంధర్వులను సంహరించి, తన పురమున కేగను. నాగరాజులు నర్మదకు వర మొసంగిరి. (ఏమన) ప్రాతఃకాలమునందును, రాత్రి కాలమునందును విషసర్పములవలన నన్ను రక్షింపుమని యో నర్మదాదేవి! నిన్నెవఱు ధ్యానించెదఁగో వారలకు సర్పవిష భయము లేకపోగాక యని. (పైసఁ జెప్పఁబడిన మా నేయులను గంధర్వు లెకరనగా కాశ్యపుని భార్యయగు మునియను నామెకు పుత్రులైన చిత్రసేనాదులని యెఱుంగనగును.)

*శ్లో॥ మరుత్తరాట్కృతాయస్తు । రావణే నహతోఽభవత్

మద్వంశ్యాత్తేమృతిశ్చేతి । యేనశస్త్రో దశాననః॥ ౬

3శ్లో॥ పృషదశ్వస్తతోజాతో । రాజ్యం షష్ఠసహస్రకం
తదబ్దం భూతలే కృత్వా । స్వర్గలోకమవాపసః 2

4శ్లో॥ హర్యశ్వస్తుతతోజాతో । విష్ణుభక్తికులేన్మపః
సహస్రహీనం రాజ్యంచ కృతంతేనతదబ్దకం॥ ౩

5శ్లో॥ తదాత్మజోవసుమనా । ధర్మేణ పృథివీమిమాం
సహస్రహీనం శరదః । పాలయా మాసరంజకః॥ ౪

* రావణేన మరుత్తయ జేషానరణ్య స్సంహృతఇత్య
త్రవిష్ణు ధర్మోత్తరే ప్రపంచితం (తిథ్యాహ) మరుత్తస్యాధ్వ
రేవిప్రాః । భక్షయామాసరావణః ఇంద్రోమమూరరూపేణ
తస్మాద్యజ్ఞాదపాక్రమత్ । మమూరస్యవరంప్రదాత్ । మే
ఘేవర్షతి సర్వదా । గమిష్యత్యతులాం ప్రీతిం । మమనేత్ర
గుణాకృతిం । ధారయిష్య సిలోకేస్మిన్కలాపం సుమనో
హరం కృకలా సస్యరూపేణ ధనాధ్యక్షోహ్య పాక్రమత్ ।

3. భవిష్యే	3. పృషదశ్వపాలనకౌలః	6000
4. భవిష్యే	4. హర్యశ్వపాలనకౌలః	5000
5. భవిష్యే	5. వసుమతరాజ్యకౌలః	4000

* ౬ పిమ్మట మరుత్తుడను రాజు యజ్ఞమును జేయుచు అనరణ్యునిఁ బిల్వగా అనరణ్యుడు మరుత్తుని యజ్ఞమునకు వెళ్ళెను. ఆ యజ్ఞమునకు రావణాసురుడు వచ్చి హవిర్భాగములను దేవతల కివ్వకుండగ తమ రాక్షసుల కివ్వమనగా నందునకు మరుత్తుడు సమ్మతింపకపోగా యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడయ్యె దేవతలు భయపడి పారిపోయిరి. అనరణ్యుడు రావణాసురునితో యుద్ధముచేసి వానిచే హతుడై స్రాణములను వదలుచు నిటుల రావణుని శపించెను. ఓ రావణుడా! నా పంశీకునివలన నీకు మరణము కలుగుగాక యని.

౩ || తా || అనరణ్యుని పుత్రుడగు పృషదశ్వుడు ఆరువేలసంత్రములు భూమి యందు రాజ్యమును బాలించి స్వర్గస్థుడయ్యెను,

౪ || తా || పృషదశ్వుని పుత్రుడగు హర్యశ్వుడు విష్ణుభక్తికలవంశమునజన్మించి తండ్రికంటె వెయ్యిసంవత్సరములు తక్కువగా రాజ్యమును బాలించెను = (అనగా ౨.౦౦౦ సంవత్సరములు పాలించెననిభావము)

౫ || హర్యశ్వుని పుత్రుడగు పసుమనుడు ప్రజారంజకుడై తన తండ్రికంటె వెయ్యిసంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా నాలుగువేల సంత్రములు) రాజ్యమును ధర్మముగఁ బాలించెను

* రావణుడు మరుత్తుని యజ్ఞమునకు వెళ్ళెనను విషయము విష్ణు ధర్మోత్తర మహాపురాణమునఁ జెప్పబడినది. (ఏమనగా) మరుత్తుని యజ్ఞమునకు రావణుడు వెళ్ళి యచ్చటి బ్రాహ్మణులను హింసించుచుండగా భయపడి యింద్రుడు నెమలిరూపముతోఁ బాటిపోయి నెమలి జాతి మాత్రమున కతను నిటుల పరమిచ్చెను. నా వాహన మగు మేఘము గర్జించి వరించినపుడు నెమళ్ళకు క్షీతికలుగుగాక మఱియు మనోహరమగు ఫింఛమును ధరించుగాకయని. కోడిరూపముతో కుబేరుడు మరుత్తునియజ్ఞమునుండి పాటిపోయి కోడిజాతి కంతకును పరమిటులనిచ్చెను కోడినెత్తిమీద సువర్ణచ్ఛాయ యుండునటులను ధనముకూడ పందెమలయందు తచ్చిరము నందుండునట్లును పరమిసంగెను. బలదేవతయగు వరుణుడు భూసరూపముతో

1 శ్లో॥ సతుసూర్యం సమభ్యర్చ్య । రాజా వసుమనాశుభం

లేభేత్వ ప్రతిమంపుత్రం । త్రిధన్వాన మరిందమం॥ ౧౦

అయజచ్ఛాశ్వ మేధేన । శత్రూణా జత్వాద్విజోత్తమాః

స్వాధ్యాయ వాన్ధర్మ శీలః । తిత్తిరురర్మ తత్పరః

ఋషయస్తు సమాజగ్మ్యజ్ఞవాటం మహాత్మనః॥ ౧౧

శ్లో॥ తాన్ప్రణమ్య మహారాజః । పప్రచ్ఛవినయాన్వితః

సమాప్య విధివద్యజ్ఞం వసిష్ఠా దీన్ద్విజోత్తమాః॥ ౧౨

శ్లో॥ కింహి క్రేయస్కరతరం । లోకేస్మిన్ప్రహణర్షభాః

యజ్ఞస్తపోవా సన్యాసః । బ్రూతమే సర్వపీదినః॥ ౧౩

వర్ణంతస్య సువర్ణాభం సద్రవ్యంచత తథాశిరః । వరుణశ్చత

దాప్రాగాత్ । హంసకూపేణ నిర్గతః । హంసస్యచవరంప్రా

దాత్ తోయేరతి మవాప్స్యసి యమోవాయన రూపేణ

తస్మాద్యజ్ఞాద పాక్రమత్ । వాయుసస్యనరం ప్రాదాత్ ।

చిరజీవి త్వలక్షణం । యుష్మద్దత్తేనచాన్నేన పరాంతృప్తింప్ర

జామ్యహంవక్ష్యధ్వం బలిదాతృశాం దిగ్దేశగతచేష్టితైః ।

మరుత్తస్యాధ్వరే తా సౌకృత్యైవంసదివౌకసాం హవిర్భా

గానాక్షసానాందేహీత్యాహ దశాననః॥ తదానరణ్యస్సం

క్రుద్ధో రావణేనసమతదా యుద్ధంకృత్వాతేన హతశ్శశాప

చదశాననం॥ మద్భూ శీమాన్మృతీస్తే స్యాత్ । సహభృత్య

హితాత్మజైః॥ ఇతి.

- ౧౦ తా॥ వసుమచుడనురాజు తనపరిపాలనకాలమున సూర్యభగవాను
నారాధించితడనుగ్రహముచే నిరుపమానుడగు త్రిధన్వుడను పుత్రుని
బొందెను
- ౧౧౪ మఱియు ధర్మశీలుడును శాంతుడును వేదవేత్తయునగు నావసుమ
నుడు శత్రువులను జయించి యశ్వమేధయాగము నొకప్పుడుచేసె
ను, ఆమహాత్ముని యజ్ఞవాటమునకు మహర్షుల నేకులువచ్చిరి,
- ౧౨౪ తా॥ వసుమనుడు యథావిధిగా యజ్ఞమునుఁజేసి సూర్యజమునకు వచ్చిన
మహర్షులకు నమస్కారముచేసి వినయపూర్వకముగ వారలనుఁ బ్ర
శ్నించెనుఁ
- ౧౩౪ సర్వవేత్తలగునో మహర్షులారా! లోకమునందుఁ గొందరు యజ్ఞముల
నుఁ జేయుచురు మఱికొందఱు తపమునుఁ జేయుచురు కొందఱు
సన్యాసమును సవ్యకటించెదరు ఆయనతపస్యన్యాసములలోనిపుడు
నాకేది శ్రేయస్కరమో విచారించి చెప్పవలసి యడిగెను

వెడలి తనప్రాణరక్షణమునుఁ జేసిన హేతువుచే హంసజాతకంతకును
వరమునిచ్చెను (ఏమనగా) నాజలమునందు హంసలకు బ్రీతియుండు
గాకయని॥ యమడు కాకిరూఢముతోఁ బాటిపోయి కౌకులకు వర
మొసంగెను (ఏమనగా) చిరకాలముబ్రతుకునట్లును కౌకులకుఁ బి
తృకర్మలయందు బలిగావేయబడిన యన్నముచేదనకుఁ దృప్తికలు
గునట్లును బలినిచ్చువారలకు దిగ్దశచేష్టితములచేతను శకునములనుఁ
జెప్పునట్లును వరములనిచ్చెను, ఇవ్విధముగ రావణుడు దేవతలకు సయిత
ము భీతినిఁ గలుగఁజేసి హవిర్భాగములను రాక్షసులకు నీయుమని
మరుత్తునిగూర్చిపలికెను. అనరణ్యుడుకోపగించి- మరుత్తుని యజ్ఞము
ను నశింపఁజేయ సమకట్టిన రావణునితో యుద్ధముచేసివానిచే హ
తుడై రావణుని శపించెను (ఏమన) నావంశమునవలన నీకు మరణము
కలుగుగాకయని.

ఋషయః శ్లో॥ అధీత్య విధివ ద్వేదాన్పుత్రానుత్పాద్యయత్సతః

ఇష్టా యజ్ఞేశ్వరం యజ్ఞైః గచ్ఛేత్స్వనమథాత్మవిత్ ॥ ౧౪౫

శ్లో॥ తచ్ఛృత్వావై వసుమనాః । రాజ్యం పుత్రే సమర్ప్యచ
జగామారణ్య మనఘస్తపస్తపు మనుత్తమం॥ ౧౪౬

శ్లో॥ సంవత్సర శతం తప్త్వా ప్రసాదా త్పరమేష్ఠినః
దివ్యం వైరాజకం స్థానం । జగామతదనంతరం॥ ౧౪౭

శ్లో॥ తస్యపుత్రోఽభవద్రాజా । త్రిధన్వాధర్మ తత్పరః
సహస్రహీనం రాజ్యంతతేన రాజ్ఞాపిచాలితం॥ ౧౪౮

శ్లో॥ ప్రసాదా ద్రబ్ధహ్మసూనోర్వై । తండినః ప్రాప్యశిష్యతాం
అశ్వమేధ సహస్రస్య ఫలం ప్రాప్యతదాజ్ఞయా
గణైశ్వర్యమనుప్రాప్తః । భవభక్తః ప్రతాపవాన్॥ ౧౪౯-౧౫౦

శ్లో॥ త్రైయ్యారుణస్తస్యసుతః । భూమిపాలోఽభవత్తతః
సహస్రహీనం రాజ్యం తతేన రాజ్ఞా వనో కృతం॥ ౧౫౧

శ్లో॥ తస్య సత్యవ్రతోనామ । కుమారోఽభూన్మహాబలః
తేన భార్యావిదర్భస్య । హృతా సత్యవ్రతేనతు
పితృత్యక్తోవనం యాతి స్తత్రైవన్యనసద్వనే॥ ౧౫౨

శ్లో॥ నచైనంవారయా మాస వసిష్ఠో భగవానుషిః॥ ౧౫౩

1 బ్రహ్మాండపురాణే ఉక్తిః ఆధ్యాత్మికే. త్రిధన్వనః పాలనకాలః (8000 సం)
2 త్రైయ్యారుణపాలనకాలః (2000 సం) ఇతిభవిష్యే.

౧౪౫ తా|| మహామతి వివిధముగ వసుమతనితో జెప్పిరి ఓ వసుమతుడా! బ్రహ్మ
చర్యమున యధావిధిగ వేదాధ్యయనమును జేసి పంచాభివృద్ధికొరకుఁ
గృహస్థాశ్రమములోనికి వచ్చి పుత్రులనుఁ గనియ్యగములనుఁ జేసి
యజ్ఞేశ్వరప్రీతినొనరించి వివాహప్రస్థాశ్రమమునకేగి తపమును జేసి
కొనుట శ్రేయస్కరమైనది (అనిచెప్పిరి)

౧౪౬ తా|| వసుమతుడు బ్రహ్మర్షులవా క్యమును విని రాజ్యమును పుత్రుడగు
(తిథన్వనకిచ్చి) గొప్పతపమును జేయుటకుఁ జనమునకేగెను

౧౪౭ నూలు సంవత్సరములు తపస్సుచేసి బ్రహ్మదేవుని సంతుష్ఠునిగాఁ జేసి
యా బ్రహ్మనుగ్రహించే చిమ్మట విరాట్పురుషుడు నివసించిన దేవలోక
మును బొందెను.

౧౪౮ వసుమతుని యనంతరము తన్మృత్యుడగు త్రిధన్వదను రాజు ధర్మ
ముగా తన తండ్రికంటె 1000 సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా
8000) సంవత్సరములు రాజ్యమును పరిపాలించెను.

౧౪౯-౧౯. ఆ త్రిధన్వడు, బ్రహ్మపుత్రుడగు తండ్రిమహర్షికి శిష్యుడై
యతని యనుగ్రహముచే సహస్రసాశ్వమేధఫలమును బొంది శివభ
క్తుడై, ప్రమథగణాధిపత్యము నొందెను.

౨౦ అతని కుమారుడు త్రయ్యారుణుడు రాజై తన తండ్రికంటె వెయ్యి
సంవత్సరములు తక్కువగా భూమిని పరిపాలించెను. (2:00 సం.)

౨౧ అతని కుమారుడు సత్యవ్రతుడు వాడు మహాబలవంతు డుండెను.
అతడు విదర్భుని భార్యనపహరించగ నాసత్యవ్రతుని, తండ్రియగు
త్రయ్యారుణుడు పరిత్యజింప నతడు వనమునకేగి యచ్చటనే నివసిం
చెను.

౨౨ తండ్రి. సత్యవ్రతుని రాజ్యమునుండి వెడల గొట్టుసమయమున,
పూజ్యుడగు వసిష్ఠ మహర్షి, సమీపమున నున్నను నతనిని వారింప
డయ్యెను.

1 శ్లో॥ దా రాంస్తు విషయే తస్య । విశ్వామిత్రో మహాతపాః

సన్యస్య సాగరానూపే చచారవిపులంతపః॥ ౨౩

తస్మింస్తు విషయేతస్య నావషణ్త్వాక శాసనః ౨౩౪

శ్లో॥ తస్యపత్నీ గభేబధ్వా । మధ్యమం పుత్రమారసం

శిష్టానాం భరణార్థాయ । వ్యక్రీతుం నిర్గతాతదా॥ ౨౪౪

శ్లో॥ సత్యవ్రతో మహాబుద్ధిర్భగణం తస్య చాకరోత్

విశ్వామిత్రస్య తుష్ట్యర్థ మనుకంపార్థమేవచ॥ ౨౪౫

శ్లో॥ సోఽభవద్దాల ప్రానామ । గభేబద్ధో మహాతపాః

మృగమాంసేన తాన్సర్వాన్ప్రపయామాన్సవైన్మృపః॥ ౨౪౬

శ్లో॥ అవిద్యమానే మాంసేతు । వసిష్ఠస్య మహాత్మనః

సర్వకామదుఘాం ధేనుం । జఘాన బలినాంవరః॥ ౨౪౭

శ్లో॥ ప్రోవాచ చైవ భగవాన్వసిష్ఠస్తం సృపాత్మజం
పితుశ్చాపరితోషేణ । గురుదోగ్ధీ వధేనచ॥ ౨౪౮

అప్రోక్షితోపయోగాచ్చ । త్రివిధస్తే వ్యతిక్రమః

త్రిశంకురితి హోవాచ । త్రిశంకుస్తేన సస్మృతః ౨౪౯

౨౩ ఆసత్యవ్రతుడరణ్యముననుండి యాటవికులతో చెలిమిచేసి
యచ్చటనే నివసించుచుండ నతడుండిన ప్రదేశముననే విశ్వామి
త్రుడు తన భార్యపుత్రులను విడిచి గొప్పతనమునుజేసి కొనుటకు
మఱియుక ప్రదేశమునకేగెను.

౨౩౪ ఆసత్యవ్రతుడుండిన దేశమునందు వర్షములేక ఊమము సంభ
వించెను.

౨౪౪ ఆఊమ కాలమున విశ్వామిత్రునిభార్య తనపుత్రులను పోషించు
టకు తేలివగునక తన మగ్యమపుత్రుని విక్రయించి యాధనముచే
కేషించిన పుత్రులను పోషింపదలచి, యామగ్యమపుత్రుని మెడకు
త్రాడును గట్టి, చేతిబుచ్చుకొని విక్రయంప బయలు వెడలెను.

౨౫౪ సత్యవ్రతుడు, విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహమును సంపాదించదలచి
విక్రయించుటకు తీసికొని పోయెడుచున్నతత్పుత్రుని నివారించి
విశ్వామిత్రునిభార్యను శాంతపరచి విశ్వామిత్రుడు వచ్చుటకుక
తానువారినందఱును పోషించుటకు నొడంబడెను.

౨౬౪ గళమునందు (కంఠమునందు) త్రాడుకట్టబడినవాడుకనుకనే
విశ్వామిత్రునిమగ్యమపుత్రునకు గాలవడను నామమేర)డెను సత్య
వ్రతుడు మృగమాంసముతో విశ్వామిత్రుని భార్యపుత్రులనుఊమ
కాలమున పోషించుచుండెను.

౨౭౪ ఒకప్పుడు మృగమాంసము దొరకనందున వసిష్ఠుని కామధేనువును
సత్యవ్రతుడు మాంసార్థమై సంహరించెను.

౨౮-౨౯౪ పూజ్యుడగు వసిష్ఠుడు తన కామధేనువుని సత్యవ్రతుడు సంహరిం
చిన వృత్తాంతముఁ దెలిసికొని యతడు త్రిశంకుడను నామముతో
లోకమున వ్యవహరింపబడు గాక యని శపించెను. త్రిశంకుడనగా
మూడు కళంకములు గలవాడని భావము; అవియెవ్వన (1) తండ్రికి
సంతోషకరముగనుండకపోవుట (2) గురుధేనువునుసంహరిం
చుట (3) మంత్రములచే ప్రోక్షింప బడని మాంసమును వినియోగిం
చుట)

శ్లో॥ విశ్వామిత్ర స్సమాగత్య । శృత్వా జాయాముఖాత్తతః
సత్యవ్రతస్యోపకృతిం । రాజ్యేతంచాభ్యషేచయత్
సహస్రవషణ్కం రాజ్యం కృతం తేన మహీతతే॥ 30-31

సశరీరస్వర్గ కామో । పార్థివయా మాసవై గురుం

నిరాకృతో వసిష్ఠేన తత్పుత్రాచాప భూపతిః॥ 32

గురుధిక్కారకరణాత్త్వం చండాలోభవేతితైః

వసిష్ఠపుత్రై శ్శప్తస్సన్మాశికం శరణం గతః॥ 33

1 మిషతాం సర్వదేవానాం । వసిష్ఠస్యచకాశికః

తేన యాగంకారయిత్వా । దత్త్వాచస్వతపఃఫలం

సశరీరం తదాతం వైదివమారోపయ త్ప్రభుః॥ 34

శ్లో॥ విశ్వామిత్ర ప్రసాదేన త్రిశంకుర్దివిరాజతే॥ 35

తత్పుత్రస్తు హరిశ్చంద్రః । త్రిషులోకేషు విశ్రుతః॥ 36

2 సతురాజా హరిశ్చంద్రః । త్రైశంకవ ఇతిశృతః।

ఆహర్తారాజసూయస్య । సమాక్షితి పరిశృతః

రాజ్యం వింశతీసాహస్రవషణ్కం రాజ్యాకృతం భువి॥ 37

2 త్రిశంకుపుత్రః హరిశ్చంద్ర ఇత్యత్ర వాల్మీకి రామాయణం పృ
మాణం.

1 బ్రహ్మాండ పురాణే శంకపురాణే చ 68 అధ్యాయే

30-31 పిమ్మట విశ్వామిత్రుడు తపమును చాలించి దారాపుత్రామలఁగి ద్దకువచ్చి భౌర్యపలన సత్యవ్రతుడు తామకొలమున (జేసిన యుపకారమునువిని సంతసించి దానికి ప్రత్యుపకారముగ సత్యవ్రతునిఁగోసల రాజ్యాభిషిక్తునిగాఁజేసెను అసత్యవ్రతుడు పిత్ర్యమయిన కోసల రాజ్యమును నెయ్యిసంవత్సరములు పరిపాలించెను.

32 తా|| ఒకప్పుడు త్రిశంకుడు శరీరముతో స్వర్గమునుఁబొందఁదలచి గురువగు వసిష్ఠునిఁగలసికొని శరీరముతో స్వర్గమునుఁబొందుటకు పాధనమునుఁజెప్పమని ప్రార్థింపగా నతడునిరాకరించెను అనంతరము సత్యవ్రతుడు వసిష్ఠ పుత్రులయొద్దకు వచ్చి యవ్విధమున నే ప్రార్థించెను.

33౪ వసిష్ఠ పుత్రులు కోపగించి, గురుధిక్కారమునుఁజేసినవాడవుగాన నీవు చండాలుడవు కమ్మని త్రిశంకుని శపించిరి. ఇట్లు వసిష్ఠ పుత్రులచే శపింపఁబడి సత్యవ్రతుడు చండాలురూపుడై విశ్వామిత్రుని శరణము నొందెను.

3౪ సమర్థుడగు విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకునక భయమిచ్చి దేవతలు వసిష్ఠుడు మొదలగువారు చూచుచుండగ వానిచే, నొకయాగమును, జేయించి తనతపఃఫలమునిచ్చి త్రిశంకుని శరీరముతో స్వర్గమునకొపెను.

35౪ విశ్వామిత్రుని యనుగ్రహముచే త్రిశంకుడు స్వర్గమునఁబ్రకౌళించుచుండెను.

3౬ ఆత్రిశంకుని కుమారుడు హరిశ్చంద్రుడు ముల్లోకములయందుఁబ్రసిద్ధి నొందెను.

3౭౪ తా|| త్రిశంకుపుత్రుడగు నాహరిశ్చంద్రుడు రాజనూయయాగమునుఁజేసి సార్వభౌముడని ప్రసిద్ధిఁజేంది యిరువది వేల సంవత్సరములు రాజ్యమునుఁబాలించెను.

1శ్లో॥ హరిశ్చంద్రస్యతు సుతో రోహిణ్యో నామవీర్యవాన్
పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ 32౪

2శ్లో॥ హరితో రోహితస్యాథ । స్వప్రజాస్త్వనురంజయన్
పితుస్తుల్యంచ కృతవాన్రాజ్యం నిష్కంటకం పునః॥ 3౨౫

3శ్లో॥ చుంచుభూపస్తత్సుతోఽభూదాహ పరమధార్మికః
పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ 3౨౬

4 పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం । విజయేనాపి భూతలే

జేతా సర్వస్యక్షత్రస్య । విజయస్తేన సస్మృతః ౪౦౪

1 సర్వేషా మేకాది షడంక సూచితానాం రాజ్యపాలనకాలః
౨౦౦౦౦సం) ఇతి శ్లోవిష్యే

1 హరిశ్చంద్రసుతః రోహితఇత్యత్రవాల్మీకరామాయణే బా॥ 10 సర్గే

2 రోహితసుతః హరితఇత్యుక్తి వాయూ లింగేన విష్యేచ

3 హరితసుతశ్చుంచురిత్యుక్తివా ౪౪ అ. శ్లోవిష్యేచ.

4 చుంచుసుతః విజయ ఇత్యుక్తి వాయూ శ్లోవిష్యేచ.

32౪తా||హరిశ్చంద్రుని కుమారుడు లోహితుడు” మహాబలవంతుడై భూమి

- 1 యందుఁదనతండ్రితో సమానముగ (అనగా 20000 సంవత్సరములు) రాజ్యమునుబరిపాలించెను.

3౨౫తా||లోహితుని కుమారుడగు హరితుడు తన ప్రజలను సంతోషపెట్టు

- 2 చు రాజ్యమును శత్రురహితముగ జేసి యిరువది వేల సంవత్సరములు భూమిని పాలించెను”

3౨౬తా||హరితుని కుమారుడగు చుంచుభూపుడు పరమధార్మికుడై భూమి

- 3 యందుఁదన తండ్రి పరిపాలించి నంత కాలము (అనగా ౨౦౦౦౦ సం) రాజ్యమునుబరిపాలించెను,,

౪౦౪తా||చుంచుభూపుని కుమారుడు విజయుడనురాజు తనతండ్రి పరిపా

- 4 లించి నంతకాలము (అనగా ౨౦౦౦౦ సం) రాజ్యమును పరిపాలించెను సమస్తరాజులను జయించినవాడు గాన విజయుడని చెప్పబడెను

పైనసూచింప బడిన 1 మొదలు 6 అంకపర్యంతము గల రాజులందఱు ౨౦౦౦౦ సంవత్సరములు రాజ్యమునుబాలించిరి యనువిషయమున భవిష్యమహా పురాణము ప్రమాణము.

- 1 హరిశ్చంద్రుని కుమారుడు లోహితుడుఅని చెప్పటలో వాల్మీకి రామాయణ బాలకాండమున 70 సర్గముప్రమాణము,
- 2 లోహితునికుమారుడు హరితుడని వాయులింగభవిష్య మహాపురాణములు ప్రమాణము.
- 3 హరితుని కుమారుడు చుంచుభూపుడనివాయు 38 అధ్యాయమునను భవిష్యమహాపురాణమునను కలను.
- 4 చుంచుభూపుని కుమారుడు విజయుడని వాయు పురాణమునను భవిష్యపురాణమునను కలను.

5 పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం రుచకేనాపి భూతలే
నిష్కంటకం ధర్మయుక్త । మాసముద్రక్షి తీతలం॥౪౧౫

6 తత్పుత్రేణ వృకేనాపి । స్వప్రజా స్వభిరక్షతా
పితుస్తుల్యం కృతం రాజ్యం ధర్మేణ పృథివీతలే॥ ౪౨౫

1శ్లో॥ వృకపుత్రో బాహుకోపి పితృతుల్యసమా భువం
పాలయామాసపశ్చద్వైరాజ్యభ్రష్టోఽభవద్ద్విజాః॥౪౩౫

2శ్లో॥ నిరస్తో హైహయై ర్బాహుః । హృతరాజ్యో వనంతతః
ప్రవివేశ సపత్నీకః॥చచార చతపోమహత్॥ ౪౪౫

వృథ త్వాద్దు బలత్వాచ్చహ్యంతరా సమమారహ॥౪౫

భూపాశ్చ బాహుసేనాంతాః వైష్ణవాః పరిక్షీర్ణితాః
మణిస్వర్క సమృద్ధిశ్చ బహ్వాన్నం బహుమగ్ధకం॥ ౪౬

5 విజయసుతః రుచకఇత్యుక్త) లింగే 65 అ॥ భవిష్యేప్రతిసర్గేచ॥
రుచకస్యవాయూరురుకఇతివర్తతే తథాపిరుచకస్యైవ రురుకఇతి
నామాంతరమిత్యాచ్యం

6 రుచకపుత్రః వృకఇత్యుక్త)లింగే 65 అ మత్స్యే 11 అథా
యేచ

1 బాహుక రాజ్య పాలనకాలః (౨౦౦౦౦౦సం॥) ఇతి భవిష్యే

2 బ్రహ్మాండే,

౪౦౫తా||విజయుని కుమారుడు రుచకుడు చతుస్సమద్రపర్యంతమైన భూ
6 మిని శత్రుకూన్యముగాను ధర్మయుక్తముగాను ఇరువదివేల సంవత్సర
ములు పరిపాలించెను”

౪౦౬తా||రుచకునిపుత్రుడగు వృకుడురాజు తనప్రజలను బాగుగ రక్షిం
6 చుచు తండ్రితో సమానముగా (ఆనగా ౨౦౦౦౦ సం) భూమి
యందు రాజ్యమును బాలించెను”

౪౦౭తా||ఓమహర్షలా! వృకుని కుమారుడు బాహుకుడురాజు తనతండ్రి
పరిపాలించినంతకాలము(ఆనగా ౨౦౦౦౦సం||)రాజ్యమును బాలించి
పిమ్మటరాజ్యభ్రష్టుడయ్యెను”

౪౦౮.౪౦౯హృషీకేశునిమీదికి యుద్ధమునకువచ్చి వానితో
యుద్ధముచేసి జయించి బాహుకునిరాజ్యము నాక్రమించుకొని య
తనిని రాజ్యక్షయని జేయగా నాబాహుకుడు భార్యలతోఁ గూడఁ
దపోవనమునకేగి గొప్ప తపమును జేయుచుండగా వృద్ధుడగుట
వలనను మర్చులుడగుటవలనను మగ్ధకాలమున మృతిజెందెను” (బా
హుకునకే బాహుసేనుడని నామాంతరమని యెఱుంగనగును)

౪౧౦తా||బాహుసేనుడు పర్యంతమగల రాజులందరు నైష్ఠువులని (అనగావి
ష్ణు భక్తులనియేయెఱుగనగును బాహుసేనునిపర్యంతముభూమియందుఁ
ప్రజలకు సువర్ణమణిసమృద్ధియు, ఆన్నసమృద్ధియు, క్షీరసమృద్ధియు
బాగుగానుండెను ధర్మముకూడ పరిపూర్ణముగనుండెను”)

5 విజయునికుమారుడు రుచకుడుని లింగపురాణమున 65 అధ్యాయ
మునఁగలను విజయుని కుమారుడు రుచకుడుని వాయు పురాణమున
నుండినను రుచకునకే రుచకుడుని నామాంతరమని యెఱుగనగును.

6 రుచకుని కుమారుడువృకుడునుటలో లింగపురాణమున 65 అధ్యాయము మత్స్యపురాణము ||ఆధ్యాయము, ప్రమాణము.

శ్లో॥ పత్నీతు యాదవీతస్య । సగర్భా పృష్ఠతోఽన్వగాత్
సపత్న్యై చగర స్తస్యై । దత్తో గర్భజిఘాంసయా॥ ౪౭

సాతుభర్తుశ్చితిం కృత్వా । వహ్నింతు సమరోహయత్
జౌర్వస్తాం భార్గవ్రాదృష్ట్యా కాదణ్యాద్ధిన్యవారయత్ । ౪౮

సగరస్తుసుతో బాహూః । జజ్ఞేసహగరేణ పై
భృగోతా శ్రమమాసాద్య । హ్యార్యేణ పరిరక్షితః ౪౯

ఆగ్నేయ మస్త్రం లబ్ధాతు । భార్గవాత్సగరో నృపః
జఘాన వృధివీంగత్వా । తాశజంఘాన్సహైహయాన్॥ ౫౦

అర్ధంశకానాం శిరసో ముండయిత్వా వ్యసర్జయత్
యవనానాం శిరస్సర్వం । కాంభోజానాం తద్ధై వచ॥ ౫౧

ద్వేభార్యే సగరస్యాస్య భవతస్స్మిగుణోత్తరే
తాభ్యామారాధితో వహ్నిర్దదౌవరమ నుత్తమం॥ ౫౨

తద్వరాత్పథమాజాయా । పుత్రం ప్రాసూత కేవలం
ద్వితీయా షష్ఠి సాహస్రం పుత్రాణాం సమజీజనత్ ॥ ౫౩

౪౭. ౪౮ బాహుకడు వృణోఽఽసవయమననతని షెర్దభార్య గర్భవతి
 గానుండెను ఆమెయొక్క సవతి యనూయచే గర్భములోని శిశు
 వృవృణోఽందనట్లు బాహుకుని జేష్ఠభార్యకు విషము పెట్టినను గర్భ
 ముచెడిపోక యుండియు స్వచ్ఛర్మ మరణమునకు విలపించి సహగ
 మనముఁ జేయఁ నుద్యమించి చిలేనిఁ బ్రవేశించఁ బోగా తత్సమిప
 ప్రదేశమునతపమునుఁజేయుచున్న యార్జునను వహ్ని దయారసము
 గలవాడై బాహుక నిజేష్ఠభార్య సమీపమునకువచ్చి యోదర్చి గ
 ర్భవతివిగాన సహగమనము కూడదని వారించి తనయాశ్రమమునకు
 నామెనుఁ దీసుకొనివెళ్లి కౌపాదుచుండెను

౪౯తా|| ఔర్వాశ్రమమునందుబాహుకునిభార్య ప్రసవించెను శిశువుసజ్జితత్వ
 చే పెట్టబడిన గరముతోగూడ (విషముతో) బుట్టినవాడు గాన స
 గరుడని నామముచేఁ బ్రసిద్ధుడై యార్జునహర్షి యాశ్రమమునందే
 యామహర్షి చే రక్షింపబడుచుండెను

౫౦తా|| ఆగ్నేయాస్త్రమును సగరుడు భార్గవునివలన (ఔర్వునివలన) గ్ర
 హించి తదస్త్రముచే తాళజంఘలను హైహయములను సఁహరించి
 తన పిత్ర్యమైన రాజ్యమును తిరిగి సంపాదించెను

౫౧తా || శకయ వనకౌఁభోజరాజుల శిరస్సులకు ముఁడనముఁ జేయించి
 వారిని నిజదేశములనుండి సగరుడు వెడలఁగొట్టెను

౫౨. ౫౩తా|| సగరునకు నిఱ్ఱురు గుణవతులగు భార్యలుండిరివారుసంతానము
 కొఱకగ్ని దేవునారాధింపగా నాయగ్ని దేవుడు వారలకుసంతానము
 కలుగునట్లు పరమొసంగెను ఆపరప్రభావముచేత సగరునిజేష్ఠభార్యకు
 నొకపుత్రు డుదయించెను రెండవ భార్యకు నరువదివేల పుత్రులు
 దయించిరి,

ప్రజా సంక్షోభకరణా జ్యేష్ఠం తత్యాజవైపితా
అసమంజస నామానం పుత్రంతు సగరో నృపః ॥ ౫౪

సధర్మవిజయీ రాజా । వాజిమేధాయ దీక్షితః
అశ్వం వైచారయామాస । గురుణాభిప్రబోధితః॥ ౫౫

1 యజ్ఞయాశ్శో హృతోభూద్వై । వాసవేనతుమాయినా
తస్మిన్న పహృతే ఋత్విగ్యజమానంత ముక్తవాన్ ॥ ౫౬

* అనీయతాం తురంచాశ్శో । వినిహత్యాపహారకం ।

యజ్ఞచ్ఛద్రం భవత్యేవ । సర్వేషా మశివాయనః॥ ౫౭

విహతస్యచ యజ్ఞస్య! సద్యఃకర్తా వినశ్యశః॥ ౫౮

ఇత్యుక్తవప్సి సాహసోపుత్రా । నస్త్రేషయన్మృపః
విచిత్యసర్వతోభూమి మానేయోభ్యుత్థితీరయన్ ॥ ౫౯

తేసర్వే హృష్టమససో । రాజపుత్రా మహాబలాః.

జగ్ముర్మహీతలం సద్యః । షితుర్వచనయం త్రితాః॥ ౬౦

1 వాల్మీకి రామాయణే బాలకాండే కథాసంగ్రహితా.

* అనీయతామితి అనేనయజ్ఞే యాశ్వహారణ మృత్వి
గ్యజ మానా శుభకర మిత్యుక్తం భవతి, తథాచతైత్తి రీయ
కశృతిఃయోబలోశ్వ మేధేనయజతేయదమిత్రా అశ్వం విందే
రన్ హన్యేతా స్యయజ్ఞ ఇతి.

౫౪ తా|| సగరచక్రవర్తి, తనజేష్ఠపుత్రుడగు నసమంజసుని జనులను బాధించుచున్నందు వలన దేశమునుండి వెడల గొట్టెను

౫౫ తా|| ఆ సగరచక్రవర్తి గురువగు వసిష్ఠునిచేత బేరేపింపఁబడి యశ్వమేధ యాగముఁ జేయుటకు దీక్షను వహించి యశ్వమును విడచెను

౫౬ తా|| సగరచక్రవర్తి విడిచి పెట్టిన యజ్ఞీయాశ్వమును దేవేంద్రు డవహరించెను ఆయశ్వమెంతకాలమునకు రానందున యాగమునుఁ జేయించుచున్న ఋత్విక్కు— యజమానియగు సగరచక్రవర్తినిగూర్చి యిటుల జెప్పెను”

౫౭* తా|| ఓ సగరచక్రవర్తి! నీయజ్ఞాశ్వమునపహరించిన వానిని సంహరించి శ్రీఘ్రముగ నీవశ్వమును తీసికొని రావలయును ఆవిధముగఁదీసికొనిరాకపోయినచో యజ్ఞచ్ఛిద్రమగు, దానివలన మనకందఱకు నమంగళము కాగలదనెను”

౫౮౪ తా|| మఱియు యజ్ఞము నష్టమయినచో యాగకర్తయును వెంటనే నశించుననెను.

౫౮౫ తా|| ఇవిధముగ ఋత్విజుడు చెప్పగనే సగరుడు తన యరువదివేల పుత్రులతో భూమినంతను వెదకి యాగాశ్వమును వెదకి తీసికొని రండని చెప్పి వారినిఁబంపెను”

౫౮౬ తా|| సగరచక్రవర్తి పుత్రులందఱు సంక్రమించి పితృవాక్యబద్ధులై వెంటనే భూమియందు వెదకుటకు వెళ్లిరి”

* వ్యా” యాగాశ్వమును హరించుట వలన ఋత్విగ్యజమానులకమంగళమును విషయమున తైత్తిరయశ్రుతియు వ్రమాణమని యెఱుగనగును ఎవడు వాజమేధమునుఁజేయునో వాని యాగాశ్వమును విరోధులపహరించినచో యజ్ఞము వినష్టమై యమంగళమునొనగూర్చునని చెప్పఁబడినది.

యోజనాయామ విస్తార మేకై కో ధరణీతలం

బిభిదుః పురుష వ్యాఘ్రాః వజ్రస్పర్శ సమైర్షితైః॥ ౬౦౪

1 సాగరాభూమి ఖననం కృత్వా । కపిలసన్నిధౌ

అశ్వందృష్ట్యాత్వయంహ రే త్యేవం తేఽత్వద్రవన్తుని॥ ౬౦౫

తత స్తే సాగరా స్సర్వే । దగ్ధాస్తతోఽప వహ్నినా

సగరేణాంశుమన్మూలాద్యజ్ఞం పూర్ణంకృతంపునః ॥ ౬౦౬॥

తృతీయ చరణే మధ్యే సగరోనామ భూపతిః

త్రింశత్సహస్రవషణ్మై కృతవానాద్యము త్తమం॥ ౬౦౭౪

2 నష్టేషు సాగరేష్వేవమసమంజస ఆత్మజః

శతహీనంకృతంరాద్యమంశుమాన్మత్సుతో భవత్ ॥ ౬౦౮౪

1 శతహీనం కృతం రాద్య మసమంజసుతేనచ

శ్వపుతే)రాద్యభారంతు సమర్ప్యవిధినాంశుమాన్॥ ౬౦౯౪

1 వాల్మీకి రామాయణే బాలకాండే

2 భవిష్యపురాణే ప్రతిసర్గే పర్వణి అసమంజస రాద్యపాలన కాలః
సం ౨౯౯౦౦ ఇతి ప్రతిపాదితం.

1 అంశుమతః రాద్యకాలః సం ౨౯౯౦౦ ఇతి భవిష్యే

౬౦౪ తా|| సగర పుత్రులలో నొక్కకరుడు యోజనము వెడల్పు పాదపు
గల భూభాగమును వజ్రముతో సమానముగ గోళ్లచేద్రవ్వెరి”

౬౦౫ తా|| సగరపుత్రు లివ్విధముగ భూమినిద్రవ్వి పాతాళమునకేగి
కపిలమహర్షి సాన్నిధ్యమునఁ దమయాగాశ్వమునుఁజూచి యీకపిలు
డే తమయశ్వమును హరించినవాడని యామునిని సంహరించుటకుఁ
బరుగిడిరి”

౬౦౬ తా|| పిదపఁ గపిలమహర్షి యాకోలాహలము విని సమాధిని
విరమించి వారిని చూడగ నామునికోపాగ్నిచే నాసగర పుత్రు
లు దగ్ధమైరి పిదప సగరుడు తన పుత్రులు రానికారణమున వారిని
జెడకుటకుఁదన మనుమడైన యంశుమంతునిఁబంపగా నతడు తిరిగి
తిరిగి కపిలమహర్షి యాశ్రమమునఁదన పితృవృత్తులు నశించిన విధము
నుఁదెలిసికొని యామునిని శాంతింపఁజేసి యశ్వమును దీసికొని
వచ్చి సగరుని యజ్ఞమును పూర్తిఁజేయించెను.

౬౦౭ తా|| కృతయుగమునఁ దృతీయపాదమధ్యమున సగరచక్రవర్తి ముప్ప
దివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాగుగఁబాలించెను”

౬౦౮ తా|| సగర పుత్రులందఱు నష్టమిందగా సగరుని యనంతరము
తత్పుత్రుడగు నసమంజసుడు పితృమయిన రాజ్యమును తనతండ్రి
కంటె నూఱుసంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౯౦౦సం) రాజ్య
మును బాలించెను అతని కంశుమంతుడను పుత్రుడుండెను”

౬౦౯-౬౧౦ తా|| అసమంజసుని కుమారుడగు నంశుమంతుడును తనతండ్రి
కంటెనూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (అనగా ౨౯౯౦౦సం)
రాజ్యమునుబాలించి రాజ్యభారమునుఁదనపుత్రుని యందుంచి
భస్మీభూతులగు సగరపుత్రులనుఁదరింపఁజేయనుద్దేశముతో గంగను
భూమి మీదికిఁదీసికొని రాదలచి చిరకాలము దపముచేసి విఫలు
డయ్యెను”

2 గంగామానేతుకామ స్సంతప్త్యా చవిఫలోఽభ వత్ || ౬౬
 పితర్యుపరతే పశ్చాద్దిలీపోఽ పాలయన్మహీం
 శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతతే || ౬౭
 రాజ్యం భగీరథే స్థాప్య | గంగానయన యత్నవాన్
 విఫలో భూతతః పశ్చాన్నైశాలోఽ భూద్భగీరథః || ౬౮

3 శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూగతే
 మంత్రిష్వాధాయ తద్రాజ్యం | తపస్తేపేసుదారుణం || ౬౯

తతస్సురగణై స్సార్థంతప్యమాన మథాబ్రవీత్
 భగీరథ మహాభాగ | ప్రీతస్తేఽ హంవరం వృణు || ౭౦

భగీరథః || యనిమీ భగవన్ప్రీతః | యన్యస్తి తపసః ఫలం
 సగరస్యాత్మజా స్సర్వే మత్తస్సలిల మాప్పు యుః || ౭౧

తథేతి గంగాం వ్యసృజత్ | ప్రవాహే శాగతా నదీం
 దామోదర స్వపాదేతు | గంగా ప్రావేశయత్తదా || ౭౨

2 వాల్మీకి రామాయణే దిలీపపాలనకాలః ౨౯౨౦౦ ఇతిభవిష్యే

3 భగీరథ పాలనకాలః సం ౨౯౬౦౦ ఇతి భవిష్యే

౬౭ అశ్వమంతుని కొమరుడగు దిలీపుడు తండ్రి యనంతరము భూమి పాలుడైతండ్రి కంటెనూలు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౭౦౦ రాజ్యమునుజేసెను”

౬౮ దిలీపుడును పైఃధముగఁ గొంతకాలము రాజ్యముచేసి తనపుత్రుడైన భగీరథునియందు రాజ్యమునర్పించి గంగనుఁ దీసికొని వచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించెను కాని యతడును విఫలడయ్యెను. పిదప భగీరథుడు భూమిపాలుడయ్యెను”

౬౯ అనంతరము భగీరథమహారాజును భూమినిఁదనతండ్రికంటె నూరు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౭౦౦సం) బాలించి రాజ్యమును మంత్రుల కప్పగించి గంగను భూలోకమునకుఁదెచ్చుటకు దారుణ మగు తపమునుజేసెను”

౭౦ అనంతరము తీక్షణతపమునఁజేయుచున్న భగీరథుని సమీపమునకు దేవగణములతోఁగూడ బ్రహ్మదేవుడు వచ్చియిటులఁ బల్కెను”
భగీరథుడా! నీతపమునకు నేనసంతసించితి, వరమునుఁగోరుమ నెను.

౭౧ తా॥ భగీరథుడు బ్రహ్మదేవునితోఁనిటులఁబల్కెను. ఓభగవానుడా! నాతపమునకు ఫలముండినచో మఱియు నాయంచు సీకుఁబ్రీతియుండిన యెడల నాముత్తాతలగు నగరపుత్రుల భస్మరాసులు నావలన గంగచే నభిషేకింపఁబడుగాక. (అనగా గంగనుభూలోకమునకు విడువమని భావము.)

౭౨ తా॥ బ్రహ్మదేవుడు సమ్మతించి గంగను వదిలిపెట్టెను ప్రవాహరూపముగా వచ్చుచుండెడి యాగంగను విష్ణుమూర్తి తగ్గపాదమునఁ బ్రవేశపెట్టెను (వీలనన)పతితపావనియగు గంగ భూలోకమునకుఁ గోగూడదని)

దశ వషణ సహస్రాణి తపస్తేపే మారిం నృపః
అనుగృహ్య మారికించిద్వ్యసృజద్భవితాంనదీం॥ 23

1 ఆయాంతీంతాంశివ్రా గంగాంజటాజాతేదధారహ॥ 23౪

భగీరథోపి ఖన్నస్సస్దశసాహస్రవత్సరాః।
శివంప్రతితపస్తేపే శివస్తాంకృషయాఽత్యజత్॥ 2౪౪

భగీరథరథాత్పశ్చాదాయాంతీంజహన్ననామకః।
యజ్ఞదేశోన్మాలిసీం తాం పపౌ భాగీరథీం మునిః॥ 2౪౫

భగీరథప్రార్థితస్సన్మోతాభ్యామత్యజచ్ఛతాం।
తస్మాద్భాగీరథీ గంగాప్రోచ్యతే జహ్న్నవీతిచ॥ 2౪౬

భగీరథోపి రాజర్షి ర్గంగా మాదాయ యత్నతః।
సాగరాణాం భస్మరాశిం ప్లావయామాస వై తతః॥ 2౪౭

ప్రపితానుమావర్గం చ స్వర్షినాయ భగీరథః।
సోపి తప్త్వా చిరం స్వర్గం గతవాంస్తదనంతరం॥ 2౪౮

2 శృతసేన స్తతో రాజా శతహీనం తదబ్ధకం।
రాజ్యం చకార ధర్మేణ స్వప్రజా స్త్వనురంజకః॥ 2౪౯

1 వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే కథాభాగః. 2. శృతసేన

సౌమనకాలః 29500 సం॥ ఇతిభవిష్యే

23౮|| అనంతరము భగీరథుడు పదివేలసంవత్సరములు శ్రీహరినిగూర్చి తపము చేయగా బుర్రపోతమడనగ్రహించి కొంచముగా గంగను భూమియందువిడిచెను.

239 మహాప్రవాహరూపముగా వచ్చుచున్న యాగంగను శంకరుడు తన జటాజూటమునందు ధరించెను.

2౪౦ భగీరథుడు ఖేదమునొంది పదివేల సంవత్సరములు శంకరునిగూర్చి తపము చేయగా నమ్మహాదేవుడు సంతసించి కృపతో గంగను భూమియందు విడిచెను.

2౪౧ భగీరథునిరథము వెనుక వచ్చుచున్నట్టియు తనయాగభూమినిబాడు చేయుచున్నట్టియునగు గంగను జహ్నుమహర్షి పానముచేసెను”

2౪౨ పిదప జహ్నుమహర్షి ని భగీరథుడనేకవిధములబ్రాధ్రింప నమ్మహర్షి శ్రోత్రముల ద్వారా గంగను విడిచెను, ఆకారణముననే భాగీరథి యైనగంగ, జాహ్నువియని చెప్పబడుచున్నది”

2౪౩ భగీరథుడు గంగనుదీసికొని పోయి సగరపుత్రులభస్మరాశినిదడి పెను.

2౪౪ ప్రపితామహులగు సగరపుత్రులను భగీరథుడు స్వర్గస్థులనుజేసి తానునుజిరకాలము తపముజేసి యనంతరము స్వర్గస్థుడయ్యెను.

2౪౫ అనంతరము భగీరథపుత్రుడగు శృతసేనుడు రాజై తండ్రీకంటె నూలుసంవత్సరములు తక్కువగా, ధర్మముగా, రాజ్యమునుబాలించెను. శృతసేనుని పాలన కాలము ౨౯౫౦౦౦సం॥ అనియెలుగవలయును.)

1 శైవాష్టత్పుతసేనాంతాః । నాభాగోవైష్ణవౌనృపః ।
శతహీనం కృతం రాజ్యం । తేన రాజ్ఞాపి భూతలే ॥ ౮౦౪

2 తస్య పత్నీ శుభాచారా । హరిపూజారితా సదా ।
ప్రసుష్టాపకదాచిద్వై । స్వప్నీసాక్షాత్కృతోహరిః ॥ ౮౦౫
కిమిచ్ఛసి వరం భద్రదే పుత్ర స్తద్భక్తిమాన్భవేత్ ॥ ౮౦౬

తథేత్యుక్త్వా ఫలం తస్యై దదావేకం జనార్దనః ।
భక్షయామాస సందశ్య । ఫలం సంహృష్టమానసా ॥ ౮౦౩
తతః కాలేన సా దేవీ । పుత్రం కులవివర్ధనం
అనూయత శుభాచారం వాసుదేవపరాయణం ॥ ౮౦౪

అంబరీషఃకథితౌ । నాభాగస్యాత్మజఃపునః
పితర్యుపరతేశ్రీమాన్ । అభిషిక్తో మహాత్మభిః ।
మంత్రిష్వాధాయ వై రాజ్యం । తపఉగ్రంచ కార సః ॥ ౮౦౭
ఆజగామ సవిశ్వాత్మా । సర్వలోకనమస్కృతః ।
ఐరావతమివాత్యర్థం । కృత్వాగై గరుడంహరిః ।
స్వయంశక్రఃకృత్వాసీనః । తమాహనృపనత్తమః ॥ ౮౦౮ ౮౦౯
ఇంద్రోహమస్మిభద్రదంతే । కిం దదామి తవాద్యవై ॥ ౮౧౦

౧౦౪ సగరుడు మొదలు శృతసేనుని పర్యంతముగల యారుగురు రాజులు శివభక్తులైయుండిరి. శృతసేనుని పుత్రుడగు నాభాగుడు విషుభకుడై యుండెను నాభాగుడు తండ్రియగు శృతసేనునియనంతరము ౨౯౦౦ సంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేసెను.

౧౦౫ నాభాగునిభార్య సదాచారము కలదియు శ్రీహరిని నెల్లప్పుడు పూజించునదియైయుండెను. ఒకప్పుడామె నిశ్చించుచుండగా శ్రీహరి స్వప్నములో దశానమిచ్చి యాశుభాంగి! నీవుదేనిఁగోరి నన్ను నిరంతరము సేవించుచుంటివో చెప్పుమనగా నాభాగునిభార్య భగవంతుని నిటులఁబ్రార్థించెను ఓభగవానుడా! నీయందు భక్తిగల పుత్రుడు నాకుఁగలుగునట్లు చేయుమని కోరెను.

౧౦౬ భగవంతుడాలాశనని చెప్పియామెకొకఫలము నిచ్చియంతరాన మొందగాఁబిదప శ్రీహరియిచ్చినఫలమును నామె సంతసముతో భక్షించెను.

౧౦౭ అనంతరము నాభాగుని భార్య గర్భవతియై కొలదికాలములో వంశాభివృద్ధికరుడు హరిస్త్రుడు సదాచారుడునగు పుత్రునిఁగ నెను వాని కంబరీషుడని నామమిడిరి.

౧౦౮ నాభాగ పుత్రుడైనయంబరీషుడు తండ్రియనంతరము పెద్దలచేఁ బట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యమునుఁబాలించుచుఁ నొకప్పుడు మంత్రులకు రాజ్యము నప్పగించి యుగ్రమైన తపమునుఁజేసెను.

౧౦౯ ప్రవంచస్వరూపుడు సర్వలోకవందితుడునగు శ్రీహరి, తన వాహనమగు గరుత్మంతుని నైరావతముగాఁజేసి తాను దేవేంద్రవేషమును ధరించి యైరావతము నెక్కియంబరీషు నొద్దకు వచ్చి వానితోనిటులఁబలికెను.

౧౧౦ ఓయంబరీషుడా! నీను దేవేంద్రుడను నీకు శుభముకలుగు గాక, నీయభీష్టమెదియో చెప్పుము, ఇచ్చెదననియె.

అంబరీషః శ్లో॥ నాహంత్యా మభిసంధాయ।
తపఃస్థితవానహం। త్వయాదత్తంచనేచ్ఛామిగచ్ఛ శక్ర
యథాసుఖం॥ ౮౮౫

తతఃప్రహస్య భగవాన్స్వరూప మకరోద్ధరిః।
తమాహ భగవాన్విష్ణుః। కింతేహృదిచికిషిణతం॥ ౮౮౬

1 అంబరీషః శ్లో॥ త్వయివిష్ణోపరానందే నిత్యం మేవ ర్తతాంమతిః
తథేత్యుక్త్వా సగోవిందః। చక్రందత్వారిపుక్షయే॥ ౮౮౭

అంతర్ధానంగతో విష్ణుః। వాజపేయాంశ్చకారనః ౮౮౮

గృహేగృహేహరిస్తస్మా। వేదఘోషోగృహేగృహే।
నామఘోషోహరేశ్చైవ। యజ్ఞఘోషస్తథైవచ॥ ౮౮౯
అభవన్నమృతశార్దూలే। తస్మిన్నాజ్యం ప్రశాసతి॥ ౮౯౦

2 అంబరీషేణ భూపేన శతహీనం కృతం పదం
ఏకోనత్రింశ త్సహస్రవషాణి త్రిశతానిచ॥ ౮౯౧
నాభాగేరంబరీషస్య భుజాభ్యాం పరిపాలితా।
బభూవ వసుధాత్యర్థం। తాపత్రయ వివర్జితా॥
అంబరీషకథాయస్తుశృణుమాత్సహరింప్రజేత్॥ ౮౯౨-౮౯౩

ఇత్యాశ్చరామాయణే చతుర్థస్కంధ స్సమాప్తః.

౧౧౪ అంబరీషుడిటులబలికెను, ఓ దేవేంద్రా! నిన్ను నుద్దేశించి నేను
తపమునుజేయుచున్న వాడనుకాను, నీవిచ్చినదానిని నేనుస్వీకరింప
ను నేను శ్రీహరినుద్దేశించి తపము చేయుచుఁజిని నీవు యథేష్టము
గాఁబోవచ్చుననియె.

౧౧౫ అనంతరము దేవేంద్రవేపముతోఁబడితూర్పుమై వచ్చిన శ్రీహరి, నిజ
రూపమును జూపి, ఓయంబరీషుడా! నీవనస్సులోని యథేష్టమును
జెప్పమనెను.

౧౧౬ అంబరీషుడు శ్రీహరితోనిట్లనెను, నచ్చిదానఁడరూపుడు సర్వవ్యా
పకుడునగు నీయంద నావనస్సునిత్యము లగ్నమై యుండుగాక
యని కోరెను.

౧౧౭ అంబరీషుడు దైవిధముగఁగోరగ శ్రీహరియు సన్నిధముననే యగు
గాకయని చెప్పి శత్రుసంహారముకొఱకుఁ దనచక్రాయుధము నం
బరీషునకిచ్చి యంతర్ధానము నొందెను, అనంతరమంబరీషుడు వాజ
పేయ యాగములననేకముగాఁజేసెను.

౧౧౮ ఆయంబరీషుడు రాజ్యమునుఁబాలించుచుండగాఁబ్రతిగృహమునందు
ను వేదఘోషము శ్రీహరిపూజయును హరినామ స్మరణమును య
జ్ఞఘోషమును జరుగుచుండెను.

౧౧౯ అంబరీషముహూరాజు తనతండ్రి కంటెనూలు సంవత్సరములు తక్కు
వగ (అనగా ౨౯౩౦౦ సంవత్సరములు రాజ్యమునుఁబాలించెను.

౧౨౦ నాభాగపుత్రుడైన యంబరీషుని భుజములచేఘామి, మిక్కిలి తాప
త్రయరహితముగఁబరిపాలింపఁబడినది.

ఆశ్చర్యరామాయణమునచతుర్థస్కంధము ముగిసెను.

అమృతము

పంచమసర్గ ప్రారంభః

సింధుద్వీపస్సుతస్తస్య నిత్యం ధర్మపరాయణః।

1 శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥

అయుతాయుస్సుతస్తస్య పాలయామాసమేదినీం।

2 శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేనాపి పృథివీతలే॥

ఋతుపర్ణస్సుతస్తస్య పుణ్యనామా మహాయశాః।

దివ్యాక్షు హృదయజ్ఞో సౌ । రాజా నలసఖో బలీ॥

3 శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ 3౪

తదాత్మజ స్సర్వకామః। భువం పాలితవాంస్తతః।

4 శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞా మహీతలే॥ ౪౪

సుదాసస్తస్య తనయో రాజాత్వింద్రసమాధివత్ ।

5 శతహీనం కృతం రాజ్యం। తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥ ౫౪

1. సింధుద్వీప పాలనకాలః 29200సం॥ ఇతిభవిష్యే

2. అయుతాయుపాలన కాలః 29100 సం॥

3. ఋతుపర్ణపాలనకాలః 29000

4. సర్వకామపాలనకాలః 28900 సం॥ 5 సుదాసపాలనకాలః 28800.

పంచమసర్గప్రారంభము.

- ౧ అంబరీషునిపుత్రుడగు సింధుద్యౌపుడు నిత్యము ధర్మతత్పరుడైయుండెను ఆసింధుద్యౌపుడును తండ్రికంటెనూఱునంపత్సరములు తక్కువగా (అనగా ౨౯౨౦౦ సంవత్సరములు) భూమియందు రాజ్యపాలనముజేసెను.
- ౨ సింధుద్యౌపునిపుత్రుడగు నయుతాయువు భూమినిదండ్రకంటెనూఱుసంపత్సరములు తక్కువగా (౨౯౧౦౦సం) పరిపాలించెను.
- ౩౪ ఆయుతాయువుకుమారుడగు ఋతుపర్ణుడు పవిత్రమైననామము గలవాడును మహాక్షీర్తిసంపన్నుడును పాచకలాడుటయందు నిపుణుడునునలమహారాజునకు స్నేహితుడైయుండి భూమియందు (౨౯౦౦౦)సంవత్సరములు రాజ్యపాలనమునుజేసెను.
- ౪౪ పిదప ఋతుపర్ణుని పుత్రుడగు సర్వకాముడు భూమిపాలుడయ్యెను ఆసర్వకాముడును భూమియందు (౨౯౦౦౦సం) రాజ్యపాలనము చేసెను.
- ౫౪ సర్వకాముని పుత్రుడగు సుదాసుడనురాజు దేవేంద్రునితో సమానుడైయుండెను అతడును భూమియందు దనతండ్రి కంటెనూఱు సంవత్సరములు తక్కువగా (౨౯౦౦౦సం) రాజ్యమునుచాలించెను.

* సుదానస్య సుతఃప్రోక్తః| సౌదాసోనామ పార్థివః|

6 ఖ్యాతఃకల్మాషపాదోవై| నామ్నా మిత్రసహశ్చ సః|

శతహీనం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపిభూతలే|| ౬-౨

* వ్యా|| సుదానపుత్రస్య మిత్రసహస్రతి కల్మాషపాద ఇతి

నామాంతరాగమనకారణం విష్ణుపురాణే చతుర్థాంశే

విస్తారేణ ప్రతిపాదితం|| తథాహి,, సౌదాసోమిత్రసహస్రో

నామాట వ్యామట౯ వ్యాఘ్రద్వయమపశ్యత్, తాభ్యాంచ

తద్వనమపగత మృగంకృతం మత్వాతయోరేకంబాణేన జ

ఘాన మ్రియమాణశ్చ౭ సావతిభీషణాకృతిరతికరాశవదనో

రాక్షసో౭ భూత్ద్వితీయోపి ప్రతిక్రియాం తేకరిష్యామి

త్యుక్త్వాంతర్ధానంజగామ, కాలేనగచ్ఛతా ససౌదాసో యజ్ఞం

చ కారిపరినిష్ఠితయజ్ఞేచాచార్యే వసిష్ఠే నిష్కాంతే తద్రక్షో

వసిష్ఠరూపమాస్థాయ యజ్ఞావసానే మమ మనుష్యమాంస

*౬-౩ సుదాసునికుమారుడగు సౌదాసుడు తండ్రియనంతరము (౧౦౨౦౦)
సం॥ రాజ్యపాలనముచేసెను ఆసౌదాసునకు మిత్రసహుడనియు
కల్యాణపాదుడనియు నామాంతరములుకారణాంతరముచేగలిగినవి.

* సౌదాసునకు మిత్రసహుడనియు కల్యాణపాదుడనియు నామాంత
రముల కలుగుటకుఁ గారణము విషువు రాణమునఁ జతుర్థాంశమున
విస్తారముగఁ జెప్పఁబడినది (ఏమన) సౌదాసుడొకానొకప్పుడు వన
మునందు సంచరించుచుండగ రెండు పెద్దపులులు కన్పడెను, ఆరెండు
పులులచే వనమంతయు నల్లకల్లోలమై చేరుబడుచుండగ సౌదాసు
దుచూచి యాపులలలో నొక పులిని బాణముచేఁగొట్టెను ఆపులి
యిట్లుకొట్టబడి భయంకరాకారముకల రాక్షసుడయ్యెను రెండవ
పులియును, ఓరాజా! నీకుఁదగిన ప్రతిక్రియను నేనుజేసెదనని చెప్పి
యంతర్ధాన మొందెను సౌదాసుడు గృహమునకు వచ్చి కొంతకా
లము గడచిన పిదప నొకయాగమునుఁజేసెను యజ్ఞవ్రాత్యుని
పిమ్మట కులగురువసువసిష్ఠుడు, స్వగృహమునకు వెళ్లగా నాయవకాశ
మునుఁజూచివనమునందు వ్యాఘ్రరూపముగా నుండిప్రతిక్రియఁజేయు
చుననిచెప్పిన రాక్షసుడు వసిష్ఠవేషముతో వచ్చి సౌదాసునితో నిటు
లఁజెప్పెను, ఓరాజా! యా గాంతమున నరమాంసభోజనము పురో
హితునకుఁ బెట్టవలయును కానశీఘ్రముగనరమాంసమునుఁబచనముచే
యింపుము క్షణకాలములో వచ్చెననని యావసిష్ఠవేషముతో వచ్చిన
రాక్షసుడు చెప్పివెళ్లిపోయెను, తిరిగి యారక్కసుడు వంటవానివేష
మును ధరించి, రాజునానతిచే నరమాంసమునుఁబచనము చేసి రాజు
నకు విన్నవింపగా, నాసౌదాసుడు పక్వమైన నరమాంసమును హిర
ణ్యపాత్రమునందుంచి వసిష్ఠుని రాకకెనును చూచుచుండగా నిజమే
న వసిష్ఠుడువచ్చెను సౌదాసుడు నరమాంసమును బంగరు పళ్లెము
నందుంచి భుజింపుచుని వసిష్ఠుని ముందుంచగా, నవ్పసిష్ఠుడు, సౌదా
సుని చుట్టిలమునకు విచారించి క్రోధముచేగలుషమైన మనస్సుగల
వాడై సౌదాసునకు శాపమిచ్చెను (ఏమన) సౌదాసుడా! నరమాం
సము మావంటి మహాగులకు భుజింపఁదగనిదియని యెఱిగియుండి

* వసిష్ఠస్థు మహాతేజః। క్షేత్రేకల్మాషపాదకే ।
 అశ్మకం జనయామాస ఇక్ష్వాకుకులవృద్ధయే॥ ౫
 పితృస్తుల్యం కృతంరాజ్యంతేన రాజాపిభూతలే॥ ౫౪

* వ్యా॥ భోజనం దేయమితి, తత్సంస్కృత్య తాంక్షణికా
 దాగమిష్యామిత్యక్త్వా నిష్కృతః, భూయస్సూద వేషంకృ
 త్వా రాజాజయ మానుషమాంసం సంస్కృత్య రాజ్యేన్యవేద
 యత్, అసావపి హిరణ్యపాత్ర స్థితమాదాయ వసిష్ఠాగమన
 ప్రతీక్షో భవత్ ఆగతాయ వసిష్ఠాయనివేదితవా, సచాప్య
 చింతయత్ అహోఽస్య రాజ్యో దౌశ్శీల్యం యేనైతన్మాం
 సమస్మాకం ప్రయచ్ఛతీతి క్రోధకలుషీకృతచేతా రాజనిశా
 ముత్ససజః॥ యస్మాదభోజ్యమేత దస్మద్విధానాంత పస్వి
 నామ వగచ్ఛన్నపి భవాన్మహ్యందదాతి తస్మాత్తవై వాత్ర
 లోఽపతా భవిష్యతీతి, అనంతరంచతేనాపి భగవత్తైవాభి
 హితోస్మీత్యుక్తే కింకింమయై నాభిహితమితిపునరపి సమా
 ధౌతస్థా సమాధౌ విజ్ఞాతార్థశ్చానుగ్రహం తస్మైచకార
 నాత్యంతిక మేతద్వాదశాబ్దం తవభోజనం భవిష్యతీతి, అసావ
 పిప్రగృహ్యోద కాంజలిం మునిశాప ప్రదానాయోద్యతో,
 భగవన్నయమస్మద్గురుర్నాహాస్యేనం కులదేవతా భూత
 మాచార్యం శస్తుమితి మదయంత్యా స్వపత్న్య ప్రసాదితః
 సన్యాంబుదరక్షణార్థం తచ్ఛాపాంబు నోర్వాం నచాకాశే
 చిక్షేష కింతు తేనైవ స్వపాదౌ సిషేచతేనచక్రోధాగ్న్య

*౧౫ తా|| వసిష్ఠమహర్షి యత్నాకు వంశాభివృద్ధికై కల్మాషపాదుని భార్యయందొకపుత్రునిఁ బుట్టెంచెన, వానికే యశ్మకుడని నామమై యున్నది,, ఆయశ్మకుడు (౨౦౨౦౦ సం॥) భూమిని పాలించెను.

యు, నాకునీవు నరమాంసమునుఁ బెట్టితివికొన, మనుష్యమాంసమును భుజించెడి రాక్షసరూషమునీకుకలుగుగాకయని, (శపించెను) అనంతరము సౌదాసుడు వసిష్ఠునితో నిట్లనియె, గురువర్యా! నీవునరమాంసమునుఁ బచనము చేయంపుమని చెప్పియిట్లుశపించితివేమియన నన్వసిష్ఠుడు తెల్లఁబోయి నేనేచెప్పితివా! యేమియాశ్చర్యమని ధ్యాన నిష్ఠుడై చూడగా సర్వము సమాధియందు గోచరమయ్యె ఆపృథు సౌదాసున కిచ్చిన శాపము పండ్రెండు సంవత్సరములకాలము మాత్రముండుగాక యని చెప్పెను.

వ్యా|| అపృథు సౌదాసుడును దోసిలియందు జలమునుంచుకొని వసిష్ఠమహర్షిని శపించుటకు నుద్యమింపగా నాథా! కులగురువగు వసిష్ఠుని శపించుట తగదని సౌదాసుని భార్యయగు మదయతీదేవి సామవచనములతోఁదనభర్తనుశాంతింపఁజేయ నాసౌదాసుడు దోసిలియందలి కాపోదకమునుఁ బైభాగమునవిడిచిన మేఘములకు నాశము కలిగి వషణములేక తొనుముకలుగుననియు భూమియందు విడిచిన సస్యముల

ఆశ్మకస్యో రిసో యస్తు మూలక స్తత్సతో భవత్
సహి రామభయా ద్రాజాస్త్రీభిఃపరివృతోఽవసత్ ||౮౪

వివస్త్రి స్త్రాణ మన్విచ్ఛ న్నారీకవచ ఈశ్వరః

1 : తు స్తల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజాపి భూతలే || ౮౫

తత్కాలే రావణే రాజ్యం లంకాయాం పాలయన్ భూత్
సనత్కుమారో భగవా నాగతో రావణాంతికం || ౮౬

శ్రితేన శాపాంబునాదగ్ధచ్ఛాయా తత్సదా కల్మాషతాము
పగతౌ తతస్సకల్మాషపాదశంజా మవాప సాదాసపుతస్య
వసిష్ఠజన్యత్వే ఆశ్మకనామా గమనేచ హేతు స్తత్రైవోక్తః
తథాహి సాదాసః వసిష్ఠశాపాచ్ఛ రాక్షస స్వభావ
ముపేత్యాటవ్యాం పర్యటన్ అక్షశోమానమా నభ
క్షయత్ ఏకదాతు కంచినన్మనిమృతుకాలే భార్యా
సంగతం దదశన్, తయోశ్చ తమతిభీషణం రాక్షసరూప
మవేక్ష్యతాసాద్దంపతోః ప్రధావితయోర్భాగ్నిహ్మాణంస
జగ్రహ తతస్సాబ్రాహ్మణీ బహుశ స్తమభియాచితవతీ,
ప్రసీదేత్వాకు కులతిలకభూత స్త్వం మహారాజో మిత్రసహా
నామ రాక్షసః నాహన్సి స్త్రీధర్మసుఖాభిజ్ఞోమయ్యకృతార్థా
యామిమం మద్భర్తారం హంతుమిత్యేవం బహుప్రకారం

1 మూలక రాజ్యకాలః 28100. ఇతిభవిష్యే ఆశ్మకజః హరివర్మేతి
భవిష్యే వర్తతే మూలకస్త్వేవ నామాంతరం తదపీత్యనుసంధేయం.

౧౪-౯ అశ్వుని యనంతరము తత్పుత్రుడగు మూలకుడనువాడు రాజ్యము నుబాలించుచుండగాఁబరశురాముడు క్షత్రియులనువధించుచు మూలకునిఁగూడవధించుటకు రాగాఁబరశురాముని భయముచే వస్త్రవిహీనుడై స్త్రీలుధరించు రెవికను చీరెను ధరించి స్త్రీలచేఁబట్టుకొనబడి ప్రాణరక్షణము చేసికొనిన కారణముచే మూలకునకు నారీకవచుడని నామాంతరము కలిగెను, అతనిపరిపాలన కాలము. (౨౦౦౦౦సం)

౧౦ ఆసమయమున రావణుడు లంకా రాజ్యము చేయుచుండెను సనత్కుమారుడొకప్పుడు రావణునియొద్దకు వచ్చెను.

కు (పైరులకు) నష్టము కలుగుననియుఁ దలచి యామంత్రించిన కాపాదకమునుఁదనపాదములయందే విడిచికొనెను, కోపాగ్నిచేదగ్ధమైన యాజలము పాదములయందు పడుటచేఁబాదములు కల్మషమయ్యెను (కమలిపోయెను) ఆకారణముచే సౌదాసునకుఁగల్మాషపాదుడని నామము కలిగెను (అనగా కమలినపాదములుకలవాడని భావము) మిత్రశాపముతో వసిష్ఠుని శపింపవద్దనిభార్యబోధించగా తన భార్యవాక్యమును విని సహించి యూరికున్నవాడుగాన మిత్రసహుడనియుఁబ్రసిద్ధిఁజెందెను.

* వసిష్ఠమహర్షి వలన అశ్వమేధ పుట్టుటకుఁగారణము విష్ణుపురాణము నఁజతురాంశమునఁజెప్పబడినది,, వసిష్ఠశాపము వలన సౌదాసుడు రాక్షసుడై యరణ్యమున సంచరించుచు మరుష్యులననేకముగా భక్షించుచుండెను ఒకప్పుడు భార్యతోఁగలసి యున్నయొకమునినిఁ జూచెను, ఆమునిదంపతులు రాక్షసునిఁజూచి భయపడిపాటిపోవుచుండగా నామునిని బట్టుకొనెను అనంతరము మునిభార్య యనేకవిధములుగ రాక్షసుని బ్రార్థించెను ఓరాక్షసుడా! నీవువ్రావ్యము

(15) సౌదాసుడను మహారాజువు రాక్షసుడవుకావు వసిష్ఠశాపముచే నిటుల

పూజయిత్వా లక్ష్మీపాద్యాద్యైస్తంమునిం రాక్షసేశ్వరః
పప్రచ్ఛ ముక్తికామ స్సన్నేకాంతే తాపసేశ్వరం॥ ౧౧

మహారే మమ కస్మాద్యైమృతిస్స్యాద్వద మేనఘ॥ ౧౧౫

శ్లో॥ ఇక్ష్యాకువంశే భవితారాజా దశరథాహ్వయః॥

తత్పుత్రాన్మృతిరాదిష్టేత్సుక్త్వాఽగాతాపసేశ్వరః॥ ౧౧౫

తస్యాం విలపంత్యాం వ్యాఘ్రః పశుమివారణ్యేభిమతంతం
బ్రాహ్మణమభక్షయత్ తతశ్చాతికోపసమన్వితా బ్రాహ్మ
ణీరాజాసం శశాప యస్మాదేవం మయ్యత్ప్రాయాంత్యయా
యంనుత్పత్తిర్భక్షితః తస్మాత్త్వమపికామోపభోగప్రవృత్తో
మృతింప్రాప్స్యసీతి, శప్తాచైవంసాఽగ్నింవివేశతతస్తస్య ద్వా
దశాబ్దానంతరం విముక్తశాపస్య స్త్రీవిషయాభిలాషిణో
మదయంతీ తం స్మారయామాస తతః పరమసౌస్త్రిభోగం
తత్యాజ వసిష్ఠశ్చ పుత్రేణరాజ్ఞా పుత్రార్థ మభ్యర్థితః మద

౧౧ అప్పుడు రావణుడగ్ర్యపాద్యమలచే సనత్కుమారునిఁబూజించిత నకు మరణమెవరి వలననో తెలిసి కొన గోరిమహర్షిని క్రిందవిధ ముగఁనడిగెను.

౧౧౫ ఓసనత్కుమారమహామనీ! నాకు నెవఁటివలన మరణముకలుగునో ఓ పాపరహితుడా? విచారించిచెప్పమని రావణుడడిగెను.

౧౧౬ సనత్కుమారమహామనియిటులఁజెప్పెను (ఏమన) ఓరావణుడా ఇత్వోకువంశమున దశరథుడను శ్రీరుగలరాజుపుట్టెను అతనికిమా రునివలన నీకుమరణము నిశ్చితమై యున్నదనిచెప్పి సనత్కుమారు డు వెళ్లెను.

రాక్షస రూపమును ధరించినవాడవు నేను కృతార్థురాలను కా కుండగ నీవునాభర్తనుఁజంపుట న్యాయము కాదని బహువిధములు గ నామునిపత్ని విలపించుచున్నను పెద్దపులి పశువులను భక్షించి నవిధముగ మునిని భక్షించెను. అనంతరము మునిపత్ని మిక్కిలి కోపముకలదియై రాక్షసరూపముతో నున్న సౌదాసుని శపించె ను (ఏమన) నేను సంసారతృప్తి నొందనిదానినైయుండ, నా భర్తను నీవు భక్షించిన కారణమున నీవును నీకాపాంతమునఁ గా మోపభోగముకొలుకు భార్యనుఁ గలసివచ్చో మృతినొందఁగ లవని శపించి యామునిపత్ని యగ్నిలోఁ బ్రవేశించెను, అనం తరము వసిష్ఠుని వాక్యము చొప్పునఁ బండ్రెండు సంవత్సరము లు సౌదాసుడు రాక్షస రూపముతో నుండి దిగప కాపవిము క్తుడై రాజై తిరిగి తనపట్టణమునుఁ బ్రవేశించెను కానిమునిప త్ని కాపమునఁ దనభార్యయైన మదయంతినిఁ గలసికొనుటకు వలను

ఇత్థాకువంశే తన్నామా జాతో వేతి విచారయన్
భియాయతో రాక్షసేశ స్థితవాం స్తదనంతరం॥ ౧౩౪

1 మూలకస్యాత్మజో జాతః! నామ్నా దశరథ స్తతః
పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞాపి భూతలే॥౧౩౫

తస్మా ద్దశరథా జజ్ఞే నామ్నా త్వలబిల స్త్వితి॥ ౧౩౬

నామ్నా త్వలబిలం పుత్రం జాతం దశరథస్య తు

జ్ఞాత్వాగత్య పరీక్ష్యా థ రాక్షసో వీతభీ రభూత్॥ ౧౩౭

2 పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం తేన రాజ్ఞామహీతలే॥ ౧౩౮

3 పితు స్తుల్యం కృతం రాజ్యం రాజ్ఞా విశ్వసహేన చ॥౧౩౯

యంత్యా సంగతః. యదాచనస్తవషాణ్యసౌ గర్భః నజజ్ఞే
తత స్తం గర్భమశ్మనా సాదేవీ జఘాన పుత్రశ్చ జాయత
తస్య చాశ్మక ఇత్యేవనామాభవత్॥

(అశ్మకపాలన కాలః ౨౦౨౦౦సం॥) ఇతిభవిష్యే.

1 మూలక పుత్రస్య శతరథఇతినామ వాయ్వాదిపురాణేషు దృశ్యతేతథాపి
నామాంతర మిత్యూహ్యం॥

దశరథపాలనకాలః (28700 సం॥)ఇతి భవిష్యే

2 ఇలబిలస్యాపి పాలనకాలః (28000) ఇతిభవిష్యే.

3 విశ్వసహపాలనకాలః (28700 సం॥)

౧౩౪-౧౪౪ అనంతరము రావణుడు, ఇత్వాకువంశమున దశరథుడను
శరకల రాజపుత్రునా, యని విచారించుచు భయముతోనే యు
ండెను. ఇట్లుండగా నాయిత్యాకువంశీయుడగు మూలకుడు రా
జునకు కుమారుడు పుట్టెను వానికిదశరథుడని పేరు పెట్టిరి. ఆ
దశరథుడు తండ్రియనంతరము తండ్రియగు మూలకుడు పరిపాలిం
చినంత కాలము (అనగా ౨౦౦౦౦) రాజ్యమును బరిపాలిం
చెను.

౧౫ ఆ దశరథునకు, ఇలబిలుడను నొకకొమరుడుకలిగెను.

౧౬ దశరథునకు, ఇలబిలుడను పుత్రుడొకడుపుట్టినట్లు రావణుడువిని సన
త్కుమారుడు చెప్పిన దశరథుడితడేయనియు నతనిపుత్రుడే తనకు
మారకుడనియు భ్రమపడి, భీష్మచేదశరథపుత్రుని బీక్షించుటకు వచ్చి
యాబాలుడుసామాన్యుడుగానున్నందునఁడననుజంప సమర్థుడుకొడ
ని తలచి, నిర్భయముగా లంకకేగెను.

౧౬౪ ఆయిలబిలుడ నతనతండ్రి యిహ పాలించినంతకాలము (౨౦౦౦౦౦)
రాజ్యమును బాలించెను.

౧౭ ఆయిలబిలుని కుమారుడు విశ్వసహుడును తండ్రిపాలించినంతకాల
మే (౨౦౦౦౦౦) రాజ్యమును బరిపాలించెను.

పడక స్త్రీభోగమును విడిచెను తనకు వంశాంకురమగు నటులదన
భార్య యందు సంతానముకలిగించ వలసినదిగా వసిష్ఠునిబ్రాధ్ధింపగా
వసిష్ఠుడు మదయంతినిఁగలసెను. మదయంతిగర్భవతియై యుండి యేడు
సంవత్సరములు పర్యంతము శిశువు బయటపడనంగున మదయంతి
రాతితోదనగర్భమునుగొట్టుకొనగాఁబుత్రుడుపుట్టెను (అనగా బయటప
డెను) ఆశ్శముచే (రాతిచే)గొట్టబడగాబట్టినవాడుగానాశ్శకుడని వా
నికినామమయ్యె, అతడును తండ్రి పాలించినంతకాలము పాలించెను
(౨౦౦౦౦౦)

రాజ్యం దశసహస్రం తన్నియజ్ఞో పాలయన్నృపః॥ ౧౭౪

తదధమప్రతాపేన హ్యనావృష్టి స్తదా భవత్

శతవర్ష మనావృష్టి స్సర్వరాజ్యమనాశయత్॥ ౧౮౪

4 యజ్ఞం వై కారయామాస రాజ్య సంచోదితో గురుః

యజ్ఞతట్వాంగఉత్పన్నః॥ ఖట్వాంగశ్శస్త్రముద్వహా॥ ౧౯౪

ఇంద్రసాహాయ్య మగమత్ రాజ్యం త్రింశత్సహస్రకం

కృత్వాతత్రవరంలభ్యాదేవేభ్యోముక్తతాంగతిః॥ ౨౦౪

ఖట్వాంగా దీఘబాహు శ్చ రాజ్యం వింశత్సహస్రకం

కృత్వా మహీతలే పశ్చాత్స్వర్గలోక మవాప సః॥ ౨౧౪

ఖట్వాంగో దీఘబాహు శ్చ వైష్ణవౌ పరికీర్తితౌ॥ ౨౨

తస్మాత్సుదర్శనో జాతః దేవీపూజనతత్పరః

మహోదారో మహాప్రాజ్ఞః కాశీరాజసుతాం నృపః॥ ౨౩

పరిణీయ నృపా నిజ్జిత్వా దేవీసేవాప్రసాదతః

రాజ్యం భరతఖండంత మదధ ద్ధర్మతో నృపః॥ ౨౪

వరపంచసహస్రాణి రాజ్యం చక్రే స భూపతిః

స్వప్నమధ్యేవచఃప్రోక్తం మహాకాళ్యా నృపాయవై॥ ౨౫

౧౭౪ విశ్వసహుని కుమారుడగు నియజుడు పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను, అనియజుడు ప్రకృతి బగుడై జానహీనుడైనరాజైయుండెను.

౧౭౫ అనిజయజ్ఞునియథామప్రభావముచే నాదేశమునంద నావృష్టిదోషము సంభవించెను నూలుసంవత్సరముల పర్యంతము వర్షము సరిగాకుటియకపోవుటవలన రాజ్యమంతయు నష్టప్రాయమయ్యెను.

౧౭౬-౧౭౭ నియజ్ఞుని భార్యః సింఘునిఁ బ్రార్థింపగ నవ్వసింఘుడు రాణిప్రార్థన ననుసరించి నియజ్ఞునిచే యాగమునుఁజేయించెను, ఆ యజ్ఞము వలన ఖట్వాంగుడు పుట్టెను అఖట్వాంగుడు నియజ్ఞునియనంతరము పట్టాభిషిక్తుడై ముప్పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమును బాలించెను ఇంద్రునకు సహాయుడుగా నొకప్పుడు ఖట్వాంగుడు శస్త్రధారియై స్వర్గమునకేగి దేవతలవలన వరములనొంది తనకు మరణమెప్పుడుకలుగునని యింద్రుని నడుగగా మహూర్తమాత్రమే యాయువని మహేంద్రుడు చెప్పగా భూలోకమునకువచ్చి సన్యసించి బ్రహ్మసత్యము జగత్తు మిథ్యయని గ్రహించిముక్తుడయ్యెను.

౧౭౮ ఖట్వాంగుని కలన దీఘుఁ బాహుడు జన్మించి యతడు తండ్రియనంతరము, ఇరుదివేలసంవత్సరములు భూమియందు రాజ్యమునుఁజేసి పిదప స్వర్గస్థుడయ్యెను!

౧౭౯ ఖట్వాంగుడును దీఘుఁ బాహుడును విష్ణున కిగలవారని చెప్పబడుదురు.

౧౮౦-౧౮౧ దీఘుఁ బాహుని పుత్రుడు సువర్చుడు దేవీపూజాపరుడును గొప్ప యాచార్యువంతుడును మహాప్రాజ్ఞుడైయుండెను అతడు కాశీరాజ పుత్రుకను వినాహమాడి యిష్టదేవతానుగ్రహముచే రాజులనుజయించి భరతఖండంతమగు భూమి నంతయు ధర్మముగాఁబాలించెను.

౧౮౨ అతడు (౫౦౦౦౦౦) రాజ్యమును పాలించిన పిదప నొకదినమున రాత్రిభాగమున నిద్రించుచుండ కాళికాదేవి యిట్లుచెప్పెను.

వత్స త్వం ప్రియయా సార్థం వసిష్ఠాదిభి రన్వితః

హిమాలయగిరిం ప్రాప్య వాసం కురు మహామతే॥ ౨౬

మహావాయుప్రభా శీణ క్షయో భరతఖండకే

భవే ద్భవా స్థత స్తత జీవితో భవతా న్నృప॥ ౨౭

తథేతి మత్వా సన్యసః॥ పర్వతం వై హిమాలయం॥

ప్రాప్తవా న్ముఖ్యభూపైస్తుముఖ్యవై శ్వేర్ద్విజైస్సహ॥ ౨౮

తతః క్రమా జ్జలం జాతా వషాఽధిక్యా ద్వసుధరా॥

బహుజీవా వినష్టా శ్చ దశవషాఽంతరే సునః॥ ౨౯

తతః పశ్చాత్ స్థలీభూతా మహీ సర్వత్ర దృశ్యతే॥ ౩౦

1 వైశాఖశుక్లపక్షే తు । తృతీయ్యా గురువాసరే ।

సుదర్శనో జనై స్సార్థ మయోధ్యా మగమత్పునః॥ ౩౦౪

మాయాదేవీప్రభా వేన పురం సర్వం మనోహరం ।

మహావృద్ధియుతం ప్రాప్తంబహ్వాన్నం సర్వరత్నకం॥ ౩౦౫

దశవషాఽసహస్రాశి రాజ్యం కృత్వా సుదర్శనః॥

ప్రాప్తవా న్మాశ్వతం లోకం దిలీపస్తత్పుత్రో భవత్॥ ౩౦౬

2 దిలీపే సతి భూమితే రావణప్రేమితాసురాః

సమాగత్య చ యుధ్వా చ తేన రాజా పరాజితాః॥

ప్రాప్యలంకాం నశాన్మాయసర్వం తే ప్రాబ్రువంస్తతః॥ ౩౩-౩౪

1 భవిష్యే ప్రతిసర్గవర్షణి 1 అశ్వాయే.

2 భరద్వాజ రామాయణే.

౨౬ ఓవత్సా! నీవు నీభార్యాపుత్రాదులతోడను వసిష్ఠాదులతోడను పురమునుండి వెడలి హిమవత్పర్వతమునఁగొంతకాలము నివసింపుమని చెప్పెను.

౨౭,౨౮ మహావాయువువీచి భరతఖండమున జనము నశించును కాననీవువెల్లి హిమవత్పర్వతమునందుండి జీవింపుమని కాలికాదేవి చెప్పిన ప్రకారము సుదర్శనుడు తనముఖ్యులగు దారాపుత్రాది పరివారముతోడను, ముఖ్యులగుబ్రహ్మక్షత్రియ శైశ్యులతోడను హిమవత్పర్వతమునకేగెను.

౨౯ పిమ్మట క్రమముగా వాయువుతో కూడినవర్ష మధికముగాకుటయు టచే భూమియంతయు జలప్రాయమయ్యె జీవకోటికి విశేషముగ నష్టమువాటిలెను ఇట్లుపదిసంవత్సరములవరకుండెను.

౩౦౪ పిమ్మట జలప్రాయమైన భూమియంతయు మెట్టప్రదేశముగా నయ్యెను.

౩౦౪ వైశాఖశుద్ధతదియ గురువారమున సుదర్శనుడు తన పరివారముతో బయలు వెడలియయోధ్యకేగెను.

౩౦౪ కాలికాదేవిప్రభావముచే, తనరాజధానియగు నయోధ్యాపట్టణము ప్రలయమున కూడనశింపక మనోహరమై యుండెను మఱియు ధనకనక వస్తువాహనసమృద్ధితో నుండెను.

౩౧౪ ఇట్టిపట్టణమున సుదర్శనుడులిరిగి పదివేలసంవత్సరములు రాజ్యము పాలించి సద్గతి నొందెను అతనికుమారుడు దిలీపుడై యుండెను.

౩౩-౩౪ దిలీపుడు తండ్రియనంతరము రాజ్యమును పరిపాలించుచుండగ రావణుడు తనరాక్షసులను దిలీపుని మీదికి యుద్ధముఁజేసిరండని పంపగా వాయవచ్చి దిలీపునితో యుద్ధముచేసి పరాజితులైలంకా

(16) పురికేగి, జరిగినవృత్తాంతమును రావణునకెఱిగించిరి.

1 రావణ స్తద్బలం జ్ఞాతుం ద్విజవేషధర స్తతః
దిలీపాంతఃపురం సర్వైర్ద్విజై స్సాకం సమావిశత్ ॥ 31

సమభ్యర్చ్య తదా విప్రా నిలీపే సరయూగతే
సుదక్షిణార్ఘ్య హస్తా గాద్ద్విజరూపం దశాననం ॥ 32

తస్యై సందశ్శయామాస రావణస్తు నిజంవపుః
అంతః పలాయితా సా భూ ద్దృష్ట్వాతంభీతమానసా ॥ 33

పున ర్బాడబరూప స్సన్యానణ స్సరయూగతః
ద్విజపూజాకరం తత్రా దిలీపం తు దదశ్శ సః ॥ 34

దిలీపస్తు తదా తత్రా మధ్యేత్యక్త్వా ద్విజార్ఘ్యనం
ఘార్ఘ్య ముత్తేపయామాస తండులానభిమంత్ర్య సః ॥ 35

ఏవం కృతం త్వయా భూప కిమర్థమితి బాడబైః
పరిపృష్టౌ దిలీపస్తు కథయామాస తా న్ప్రతి ॥ 36

వనే ఽద్య గో హతుకామం సింహం తం హంతు
కాముకః తండులా నభిమంత్రత్యా ఽహ మూర్ఘ ము
త్తిప్త వాన్ ద్విజాః ॥ 37

సింహో మృతో ఽద్యపశ్యంతుభవంత స్త్విత్యువాచ సః
ద్విజవేషదశాస్య స్తు నృపశక్తిం వరీక్షితుం
వసం గత్వా తత్రామృతం మృగేద్రం సందదశ్శ సః ॥ 38

౩౫ పిమ్మట రావణాసురుడు దిలీపునిబలమును పరీక్షించుటకు బ్రాహ్మణవేషమును ధరించి యయోధ్యకేలేంచి బ్రాహ్మణులతోఁగూడదిలీపుని యంతఃపురమునుఁ బ్రవేశించెను.

౩౬

దిలీపమహారాజు సరయునదికి ప్నానార్ధమైవెళ్ళియున్నందున సుదక్షిణాదేవి వచ్చినబ్రాహ్మణులనుఁ బూజించి పూజాద్రవ్యమును హస్తమునందుంచుకొని, బ్రాహ్మణవేషమును ధరించియున్న రావణునిఁబూజించుటకు వానిసమీపమునకు వచ్చెను.

౩౭ రావణుడప్పుడామెకు నిజరూపమునుఁజూపింపగ నాసుదక్షిణాదేవి యారక్షసునిఁజూచిభయపడి యంతఃపురమునుఁజొచ్చెను.

౩౮ ఆరావణుడు తిరిగి బ్రాహ్మణరూపమును ధరించి సరయునదికివచ్చి యచ్చట బ్రాహ్మణపూజజేయుచున్న దిలీపునిఁజూచెను.

౩౯ అప్పుడతడు మధ్యలోబ్రాహ్మణపూజను జాలించియతడు తండులములను (బియ్యమును) మంత్రించి పైభాగమునఁజల్లెను.

౪౦ అక్కడనున్నబ్రాహ్మణులు, తండులములను దిలీపుడుపైకిజల్లుటకుఁ గారణమునడుగగా నాదిలీపుడు వారలతోఁగ్రిందివిధముగఁజెప్పెను.

౪౧ ఓబ్రాహ్మణులారా! ఇప్పుడు సమీపారణ్యములో నొకసింహము గోవునుఁజంపుటకుయత్నించుచున్నది గోహంతకమగునా సింహమునుఁజంపదలచి నేను తండులములనభిమంత్రించి పైకిచల్లిననెను.

౪౨ బ్రాహ్మణులారా! సింహము చచ్చియుండును మీరిపుడువెళ్లిపరీక్షించుటకు దిలీపుడుపలుకగానచ్చట బ్రాహ్మణవేషముతోనున్న రావణుడు దిలీపునిశక్తినిఁబరీక్షించుటకు వనమునకేగి యచ్చట మృతినొందియున్న సింహమునుఁజూచెను.

దిలీపమంత్రశక్తే స్తద్భుజశక్తే శ్చ భీతిమాన్

తురం జగామ స్వపురీం రావణో లోకరావణః॥ ౪౩౪

దిలీపాః గృహం గత్వా శ్వత్వా జాయాముఖాత్పునః

రావణస్యతుదౌరాత్మ్యంకుపితోఽభూల్లయాగ్నివత్॥ ౪౪౪

స్వాంజలా వుదకం న్యన్య । జపిత్యాఽరిహరం మనుం ।

ఉదబిందూ న్నత్యువాచ దిలీప స్వాంజలిస్థితా॥ ౪౫౪

యూయంశరా స్వయంభూత్వాలంకామేత్య చతత్పురీం

రావణేన సమం వాక్థా నిమగ్నం కురుత ద్రుతం॥ ౪౬౪

ఇత్యుక్త్వా స్వాంజలిగతం జలందక్షిణతోఽత్యజత్॥ ౪౭

తదుత్తిష్ఠా శ్చరా భూత్వా క్షణేనో దకబిందవః

గత్వాలంకాపురీం సర్వాంకంపయామాసు రద్భుతం॥ ౪౮

ఆకస్మికం భూమికంపం దృష్ట్వా సర్వేఽనురాస్తదా ।

నిరాశా జీవితే స్వస్థితా స్థితా స్తేఽజ్ఞాతహేతుకాః॥ ౪౯

తదా మండోదరీ జ్ఞాత్వా ప్రాతివ్రత్యప్రభావతః ।

ఉత్పాతహేతుం స్వపతేర్దోషం ప్రాంజలి రబ్రవీత్॥ ౫౦

దిలీపభూపతే! భృత్యాస్తవ సర్వే వయం ప్రభో ।

అజ్ఞానాద్యతక్రృతంభర్తా మమ సర్వంక్షమస్వతత్॥ ౫౧

౪౩౫ దిలీపుని మంత్రశక్తికిని తమ్ముజశక్తికిని రావణుడు భీతిజెందిశీఘ్రము గదనపురమునుఁగూర్చివెళ్లెను.

౪౪౫ దిలీపుడును సరయునదినుండి తనగృహమునకువచ్చి భార్యవలన రావణుని దుర్మార్గమును విని ప్రలయూగ్నివలె కోపాతిశయముకల వాడయ్యెను.

౪౫౫ దిలీపుడు జలమునుమంత్రించి శత్రుమారకమగు మంత్రమును జపించుచుఁదనచేతిలోని జలబిందువులతో నివ్వధముగఁజేపెను.

౪౬౪౭ ఓయుదకబిందువులారా! మీరుబాణరూపముకలవారై లంకకేగి రావణసహితముగలంకాపురిని సముద్రములో ముంచిరండనియభి మత్రించినజలమును దక్షిణముగా విడిచిపెట్టెను.

౪౮ దిలీపునిచే నివ్వధముగ వడలిపెట్టఁబడిన యుదకబిందువులు బాణ రూపకములై (వాయువ్యాస్త్రరూపకములై) లంకాపట్టణమును గంపించివేసెను

౪౯ అకస్మికముగాఁ గలిగిన భూకంఠముఁజూచి రాక్షసులందఱు కారణము తెలియనివారై తమ జీవితములందు నిరాశఁ జెందిరి

౫౦ అప్పుడు మండోదరి తనపాతివ్రత్యప్రభావముచే తనభర్తృదోషము చేఁ నిట్టిమహోత్పాతము సంభవించినదియని తెలిసికొని చేతులుజోడించి దిలీపుని (బ్రార్థించెను)

౫౧ దిలీప మహారాజా! మేమందఱము నీభృత్యులము, తెలియక నాభర్త చేసినయపరాధమును త్నమించుము

త్వదన్యో రక్షకో నాస్తి రక్ష మాం శరణాధిన్సం
యథాపురీయం నశ్యేన్న తథా కరుదయాం విభో॥ ౫౨

ఇతి మందోదరీదేవ్యా దీనయా ప్రార్థితో విభుః
దిలీపోపి కృపావిష్ణ శోచ్యసంహృతవా స్మరాన్॥ ౫౩

దిలీపాద్యసురాధీశో రామావధి విరోధకృత్ ।
క్రమాత్పూర్వైః పరాభూతో బభూవధరణీతలే॥ ౫౪

మగధాధిపతేః పుత్రత్యా లోకోత్తరసురూపయా ।
సుదక్షిణాఖ్యయా రాజ్యాసహసాఖ్యాన్వితోఽభవత్॥ ౫౫

తథాప్యసంతతీ రాజా సభార్య స్త్యేకదా గురోః
సమీపం ప్రాప్య తం నత్వా వసిష్ఠమిద మబ్రవీత్॥ ౫౬

మత్యంగతేనుయబ్రహ్మ రాజ్యం కస్యభవేద్వద ।
కేన దోషేణ మే పుత్రో జాయతే న తపోనిధే॥ ౫౭

వసిష్ఠః॥ త్వంపురారాజశార్దుల సంసేవ్య సురనాయకం ।
స్నాతామిమాంనధూంస్మృత్వాచళిహోనిజమందిరం॥ ౫౮

ఆసీ త్పురతరో య్మాతే కామధేనుః స్థితా పధి
ప్రదక్షిణనమస్కార మకుర్వం స్త్వం సమాగతః॥ ౫౯

సా శపత్వా మత్రికోధాపుత్రో నోత్పత్యతేతవ ।
మమసంతానశుశూషాం యావత్త్వం న కరిష్యసి॥ ౬౦

౫౨ నీకంటెవేరురక్షకుడుమానులేడుఁ శరణనిప్రార్థించుచున్న నన్నుఁ
క్షింపుము ఈపట్టణము నశింపకుండులాగున దయారసమునుచుము

౫౩ ఇవ్విధముగాఁ బ్రార్థించుచున్న మౌహోదరి దీనవాక్కులచే దిలీపుడు
కృపగలిగినవాడై బాణములను పరిహరించెను.

౫౪ దిలీపుని మెదలుకొని రామునిపర్య తము పూర్వరాజులతోఁ గివ్విధము
గ రావణుడు కలహించి పరాధూతుడగుననిఁ పరమేశ్వరుడు పార్వ
తితోఁ జెప్పెను.

౫౫ దిలీపమహారాజు, లోకోర్త రసాఁదర్యుఁతియును. మగధరాజపుత్ర
కయగు సుదక్షిణాదేవితో నకల సౌఖ్యములు కలవాడైయుండెను.

౫౬ కాని సంతానములేని హేతువుచే నొకప్పుడు సుదక్షిణాదేవితోఁ
గూడ దిలీపుడు గురుఁగు, వసిష్ఠునొద్దకు వచ్చి యివ్విధముగాఁ
బలికెను.

౫౭ ఓగురువర్యా! నేనుమృతినొందిన పిమ్మట నారాజ్యమెరికి సంక్ర
మించునో, నేనేనోషము చేయుటచే సంతానము నామకలుగకపో
యెనో యనుగ్రహించి చెప్పఁదని ప్రార్థించెను.

౫౮ వసిష్ఠుఁడెట్లు చెప్పఁచొడగెను, ఓదిలీపమహారాజా! నీవు స్వర్గమునకు
వెళ్లిదేవేంద్రుని సేనించి స్వగృహమున సభార్య ఋకుస్నాతయై
సంగతిని స్మరించి నిజపురమునకు బయలువెడలితివి.

౫౯ స్వర్గమునుండి బయలుదేరి వచ్చుచుండ తత్ప్రమీపమున మాగములో
కల్పపుక్షుముయొక్క మొదటియంపు, 'కామధేవువు కన్పడినను
దానికి నమస్కారమును జేయకుండగ వచ్చితివి.

౬౦ కామధేవువు, నీప్రతనము నున్నది పరుండగ వచ్చుటకుఁగోప
మొందినా సంతతిలో చేరిన ధేనువునకుఁదిరిగి శుక్రూషచేయుపర్యం
తమునకు సంతానము కలగకుండుగాక యని శపించెను.

తస్యా స్సుతాసుతాం ధేనుంనందినీం ససుతాం మమ |
ఆరాధయా నయా వధ్వా సాచ తేదాస్య తేసుతం || ౬౧

ఏవ ముక్తో నృప స్తేన పత్న్య సహ వినిర్గితః
సవత్సాం నందినీం భక్త్యా పూజయం స్తామనుస్మతః || ౬౨

సా త్వరణ్యం గతా సోపి సభార్యోనుజగామ చ |
ఏకాధికా వ్యతీయాయ దినానాం చైకవింశతిః || ౬౩

అలక్ష్మీతాగమ స్సింహా బలా జ్జగ్రాహ నందినీం | బాణ
ముధృత్యతూనేరాత్సింహం హంతుంనృపోఽయతత్ || ౬౪

స్తంభీకృతభుజో రాజా త్వహుత్సింహ ప్రభావతః || ౬౪౫

సింహః || శ్లో || దిలీపంత్యాంమహారాజం జానామిరవివంశజం.
దైవేన కల్పితా మేఽన్య జగ్ధ్యర్థం నందినీత్వియం || ౬౪౬

రాజా || శ్లో || వసిష్ఠో బ్రహ్మణః పుత్రో గురుర్మే నందినీత్వియం.
తేనదత్తాఽరాధ యితుం తస్మాద్దేనుం విముంచ హ || ౬౪౭

మయా కురు నిజాహారం గవాధే సుగతి ర్మమ
ప్రాణాంస్తు త్యజతో మే న్యాదిత్యుక్త్వా సపపాత కా || ౬౪౮

పుత్రో తిష్ఠేతివచసం శృత్వా రాజా సముత్థితః
జననీ మివ తాం ధేనుం దదశన్ మృగాధిపం || ౬౪౯

- ౬౦ ఆకామధేనువు కూతురుకూతురై న యానందినీ ధేనువును నీవు భార్యాస
మేతముగా నేవింపుము నందినీ ధేనువులన నీవు సంతానముఁ బొంద
గలవు (అనివసిష్ఠుడు చెప్పెను.
- ౬౧ పై విధముగ వసిష్ఠుడు చెప్పగ దిలీపుడు భార్యతోఁగూడ కత్త
సహితముగ నందినీ ధేనువును భక్తితోఁబూజించుచు దాని ననుసరిం
చుచు వెళ్లెను.
- ౬౩ ఆనందినీ ధేనువు కర్పసహితముగ నరణ్యమునకేగగా నాదిలీపుడును
భార్యతోఁగూడ దానినేయనుసరించి సేవచేయుచు వెళ్లుచుండెను
ఇట్లు వెళ్లుచుండగ నిరువదియొక్క దినములు గడచెను.
- ౬౪ ఆసమయమున నొకసింహ మాకస్మికముగా వచ్చి బహత్కారముగ
నందినీ ధేనువునుఁబట్టుకొనెను దిలీపమహారాజు పొదిలోనుండి
బాణమునుఁదీసి సింహమునుఁజంపుటకుఁ బ్రయత్నించెను.
- ౬౪ ఆదిలీపుడు సింహప్రభావముచే స్తంభింపబడిన భుజములు కలవాడై
యుండెను,
- ౬౫ అప్పుడు సింహము దిలీపునితో నిటులఁబల్కెను. నీవు సూర్యవంశీకుడ
వగు దిలీపమహారాజునియెఱుగుదును, చైవము నాకీనందినీ ధేనువును
ఆహారమునుగాఁగల్పించెను (అని సింహము దిలీపునితోఁ బల్కెను.
- ౬౬ దిలీపుడు సింహముతోఁగ్రిందివిధముగఁజెప్పెను, ఓసింహమా! బ్రహ్మ
పుత్రుడగు వసిష్ఠుడు నాకు గురువై యుండెను నేను నందినీ ధేను
వునుఁబరీచార్యచేయుటకు నన్వసిష్ఠుడగుగా నతడు పరిచర్యార్థమై
నాకిచ్చెను, కావున నందినీ ధేనువును వదిలిపెట్టుము.
- ౬౭ మఱియు నోమృగరాజమా! ఆహారము కావలయుననినచో నన్ను
భక్షింపుము గోవునిమిత్రము గ్రాణములను విడచిన నాకు నుత్తమ
గతి కలుగునని చెప్పిరుక్మముతో భూమియందుఁబడెను.
- ౬౮ అప్పుడు పుత్రుడా! లెమ్ముచూచి విన్నడగా రాజులేచిమాచెను
తల్లివలె నందినీ ధేనువుమాత్రము కన్నడెను సింహమచ్చటఁ గన్నడక
పోయెను.

1 నందినీశో॥ మాయయా సింహరూపిణ్యాత్వం మయా సిపరీక్షితః

మనసాపి కుతోఽన్యేషాం గ్రహణే శక్తి రంగినాం॥ ౧౯

భవితా వంశకర్తా తే సుత శృస్తాస్త్రతత్త్వవిత్ ।

ఇత్యుక్త స్తు తయా రాజా ధేన్వా సహ గురుంగతః॥ 20

సకలం వృత్త ముక్త్వా చ గురవే సహ భార్యయా

తదనుజ్ఞా మవాప్తస్స జ్ఞగామ స్వపురీం నృపః॥ 21

నందిన్యా స్తు ప్రసాదేన దిలీపమహిషీ పునః

సుదక్షిణా గర్భవతీ ప్రాసూత సుత ముత్తమం॥ 22

*1 దశవర్ష సహస్రాణి దిలీపోఽపాలయ ద్భవం

*2 రఘునామా నృప స్సోయం పితర్యుపరతే సతి॥

రాజ్యేఽభిషిక్తః పృథివీం పాలయామాస వై చిరం॥ 23

ఏకదా విశ్వజిద్యాగం కృత్వా రఘు రయం మహా

కోశజాతందచాతస్మిన్ బ్రాహ్మణేభ్యోఽధ్వరేఽఖలం॥ 24

1 సాదే

*దశవర్ష సహస్రాణి దిలీపో రాజ్యసత్కృత ఇతి భవిష్యపురానా
వచనేన దిలీప పాలనకాలః (10,000 సం॥)

*2 రాజ్యం కృతం చ రఘుణా దిలీపాంతే పితృస్సమ మితి భవిష్య
నేన రఘుపాలనకాలోపి (10,000 సం॥)

అప్పుడు నందినీ ధేనువు దిలీపునితోఁనిటులఁబల్కెను, ఓ దిలీపుడా!
నేనే మాయచే సింహమునుఁ గల్పించి నిన్నుఁబరీక్షించితిని. ఇతడు
నకు మనస్సుచేఁగూడ నన్నుఁబట్టుటకు శక్తిచాలదని యెఱుగుము.

20 నీకువంకాభివృద్ధికరుడును శస్త్రాస్త్రవేత్తయునగు పుత్రుడు కలుగ
గలడు. అని నందినీ ధేనువు చెప్పగా దిలీపుడు నందినీ ధేనువుతోడను
తన భార్యతోడను వసిష్ఠుని సమీపముకు వచ్చెను.

21 జరిగిన వృత్తాంతమునఁతను గురవగు వసిష్ఠునకుఁ జెప్పి తదనుజ్ఞను
బడసి భార్యతోఁగూడ తనపురమును గూర్చివెళ్లెను.

22 నందినీ ధేనువుయొక్క యనుగ్రహముచేత దిలీపునిభార్యయగు
సుదక్షిణాదేవి, గర్భవతియై యుత్తముడగు పుత్రునిఁగనెను. అత
నికి రఘువని పేరిడిరి.

1* దిలీపుడు పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యమునుఁబాలించెను.

*2234 తండ్రియనంతరము దిలీపపుత్రుడగు రఘువు భూమినిఁజిరకాలము
పరిపాలించెను (అనగా 10000 సం॥) పరిపాలించెను, (రఘు
వనగా సర్వవిద్యాపారంగతుడని యర్థము.)

234 రఘువు తనరాజ్యపాలన కాలమున నొకప్పుడు విశ్వజిద్యాగమునుఁ
జేసి ధనమునంతను యజ్ఞములో బ్రాహ్మణులకిచ్చెను,

*1 పదివేల సంవత్సరములు దిలీపుడు రాజ్యమునుఁ బాలించెనని భవిష్య
పురాణమునఁబ్రతిసర్గపర్వములో నుండెను.

*2 తండ్రితో సమముగా రఘువు రాజ్యమునుఁబాలించెనని భవిష్యపురా
ణముననే యున్నది.

మృత్పాత్రశేషంనృపతిం రఘుం కుత్ససుతోఽగమత్
వరతంతు గురోరర్థే దక్షిణా కాముకస్తదా 2౫౪

కౌత్సాగమన వృత్తాంతం విదిత్వా రఘురష్యథ।
కుబేరేణ సమయోద్ధుం సన్నద్ధోఽభూద్బలైస్సహ॥ 2౬౪

రఘోర్ధైర్యం లం జ్ఞాత్వా కుబేరోపి భయాన్వితః
కోశాగారే రఘోస్తస్య స్వణావృష్టిం వవషణ సః॥ 2౭౪

మహత్సువర్ణరాశిం తం కౌత్సాయ ప్రదదౌరఘుః
నాంగీచకార సర్వం తం గుర్దోఽయాత్సచాధికం॥ 2౮౪

రఘుఃశ్లో॥ త్వన్నిమిత్తాగతం హ్యేతన్మయాగృహ్యేతనోమునే 2౯

మునిః॥ శ్లో॥ కోటిశ్చతస్రోదశచాహరేతి గురుణారఘో
కథితోఽహం తదేవా హం స్వీకరోమి నచాధికం॥ ౩౦

ఏవం తయో ర్వివాదే తు ప్రశశంసు ర్జనాస్తు తౌ
అర్థితాధికదం భూపం ప్రదత్తా గ్రహణం మునిం ౩౧

సదస్యానాం పార్థనయా స్వర్ణరాశిం ప్రగృహ్య సః
గురో ర్నికట మాగత్య నదౌ సర్వం చ దక్షిణాం॥ ౩౨

౭౫౪ మట్టిపాత్రలు మిగులుగా గణియున్న రఘుమహారాజునుఁగూర్చి వర
తంతు మహర్షి శిష్యుడగు కాత్యమహర్షి గురుదక్షిణకొఱకు వచ్చెను,

౭౫౫ కాత్యమహర్షి వచ్చిన వృత్తాంతమును రఘువు తెలిసికొని తనయొద్ద
ద్రవ్యము లేని హేతువుచేఁగుజేరుని మీదికి యుద్ధమునకు జెల్పటకు
సైన్యములతో నన్నద్భుడెయ్యందెను,

౭౫౬ రఘుమహారాజయొక్క ప్రయత్నమును వానిదైర్యమును బలమునుఁ
గుజేరుడు, తెలిసికొని ధయపడి, రఘుమహారాజయొక్క ధనపు
కొట్లయందు సుదగ్ధవర్షము కురిపించెను,

౭౫౭ రఘుమహారాజు గొప్ప సుదగ్ధరాశినంతయు కాత్యమహర్షికిచ్చెను
ఆకాత్యమహర్షియును తనగురుశ్రవణీయదగిన గురుదక్షిణకంటెయధిక
ధనము గ్రహించుటకంగీకరింపక పోయెను,

౭౫౮ రఘుమహారాజు కాత్యునితోఁనిటులఁబలికెను ఓకాత్యమహర్షీ! ఈ
ధనమంతయు నీనిమిత్తముగా వచ్చినదికొన దీనినంతయు నీవుగ్రహిం
పకలసినదేకొని నేను గ్రహింపను (అని రఘువుచెప్పెను.)

౭౫౯ కాత్యమహర్షి రఘువుతోఁ దిట్టి ఇవ్విధముగఁజెప్పెను ఓరఘుమహా
రాజా! పడునాలగు కోట్ల సుదగ్ధనాణెములను గురుదక్షిణగా నా
గురువగు వరతంతుమహర్షిచెప్పెను కావున నేనంతమాత్రముననే
గ్రహించెదనుగాని యధికధనమునుగ్రహింపననియె.

౭౬౦ ఇవ్విధముగా కాత్యునిచే యాచి పబడిన ధనముకంటె యధికముగా
నిచ్చెదనని రఘుమహారాజును. గురుదక్షిణకంటె యధికముగానీయ
బడిన ధనమును గ్రహింపనని కాత్యమహర్షియును, వారలు
వివాదపడుచుండగా నచ్చటిజనులు వారలనిద్దఱును కొనియాడిరి.

౭౬౧ సభ్యులందఱి ప్రార్థనచే కాత్యమహర్షి యాసుకర్ణరాశినంతయుఁదీసి
కొని గురువునొద్దకేగి యాధనమునంతయు గురుదక్షిణగానిచ్చెను.

1 ఏకదా రావణో యోద్ధం ప్రేషయ మాస రాక్షసాన్
రఘు స్తాన్నిశితై రాబ్జై స్తాడయామాసరాక్షసాన్॥౮౩

రఘుణా తాడితా స్సర్వే రాక్షసా స్స్వపురీం గతాః
రావణాయా వద స్సద్య స్వజేయో రఘు రిత్యథ॥౮౪

రఘుణా రావణే కోపా ల్లంకాద్వారో శరాభిభిః
నిర్బంధితోఽ యోధ్యాస్తేన తజ్జాయా ప్రార్థనావశాత్
ఉపసంహృతవా న్భూయ శ్శరాభిం రఘుభూపతిః॥ ౮౫

తత్పుత్రోఽ భూ దజోనామ యస్మా దజముహూర్తజః
పితుర్యువర తేఽ జోపి పట్టబద్ధోఽభవ త్తతః॥ ౮౬

కదాచి ద్రావణోఽ భ్యేత్య రఘుణా సంగరం తతః
కృత్వాచవాయవ్యాస్త్రేణలంకాయాంపాతితోభవత్॥౮౭

దశవర్ష సహస్రాణి రాజ్యం కృత్వా రఘో స్సుతః
ఇష్ట్యాచ దేవతాః పశ్చాత్ స్వర్గలోక మవావసః॥౮౮

ఆశ్చర్యరామాయణే పంచమసర్గ స్సమాప్తః.

౧౩౩ ఒకప్పుడు రావణుడు రఘుమహారాజుతో యుద్ధముజేసి జయించి రండని యోధులను బంపగా రఘుమహారాజు వారినందఱను, తీక్షణమైన బాణములచే హతముజేసెను.

౧౩౪ రఘుమహారాజుచే రాక్షసులందఱు పరాజితులై తమలంకాపురికేగి రావణునితో రఘుమహారాజు మర్జయుడని చెప్పిరి.

౧౩౫ రఘుమహారాజు రావణునియందాగ్రహము గలవాడై. యయోధ్య నుండియే లంకాపురద్వారములను తనబాణపరంపరలచేబంధింపగా మండోదరి, బాణముల నుపసంహరింపుమని లంకాపురినుండిప్రార్థింపగా, రఘుమహారాజుపసంహరించెను.

౧౩౬ అనంతరము రఘుమహారాజు పుత్రుడగు అజమహారాజు తండ్రియనంతరము పట్టాభిషిక్తుడై రాజ్యమునుబాలించెను (అజుడను నామ మెల్లుకలిగెననగా బ్రహ్మదేవతాకమగు అజముహూర్తమునందుబుట్టినవాడు గనుక అజుడనిపిల్వబడుచుండెను).

౧౩౭ లంకానొకప్పుడు రావణుడు స్వయముగా నయోధ్యాపురికి వచ్చి యజమహారాజుతో యుద్ధముచేసెను. అజమహారాజు వాయువ్యాస్త్రముచే రావణుని సాకేతపురమునుండి లంకాపట్టణములోబడవేసెను.

౧౩౮ అజమహారాజు పదివేలసంవత్సరములు రాజ్యమునుబాలించి యనేక యజ్ఞములనుజేసి పిమ్మట స్వర్గస్థుడయ్యెను.
ఆశ్చర్యరామాయణమున పంచమస్కంధముముగిసెను.

షష్ఠ సర్గ ప్రారంభః.

అథాబపుత్రో యోధ్యాయా మభూద్దశరథోనృపః

ఇక్ష్వాకూణా మతిరథో నిత్యం ధర్మరతో మహాన్॥ ౧

* తత్పాల్యమానే నాకేతే నకశ్చి దబహుశ్శుతః

నాసూయకో సచావిద్వా స్సర్వే ధర్మరతా జనాః॥ ౨

1 అష్టా బభూవు ద్వీరస్య మహామాత్యా యశస్వినః

ఋత్విజౌ ద్వా వభిమతౌ వసిష్ఠో వామదేవకః॥ 3

* ఈదృశై స్తైరమాత్యైస్తు రాజా దశరథో నఘః

ఉపపన్నో గుణోపేతై రన్వశాస ద్వసుంధరా॥ ౪

2 అయోధ్యాయా స్తు సాన్నిధ్యే దేశే కోసలనామని

కోసలాయామహ పుణ్యఃకోసలాభ్యో నృపోఽభవత్॥ ౫

* అనేన రాజో ధర్మతః పరిపాలనేన జనానాం ధర్మ నిరతత్వం భవతీతి సూచితం తథాచ ప్రాచీనాః రాజా ధర్మణి ధర్మిష్ఠాః : యథా రాజా తథా ప్రజాః॥ ఇతి॥

* వ్యా॥ అనేన రాజా సద్గుణవిశిష్టా మంత్రిణః సం గృహ్య ఇతి సూచితం తథాచ మనుః॥ సచివా నృప్త చాష్ట్రే వా ప్రకుర్వీత పరీక్షితాన్॥ ఇతి॥

1. వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే.

ఆరవ సర్గ ప్రారంభము,

౧ అజమహారాజు ననంతరము తత్పుత్రుడగు దశరథమహారాజు అయోధ్యయందు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఆదశరథుడు ఇక్ష్వాకువంశీయులగు రాజులలో నతరథుడును ధర్మసన్తుడును మహాత్ముడునై యుండెను.

*1-౨ ఆదశరథునిచేఁబరిపాలింపబడుచున్నయయోధ్యాపట్టణమున శాస్త్రజ్ఞుడుకొనివాడును, అసహనముగలవాడును, విద్వాంసుడుకానివాడును నొకడైన గాన్పింపడు. జనులందరు ధర్మనిరతులైయుండిరి.

3 ఆదశరథునకు కీర్తిరూపములగు నెనమండ్రుగరు మంత్రులుండిరి.

*2 వసిష్ఠుడు వామదేవుడను నిష్ఠులు ఋశ్వజులుండిరి.

౪ ఇట్టి సద్గుణసంపన్నులగు మంత్రులతోగూడి దశరథమహారాజు భూమిని పరిపాలించుచుండెను.

౫ అయోధ్యాపట్టణ సమీపమున దక్షిణకోశలదేశమున కోసతియను రాజధానియందు పుత్ర్యాశ్వుడును కోసలుడును రాజుండెను,

*1 రాజు ధర్మముగా పరిపాలించుచేత జనులందరు ధర్మనిరతులై యుండుదురు విషయము ద్వివిధమైన సూచింపబడినది. ప్రాచీనులు నవ్విధముగ నే చెప్పిరి. (ఏమిది) రాజు ధర్మవంతుడైయుండిన ప్రజలు ధర్మియులై యుండుననియు రాజైట్లుండిన ప్రజలన్విధముననుండుననియు చెప్పబడినది.

*2 రాజు సన్మనంపన్నులగు నెనమండ్రు మంత్రులను సంగ్రహింపవలెనని దీనిచే మామింపబడినది. ఇటులే మును చెప్పెను. (ఏమిది) ఏమగునుమంత్రులను గాని యెనమండ్రుగరు మంత్రులను గాని రాజు పరి

(18) క్షించి తనసన్నిధిమందుమోనవలెనని.

తస్యాఽసీ ద్దుహితా రమ్యా కౌసల్యా పతికాముకా
తస్యా దశరథేనై వ వివాహానిశ్చితో ముదా॥ ౬

లగ్నార్థం తం సమానేతుం దూతా దశరథంనృపం
యయు ద్వినిశ్చయం కృత్వా । వివాహాదివసస్యచ॥ ౭

తదా దశరథశ్చాపి సాకేతే సరయాజలే
విహారం నావి రాజా నై కురుతే మంత్రిబంధుభిః॥ ౮

తస్మిన్ కాతే తు లంకాయాం విధిం ప్రపచ్ఛ రావణః
కస్మా స్మే మరణం బ్రహ్మన్ తత్త్వంమేవ కు మర్హసి
తద్రావణవచ శృత్వా కథయామాస తం విధిః॥ ౯౪

కౌసల్యాయాం దశరథా ద్రామ స్సాక్షా జ్ఞార్దనః
చతుర్థా పుత్రరూపేణ భూత్వా త్వాం సహనిష్యతి॥ ౧౦౪
పంచమేఽహని లగ్నస్య రాజ్ఞో దశరథస్య హి
దివసో నిశ్చితో విప్రైః కోసలాభ్యేన రావణ॥ ౧౧౪

1 తద్విధే ర్వచనం శృత్వా పుష్పకస్థో దశాననః
అయోధ్యాం సత్వరం గత్వా రాక్షసైః పరివేష్టితః॥ ౧౨
నౌ కావిహారిణంభూపం జ్ఞాత్వా తత్రగతస్తదా ౧౩

బభంజ నిజపాదేన తాం నౌకాం సరయాజలే
తదా సర్వే మృతా స్తతః సరయా నిర్మలే జలే॥ ౧౪
సుమంత్రాజసుతౌ ద్వాతు నౌకాఖండోపరిస్థితౌ
శనైశ్చనైః ప్రవాహేణ గత్వా భాగీరథీం నదీం॥
తత స్సముద్ర మభ్యేత్య జీవితౌ ద్విప మేత్యతౌ॥ ౧౫

౬ అకోసలునకు కాసల్యయను నొకకొమరిత యుండెను. ఆమె వివాహ యోగ్యురాలైయుండగా, దశరథునకిచ్చి వివాహముచేయుటకుఁ గోసలుడు నిశ్చయించెను.

౭. ౮ వివాహదినమునకు దశరథుని దీనఃకొనివచ్చుటకు, కోసలరాజదూతలు ఆయోధ్యాపట్టణమునకేగిరి, ఆసమయమున దశరథుడు సాకేతపుర సమీపమునందలి సరయూనదిలో మత్రిబంధుసమేతముగ నావికా విహారము సలుపుచుండెను.

౯౫ ఆసమయమున లంకాపట్టణమున రావణుడు బ్రహ్మను ప్రశ్నించెను. ఓ బ్రహ్మదేవుడా ! నాకేవనివలన మరణము గలుగునో విచారించి చెప్పుము. అని యడిగిన రావణుని వాక్యము విని బ్రహ్మదేవుడిట్లు సమాధానమిచ్చెను.

౧౦౫ దశరథునకు విష్ణ్వంశములతో నల్వరు పుత్రులున్భవించెదరు వారిలో కాసల్యాపుత్రుడగు రామడు నెన్ను సఁహరింప గలడు.

౧౧౫ ఓరావణుడా నేటికి నైవేద్యదినమున కాసల్యాధిపతులకు వివాహ లగ్ననిశ్చయమును బ్రాహ్మణులుచేసిరని బ్రహ్మరాక్షసులతోఁజెప్పెను.

౧౨-౧౩ రావణుడు బ్రహ్మవాక్యమును విని దశరథుని సఁహరింపదలచి రాక్షసులతోఁగూడి విమానారూఢుడై యయోధ్యకేగి దశరథుని గూర్చి విచారింపగా దశరథుడు సరయూనదిలో చిలసార్థమై నావికావిహారమునుజేయుచుండెనని తెలిసి తానును దశరథుని వెదకికొనుచు సరయూనదీతీరమున వెళ్ళుచుండెను.

౧౪ రావణుడు సరయూనదివెంట వెళ్లుచుండగా దశరథసుమంత్రములతోఁగూడిన నావ (పడవ) కన్పడెను రావణుడానావనుకాలితోఁజున్నగా నాపడవ మునిగిపోయి యందలి జనులందఱు మృతినొందిరి

౧౫౫ కాని దైవవశమున సుమంత్రుడును దశరథుడును పడవచెక్కలనుఁ బట్టుకొని మెల్లమెల్లగా సరయూనదీప్రవాహమునుండి కొట్టుకొని వచ్చి గంగలోఁబడి యాగంగనుండి సముద్రములోనికి వారిద్దరు కొట్టుకొనివచ్చి యొకదీప్పమునుజేరిరి.

1 రావణః కోసలాం గత్వా కృత్వా పరమసంగరం
కోసలాఖ్యం నృపం జిత్వా కౌసల్యాం తు జహార సః॥ ౧౬౫

కౌసల్యాం మత్స్యరాజాయ న్యాసభూతాం కరోమ్యహం
ఇతి నిశ్చిత్య మనసి పేటికాయాం నిధాయ తాం । తస్మై శ్రీ
సమర్ప్య హృష్టాత్మా యయాంకాంకాందశాననః॥ ౧౬౬-౧౬౭

తిమింగలోపి తా మాన్యే ధృత్వాబ్ధా విచర స్సుఖం
ఆహూతోఽన్యేన రిపుణా మత్స్యరాజేన తదా॥ ౧౬౮

ద్వీపేతాంపేటికాం స్థాప్యయోద్ధం చ రిపుణాగతః॥ ౧౬౯

తత్ర తౌ మంత్రినృపతీ ద్వీపం తం చాగతౌ తదా॥ ౧౭౦

నృప స్తాం పేటికాం దృష్ట్వా సముద్ధాట్యాఽ తివిస్మితః
తస్యాందృష్ట్వాఽథ కౌసల్యాం జ్ఞాత్వా శ్చ త్తం పరస్పరం
తావన్యోన్యం వివాహం తు నిర్వర్తయితుకాముకౌ॥ ౧౭౧

నృపేణ మనసా ధ్యానో గురు ర్యోగబలాన్వితః

సదారస్తు సమాగత్య మంగళం నిరవర్తయత్॥ ౧౭౨

లంకాయాం రావణ శ్చాపి సమాహూయ విధింపునః

ఉవాచ ప్రహసన్వాక్యం సభాయాం సంస్థితస్సుఖం॥ ౧౭౩

౧౬౪ రావణుడు శివుడు కోసలపురికేగి కోసలరాజుతో గొప్పయుద్ధమును జేసి యారాజును జయించి కాసల్యనపహరించెను.

౧౭-౧౮ ఈ కాసల్యను చంపకుండగ సముద్రమలోని తిమింగలమఃనొద్ద దాచెదనని రావణుడు నిశ్చయించి యా కాసల్యను నొక పెట్టియందుంచి సముద్రమనందలి తిమింగలమఃనకు దాపనిచ్చి తాను లంకా పురికేగెను.

౧౯౪ తిమింగలమున్ను రావణుడిచ్చిన పెట్టెను నోట గరచుకొని సముద్రమున సంపరించుచుండగా శత్రుకగుమరియొక వత్సరాజు తనను యుద్ధమునకుఁ జేరెను. అశ్వదామిగిలము తన నోటియందలి పెట్టెను ద్వీపముననుంచి శత్రువులో యుద్ధము చేయఁబోయెను.

౨౦ అప్పుడు దశరథసుమంత్రులు పెట్టియున్న ద్వీపమునకే చేరిరి.

౨౧౪ దశరథుడు కాసల్యమున్న యా పెట్టెను జూచి యా పేటికను డెరచి చూడగా కాసల్య పెట్టెయందును ఆ మెను జూచి యా శ్చర్యపడెను పరస్పరము రహస్యముగ్గూర్చుచు నుండి నిలిచి వారిద్దఱు వివాహమును జేసికొనఁగోరిరి.

౨౨౪ అప్పుడు దశరథుడు తన గురువగు వసిష్ఠుని ధ్యానింపగా నవ్వసిష్ఠుడు యోగమున దేహాన్నికొని భూమిలోనుండ దశరథుడుండిన ద్వీపమునకు యోగమున చేరితనము లోపచ్చి వివాహమునకు జేయించుచుండెను.

౨౩౪ రావణుడు లంకా పురికి సభాస్థలమున గూర్చుండి బ్రహ్మదేవుని బిలిపించి యిటుల బెల్కెను.

విధే తవ మృషా వాక్యం రావణేన మయా కృతం.

హతో గళరథ స్తోయే కౌసల్యా గోపితా మయా॥ ౨౪౫

తద్రావణవచ శృత్వా సభాయాం పద్మసంభవః

దీఘస్వరేణ ప్రోవాచ ఓంపుణ్యాహమితిస్ఫుటం॥ ౨౪౬

1 రావణ స్సంభ్రమాత్ప్రాహకిమిదంవ్యాహృతంత్యయా ౨౪౭

విధిఃప్రోవాచ లగ్నం హి జాతం దశరథస్య తు॥ ౨౪౮

తస్మి న్కాలే నారదోపి సభా మేత్య తు రక్షసా
పరిపృష్టోబ్రవీత్తస్మై వివాహవిషయం తయోః॥ ౨౪౯

తదైవ రావణో మానిస్వయంభూసహిత స్తురం
విమానేనా గతో ద్వీపం కౌసల్యాజసుతాన్వితం॥ ౨౫౦

వధూవరౌ వసిష్ఠం చ సుమంత్రం చ దశాననః
దృష్ట్వా దశాననఃక్రుద్ధః హంతుం దశరథం యతః॥ ౨౫౧

దశాననో దశరథః పరస్పరజయేషిణౌ

యుద్ధం చ చక్రతుర్వీరౌతదాబ్రహ్మన్యవారయత్॥ ౩౦

౨౪౫ ఓ బ్రహ్మదేవుడా! నీవాక్యమును నేనబద్ధమునుఁగాజేసితిని నేను దశరథునిఁజంపితిని కౌసల్యనుదాచితిని (నీవు కౌసల్యాదశరథులకుఁబుట్టిన వానిషలననాకు మరణముకలుగుననిచెప్పితివి అదియబద్ధమయ్యెనని భావము.)

౨౪౬ రావణుని వాక్యమును బ్రహ్మదేవుడు విని సభాస్థలమునందు దీక్షున్ స్వరముతో (ఓం పుణ్యాహమని) యాశీర్వచనమును స్ఫుటముగా పలికెను. (వసిష్ఠుడు కౌసల్యాదశరథులకు వివాహమునుఁజేయుంచుచు బ్రహ్మను ధ్యానింపగా బ్రహ్మదేవుడు ఓం పుణ్యాహమని యాశీస్సును బలికెనని భావము).

౨౪౭ ఓ బ్రహ్మదేవుడా! నీవు సభలో నాశీర్వాదమునుఁజేయుచుంటివి ఇప్పుడేమిశుభము జరుగుచున్నదని రావణుడు బ్రహ్మదేవునిఁ బ్రశ్నించెను.

౨౪౮ కౌసల్యాదశరథులకు సముద్రోద్వీపములో వివాహమిపుడు జరుగుచున్నది యని బ్రహ్మ రావణునితోఁ జెప్పెను.

౨౪౯॥ అసమయమున నారముడు లంకాపట్టణమున రావణసభకు రాగా, రావణుడు, కౌసల్యాదశరథుల వివాహముజరుగుట నిజమాయబద్ధమాయని నారముని నడుగగా నాదేవర్షి వారల వివాహముజరుగుట నిజమేయని చెప్పెను.

౨౫౦ అప్పుడే రావణుడు బ్రహ్మనారములకు వెంట నిడుకొని విమానారూఢుడై కౌసల్యాదశరథులుండిన ద్వీపమునకువచ్చెను.

౨౫౧ ఆద్వీపమునందు నూతన వధూవరులకు కౌసల్యాదశరథులను వసిష్ఠ సుమంత్రాదులనుఁ జూచి యాశ్చర్యపడి రావణుడు కోపముతో దశరథుని సంహరింప నుద్యమించెను.

౩౦ దశరథుడును శత్రుదీయక రావణునితో యుద్ధముజేయ సమకట్టెను అనుడు బ్రహ్మదేవుడు వారలనిద్దఱును నివారిం చెను.

నారదోపి దశాస్యం తం న్యవారయ దనేకథా
యద్భావి త ద్భవత్యేవ మృతే రష్య శ్వ రు త్తమం॥ 30

నారసింహాభవా ద్యైవ భగవా నామయూపభృత్
కిమర్థం త్వాం న హింస్యా ద్యైవ విచారయ మదీరితం
సాహసం కురు మాద్యైవ సత్యాయుషి దశానన॥ 31

1విధిః॥ శ్లో॥ సభవిష్యతి మద్వాణీ మృషా జానీహి నిశ్చయం
యద్భావ్యం తద్భవత్యేవ గహనా కర్మణో గతిః॥ 32
ఇతి తాభ్యాం వాఙ్మత స్సనావణ స్వపురీం గతః॥ 33
గచ్ఛతం గగనే బ్రహ్మ జటాయుః విహగోత్తమం
సమాహూయ జపుత్యేవ కారయత్వాచ సాహృదం
జగామ సత్యలోకం తు నారదేన సమన్వితః॥ 34
పక్షి రాజాధిరూప స్స స్తదా దశరథో నృపః
సదాక స్సమమంత్రే శ్చ సాకేతం ప్రవివేశ సః॥ 35
ఏవం మృత్యుమూఖాస్త్రైః సగరీం తు ప్రవిశ్య సః
బంధుమిత్రాదికా స్సర్వా స్సమాహూయ యథావిధి
వై వాహికోత్సవం కృత్వా పూజయామాస చా ఖిలాన్
కౌసల్యోపిస్వహూమా త్రేస్వరాజ్యంచదదౌతదా॥ 36
తయా కౌసల్య యా సాకం రాజ్యభోగం నృభోజసః॥ 37

30 ఓ రావణుడా ! ఏదిజరుగనున్నదో యదిజరుగమానను. ఇప్పుడు చచ్చుటకంటె రేపటిదినమునఁ జచ్చుట యుత్తమ మను లోకోక్తి యున్నదికొన నీవునిష్కారణముగఁగలహించియిప్పుడేముప్పు తెచ్చి కొనుట మంచిదికాదని నారదుడు రావణునితోఁజెప్పి నివారించెను.

31౪ తా|| మఱియు నారదుడు రావణునితో నిటులఁజెప్పెను. ఓ రావణుడా! నీవు దశరథునితో నిష్కారణముగఁగలహించినచోఁ బూర్వము నృసింహస్వామి స్తోత్రమునుండి పుట్టుకునివచ్చిన విధముగ భగవంతుడు రామరూపమున నెవ్విధముననో యిప్పుడే యావిర్భవించి నిన్ను నేల హింసింపకూడదో నామాటను బాగుగ నాలొచింపుము ఆయువుండగ నిపుడే సాహసమునుఁ జేయకుమనెను.

33౪ అప్పుడుబ్రహ్మయు నిటులఁబలికెను. ఓ రావణుడా! నావాక్యము మిగ్గ కౌనేరదు. నిశ్చయముగ నమ్ము. ఏదిజరుగనున్నదో యదిజరుగక మానను, కర్మగతి, ముక్తయమనిచెప్పెను.

3౪ ఈప్రకారముగా బ్రహ్మనారదులచే రావణుడు నివారింపబడి తన పురమునకేగెను.

3౫౪ అనంతరమాకౌశమాగ్గమున బోవుచున్న జటాయువును బహు పిలిచి దశరథునితో స్నేహము జేయించి తానునారదునితోఁగూడ సత్య లోకమునకేగెను.

3౬ అప్పుడు దశరథుడు కౌసల్యా సుమంత్రులతోగూడ జటాయువు నధిష్ఠించి సాకేతపురమునకేగెను.

3౭౪-3౮౪ ఇవ్విధముగా దశరథుడుమృత్యుమ్యుఖము నుండి బయటబడి తన పట్టణమును జేరి బంధుమిత్రామలనందఱు నాహ్వానించి యథావిధిగా వివాహమహోత్సవమును జేసి యందఱును తగునటుల పూజించెను. కోసలరాజును దశరథునకుఁ దనరాజ్యము నిచ్చెను,

3౯ ఆకౌసల్యతోగూడ దశరథుఁడు రాజ్యభోగముల ననుభవించుచుండెను

ఏకదాఽ జసుత స్వర్గం దేవేంద్రంద్రష్టు మిచ్ఛయా
గత్వా పున స్త్వాగమనే కామధేనుం దదశన్ సః॥ ౪౦

అకుర్వం స్తన్నమస్కారం గత్వా చ కఠిచి త్పదాన్
విచార్య చ పునః పశ్యాద్గత్వా తాం ప్రణనామ సః॥ ౪౧

క్రుద్ధా సాఽ శపదిత్యేన మనఃపత్యో భవాన్భవేత్
ఇతి శప్తేన రాజ్ఞా సా పార్థితా పున రబ్రవీత్॥ ౪౨

మత్ప్రసాదాత్తవ సుతాత్వేకా శీఘ్రం జనిష్యతి
విలంబేన సుతా శ్చాపి భవేయ ర్గచ్ఛతా ద్భవాన్॥ ౪౩

ఇత్యుక్తో నృపతి ర్దేహం గత్వా స్నాతాంప్రియాం పునః
మిళితోఽ భూత్తత స్సాపి సత్వరం గర్భనత్యభూత్॥ ౪౪

దశమే మాసి వై తస్యాః కన్యారత్న మజాయత
శాంతేతి నామ భగవా న్వసిష్ఠ స్తు చకార సః॥ ౪౫

కృమాన్వృద్ధి మవాప్తాయాశ్శాంతాయాస్తు న్వయంవరః
ఘోషితోఽ భూన్నృపతినా చాయయు ర్నృపసూనవః॥ ౪౬

రామో పరశుధారీ స న్నాయయా తత్స్వయంవరే
సర్వే పలాన్యితా స్సద్యః తదా నృప మువాచ సః॥ ౪౭

- ౪౦ ఒకప్పుడు దశరథుడు దేవేంద్రునిఁ జూచుటకు, స్వర్గమునకేగి తిరిగి వచ్చుటలో స్వర్గసమీక్షముననే, కామధేనువును జూచెను.
- ౪౧ కాని, దశరథుడు కామధేనువునకు నమస్కరింపకుండగఁ గొంతదూర మేగి, శశిండునను భయముతో వెనుకకుఁ దిటగి వచ్చి కామధేనువును నమస్కరించెను.
- ౪౨ నీవు, సంతానహీనుడవు కాగలవని కామధేనువు కోపముతో దశరథుని శశించెను, ఇట్లు దశరథుడు శపింపఁబడి కామధేనువును బహువిధ ముల ప్రార్థించెను.
- ౪౩ అప్పుడు కామధేనుకనుగ్రహించి రాజుతోనిటుల జెప్పెను. నాయ నుగ్రహముచే నీకొకస్త్రీసఁతానము శీఘ్రములోఁ గలుగఁగలదు. శిశంబముచేఁ బుత్రులు కలుగుదురు నీవు జెల్గుము.) అని చెప్పెను)
- ౪౪ ఇటులఁగామధేనువు చెప్పిన పిమ్మట దశరథుడు తనగృహమునకేగెను ఋతుస్నాతయైన కాసల్యను దశరథుడు కలియగా వెంటనే యాకాస ల్య గర్భవశి యయ్యెను.
- ౪౫ ఆకాసల్యకు పదియవమాసమున నొకకన్యారత్నము కలిగెను పూజ్యుడగు వసిష్ఠుడు కాసల్యాపుత్రికకు శాంతయను నామకరణ ముఁ జేసెను.
- ౪౬ క్రమముగా శాంతయను కన్యక వృద్ధి నొందెను. ఆకన్యకకు వివాహసమయము వచ్చినందున దశరథుడు స్వయంవరమును సాటింపగా రాజపుత్రులందఱు స్వయంవరమునకు వచ్చిరి.
- ౪౭ పరశురాముడు గండ్రగొడ్డలిని ధరించి యాస్వయంవరమునకు రాగా నాజమదగ్గి పుత్రునిఁజూచి రాజులందఱు భయముచేపారిపోయిరి. అప్పుడు పరశురాముడు దశరథునిఁజూచి యివ్విధమున బలి కెను.

మహర్షయే ప్రదాతవ్య కన్యేయం వరవర్ణినీ । నోచే
త్వాంనాశయిష్యామి త్యుక్త్వా । రామోయయాపునః ॥ ౪౮
అనపత్యోఽంగరాజోపి సఖా దశరథస్య తు

తదా నృపంప్రార్థితవాన్మాంతాంకృతిమపుత్రికాం ॥ ౪౯

కన్యాం దశరథో రాజ్ఞా రోమపాదేన యాచితః

అపత్యకృతికాం రాజ్ఞే రోమపాదాయ తాం దదౌ ॥ ౫౦

తదాది తస్యా మేకోపి నాభవత్పుత్రక శ్చిరం ॥ ౫౦౫

ఏతస్మి న్నంతరే రాజ్ఞా మాగధేన తు పుత్రికా

సంప్రేషితాఽజపుత్రాయ స్వకన్యాశుభసూచికా ॥ ౫౦౫

కౌసల్యా తాం నిశామ్యాఽశు తదా దశరథం పతిం

ప్రొత్సాహయిత్వాసుభగాప్రేషయామాస తత్పురీం ॥

తత్ర గత్వా దశరథ స్వయంవరసభాం గతః ॥ ౫౧-౫౩

స్వయవరసభాంసర్వే రాజపుత్రాస్సమాగతాః ॥

మాగధేశసుతా సాపి సుమిత్రా స్వసఖీయుతా

సభాస్థలం గతా పాణౌ పుష్పమాలాం ధరంత్యథ ॥ ౫౪౫

వృద్ధదాసీ రాజవంశపరిజ్ఞానవతీ తదా ।

ఏకైకనృపసాన్నిధ్యం నీత్వా కన్యామబోధయత్ ॥ ౫౫౫

కన్యే మహా నయం రాజా కాళింగోబహుకోశవాన్

నైకజాయాసమప్రీతిః యదీచ్ఛసి నృపం వృణు ॥ ౫౬౫

౪౮ ఓదశరధుఁడా ! యీకన్యను మహర్షి కీయుము. అటులనీయనిచో
నిన్ను నశింపజేసెదనని పరశురామాడు చెప్పితిరిగి వెల్లిపోయెను.

౪౯ దశరధునకు విశ్రుదైన యంగదేశరాజగు రోమపానుడు సంతాన
హీనుడైనందున శాంతను తనకు ధత్తతగానీయుమని దశరథమహా
రాజునుఁ బ్రార్థించెను,

౫౦ రోమపానుఁ డివ్యధముగఁ దననుఁ బ్రార్థింపగా దశరథుడు తనకొమ
రితను రోమపానునకు ధత్తుగా నిచ్చెను.

౫౦౪ అదిమెదల కాసల్యయందు సంతానము చిరకాలపర్యంతము లేరీగి
కలుగకపోయెను.

౫౦౫ ఈసమయమున మగధరాజు తనపుత్రులకు స్వయంవర మహోత్సవము
నుఁ జేయఁదలచి రాజులందఱకు నాహ్వానపత్రులను బంపుచు దశ
రధునకుఁ గూడ నాహ్వానపత్రులఁ బంపెను.

౫౧-౫౩ కాసల్యమగధరాజు పంపిన శుభపత్రులనుఁ జూచి, యప్పుడు వెంటనే
దశరథునిఁ బ్రోత్సహించి మగధరాజు పట్టణమునుగూర్చి పంపెను.
అక్కడకు వెళ్లి దశరథుడు స్వయంవరసభకేగెను.

౫౪ రాజపుత్రులందఱును స్వయంవరసభను గూర్చివచ్చిరి. మగధ
రాజు పుత్రులయగు సుమిత్రయు పుష్పమాలికను హస్తమునం దుంచు
కొని చెలికత్తెలతోఁగూడ సభాస్థలమునకు వచ్చెను.

౫౫ రాజవంశములను గుఱెఱింగిన యొక వృద్ధదాసి, సుమిత్రాదేవిని
బ్రత్యేకముగ రాజపుత్రులసన్నిధానమునకుఁ దీసికొనివెళ్లి యామెకు
నిటులఁ చెప్పెను.

౫౬ ఓరాజపుత్ర ! ఈకలింగదేశపు మహారాజు బహుధనవంతుడును
భార్యలందఱి యంగును సమమైన ప్రేమభావము గలవాడునై
యుండెను. నీకిష్టమైన వరింపుమనెను.

ఇత్యుక్తా మాగధీ జ్ఞాతీ పురత స్తా మచోదయత్ || ౫౭

వంగరాజాంతికం నీత్వా రాజపుత్రీం తు చేటికా
బోధయానూన తస్యాథ బహుపుత్ర ధనాధ్యతాం || ౫౮

తదాశయజ్ఞా కన్యా సా పురత స్తా మచోదయత్ || ౫౯

క్రమాచ్చేటి దశయంతీ రాజపుత్ర్యై బహూన్మృపాన్
బోధయంతీ చ తద్వృత్తంనినాయూ జసుతాంతికం || ౬౦

చేటి ప్రాహ సుమిత్రాం చ రాజాయం రఘుపాత్రకః
అజపుత్ర స్సార్వభౌమ స్సశైలవనభూపతిః ।
నామ్నా దశరథో లోకే ఖ్యాతకీర్తి ర్గుణాధికః || ౬౦-౬౧

ఇతి సంబోధితా కన్యా మాగధీ పుష్పమాలికాం
నిక్షిప్య కంఠే రాజ్ఞ స్తు వప్రవే దశరథంతదా || ౬౨

త గూ సుమిత్రయా సాకం సమాగత్య నిజం పురం
బుభోజ సర్వసౌఖ్యాని చిరం దశరథ స్తతః || ౬౩

౫౭ ఇవ్విధముగ, వృద్ధదాసి, చెప్పగ నామెభావమును గ్రహించి ముందఁ జూచు నడువుమని ప్రోత్సహించెను. (అనగా కళింగరాజునకు బహు భార్యలుండినట్లు గ్రహించి ముందుకు నడువుమని ప్రోత్సహించెనని భావము.)

౫౮ పిమ్మట వృద్ధదాసి రాజపుత్రికను వంగరాజుసమీపమునకుఁ దీసికొని వెళ్లి యతడు బహుభాషాభ్యుదయమును బహుపుత్రుడునై యుండెనని యామెకుబోధించెను.

౫౯౫ ఆదాసియొక్క యభిప్రాయమును సుమిత్రగుర్తెఱిగి ముందుకు నడువుమని దాసినిఁ బ్రేరేపించెను.

౫౯౬ ఇట్లుకొంతముగ నారాజపుత్రికకు రాజులనందఱనుఁ జూపించుచు వారలవృత్తాంతములనుఁ దెల్పుచు దశరథుని సమీపమునకుఁ దీసికొని వెళ్లెను.

౬౦౫ ఆదాసి సుమిత్రనుగూర్చి యివ్విధముగఁ బలికెను. ఓరాజపుత్రి ఈ దశరథుడు సార్వభౌముడును పర్వతారణ్య నహితమగు భూమికంతకు ప్రభువును లోకప్రసిద్ధమైన కీర్తిగలవాడును గుణాధికుడునై యుండెను. ఇతడు రఘుమహారాజపౌత్రుడు అజమహారాజ పుత్రుడు నీకిష్టమైన వరింపుమనెను.

౬౦౬ ఇవ్విధముగ నాదాసిచెప్పగా సుమిత్రాదేవి చేతిలోనిపుష్పచూలికను దశరథ మహారాజుయొక్క కంఠమునందుంచి యతనిని వరించెను.

౬౦౭ పిమ్మట దశరథుడు సుమిత్రాదేవితోఁగూడ నిజపురమగు సాకేత పురికి వచ్చి యామెతోఁగూడి సకల సౌఖ్యముల ననుభవించెను.

* పరంతు సంతతిం తస్యాం న లేభేఽ జసుత శ్చిరం
తా రీయీకర్ణ ము క్త్యర్థ మథ చింతాం గతో నృపః॥ ౬౪

తత్కాలే బ్రహ్మపుత్రస్తు నారదో ముని సత్తమః
వాదయన్ మహతీంవీణా మయోధ్యాంప్రవివేశ సః॥ ౬౫
రాజా దశరథ స్తం హి పూజయామాస భక్తితః
సింహాసనే మహాదివ్యే సన్నివేశ్య యథావిధి॥ ౬౬

రాజాశ్లో॥ పాతాళే బ్రహ్మలోకేవాకించిత్రంవర్తతేఽవనో౬౭

* పుత్రోత్పత్తేశ్చ ఋణ నివర్తకత్వం నరకోద్ధార
కత్వం ఉత్తమలోక ప్రాపకత్వం వంశాభి వృద్ధికరత్వం
శ్రుతాపుక్తం । ఋణ నివర్తకత్వే తావత్ జాయమానోవై
బ్రాహ్మణ స్త్రిభిః ఋణవాన్ జాయతే బ్రహ్మచర్యేణ
ఋషిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయాపితృభ్యః ఏషవా
అస్మిణోయః పుత్రీ ఇతి, నరకోద్ధారకత్వే చ పున్నామ్నో
నరకాత్త్రాయత ఇతి పుత్రఇతి, ఉత్తమలోక ప్రాపకత్వే
చ నా పుత్రస్య లోకోఽస్తీతి । వంశాభివృద్ధి కరత్వే చ ప్రజా
తంతుం మావ్యవత్సేస్తీః ఇతి । ఏతాన్మతః పుత్రోనాభూదితి
దశరథః విచారయామాస॥

౬౪ కాని దశరథునకు సుమిత్రాదేవియందును సంతానము కలుగనందున
మూడవ ఋణముయొక్క విముక్తినిగూర్చి (అనగా పితృఋణమును
దీర్చును పాయము లేకపోయెనని) యొకదినమున విచారింపఁ
జొచ్చెను.

౬౫ అట్టిసమయమున బహ్మపుత్రుడగు నారదమహర్షి మహతియను
పేరుగల వీణను వాయిచుకొనుచు నయోధ్యాపురికి వచ్చెను.

౬౬ దశరథమహారాజు నారదమహర్షిని సింహాసమునందుఁ గూర్చుండఁ
బెట్టి యథావిధిగ భక్తితోఁ బూజించి యీ క్రిందివిధముగఁ
బ్రశ్నించెను.

౬౭ ఓ నారదా, భూలోకమునందుఁగాని పాతాళ లోకమునందుఁగాని
బ్రహ్మలోకమునందుఁగాని క్రొత్తవిశేషములున్నచోఁ జెప్పుమనియె.

* పుత్రోత్పత్తివలన ఋణనివృత్తియు నరకోత్థితయు నుత్తమలోక
ప్రాప్తియు వంశాభివృద్ధియు కలుగునని శ్రుతియందుఁజెప్పబడెను.
ఋణనివృత్తి విషయమై యిటులఁజెప్పబడెను. (ఏమన) బ్రాహ్మ
ణుడు మూడుఋణములతోఁ బుట్టుననియు నా మూడుఋణములలో
ఋషిఋణము బ్రహ్మచర్యమాచేతను దేవతాఋణము యజ్ఞముల
చేతను పితృఋణము పుత్రోత్పత్తిచేతను తీర్చవలయుననియు
నేపడు పుత్రవంతుడో వాడే పితృఋణవిముక్తుడగుననియు (చెప్ప
బడినది) నరకోత్థిత విషయమున (పున్నామ నరకమునుండి రక్షిం
చువాడు గాన పుత్రుడను శృత్యర్థము ప్రమాణము, పుత్రుని
వలన నుత్తమలోకప్రాప్తి కలుగు ననువిషయమున (పుత్రులులేని
వానికి నుత్తమగతులులేవు) అనుశృత్యర్థము ప్రమాణము. వంశాభి
వృద్ధి పుత్రునివలనఁగలుగు ననువిషయమున (సంతాన తంతువును
తెంపకుము) అను నుపనిషద్వాక్యము ప్రమాణము. ఇట్టిశ్రేయ
స్కారణభూతుడగు పుత్రుడు కలుగకపోయెనని దశరథుడు విచారిం
చుచుండెను.

1 నారదఃశ్లో॥ బ్రహ్మలోకాదహంపాప్తః పృథివీం శృణుభూపతే!
సర్వేవిలోకితా దేశాః సరనారీ ప్రపూజతాః ౬౭౪

యథా దృష్టా మయా రాజ న్కన్యా కేకయభూపతే.
నైవ దేవీ న గంధర్వయథా సా కిం వర్తతే॥ ౬౮౪

అహ మశ్వపతే రాజ స్సహం గత్వా వ్యలోకయం
తస్యా హస్తో మయా దృష్టో రేఖాహస్తగతాస్తథా॥ ౬౯౪

తాం దృష్ట్వా శీఘ్ర ముద్ధాయ ప్రాప్తోస్మి చ తవాంతికం
తస్యాః పాశించ గృహ్నిష్వ యత్నేన ఖలు భూమిప॥ ౭౦౪

తస్యాం పుత్రో యశస్వీ న మహాజ్ఞానీ మహాతపాః ।
భవిష్యతి మహారాజ తవ పుత్రో న సశయః॥ ౭౧౪

శ్రావముత్వా తు రాజానం దేవర్షిః పరమద్యుతిః
బ్రహ్మలోకంయయా ధీమాన్ నృపమామంత్రవైతదా॥ ౭౨౪

రాజా దశరథ స్తాం హి రూపేణా ప్రతిమాం భువి
శృత్వాశుశోచలా భార్గంకథం ప్రాప్స్యమితాంప్రియా॥ ౭౩౪

ఇ త్యా శ్వ ర్య రా మా య ణే
ష ష్ఠ స్స ర్గ స్స మా ప్తః

౧౭౪ నారదదపుడివ్యధమగఁబడికెను. ఓ దశరథా! నేను బ్రహ్మలోకమునుండి భూలోకమునుఁ బొంది స్త్రీ పురుషులచేఁబూజితములైన యీభూమండలములోని దేశములన్నియుఁ జూచితిని)

౧౭౫ ఓ రాజా! కేకయరాజపుత్రికయగు కైకేయివంటి సౌందర్యవతిని దేవతాస్త్రీలలోఁగాని గంధర్వస్త్రీలలోఁగాని నేను చూచియుండలేను.

౧౭౬ ఓ రాజా! నేను ఆశ్వపతి మహారాజ గృహమునకు వెళ్ళినపుడు వానిపుత్రికయగు కైకేయియొక్క హస్తమును హస్తగత రేఖలను జూచితిని.

౧౭౭ ఆకైకేయినిఁజూచి నీసమీపమునకు శీఘ్రముగా వచ్చితిని. ఆమెను నీవు ప్రయత్నముచేసి వివాహమాడుము.

౧౭౮ ఆకైకేయియందు మహాజ్ఞానియును మహామహిమపన్నుడగు కుమారుడు నీకు కలుగఁగలడు సందియములేదు.

౧౭౯ గొప్పతేజస్సు జ్ఞానము గలిగిన నారదమహర్షి దశరథమహారాజునకుఁ బైవిధముగ కైకేయీ వృత్తాంతమును వినిపించి తదనుజ్ఞచే బ్రహ్మలోకమును గూర్చి వెళ్ళిపోయెను.

౧౮౦ దశరథుడు నారదమహర్షి వలన కైకేయి, సౌందర్యమున నసమానురాలని విని యాకైకేయిని నేనెటుల భార్యనుఁగాఁ బొందగలను. నాకెట్లులభ్యమగునని విచారింపఁదొడగెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున నాటవ సర్గము ముగిసెను,

స త్తమ స ర్గ ప్రా రం భః

అథతత్రా గతా రాజ సమీపం దేవయోగినీ ।

తయాప్రప్యమహారాజః కిం త్వం ధ్యాయసిభూమిప॥ ౧

రాజోవాచ॥శ్లో॥ఇదానీఽనాఽదోదేవిహ్యగతోమమసన్నిధేః
తేన రూపం హి కైకేయ్యాః మమ సర్వం నివేదితం॥౨

కథం ప్రాప్స్యమ్యహం తావదితి శోచామి పండితే॥౩

యోగినీ॥శ్లో॥మోహినీ నరనారీణాం రూపిణీ జనహరిణీ ।

ప్రాపయామి మహాభాగ కైకేయాం తవ సన్నిధిం॥ 3౪

ధేర్యం కురుమహారాజ దూతిభావే మయిస్థితే ।

పరఽతు శ్రుణు కాకుత్స్థ సతాం ధర్మో నచేదృశః॥ ౪౪

తస్మా త్తస్యాస్త్వయాసార్థంవివాహార్థంయతామ్యహం ।

రాజా సభాజితా సాపియయా శీఘ్రం చ యోగినీ॥ ౪౫

సాహి స్వల్పేన కాలేనప్రాప్తా కేకయపత్తనం ।

నాగ్నైః పూజ్యమానా సా నరస్తీరేఽవసత్తదా॥ ౬౪

సప్తమ సర్గ ప్రారంభము

- ౧ అనంతరము యోగినియొక్కతె దశరథ నిశమిపమునకు వచ్చినదై
దేనినిగూర్చి నీవు విచారించుచుంటేవో చెప్పమని దశరథునిఁ
బల్కించెను.
- ౨ దశరథుడిటులఁ జెప్పనారంభించెను. ఓయోగిని ! ఇంతకుముందు
నారకుడు నాయొద్దకువచ్చి కైకేయీ సౌందర్యమునుగూర్చి వర్ణించి
చెప్పెను.
- ౨౪ ఓ పండితురాలా! ఆకైకేయీ నాకెట్లు లభ్యమగునని విచారించు
చుంటినని దశరథుడు యోగినితోజెప్పెను.
- ౩౪ యోగిని దశరథునితో నిటుల జెప్పనారంభించెను. ఓ దశరథుడా
స్త్రీపురుషులను మోహింపజేయు సవర్ణత నాకుఁగలను మఱియు
నేను జనులనాకరింపఁగల శక్తిగలదానను కైకేయిని తుణకాల
ములో నీయొద్దకు దీసికొని రాగలను.
- ౪౪ ఓ దశరథ మహారాజా! నేను దూతికగానుండగా, నీకు విచారమేల
ధైర్యముగా నుండుము, కాని యీపని సత్పురుషులకు సమ్మతము
కానేరదని తలచెదను నేనుచెప్పనది వినుము.
- ౫౪ రహస్యముగా నామెనుఁ చెచ్చి వివాహముచేసికొనుట సజ్జననింద్య
ముకొన నామెకును నీకును వివాహమగునటుల నేనుయత్నించెదను.
ఇవ్విధముగ జెప్పి దశరథునిచేఁబూజింపఁబడి తదనుమతిచే కేకయ
పట్టణమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను.
- ౬౪ ఆ యోగిని స్వల్పకాలములోనే కేకయపత్తనమునకు వెళ్ళి యొక
సరోవరతీరమునఁ జపముచేయుచున్న దానివలె నటించుచు నగర
వాసులచేఁ బూజింపఁబడుచుండెను.

కేకేయీ స్నాతు మాయాతా కదాచిచ్ఛేటికావృతా|

సుతా మశ్వపతే ర్ద్వష్టా లేభే సా పరమాంముదం||2౪

కన్యా సాశ్వపతేః పుత్రీస్నాత్వాప్రాప్తా చ యోగినీం|

నత్వా పురఃస్థితా భక్త్యా యోగినీ సా వదచ్ఛ తాం||౨౫

రాజలక్షణనంయుక్తా రాజపత్నీ భవిష్యసి||

తస్యా వాక్యం నిశమ్యాఞ మందహాస స్తయా కృతః|

తయా నీతా మానితా చ భవనే తు నృపస్యచ|| ౧౦

ప్రాసాదోపరి దత్త శ్చ వాస స్తస్యా శ్శుభావహః

కదాచి త్కైకయాం ప్రాహయోగినీ లోక మోహినీ||౧౧

పృథివ్యా స్సగరాతాయాః రాజా భర్తా భవేద్యది|

తహిః రూపస్య సాఫల్య మన్మథా వ్యర్థ మేవ హి||౧౨

అయోధ్యానామ విఖ్యాతా విష్ణో రాధ్యా పురీశుభా|

తస్యాం పుర్యాంతుభూపాలోనామ్నాదశరథోమహా||3౧

ఈదృశో యది తే భర్తా సఫలం తవ జీవితం|

ఇత్థం నివేదితా కన్యా తస్మిం శ్చేతో దధారసా|| ౧౪

ఉదాసీనా నిరాహారా స్థితా సా నిరలంక్రియా|

సుతా కేకయరాజస్య యోగిన్యా ఉవదేశతః|| ౧౫

౭౪ కైకేయి యొకపర్వదినమున సఖురాండ్రతోగూడి సరస్సులో స్నానముచేయుటకు రాగా యోగిని యాకైకేయినిఁ జూచి తన కార్యము సఫలమగునని సంతసించుచుండెను.

౭౫ కైకేయియును స్నానముజేసి పురజనులచే నేవింపబడుచున్న యోగిని దర్శించుటకువచ్చి భక్తితోనమస్కరించి విధేయతతో నిల్వబడియుండగా యోగిని కైకేయికిట్లాశీర్వదించెను. ఓరాజపుత్రి! నీవు రాజలక్షణములుకలదానవుగా గన్నడు చున్నందున తప్పక సార్వభౌమునకు భార్యవుకొగలవని (యోగిని కైకేయితోజెప్పెను.)

౮౦ ఆయోగినివాక్యమును కైకేయి విని మందహాసము చేయుచు యోగినిని రాజగృహమునకు తీసికొనివెళ్లి గౌరవించెను.

౮౧ ఆయోగినికి తన మేడపైభాగమున కైకేయి నివాసమునుఁగల్పించెను ఆమెకు నివాసమునుకూలముగా నుండెను. ఇట్లుండ నొకప్పుడు లోకమోహినియగుయోగిని కైకేయినిఁగూర్చియిటులబల్కెను.

౮౨ ఓ రాజపుత్రి! చతుస్సముద్ర పర్యంతమగు భూమండలమునుఁ బాలించు సార్వభౌముడు నీకు భర్తయైనచో నీసౌందర్యము సఫలమగును, లేనిచో వ్యర్థమగుననియె.

౮౩ ఓ రాజపుత్రి! అట్టిసార్వభౌముడెవడుండెనని నీకు సందేయమన వసరము. అయోధ్యయునుపట్టణము విఖ్యాతమైయుండెను. ఆ పట్టణమునఁడు దశరథుడను సార్వభౌముడుండెను.

౮౪ ఇట్టి సార్వభౌముడైన దశరథుడు నీకు భర్తయైనచో నీజీవితము సఫలమగునని యోగిని చెప్పగా నారాజపుత్రిక యగు కైకేయి యొక్క మనస్సు దశరథునియందు బ్రవేశించెను.

౮౫ యోగిని, కైకేయి మనమును గ్రహించి ఓరాజ పుత్రి! నీవునిష్కారణముగ అన్నపానాదులకు ముట్టమండఁ నుండుము నీక్మోరిక సఫలముకొగలదని యుపదేశింపగా నాయోగిన్యూపదేశముచే కైకేయి, మౌనముఁదాల్చి యాహారమును భుజింపక యలంకారములను ధరింపక యుండెను.

తస్యా ఆశ్చ స్తు తాం దృష్త్వా భయభీతాశ్చవావసన్ ।

విలోక్య కైకయాం మాతా వచనంచేదమబ్రవీత్ ॥౧౬

కిం వికృతిం గతాసి త్వం పుత్రి మే వద సత్వరం ।

శరీరే తవ కా వ్యాధిస్తాయత్నాన్నాశయామ్యహం ॥౧౭

యదా సా నోత్తరం ప్రాదా త్తదాసాయోగినీంగతా ।

సుతా మే త్వీదృశీం ప్రాప్తా దశాంవై కేన హేతునా ॥ ౧౮

యోగినీ ॥ అయోధ్యా వర్ణితా తస్యాః పతి ర్దశరథ స్తథా ।

వర్ణితో భూన్మయా సర్వవర్ణనే రాజ్ఞి సత్తమే ॥ ౧౯

తచ్ఛృత్వా కైకయా మాతా గత్వా భర్తారమబ్రవీత్ ।

రాజ్ఞా దశరథేనైవ కుమార్యాః పాణిసంగ్రహం ॥

కర్తుం యతస్య భో నాథతచ్చిత్తాభూత్సుతాయతః ॥ ౨౦ ॥

తచ్ఛృత్వా కేకయో రాజా తథేత్యుక్త్వాసభాంగతః ॥

మంత్రిభిస్సచుషో చ ద్వై తద్వార్తాం సదసి త్వరం ॥ ౨౧ ॥

మంత్రిణః ॥ శ్లో ॥ తస్మై కన్యాప్రదాతవ్యాఽనంగరూపాయ సత్వ

రం । ఇతి తేషాం ప్రబ్రువ తాం మంత్రిష్యేకోఽవద త్తదా ॥ ౨౨ ॥

- ౧౬ కైకేయి యొక్క సఖురాండ్రు కైకేయిస్థితినిఁజూచి భయభీతులై యుండిరి. కేకయపత్నియు తనపుత్రస్థితినిఁజూచి యివ్వధముగఁ బల్కెను.
- ౧౭ ఓ పుత్ర! నీశరీరములో వ్యాధి యేదియోచెప్పము నీవు మానముతో నుండి యాహారానులను విసర్జించుటకుఁ గారణము వ్యాధియో, లేక మఱియొక్కటియో దాపక^జ పంటనే చెప్పము. నీకు నేను చికిత్సచే యించెదననియె.
- ౧౮ కైకేయి యెప్పుడు ప్రత్యుత్తరమును జెప్పకపోయెనో యప్పుడు కైకేయితల్లి యోగినియొద్దకు వెళ్లి ఓ యోగిని! నా పుత్రికయగుకైకేయి యేకారణముచే నిట్టిదశను బొందెనో జెప్పమని యడిగెను.
- ౧౯ యోగిని, కైకేయి తల్లితో నిటులఁజెప్పెను ఓరాజపత్ని! నీకొమరిత నన్నేయేదేశములను జూచితివని యడుగఁగా నేజూచినదేశముల నన్నిటిని వర్ణించుచు నయోధ్యాపట్టణమును దానిప్రభువగు దశరథుని వర్ణించితిని అది మొదలుకొని యెంచుచేతనో నీకొమరిత వికార మును జూందియున్నది,
- ౨౦౪ కేకయపత్ని యావాక్యమును విని ఛర్తను సమీపించి యోనాథా! నీ కొమరితను దశరథునకిచ్చి వివాహముచేయఁ బ్రయత్నింపుము. (వీలనన) నామెచిత్తము యోగినివలన దశరథునిగుణములను విన్నది మొదలుకొని యతనియందే లగ్నమైయున్నది యని యూహించెద ననియె.
- ౨౦౫ భార్యయొక్క వాక్యమును కేకయరాజు విని యివ్వధముగనే ప్రయత్నించెదనని చెప్పి సభాస్థలమునఁగి, సభలోని మంత్రులతోఁ దన కొమరితను దశరథునకిచ్చి వివాహముఁ జేసెదనను విషయమును జెప్పెను.
- ౨౦౬ అప్పుడు మంత్రులు కేకయరాజుతో నిట్లుచెప్పిరి. ఓకేకయమహారాజా! మస్కధునినీ సమానుడగు దశరథవార్యభౌమునకు కైకేయి నిచ్చి వినాహముఁజేయుట మాకుసమ్మతమని మంత్రులుకొందఱు చెప్పుచుండగా నప్పుడొక మంత్రి, రాజుతో నిట్లనియె.

శ్రూయతే ఖలు వృహోహి రాజా దశరథః కృతీ ।
పురంధ్య స్సంతి బహ్వశ్చ తస్య రాజ్ఞోఽహిపతేః॥ ౨౩౪
కథం దేయా హ్యపుత్రాయ బహుపత్నీయుతాయచ ।

తదా ప్రోవాచ గగన్తు విప్రో రాజపురోహితః॥ ౨౪౪

సత్రం కృతం కుబేరేణ శ్రీహరేః ప్రీతికామ్యయా ।
తస్మిన్యజ్ఞేఋషిగణా శృంకరం చాబ్రువంస్తదా॥ ౨౫౪
గంగాధర సమస్తుభ్యం సర్వంజానాసి తత్త్వతః ।

రావణో రాక్షసైస్సార్ధం కదా నాశం వ్రజిష్యతి॥ ౨౬౪

శివశ్లో॥ అయోధ్యాయాం మహాపుర్యాం రాజాదశరథో వసేత్
తస్య పత్నీ సుమిత్రా చ కౌసల్యా భానుమంతజా॥

అపరా కైకయా నామ తాసు పుత్రా మహాబలాః

భవిష్యంతిహి చత్వారః తేషాం జ్యేష్ఠోహనిష్యతి॥ ౨౭-౨౮౪

ఇతి వృత్త మహం యజ్ఞేహ్య శౌషం త్ర్యంబకాత్పురా
తస్మా దైక్ష్యాకవే దేయా కన్యాయం భో నరేశ్వర॥ ౨౯౪

రాజా॥ గత్వా యోధ్యాం ప్రకర్తవ్యో వివాహస్తుత్వయాద్రుతం

కైకేయ్యా స్తస్య భూపస్య సమయేచ త్వయా నఘ॥ ౩౦౪

కైకేయ్యాం మమపుత్ర్యాం యః రాజ్ఞః పుత్రో భవిష్యతి

రాజ్యంతస్మై ప్రదేహిత్వంస త్యేనా నేన గృహ్యతాం॥ ౩౧౪

౨౩౪ ఓ కేకయమహారాజా! దశరథమహారాజా, కడువృద్ధుడని వినుమంటిమి
ఆరాజనకు బహుభార్యలుండిరని కూడ వినుచుండుము.

౨౩౫ నుతియు సంతానము లేకపోవుట, బహుభార్యలుండుట, యనుదోష
ద్వయముకల దశరథునకుఁ గైకేయినెటుల నిచ్చెదవు; అని యొక
మంత్రుని చెప్పగా నప్పుడు కేకయరాజపురోహితుడగు గర్గమహర్షి
రాజుతో నిట్లు పలికెను,

౨౩౬ ఓ రాజా! పూర్వమునందు కుజేరుడు శ్రీహరికి ప్రీతినిఁగొల్పుటకు
సత్రయాగమును జేసెను ఆయాగమునందు షహర్షులు శంకరుని
గూర్చి యిటుల బలికెరి.

౨౩౭ ఓ మహేశ్వరుడా! నీకు నమస్కారము నీవు సర్వమును నెఱుగు
దువు రాక్షస సహితముగా రాక్షసుడెప్పుడు నశింపఁగలడు (అని
ఋషులు శంకరునడిగిరి)

౨౩౮-౨౪ పరమేశ్వరుడు షహర్షులతో సప్తశిలుల జెప్పెను ఆయోధ్యా
పట్టణమున దశరథుడను మహారాజుఁడును. వానికి కౌసల్య సుమిత్ర
కైకేయి, యను మువ్వరు భార్యలుందురు, దశరథునకొమువ్వురి
యందును నలుగురు కొడుకులు గలగును వారిలో జ్యేష్ఠుడగు
రాముఁడు రాక్షసుని సంహరింపగలఁడు. (అని శంకరుడుచెప్పెను.)

౨౪౫ ఈ విధముగ నేను పూర్వమునందు శివునివలన వినియుంటిని ఆకౌర
ణమువలన, ఓ కేకయరాజా! నీ కొమరితను నిత్యైకువంశీయుడగు
దశరథునకీయుము (అని గర్గమహర్షి, రాజుతోఁ జెప్పెను.

౩౦౪ కేకయరాజు, గర్గమహర్షితో నిటులఁ జెప్పెను ఓ గర్గమహర్షీ!
నీవయోధ్యకేగి కైకేయి దశరథులకుఁ బ్రతినపూర్వమగు వివాహ
రాయభారమును జరుపుము,

౩౦౫ ఓగర్గమహర్షీ! ఆదశరథుడు, వాపుత్రాకయగు కైకేయియందు కలిగిన
కొమరునగు రాజ్యమిచ్చునటుల వానిచే శపథముఁజేయించి కైకేయిని
వినాహము జేసుకొనునట్లు నేర్పరుపుము (అని కేకయరాజు పురో
హితునితో జెప్పెను.

1 గగః॥గమిష్యామి మహారాజ నగరం ప్రతి భూపతే
 వివాహం కారయిష్యామి పుత్ర్యాస్తే సమయేన తు॥ 32౪
 రాజాజయా తు గగోఽపి సాకేతంనగరం గతః
 దదశాజసుతం:రాజా సంపూజ్య మునిమబ్రహ్మీన్ ॥ 33౪
 సాంప్రతం జన్మసాఫల్యం జాతం మే భవదాగమాత్
 భువ్యటంతి మహాత్మానో పునంతో నిఖిలం జగత్ ॥ 3౪౪
 గగః॥శ్లో॥యశసాతవ హేరాజ్ కర్ణాపూర్ణా మమానఘ
 నేతయో స్సఫలాలార్థాయ సన్నిధింగతవానహం॥ 3౫౪
 ఆశయా చాగతో రాజ స్సహం దూరా త్తవాంతికం
 పూర్ణం కురుమమాశాంచవదాన్యానాంశిరోమణే॥ 3౬౪
 రాజా॥ శ్లో॥ తద్ధైవాహం కరిష్యామి ప్రాణైరర్థే శ్చ
 సాధయే॥ 3౭
 గర్గః॥ శ్లో॥ ప్రేషితోహం నరేంద్రేణ కాశ్మీరస్యాధిపేన తు
 తుభ్యం దాస్యతి కన్యాం స్వాం సమయేన నరాధిపః॥ 3౮
 సమయం శృణు భో రాజ్ రాజ స్తస్య మహాత్మనః
 కై కేయ్యాం మమ కన్యాయాం యస్తు పుత్రో భవిష్యతి
 తస్మై రాజ్యం దదాత్వేనం గృహ్నతు మమకన్యకాం॥ ౩౯౪
 అనేన సమయేనాపి వివాహం కురు భూమిపః ౪౦

324 గర్గమహర్షి రాజుతో నిట్లనెను, ఓ రాజా! నే నయోధ్యాపురికేగి
నీవుచెప్పిన విధముగనే కైకేయాదశరథులకు వివాహమునేర్పర
చెదను.

325 కైకేయిగర్గమహర్షి, రాజుతోఁజెప్పి రాజునను? నుండెని సాకేత
పురికేగి దశరథుని సందర్శించగా దశరథుడు గర్గమహర్షినిఁ
బూజించి యిటులఁ బల్కెను.

326 ఓ గర్గమహర్షి! నీరాకచే నాజన్మము సఫలమయ్యెను మీవంటి
మహాత్ములరు పనిలేకపోయినను లోకమును పవిత్రముఁజేయుటకై
భూమియందు సంచరించుచుండును అని దశరథుడు పలికెను.

327 ఆపక్షుడు గర్గమహర్షి యిట్లనెను. ఓ దశరథమహారాజా! నీకీర్తిచే
నా(శోత్రములు పూరితములైయున్నవి నేత్రములకుఁగూడ సాఫ
ల్యము కలుగజేయుట కొఱకు నీసమీపమునకు వచ్చితిని.

328 మఱియు, ఓ రాజా! నేనొక కోరికతో దూరదేశమునుండి నీదగ్గరకు
వచ్చితిని దాతలలో శ్రేష్ఠుడగు దశరథా! నాకోరికను సఫలము
జేయుము (అని గర్గమహర్షిజెప్పెను).

329 గర్గమహర్షితో దశరథుడిట్లుచెప్పెను నామొక్క యర్థములచేతను
ప్రాణములచేనైనను నీవుకోరిన కార్యమును నెరవేర్చెదనని చెప్పెను.

330 గర్గమహర్షి రాజుతో నిట్లనెను. ఓ రాజా! కాశీరదేశ ప్రభువగు
కేకయరాజు తనపుత్రుకయగు కైకేయిని ప్రతినపూర్వకముగ నీకు
నీయగలడు

331 ఓ రాజా! అప్రతిష్ఠాను జెప్పెదను వినుము కైకేయియందు నీకు
గలిగిన కొమరునకు రాజ్యము నిచ్చెదనని ప్రతినజేసి యాకన్యను
గ్రహింపుమని యతనిప్రతినయైయున్నది.

332 ఓ రాజా! ఈ ప్రతిన నంగీకరించియైనను నామెను వివాహము జేసు
కొనుమని గర్గమహర్షి జెప్పెను.

రాజాస్వగతం॥ శ్లో॥ విన హస్తమమా భీష్టః పుత్రే రాజ్యమర్ప
ణం'య'చేన్మమ పుత్రాశ్చ భక్త్య తిహ్యపుత్రిణః॥ ర౧౫

1 తేచాపి స్వస్య వంశస్య మర్యాదాం చ కుమారకాః।
న త్యజంతి మహాత్మాన స్త్వాదావిత్వాశనా శృతాం॥ ర౧౬

ఇతి నిశ్చిన్య రాజా చ। వసిష్ఠాదిభి రాత్మవాన్
పురంధ్రభిస్సమాలోచ్య తాభి శ్చ ప్రేరితోఽనదత్॥ ర౧౭

యథా వదసి భోవిప్ర తథైవ కరవాణ్యహం

ఇత్యుక్త్వా జసుతస్సద్యః। కాశ్మీరం ప్రతిసిర్యయా॥ ర౧౮

కాశ్మీర దేశపాలేన ప్రాజితః పరమాహుణైః

చకార గ్రహణం పాణేః॥ కైకేయ్యా రాజపుంగవః॥ ర౧౯

కాశ్మీరస్య పతిః ప్రీతః పారిభహాం దదౌ ముదా

మంథరామసి దాసీం చ। కైకేయ్యాః ప్రీతికారినీ ర౨౦

రేమే రాజా తయా సార్థం సంవత్సరగణాన్బహూన్

పౌణ్యాయా చ యథా దేన స్త్వయోధ్యాయాం

తథాన్యపః॥ ర౨౧

తస్మి న్కాలే దేవతానాం దానవానాం చ సంగః

అభవత్సంగరే తస్మి న్సంబరేః జితాస్సురాః॥ ర౨౨

తదా భవద్దేవనాణీ యత్రాయోధ్యాపరిరమహాన్

జయస్రతి నసంగేహః సమానయశశంత్వితీ॥ ర౨౩

౪౧౫-౪౨౫ దశరథుడు తనలో నిట్లుహించెను కైకేయిని వివాహమాడుట నాకు సమ్మతమేకొని యా మెకు గోగిన పుత్రునకు రాజ్యమునిచ్చుటకు శపథము వేయుటయచునని సమ్మతముగాలేకు కొని సంతానమేలేని నాకు పుత్రులు కలిగినచో నాకు మారునను తమ వంశమర్యాదను నతిక్రమింపకు.

౪౩౫ ఇవ్విధముగ దశరథుడు నిశ్చయించి వశిష్టానులతోడను తనభార్య లతోడను నాలోచించి వారిచే ప్రోత్సహింపబడి గర్గమహర్షిని గూర్చి యిటులబల్కెను.

౪౪౫ ఓ మహర్షి! నీవు చెప్పిన ప్రకారముగా కైకేయిని వివాహమాడెద నని చెప్పి దశరథుడు వెంటనే తనపరివారముతో కేకయరాజ పట్టణమునకేగెను.

౪౫౫ కేకయరాజుచే బూజింపబడి దశరథుడు కైకేయిని యథావిధిగా వివాహముజేసుకొనెను.

౪౬౫ ఆసమయమున కేకయరాజు దశరథునకు పారితోషికముల ననేక ములుగనిచ్చెను మరియు కేకయరాజు తన పుత్రులకు బ్రేమాస్పదమైన మంధరయచు దాసినిగూడ నిచ్చెను.

౪౭౫ దశరథుడు కైకేయితోగూడ శచీదేవితో దేవేంద్రుడువలె నయోధ్యాపట్టణమున బహుచంపత్స్రములు సుఖించెను.

౪౮ ఆకాలమున దేవదానపుత్రుడు యుద్ధము జరిగెను. ఆ యుద్ధమునందు శంబరుడను రాక్షసునిచే దేవతలు జయింపబడిరి.

౪౯౫ అప్పుడు దేవవాణి యిట్లు వినబడెను. ఓ దేవతలారా! ఆయోధ్యాపట్టణమునకు బ్రభువగు దశరథుడేపక్షముననాండురో యాశక్తు మన జయముగలుగుటకు సందియములేదు కొన నతనిని క్రిసుకొని రండు అని యాకాశవాణి వినబడెను.

1 శృత్వాగిరం సుమనస స్సాకేతాధిపతిం నృపం
ఆ నేతుంచ జగ త్ప్రాణం ప్రేష యామాసురదృభతాం॥ ౫౦౫

సమీరణ ప్రార్థనయా తదా దశరథో నృపః

కై కేయీసహిత స్తూర్ణం రథామాఢో వినిర్యయా॥ ౫౦౬

తత్ర గత్వా దశరథ శ్చకార కదనం మహత్

శంబరోపి మహామాయాస్సంగ రేతుప్రయుక్తవా॥ ౫౦౭

వ్యాఘ్రమాపీ సింహమాపీ వ్యాశరూప్యథ శంబరః

నానాభీకరమాప స్సన్నప్తోపరి సమాయయా॥ ౫౦౮

వారయామాస మాయాస్తాః ధవళాంగ మహర్షిణా

ఉవదిష్టాన్మంత్ర బలాత్కైకేయీ సంగ రే తదా॥ ౫౦౯

వీతస్మిన్నంత రే రాజా భిన్నాక్షం స్వరథం పునః

సంగ్రామ సంభ్రమాత్త త్ర నావిదద్రణకౌతుకీ॥ ౫౧౦

౨౦౪ ఆకాశవాణిని దేవతలువిని, యయోధ్యాపురీశుడగు దశరథునిఁ దీసికొనివచ్చుటకు వాయుదేవునిఁ బంపిరి.

౨౦౫ వాయుదేవుడు సాకేతపురికేగి దశరథుని రాక్షసులతో యుద్ధము చేయుటకు రమ్మని కోరగా, నా వాయుదేవుని పార్థివనచే దశరథుడు కైకేయీ సహితముగ రథారూఢుడై బయలుదేడలేను. (కైకేయీ తనభర్తయైన దశరథుడురాక్షసులతో యుద్ధమునకువెళ్ళుచుండుటచే రాక్షసులవలన నేమిప్రమాదమువచ్చునోయని రాక్షసులమాయలనుఁదెలిసిన తానుకూడ బయలుదేరెనని యూహింపఁదగు)

౨౦౬ దశరథుడు శంబరాసురుని పట్టణమునకేగి రాక్షసులతో గొప్ప యుద్ధమునుఁ జేసెను. ఆయుద్ధమునందు శంబరాసురుడును తన రాక్షసులమాయలనుఁ దశరథునిమీదఁ బ్రయోగించెను

౨౦౭ మఱియు శంబరాసురుడు వ్యాఘ్రరూపముతోడను, సింహరూపముతోను, సర్పాకారముతోను, మఱియు నితరములగు భయంకర రూపములతోను దశరథునిమీదికి వచ్చుచుండెను.

౨౦౮ దశరథుని సమీపమునందున్న కైకేయి, బాల్యమునఁ దండ్రుగృహమునందున్నప్పుడు ధవళాంగమహర్షి పరిచర్య చేసినందున నమ్మహర్షి సంతసించి కైకేయికి రాక్షసులమాయలనుఁ బ్రతిక్రియలు నుపదేశించెను. అధవళాంగమహర్షి చే నుపదేశింపఁబడిన మంత్రబలముచేతను యుద్ధములో శంబరాసుడు దశరథునిమీదఁ బ్రయోగించిన మాయలనన్నిటిని నివారించెను.

౨౦౯ ఈ సమయమునందు దశరథునిరథ చక్రముయొక్కశీల విటిగి పోయెను. ఆసంగతి గుఱ్ఱిలుంగక దశరథుడు యుద్ధమునందలి వేడుకతో తొందరలో నుండెను.

* రాజోఽంతికే స్థితాసుభూః కై కేయీ స్వరథం పునః

భిన్నాక్షంతు దదశాఽథ వామహస్తం నిజంపునః।

అక్షస్థానే చకారాఽశు స్వచతే ర్జయహేతవే॥ ౫౬-౫౭

* నన్వక్షస్థానే కై కేయూః హ సనిక్షేపణే కథం
తన్నభగ్నమితిచే దత్రోచ్యతే, కదాచి త్కేకయగృహం
ధవశాంగముని రాగణః కేకయశ్చ నియుక్తవాక్ కై కేయీం
తత్యేవార్థం. కై కేయీ చాపి బహుధాతస్య పరిచర్యాం
చకార ॥శ్లో॥ గంతుకామం మునిం దృష్ట్వా వరం వప్రవేధ
కైకయీ। తా మువాచ మునిస్త్యా తు చక్రవర్తి వరిష్యతి।
తవ వామకరం వజ్రా త్కఠినం భవతి ధ్రువం। యత
స్త్వం వామహస్తేనా కరో ర్మమ ననుస్మృతిం॥ ఇత్యుక్త్వా
రక్షసాం మాయూనాశినీశ్చ పతి క్రియాః। ఉపదిశ్య చ కై
కేయ్యై గతవాన్ధవశాంగక ఇతి ఆనందరామాయణాది
వచన ప్రామాణ్యాత్ కై కేయూః శాంబరీమాయూనివారణ
శక్తిః వజ్రాధిక కాఠిన్యవామకరప్రక్షేపణశక్తిశ్చ సంజా
తేతి సుస్థం.

1 అథ జిత్వా రణే దైత్యా నృష్ట్యా తత్కర్మ పార్థివః

దదా వరా ద్వా కై కేయ్యై తయా న్యాసీకృతౌ నృపే

యదాహి యాచయిష్యామి తదాత్వందేహితావితి॥ ౫౮౫

* ౫౬-౫౭ దశరథుని సమీపమునందున్న కైకేయి, తన రథచక్రముయొక్క శీల విఠిగినట్లు తెలిసికొని దశరథునకు ప్రమాదము లేకుండునట్లు తన వామహస్తమును చక్రముయొక్క శీలమేకుకు బదులుగా నుంచి రథము పడకుండునట్లుచేసి దశరథునిఁ గాపాడెను,

* ౫౮. రథచక్రముయొక్క శీలమేకుకు బదులుగ కైకేయి తన వామహస్తమునుంచెనగదా యెట్లు కైకేయియొక్క వామహస్తము విఠుగలేదని సందేహముండవచ్చును. ఈవిషయమున అనందరామాయణాది గ్రంథములయందు దిట్లు చెప్పబడినది. కైకేయి బాలికగా నున్నసమయమున నొకప్పుడు కేకయరాజగృహమునకు ధవళాంగుడను మహర్షి రాగా నమ్మహర్షికి పరిచర్యచేయుటకు కేకయరాజు, తన పుత్రునియగు కైకేయిని నియమింపగా నామె పరిచర్య బాగుగఁ జేసెను పిదప ధవళాంగమహర్షి వెళ్ళుచుండగా కైకేయి, మహర్షిని పరమునుకొరెను. అప్పుడు ధవళాంగుడు సంతసించి నీకు చక్రవర్తియగు ఛర్త రాగలడని వరమిచ్చి మఱియునిటులఁ జెప్పెను. నీవు నాకు ఎడమచేతితో నమస్కారము చేసినందున నీ వామహస్తము వజ్రముకంటెను కఠినమగుగాకయని చెప్పి రాక్షసమాయల ప్రగ్నీక్రియలను తత్సంబంధమైన మంత్రముల నుపదేశించి ధవళాంగుడు వెళ్ళిపోయెను. ఇట్టి యానందరామాయణాది వచనములను బట్టి కైకేయికి శంబర మాయానివారణశక్తియు వజ్రముకంటె కఠినమైన వామహస్తమును శీలమేకుకు బదులుగా నుపయోగించు శక్తియు, కలిగెనని యెఱుగవలయును,

౫౯౫ అనంతరము యుద్ధములో దశరథుడు రాక్షసులను జయించి, కైకేయి తనరథము పడకుండగ తన వామహస్తమును శీలమేకుకు బదులుగా పెట్టియు, శంబరమాయలను నివారింపియు, రెండువిధములఁ దన కుపకారము చేసినందున రెండువరములను కైకేయిని గోరుకొనుమన, నామె నేను కొరినప్పుడు రెండువరములను నీయుమని చెప్పి దశరథునియొద్దనే దావియుంచెను.

తతః పరం దశరథ శృంబరం హంతు ముద్యతః

నివారయామాస నృపం నారదస్త్రత చాగతః॥ ౫౦౪

ద్వాపరే శంబరం భూప ప్రద్యమ్నా నిహనిష్యతి

ఇత్యుక్త్వా ధగతస్త్విర్గం నారదో రామనామకృత్ ॥ ౫౦౫

అథా జవుత స్వపురీం ప్రతి సంప్రీష్య కైకయాం

దేవేంద్రదేణ సమాహూత స్త్విర్గలోక ముపాగతః॥ ౫౦౬

తతోపవేశ్య దేవేంద్రస్సాస్త్విధా సింహాసనే నృపం

సన్మానయామాస తదా సుధర్మాయాం విశేషతః॥ ౫౦౭

అథాగత్య పురీం స్వీయాం రాజాదశరథో నఘః

వసిత్యా స్వగృహే సర్వసౌఖ్యా న్యనుభవన్ స్థితః॥ ౫౦౮

అథదశరథో దశరథసమాసరథీ వహీయసా బలేనసుమ

నసం నామ నగరం జగమిషయా పంకేరుహసుతసుత

వసిష్ఠ మాహూయ నమస్కృత్య మునిదత్తానుజ్ఞః శతా

క్షోహీణీసేనయాసహౌరుహ్య తురగముఖ్యం చంద్రన

మానశరీర మతిరోషసమావిష్టో విష్టరశోవస మారాధ్య

దండయాత్రాంచకార. సాధ్యోనామ స్వీయయా సేనయా

వృతో దశరథాభిముఖ మాయయా యోద్ధం. యుద్ధం

చాన్యోన్య మభూత్.

మాస మేకం యుద్ధం కృత్వా దశరథస్తం సాధ్యం

జగ్రాహ, అథ సాధ్యసూనుం భువ్రాభూషణ మవ

౫౯౫ దశరథుడు పిమ్మట శంబరుని సంహరింపుటకుఁ బ్రయత్నించు చుండగా, నాసమయమున నారము డచటకు వచ్చి దశరథుని నివారించి యిటులఁ బలికెను.

౬౦౫ ఓదశరథా! ద్వాపరయగమనఁదు శంబర సురనిఁ బ్రద్యమ్నడు సంహరించును. కాన నీవిపుడుక్షేపింపుమని చెప్పి నారముడు రామనామమునుఁ జేసికొనుచు స్వర్గలోకమున కేగెను,

౬౧౫ అనంతరము, దశరథుడు కైకేయిని తనపట్టణమునకుఁబంపి తనను దేవేంద్రు డాహ్వానించినందున స్వర్గలోకమునకేగెను.

౬౨౫ దేవేంద్రుడు దేవస్థలో దశరథుని తనయర్థసింహాసనమునందుఁ గూర్చుండఁజెట్టి విశేషముగ గౌరవించెను.

౬౩౫ అనంతరము దశరథుడు తనపురమునకువచ్చి స్వగృహమునందుండి సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెను.

౬౪౫ అనంతరము దశరథికులతో సమానరథికుడైన దశరథమహారాజు గొప్పసైన్యముతో సుమనసమనుపట్టణముమీదికి యుద్ధమునకుఁబో దలచి బ్రహ్మపుత్రుడగు నసిష్ఠునకు నమస్కరించి తదనుమతిఁబడసి కులదైవమగు రంగనాయకుని నారాధించి చంద్రవర్ణముగల యొక యశ్వమునెక్కి శతాక్షాహిణీసైన్యముతో సుమనసనగరముమీదికి దండయాత్రఁవెడలెను. సుమనసనగర ధీశుడగు సాధ్యుడనురాజు తన సైన్యముతో దశరథున కధీముగా యుద్ధముఁజేయుటకు వచ్చెను వారలిదరకుఁ బరస్పరము యుద్ధము జరిగెను. దశరథుడు సాధ్య నితో నొకమాసము యుద్ధముచేసి వానినిబట్టుకొనెను. అనంతరము సాధ్యరాజపుత్రుడగు భూషణుడనువాడు కొలదిపరివారముతో దశ రథునితో యుద్ధముచేసెను. దశరథుడు భూమికంతకు నలంకార భూతుడుగానుండిన, సాధ్యపుత్రుడగు భూషణునిఁ జూచి

1 లోక్య యోద్ధ మేవ నై చ్చత్ కథ మేతాదృశం హన్మి
 చాస్మిన్ తేఽస్య కథంపితాభవిష్యతి, కథం తన్మాతా,
 కథ మప్రోథయావనా ప్రియా భార్యా, అముష్యహి
 పదాని నవీనతరదశదరవిందశుసుమానీవ దృశ్యంతే ప్రీతి
 వర్ధనోనామపుత్రో మమ హృదయ మన్యథాకరోతీతి
 మనసా వితర్క్య బాలకం గ్రహీతు మారభత, సచాపి
 పరాధీనోబభూవ, సచకుమారేణసహ పరాజయభేద
 మమత్వా సుఖమధ్యువాస సదశరథోపి మానం తత్ర
 స్థిత్యా తత్పుత్రసందర్శనసుఖ మవలోక్యా చింతయత్.
 అహో సర్వదుఃఖాపనోదనక్షమ మేతన్మఖావలోకనం
 సర్వరాష్ట్రీకోపిజయః పుత్రవియోగ మనుస్మరణతో
 దుఃఖాయ కేవలంభవతి॥

౬౪౫

శ్లో॥వృథా జనిరపుత్రస్య రాజ్యశ్రీ శ్చనిరర్థకా

పుత్రవాన్ముతీ మావన్న శ్చోభతే నాసుతస్తథా॥౬౪౬॥

యుద్ధముచేయుట కిచ్చయింపక యిట్లు విచారించెను. అయ్యో, నేనెటులనిట్టి సుకుమారుని యుద్ధమునఁ జంపును. వీనినిఁ జంపినచో వీని తల్లిదండ్రు లెటుల జీవింపగలరు! మఱియు నవయాపన వతిగానుండిన యితని భార్య యెట్లు భర్త్యవియోగమును సహింపఁ గలను! ఇతని పాదములు నూతనముగా వికసించిన తామరపుష్పముల వలె నెంతయో మృదువుగా నున్నవి, ఈ సాధ్యపుత్రుడు నాకునుఁ బ్రీతినిఁ గలుగజేయుచు నాహృదయమును వేటుపిధముగా మార్చుచుండెనని వితర్కించుకొనుచు తనపైకి యుద్ధమునకు సన్నుడైవచ్చిన యాబాలకునిఁ జంపకుండగఁ బట్టుకొనెను. అతడును పరాధీను డయ్యెను. బంధితుడైన సాధ్యునియొద్దనే తత్పుత్రుడగు భూషణునిఁగూడ నిర్బంధములో నుంచెను. కాని, సాధ్యుడు తన పుత్రుడు తనదగ్గర నుండుటచే తనకుఁ గలిగిన పరాజయభేదమును మఱచి సంతోషముతో నుండెను. ఆదశరథుడును, మాసమువరకు నచ్చటనేయుండి, సాధ్యుడు తనపుత్రుని జూచుకొనుచుఁ బొందుచున్న యానందమును జూచి తన మనమున నిట్లు విచారించెను. ఓహో! యీపిల్లవాని ముఖదశఁనము, సమస్త ముఖమునుఁ బోగొట్టుటకుఁ దగియున్నది. నేను రాజుల నందఱను జయించినను నాజయము పుత్రులు లేనికారణముచేతను నాకు ముఖకరమేకాని నాకు సుఖకరము గాదని యిట్లు విచారించెను.

౬౫౪ పుత్రులు లేనివాని జన్మము వ్యర్థము. సంపదయు నిరర్థకము. పుత్ర వంతుడు మృతినొందినను శోభించును. పుత్రహీనుడటుల శోభింపడు.

స్వపుత్ర స్తు పురో గచ్ఛేద్యస్య వైశ్వానరం వహన్
స్వజన్మనోయమానస్య మృతి రపుత్యమౌ భవేత్ ॥౬౬౫

ఇతి సంచింత్య సాధ్యం తం పృష్త్వా పుత్రజనిం నృపః
హయమేధా త్పుత్రజన్మ శృత్వా సాధ్యముఖా త్తతః
సాధ్యం చ తత్సుతం చాపి బంధముక్తౌ విధాయ సః
అయోధ్యా మగమత్స్య పంపుత్రాభావవిచారవాన్ ॥ ౬౬౫
అథ మంత్రిణ మాహూయ రాజా దశరథో వదత్ ॥౬౬౬

* జరా కృతాంతదూతీవ కర్ణమూల ముపాగతా
వంశాంకురో నాభవ స్మే కిం కరోమి సుమంత్ర భో ॥౬౬౭

జరాం ప్రత్యభియుక్తై రపుక్తం తథాహి ॥శ్లో॥ యనుమివ
కరధృతనండం హరిమివ సగదం శశాంకమివ వక్త్రం ।
శివమివ చ విరూపాక్షం జరా కరోత్యకృతపుణ్యమపి॥
గాత్రం సంకుచితం గతిర్వికళితా భ్రష్టా చదంతావళిః
దృష్టి నశ్యతి వర్ధతే బధిరతా । వక్త్రంచ లాలాయతే
వాక్యం నాద్రి మతే చ బాంధవజనైః । భార్యా నశుశూ
షతేహాకష్టం పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రో వ్యమితా
యతే ।

ఏతాదృశదోషభూయిష్టా జరామనుసమాగతా పుత్రో
నాభూదితి దశరథః విచారయామాస ॥

౬౬౪ పుత్రవంతుడు వృతినొందినపుడు వానిపుత్రుడు అగ్నికోత్రమును పుచ్చుకొని తండ్రీశవముమంతు నడుచుచుండగా బంధువులచే నావరింపబడి శ్మశానమునకు తీసికొనిపోబడు పుత్రవంతుడగు వాని మరణమును మహాత్మ్యముగానే యుండును.

౬౬౫ ఇట్లు దశరథుడు తన మనమున విచారించి తన నిర్బంధములోనుండిన సాధ్యుడనువానిని పుత్రోత్పత్తిసాధనము నడిగి యాతనివలన ఆశ్వమేధము వలన పుత్రోత్పత్తికలుగుననివిని యశ్వదు సాధ్యని, తత్పుత్రుడగు భూషణుని, బంధవిముక్తులను గాఁజేసి పుత్రులులేని విచారముతో సాకేతపురమున కేగెను.

౬౬౬ అనంతరము దశరథుడు తన మంత్రియగు సుమంతునిఁ బిలిచి * యిటులఁ బలికెను. “ఓ సుమంతుడా! మృత్యుదేశతయొక్క దూతికవలె వార్ధక్యము కర్ణమూలము నాశ్రయించెను. (అనగా వెంట్రుకలు నెఱసెను.) పంచాంశురము నాకింశవరకు లేకపోయెను. ఏమిచేయుమును. అని దశరథుడు సుమంతునితోఁ జెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

* వ్యా|| వార్ధక్యమునగుర్చి ప్రాచీనులగు పండితులచే నిట్లు చెప్పబడెను. (ఏమన) పుణ్యము చేయకపోయినను వార్ధక్యముచే మనుజుడు యముదంతవాడగును. (అనగా దండధరుడగును, కట్టి చేతికి పచ్చునని భావము.) విష్ణుమూర్తివలె గదగలవాడగును. (అనగా రోగముగలవాడగునని భావము. గదయనగా రోగమనికూడ అర్థముండెను) చంద్రుడువలె పంకరగలవాడగును. (అనగా ముసలితనమున పంకరలు తిరిగిపోవునని భావము) శివుడువలె విరూపాక్షుడగును. (అనగా కంటిచూపు ముసలితనములోఁ బాగుగ నుండదని భావము.) మఱియు వార్ధక్యదోషము లివ్విధముగ చెప్పబడినవి, వార్ధక్యము పచ్చటతోడనే శరీరము ముడతలుపడిపోవును. నడక తొట్టుపడును దంతము లూడిపోవును. చూపు తగ్గును. చెముడు హెచ్చును. నోటివెంట చొంగకారును. బంధువు లాదరింపరు. భార్య చెప్పినమాట వినదు. ఆయ్యా! యెంతకష్టము! ముసలివానికి పుత్రుడుకూడ శత్రువుడై వర్తిలును కాన నిట్టి దోషములకొలవాలమగు వార్ధక్యము వచ్చినదనియు, సంతతి లేకపోయెననియు దశరథుడు విచారించెను.

శీఘ్ర మానయ మే సర్వా న్గరూం స్తా న్సపురోహితాన్
 తత స్సుమం త్ర స్వరితం గత్వా త్వరితవిక్రమః
 సమానయ త్సతా న్సర్వా న్సమస్తా న్వేదపారగాన్ || 204
 తాన్ పూజయిత్వా । ధర్మాత్మా శ్శక్త్యం వచన మబ్ర
 వీత్ || 205

మమ రాజ్యనుఖం వ్యర్థం । నాభూ త్పత్రసుఖం యతః
 తదర్థ మశ్వమేధేనయత్యుమితమతిర్మమ || 206

నిశమ్య వచనం రాజ్ఞో వసిష్ఠాద్యా మహర్షయః
 సాధు సాద్వితితే పాహుః పున స్తా నబ్రవీ న్నృపః || 207
 కీదృశో శ్వ స్తత్ర భావ్యః కో విధి స్తత్ర పూజనే
 కథంహి శక్యతే కర్తుం । కేజేయా స్తత్ర వైరిణః || 208
 వసిష్ఠః || గంగాజలసమానేన వర్ణేన వపుషా శుభః
 కర్ణేశ్యామో ముఖే రక్తః । పీతః పుచ్ఛే సులక్ష్మితః || 209

మనోవేగ స్సర్వగతి రుచ్ఛే శ్రవసమప్రభః
 వాజిమేధే హయః ప్రోక్తో శుభలక్షణలక్ష్మితః || 210

పత్రం లిఖిత్వా ఫాలే తు । స్వనామబలచిహ్నితం
 మ్రోచనీయః ప్రయత్నేన । రక్షకైః పరిరక్షితః || 211

౧౫ “ఓసుంతుడా! శీఘ్రముగా వసిష్ఠ వామదేవాది పురోహితులఁ దీసికొనిరమ్మ” అని దశరథుడు సుమంత్రునితోఁ జెప్పగా సుమంత్రుడు మహావేగముతోఁ జని వేదవిదులగు వసిష్ఠాది పురోహితులనుఁ దీసికొనివచ్చెను.

౧౬ దశరథుడు తన గృహమునకు వచ్చిన వసిష్ఠాదిమహర్షుల నండఱునుఁ బూజించి మృదుమధురములగు వచనములతో వారితో నిట్లనియెను.

౧౭ ఓమహర్షులారా! నాకు పుత్రసుఖములేని హేతువుచే రాజ్యసౌఖ్యమును వ్యర్థమనిభావించెదను పుత్రసంతానముకొరకు అశ్వమేధము చేయవలెనని తలంపు నాకు కలిగినది. మీయభిప్రాయమేమియని దశరథుడు వసిష్ఠుల నడిగెను.

౧౮ వసిష్ఠాదిమహర్షులు దశరథునివాక్యమును విని (బాగుబాగు) అని మహర్షులందఱు సమ్మతించి (జూపిరి) అపుడు వసిష్ఠులను దశరథుడు తిరిగిప్రశ్నించెను. (అనగా పుత్రులకలుగుచురనిచెప్పిరి.)

౧౯ వసిష్ఠాదిమహర్షులారా! అశ్వమేధమునకెట్టి లక్షణముగల యశ్వముండవలెను! విధానమేమి! ఎట్లుచేయశక్యమగును! వీనైరులనుజయింప వలయును. వీనిని సవిస్తరముగాఁ జెప్పమని యడిగెను.

౨౦-౨౧ వసిష్ఠుడిటులజెప్పెను. ఓ దశరథా! గుఱ్ఱము గంగాజలమువలె తెల్లని రంగుగలిగి యుండవలెను చెవులయందు నలుపు, ముఖము నందెరుపు, తోకయందు పచ్చదనము నుండవలయును అడు లేకుండగ సర్వత్ర వెళ్లునదిగా నుండవలెను మహావేగముతో సమానగమనముగలిగి యుండవలెను. వెయ్యేల, దేవేంద్రుని యశ్వమగు నుచ్చైశ్రవముతో సమానముగానుండవలెను. పైన చెప్పబడిన శుభలక్షణములుగలయశ్వము, అశ్వమేధమునకు నుపయోగించును.

౨౨ ఆయశ్వముయొక్క లలాటమునందు తన నామాక్షరములతో గూడిన పత్రమునుఁ గట్టి రక్షకభటుల సహాయముతో నాయశ్వమును విడిచిపెట్టవలయును

యత్ర గచ్ఛతి యజ్ఞశ్వ స్తత్ర గచ్ఛంతు రక్షకాః
 యస్తం బలాన్నిబధాతి స్వవీర్యబలదర్పితః
 తస్మాత్ప్రసభ మానేయః పరిరక్షాకర్తృ ర్యః॥ ౭౯౪

కర్తా తావత్సువిధినా స్థితవ్యం నియమా దిహ
 మృగశృంగధరో భూత్వా బ్రహ్మచర్యాసమన్వితః
 వ్రతం పాలయమానశ్చ యాపద్వషణం వ్యతిక్రమేత్
 తావద్దీనాంధకృపణాః పరితౌష్యా ధనాదిభిః॥ ౮౦-౮౧౪

అన్నం తు బహుశో దేయం ధనం వాభూరి దీయతాం
 యద్యత్ప్రాధేయతే ధీమాం స్తత్తద్దద్యాన్నప్రపా
 లకః॥ ౮౨౪

ఏవం యః కురుతే కర్మ యజ్ఞ స్సపూర్ణతాం గతః
 కరోతి సర్వపాపానాంనాశనం రిపునాశనం॥ ౮౩౪

తస్మాద్భవా స్సచుధోఽస్తి కరణే పాలనేఽచనే
 కృత్వాకీర్తిం సువిపులాంపావయాన్యాజ్జనాన్నప్రప॥ ౮౪౪

దశరథః॥ విలోకయద్విజ్రేష్ణ వాజిశాలాంమమాఽఽధునా
 తాదృశా స్సంతి నోవా శ్వాః శుభలక్షణలక్ష్మితాః॥ ౮౫౪

ఇతి శ్వత్వాఽపి తద్వాక్యం వసిష్ఠః కరుణాకరః
 ఉత్తస్థావీక్షతుంసద్యః యాగాహాన్వాజినశ్శుభాః॥ ౮౬౪

౭౯ ఆయజ్ఞాశ్వము, ఎక్కడికి వెళ్లిన నక్కడకు రక్షక భటులు దాని ననుసరించి వెళ్లవలయును. ఎవడాయశ్వమును బలాత్కారముగఁ బట్టుకొనునో వానిని జయించి యశ్వమును రక్షక భటులు తీసికొని రావలయును.

౮౦-౮౧౪ యాగము చేయువాడు సంవత్సర కాలము లేడికొమ్మలను ధరించి బ్రహ్మచర్యమును జరుపుచు నియమముతో నుండవలయు. సంవత్సర కాలమంతయు దీక్షలోనుండి దీనులకు గుర్తివాండ్రకు మఱియు నితరులకందఱకు ధనము మొదలగు వానిచే సంతోషమును జేయవలయును.

౮౨౪ అన్ని దానము విశేషముగా జేయవలయును ధనము కూడ విశేషముగా దానము చేయవలెను, ఎవడు దేని నడిగితే దానినంతయు నిచ్చుచుండవలయును.

౮౩౪ ఓదశరథా! పెవిధముగా నెవడు యజ్ఞమును సంపూర్తిగఁ జేయునో వాని సర్వపాపములు నశించును.

౮౪౪ ఓదశరథా ! నీవు యజ్ఞమును చేయుటకును ఆశ్వమునుఁ బాలించుటకును శైద్ధ్యముఁ బూజించుటకును సమర్థుడవు. యాగమును జేసి కీర్తిని సంపాదించి యితరులనుగూడ పవిత్రము చేయుము (అని వసిష్ఠుడు దశరథునితో జెప్పెను).

౮౫౪ దశరథుడు తిరిగి వసిష్ఠునితో నిటులఁ బ్రశ్నించెను. ఓ వసిష్ఠమహర్షీ ! నీవు అశ్వశాలనుఁ బరీక్షింపుము. అశ్వమేధమునకు దగిన శుభలక్షణములుగల యశ్వములు అశ్వశాలలోనుండినవో లేవో చూడుమని (దశరథుడు వసిష్ఠునితో జెప్పెను).

౮౬౪ దయాసముగ్రుడగు వసిష్ఠుడు దశరథుని వాక్యమును విని వెంటనే యాగాశ్వములను జూచుటకు లేచి యశ్వశాలకేగెను.

1 దృష్ట్వా వసిష్ఠ స్తు హయా న్రాజాన మిద మ్మబవీత్
 హయమేధక్రతో ర్యోగ్యా న్వాహంస్తేబహుశ శ్శుభాన్
 పశ్యతో నేత్రయో ర్మేద్య తృప్తి నాన్తి రఘూత్తమ
 సరయ్యా శోభీత రేతీరే యజ్ఞభూమిర్విధీయతాం ౫౫

సంభారా స్సంభ్రయంతాం చ తురగ శ్చ విముచ్యతాం

ఫాలే బద్ధా పట్ట మేకం స్వనామాంకోపశోభితం

ఇత్యుక్త్వా ధవసిష్ఠ స్తుస్వాశ్రమం గతవానభూత్

సర్వేమహర్షయ స్తస్య సంకల్పంచాశ్వమేధికం

శ్లాఘుయిత్వా స్వస్య పదం గతా దశరథాజ్ఞయా

రాజాపిసర్వసంభారాన్ సంసిద్ధాంస్తుచకారసః॥౫౬-౬౦-౬౧

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణేన ప్రమస్సర్గసమాప్తః

౧౭-౧౮ వసిష్ఠుడశ్వశాలలోని గుఱ్ఱములను జూచి దశరథునితో నిటుల
 బలికెను. ఓదశరథా! నీయశ్వశాలలో యాగావకములగు గుఱ్ఱము
 లనేకములుండెను. ఆగుఱ్ఱములను జూచిన నానేత్రములకు తనివి తీర
 లేదు (ఇంకను చూడవలెననియే కోరిక యుదయించుచున్నదని
 భావము.)

౧౯ ఓదశరథా! ఆలస్యమేల, వెంటనే సరయునది కుత్తరభాగమున
 యాగభూమి నేర్పరుచుమా. సమస్తసంభారములను సిద్ధముచేయుము
 ఆశ్వలలాటమునందు స్వనామాక్షరములతో గూడిన పట్టమును
 గట్టి యాయశ్వమును విడువుము. అని వసిష్ఠుడు దశరథునితో జెప్పి
 తన యాశ్రమమునకు వెళ్లెను.

౨౦-౨౧ మహర్షులందఱు దశరథుని యశ్వమేధసంకల్పమునుగొనియాడి
 దశరథునియనుమతి నొంది తమతమ తావులకేగిరి. ఓవృట్ట
 దశరథుడును కొపలసిన సంభారములను సిద్ధముచేసెను.

ఆశ్చర్య రామాయణమున సప్తమస్కంధము ముగిసెను.

అష్టమనర్గప్రారంభః.

ఏతచ్ఛ్రుత్వా రహస్యాత్ రజాన మిద మబ్రవీత్
ఋత్విగ్భి రషదిష్టోఽయం పురావృత్తో వయా ||౧౪:౧౫

ఆహ మిత్వాక్ సారధ్యం కర్వన్మహ్మసభాం గతః
తత్ర భవిషీపాలప్రసంగే తవ భూపతే
అపుత్ర్యోం యదా ప్రోక్త మృషిభి ర్విధిసంసది
సనత్కుమారో భగవాన్మహర్షీ నవద త్తదా || ౧-౩
ఋష్యశృంగం పురస్కృత్య స తు యజ్ఞం కరిష్యతి
పుత్రా స్తస్య భవిష్యంతి చత్వారోఽమితవిక్రమాః || ౪

ఏవం స దేవప్రవరః పూర్వం కథితవాన్కథాం
తదుక్తం బ్రహ్మసవసి వాక్య మశౌఘ మప్యహం
త దృష్యశృంగ మానీయ సమాచరన్మస క్రతుం || ౫
ఋష్యశృంగస్య చరితం శ్రుతం తత్ర వదామి తే
శృణుష్వ రాజశార్దూలజన్మకర్మాదికం మునేః || ౬
ఏకదా కాశ్యప స్సన్మతుం విభాండకమహామునిః
మహాప్రహదం గత స్తత్ర మజ్జతిస్మ మహీపతే ||
తస్య రేతఃప్రచస్కంద దృష్ట్వాఽప్సరస మూర్ధ్వశీం || ౭-౮

అష్టమ స్కంధపారంభము.

౧ సుమంతుడు, వసిష్ఠాచార్యులను వాక్యములను విని దశరథమహారాజుతో నివ్వధముగ బలికెను. ఓరాజా! వసిష్ఠాచార్యులను వేలై పూర్వమునందొకరు చెప్పగా నొకకథను వినియుంటిని (చెప్పెదను వినుము.)

౨-౩ నేను పూర్వకాలమునం దిత్వేకుమహారాజునకు రథసారథి నైయుండి యిత్వేకువు బ్రహ్మసభకు వెళ్లుచుండగా నేనుకూడ నతనితో బ్రహ్మసభకు జెల్లియుంటిని. అచ్చట భావికాలపురాజులవిషయమైన ప్రసంగము రాగా నీప్రసంగముకూడ వచ్చెను అప్పు డచ్చటి మహారులు కొందఱు నీకు పుత్రసంతానముండదని చెప్పగా ననఁజూ మారమహర్షి విని యామహర్షులతో నిట్లు చెప్పెను.

౪ ఓమహర్షులారా! దశరథునకు పుత్రసంతానముండదని మీరు చెప్పట యధార్థముకాదు ఆదశరథుడు ఋష్యశృంగమహర్షినిఁ దీసికొని వచ్చి యజ్ఞమునుఁజేయును పిమ్మట దశరథునకు మహాపరాక్రమ వంతులగు నల్వరుపుత్రులు కలుగుదురు.

౫ ఇవ్వధముగ దేవర్షియగు ననఁజూమారుడు చెప్పుచుండగ నేను కూడ బ్రహ్మసభలో నమ్మహర్షి చెప్పినవాక్యములను వినియుంటిని ఆకౌరణమువలన ఋష్యశృంగమహర్షినిఁ దీసికొనివచ్చి యాగమును జేయుమని సుమంతుడు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

౬౪ ఓరాజా! ఋష్యశృంగచరితమునుఁ గూడ నచ్చట వినియుంటిని అమహర్షి యొక్క జననము ప్రభావము మొదలగు వానిని జెప్పెదను వినుమని చెప్పవారంభించెను.

౭౦ ఓరాజా! ఒకానొకప్పుడు, కశ్యపవంశీకుడగు విభాండకమహర్షి స్నానార్థమై యొకకొలనుకు జెల్లి స్నానముచేయుచుండెను. ఆసమయమున, ఊర్వశియను నప్పరస కన్యడగా నమ్మునికి తలఁచు సలనమై జలములోఁబడెను.

అపూనస్పృశతే రాజ స్మృగీ తచ్చాపిబ త్తదా॥

సహ హోయేన తృషితా గర్భిణీ సమభూ త్తతః

ఫత్రం ప్రసూయ సా శాపవిముక్తా స్వ్తా భవత్ ॥౯౫

* సాపురోక్తా భగవతా బ్రహ్మణా లోకకర్తృణా

దేవకన్యే మృగీ భూత్వామునింసూయవిమోక్ష్యసే॥౧౦౫

అమోఘత్వా దృషేశ్చైవ భావిత్వా దేవసిర్మితేః

తస్యాం మృగ్యాం సమభవ త్తస్య పుత్రో మహీపతే

పితౄ నీతో ఋష్యశృంగః॥వనవీవాభ్యనర్ధత॥౧౧-౧౨

* దేవకన్యేతి చిత్రరేఖానామ కాచన దేవకన్యా
బ్రహ్మణ స్సదసి ప్రత్యహం నృత్యతిస్మ ఏకదా నర్తనసమయే
విధి మపశ్యంతీ పరాభిముఖ సా యదా ననర్త తదా పితౄ
మహాః కుపితస్తాంశశాప త్వా మృగీ భవేతి. తయా శాప
విముక్తింప్రతి ప్రార్థిత శ్చాత్మభూ రనుగృహ్న న్నేవమవా
దీత్, యదా త్వం మునిశాలకం ప్రసూతవతీభ వే స్తదా
విమోక్ష్యసే ఇతికథానుసంధేయా.

౯౪ ఓదశరథా! ఎక్కడనుండియో యొక యాడలేడి దాహమే యాతా...
నకువచ్చి నీరుత్రాగుచుండగా విభాండకమహర్షి యొక్క రేతస్సు,
జలముతోఁగూడ లేడి గర్భములోనికి బోయెను అలేడియు గర్భ
వతియై వెంటనే యొక పుత్రునిఁగని శాపవిముక్తురాలై దివ్యరూప
ముతో స్వర్గమునకేగెను.

* ౧౦౪ అలేడి, పూర్వకాలమునందొక దేవకన్యకయైయుండెను పృష్టికర్త
యగు బ్రహ్మదేవుడొకప్పుడా దేవకన్యకను లేడిరూపము నొందు
మని శపింపఁగా నాదేవకన్యక శాపవిమోచనమునుఁగోరగా ముని
పుత్రునిఁ గనినవెంటనే శాపవిముక్తియగునని బ్రహ్మచెప్పిన కార
ణమున పుత్రునిగని శాపవిముక్తురాలై స్వర్గమునకేగెను.

౧౧ ౧౨ విభాండకమహర్షి, యమోఘవీర్యము గలవాడగుటవలనను దైవ
లిఖితము జరుగఁజలసియున్న హేతువుచేతను ఆయాడలేడియందు
విభాండకమహర్షి వీర్యమువలన ఋష్యశృంగుడుద్భవించిన పిదప
విభాండకమహర్షియు సర్వము నెఱిగి, తన పుత్రుని, స్వాశ్రమమునకుఁ
దీసికొనివెళ్ళగా నచ్చట ఋష్యశృంగుడు పెరుగుచుండెను.

* చిత్రరేఖియనునొక దేవకన్యక బ్రహ్మసభలో ప్రతిదినము
నృత్యముచేయుచుండెడిదైయుండెను ఒకప్పుడు నృత్యముచేయు
చున్న సముయమున బ్రహ్మవంక చూడఁకండగ నితరులకభిముఖు
రాలై నృత్యముచేయఁచుండెను బ్రహ్మయుఁగోపమంది యామెను
ఆడలేడియగునటుల శపించెను. అప్పుడామె, శాపవిముక్తినిఁ
బ్రార్థింపగా బ్రహ్మయనుగ్రహించి, యిటులఁజెప్పెను. నీవుఋషి
పుత్రునిఁ గనినవెంటనే శాపవిముక్తురాలవగుదువనెడి కథయను
సంధేయము.

శృంగం శిరసి తస్యైః రాజ న్నాసీ న్మహాత్మనః

తేనర్వశృంగ ఇత్యేవ సదా స ప్రథితో భవత్ ॥ ౧౩

స తేన దృష్టః పూర్వోఽన్యః పితు రన్యత్ర మానుషః

తస్మాత్తస్య మనో నిత్యం బ్రహ్మచర్యేభవ న్నృప॥౧౪

* ఏతస్మి న్నేవకాలేతు సఖ్యా తవ మహీషతే

తేన కామా త్కృతం మిథ్యా బ్రాహ్మణస్యేతి నిశ్చుతం
స బ్రాహ్మణైః పరిత్యక్త స్తదా వై జగతీషతి॥ ౧౫

1 పురోహితావచారాచ్ఛ తస్య రాజ్ఞో యదృచ్ఛయా

స వవషణ సహస్రాక్ష స్తోఽపీడ్యంత తత్ప్రజాః॥౧౬

* వ్యా॥ మిథ్యా బ్రాహ్మణస్యేతి,, రోమపాదః
ప్రత్యహం బాడబానాం దానధర్మాదికం కరోతిస్మ ఏకస్మి
న్దినే కశ్చన బాడబః రోమపాదాదేకవారం దానం గృహీ
త్వా పునరాదాతుం సమాగతో భూత్ ॥ తదా రోమ
పాదః మిథ్యావాదిత్వం బ్రాహ్మణజాతా వారోపితవా
తదా సర్వేపి బాడబాః రోమపాదం తత్యజుః. కించ తదే
శేత్వనావృష్టి స్సంభవేదితి శశపుశ్చతే. ఇతికథాత్రాను
సంధేయా.

౧౩ ఓదశరథవహరాజా! వచత్సుడగు ఋష్యశృంగుని శిరస్సునందు,
మాతృచిహ్నమను నూచించెడి లేడికొమ్మకూడ నొకటి
యుండెను. ఆకారణమచేతనే ఋష్యశృంగుని ప్రసిద్ధికల
వాడయ్యెను. నైతిమీదను లేడికొమ్మగల ఋషియని ఋష్య
శృంగుడను పదమునకర్థమనియెలుగనగు

౧౪ ఆఋష్యశృంగుడు విభాండకమహర్షి యాశ్రమమునందుఁ దపోనిష్ఠుడై
యుండి, తనతండ్రికంటె, యన్యుని నెప్పుడు చూడకపోయినకొర
ణముచే నమ్మహర్షి యొక్క మనస్సు, నిత్యము పరబ్రహ్మమునందే,
లగ్నమైయుండెను.

*౧౫ ఓరాజా! ఈసమయముననే నీన్నేహితుడగు రోమపానుడు, బ్రాహ్మ
ణులనృతవానులని బ్రాహ్మణులయందు మిథ్యావాదిత్వదోషము
నారోపించుటచే బ్రాహ్మణులచే నతడు పరిత్యజింపబడెను.

౧౬ పురోహిత బ్రాహ్మణాపచారములను రోమపానుడు చేయుటవలన
దేవేంద్రుడు, అంగదేశమున వర్షింపకపోయెను. అనావృష్టిదోష
ముచే ప్రజలు పీడింపబడుచుండిరి.

* వ్యా॥ రోమపానుడు ప్రతిదినమున బ్రాహ్మణులకు దానముచేయు
చుండెను. ఒకదినమున నొకబ్రాహ్మణుడు రోమపానునివలన
నొకవర్యాయము దానమునగ్రహించి తిరిగి గ్రహించుటకు రాజు
నొద్దకురాగా రోమపానుడప్పుడు, బ్రాహ్మణులందఱు, ఆబద్ధ
మాడువారనియు, ఆశపాతకులనియు దూషింపగా బ్రాహ్మణు

లందఱు రోమపానుని త్యజించిరి. మరియు నతనిదేశమున వర్షము
లేకుండ నుండునట్లుశపించిరి. యను కథగ్రాహ్యము.

స బ్రాహ్మణా స్పృశ్యశ్చ తపోయక్తా న్మనీషిణః
 ప్రవర్షే సు రోద్రస్య సమర్థా నృధవీపతే
 కథంప్రవక్షేత్సర్వస్య ఉపాయఃపరిదృశ్యతాం॥ ౧౭-౧౮
 త మూచు శ్చోదితా స్తేన సుకృతాని మనీషిణః
 తత్ర త్వేకో మునివర స్తం రాజాన మునాచ హ॥ ౧౯

- 1 * కపితా స్తవ రాజేంద్ర బ్రాహ్మణా నిష్క్రూతిం చర
 ఋష్యశృంగం మునిసుత సూనయస్వ చ పార్థివ॥ ౨౦
- 2 * సచే దవతరే ద్రాజ నిష్పయం తే మహాతపాః
 నద్యః ప్రవక్షేత్సర్వస్య ఇహ తే హత సంశయః॥ ౨౧
 ఏత చ్చృత్వా వచో రాజన్పుత్రాః నిష్క్రూతినూత్మనః
 స గత్వా పున రాగచ్ఛ త్వంసక్తేషు ద్విజాతిషు
 రాజాన మాగతందృష్త్వా పఠిసంజహృషుః పజా॥ ౨౨
 తతోం గపతి రాహూయ సచినా న్మంత్రకోవిదాన్
 ఋష్యశృంగాగ మేయశ్చ మకరోన్మంత్రనిశ్చయాత్॥ ౨౩
 సోఽశ్వగచ్ఛ దుపాయం తుభ్యై రిమాత్యై గ్మహీపతే
 తాస్త్యై రిభిర్బాధై నిశ్శం చ పరినిష్ఠితైః॥ ౨౪
 తత్ర త్వాజ్ఞాపయామాస వారముఖ్యా మహీపతిః
 వేశ్యాః స్వ త నిష్క్రూంతాస్తా ఉవాచ మహీపతిః॥ ౨౫

1. * బ్రాహ్మణాపచారోన కర్తవ్య ఇతిసూచ్యతే.

2. * అసలితబ్రహ్మచారిణ్యే తాదృశ మహిమా స్తీతి సూచితం.

౧౭-౧౮ ఓదశరథమహారాజా! వషిష్ఠంపజేయుటకు సమర్థులు తపస్సం
పన్నులునగు బ్రాహ్మణులయొద్దను రోమపాదుడేగి వారినిటుల
బ్రశ్నించెను. ఓ బ్రాహ్మణులారా! దేవేంద్రుడే కథముచేవర్షించును!
ఉపాయమును విచారించుటని రోమపాదుడు బ్రాహ్మణులనడిగెను.

౧౯ అప్పుడు బ్రాహ్మణులు రోమపాదునితో నిట్లుచెప్పిరి ఓరాజా!
పుణ్యవశముచే దేవేంద్రుడు వర్షము కఠిపించుటలసినదేకాని వేటు
మార్గములేదనిరి. వారిలో నొకమునీశ్వరుడు రాజుతో నిర్విధముగ
జెప్పెను.

1* ౨౦ ఓరాజా! నీవిషయమై బ్రాహ్మణులందఱు, కోపగించిరి. వారిని
ప్రసన్నులనుగా జేసికొనుము విభౌండకమహర్షి పుత్రుడగు ఋష్య
శృంగుని నీపట్టణమునకు దీసికొనిరమ్ము.

2* ౨౧ ఓరోమపాదుడా! ఋష్యశృంగుడు నీదేశమున ప్రవేశించినచో మేఘుడు
వెంటనేవర్షించును సందియములేదని యొక బ్రాహ్మణుడుచెప్పెను.

౨౨ ఈవాక్యమును రోమపాదుడు విని బ్రాహ్మణులసన్నిధికిగి వారిననేక
విధములుగ సంతకములనుగాజేసి తిరిగి తనచంపాపట్టణమునకు రాగా
పురజనులందఱు సంతోషించిరి.

౨౩౪ అనంతరము రోమపాదుడొలోచనములగు మంత్రులనుఁబిలిచి
ఋష్యశృంగునిఁదీసికొనివచ్చెడివిషయమై వారితో నాలోచించెను.

౨౪౪ శాస్త్రములను, కార్యసాధములను మంత్రులతో రోమపాదుడొలో
చించి వేద్యలక్షా రా ఋష్యశృంగుని తనరజ్యమునకు రప్పించుటకు
నిశ్చయించెను.

౨౫౪ రోమపాదుడు వేద్యలనందఱు విలిపింపగా వారలందఱు రాజు

నొద్దకువచ్చిరి అప్పుడు రోమపాదుడా వేద్యలతో నిట్లుపలికెను.

1 * ఈ కథఫలన బ్రాహ్మణాపచారము చేయగూడదనిసూచితము.

2 * దీనిఫలన అసలీత బ్రహ్మచారియందలి మహిమ సూచింపబడినది.

ఋష్యశృంగ మృషేః పుత్ర । మానయధ్వ ముపాయతః
 లోభయిత్వా సమాశ్వాస్యవిషయంమమశోభనాః॥ ౨౬౪
 తా రాజభయభీతా శ్చ । శాపభీతా శ్చ యోషితః

అశక్య మూచు స్తత్కర్మ వివర్ణా గతచేతసః॥ ౨౭౪

తత్ర త్వేకా వారయోషా రాజాన మిద మబ్రవీత్
 ప్రయతిష్యే మహారాజ త మానేతుం తపోధనం॥ ౨౮౪

అభిప్రేతాంస్తు మే కామాంస్తస్య మనుజ్ఞాతు మహానసి
 తత శ్శక్నోమ్యానయితుమృష్యశృంగమృషేస్సుతం॥ ౨౯౪

తస్యా స్సర్వ మభిప్రేత మవజానీత పార్థివః
 నావి వృక్షా నథారోప్య ఫలాకారాంశ్చ మోద కా
 సురసాం శ్చ సుగంధీని మధూని రసవంతి చ
 తతో రూపేణ సంపన్నా వయసా చ మహీపతే

స్త్రియ ఆదాయ కాశ్చి త్సా జగామ వన మంజసా॥

30-31-32

సా తు స్థిత్యా కియద్ధూరం సంస్థాప్యా శ్రమ ముత్తమం

దృష్ట్వాంతరం కాశ్యపస్యప్రాహిణో త్తత్ర పుత్రికాం॥ 33

సా తత్ర గత్వా కుశలీ తపోనిష్ఠస్య సన్నిధౌ
 ఆశ్రమంతు సమాసాద్యదదశన్ త మృషే స్సుతం॥ 34

౨౩ ఓవేశ్యలారా! విభాండకమహర్షిపుత్రుడగు ఋష్యశృంగుని నెవ్విధముచేతనైనను నిచ్చటకుదీసికొనిరండని ఊమపాచుడు వేశ్యలతో జెప్పెను.

౨౨౪ అప్పుడు వేశ్యలందఱు రాజభయముచేతను, శాపభయముచేతను కాంతివిహీనులై మనస్వస్థ్యములేనివారలై ఋష్యశృంగునిఁ దీసికొని వచ్చుట యశక్యమనిచెప్పిరి. (అనగా వేశ్యమనిన రాజు దండించు ననియు వెళ్ళినచో ముని శపించుననియు భయపడిరని భావము.)

౨౨౪-౨౯౪ వారిలో నొకవేశ్య రాజుతో నివ్విధముగఁబలికెను ఓమహారాజా! ఋష్యశృంగుని దీసికొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించెదను నాకు కావలసిన వస్తుసంభారములను సిద్ధముఁజేయించినచో ఋష్యశృంగుని దీసికొనివచ్చుటకు నాకు సమర్థతకలదనియెను.

౩౦-౩౧-౩౨ అనంతరము ఊమపాచుడు వేశ్యకుకావలసిన వస్తుసంభారముల నడిగి తెలిసికొని యొక నావయందు కృత్రిమవృక్షముల నేర్పఱచి ఫలముయొక్కఁగా కొరముగల భక్ష్యములను సిద్ధముజేయించివాని నా నావయందుంచియు సువాసనగల రసవంతములైన రసాయనముల నామృతపరచియు నామెకోరినవిధముగ సమస్తము రాజునొనగూర్చి పిమ్మట నావేశ్య, సౌందర్యకతులు యౌవనవతులునగు మఱికొందఱవేశ్యాస్త్రీలను పంటదీనుకొని ఋష్యశృంగుని యాశ్రమ సమీపమునకు వెళ్లెను.

౩౩ ఆవేశ్య, ఋష్యశృంగుని యాశ్రమమునకు కొంతదూరమున తనపడవను నిలిపి యొక యాశ్రమమును గల్పించుకొని విభాండక మహర్షి లేని సమయమునుఁజూచి తనపుత్రుకను ఋష్యశృంగుని సమీపమునకుఁ బంపెను.

౩౪ ఆవేశ్యాపుత్రుక, తపోనిష్ఠుడగు ఋష్యశృంగుని యాశ్రమమునకేగి యమ్మహర్షినిజూచి యివ్విధమున కుశలప్రశ్నములనుఁ జేసెను.

1 కచ్చి తపో వర్ధతే తాపసానాం కచ్చి త్తరో మూల
ఫలం ప్రభూతం

కచ్చి త్వయా పీయతే చైవ విప్ర కచ్చి త్సాన్విధ్యాయః
క్రియతే చ ర్ష్యశ్శంఖ॥ 3౫

ఇతి శృత్వావచ స్తస్య మునివేషధరస్య హి
ఉవాచ వాక్యంవాక్యజ్ఞోమునివేషవిధారిణీం 3౬

ఋధ్యాభవాన్జ్యోతి రివ ప్రకాశతే మన్యే చాహం త్వా
మభివాదనీయం, పాద్యంచాహంసంప్రదాస్యామితేఽద్య
యథాసిధ్యే త్కర్మఫలానిచైవ॥ 3౭

కౌశ్యాం బ్రుస్యా మాస్వ యథోపవేశం కృష్ణాజినే వా
స్తృతాయాం సుఖాయాం
శ్వ చాశ్రమ స్తవ కిం నామచేదం బ్రాహ్మ్యం భాతి
తదేవ వ్యక్తం॥ 3౮

తతో వేశ్యా ప్రత్యువాచ ద్విజేంద్రం శంకాయుక్తా
కాశ్యపస్యాగమేతు
మమా శ్రమః కాశ్యపపుత్రరమ్య స్త్రియోజనం శైల
మిమం పరేణ॥ 3౯

తత్ర స్వధర్మోఽనభివాదనం మే నచోదకం పాద్య
మిమం స్మృశామి॥ ౪౦

- 3౫ ఓఋష్యశృంగమహర్షీ! ఆశ్రమవాసులగు మహర్షులందఱకు తపస్సు బాగుగ జరుగుచున్నదా! కండ్లమూలఫలాదులు విస్తారముగ లభించు చున్నవా! స్వాధ్యాయము హోమము మొదలగునవి బాగుగ జరుగు చున్నవా (అని ప్రశ్నించెను.)
- 3౬ ఋష్యశృంగుడు మునివేషధారిణియగు వేశ్యయొక్క మనోహర వాక్యములను విని యావేశ్యనుగూర్చి యిటులఁబలికెను.
- 3౭ నీవు సాక్షాత్పరబ్రహ్మవలె ప్రకాశించుచున్నావు నీవు నమస్కరింపఁదగినవాడవు. నేనుచేసిన తపస్సంతయు నేడుసిద్ధించునటుల నర్ఘ్యపాద్యాదుల నిచ్చెదను. స్వీకరింపుము.
- 3౮ నీవు కుశాసనమునందుఁగాని కృష్ణాజినమునందుఁగాని సంతోషము తోగూర్చుండుము. నీయాశ్రమమెక్కడనున్నది! నీపేరేమి! నీవు సాక్షాద్బ్రహ్మ దేవుడవై యిచ్చట బ్రకాశించుచున్నావు (అని ఋష్యశృంగుడువేశ్యతోబలికెను.
- ౩౯ అనంతరమువేశ్య, విభాండకమహర్షి వచ్చునేమోయను సందేహము కలిగిఋష్యశృంగునిగూర్చి యివ్వధముగ బలికెను. ఓఋష్యశృంగ మహర్షీ! మాయాశ్రమము మిక్కిలి రమణీయముగానుండును ఇచ్చటికి పండ్రెండుఞ్జోసుల దూరములోనున్నది.

భవతా నాభివాద్యోహ మభివాద్యో భవా స్మయా
 వ్రత మేతాదృశం బ్రహ్మ స్పరిష్వజ్యో భవా స్మయా
 ఇతి శ్రుత్వా వచ స్తస్య పున రాహ తపోధనః॥ ౪౦-౪౧

ఫలానిపక్వానిదదాని తేహంభల్లాతకాన్యమలకానిచైవ
 కరూషకానీంగుదకాని తావద్యథోషజోషం ఫలమత్ర
 భుంక్ష్వ॥ ౪౨

సా తాని సర్వాణి చ వజ్రయిత్వాభక్త్యంమహాహం
 ప్రదదాతతోస్య
 తాన్న్యైష్యశృంగస్య మహారసాని భృశం సురూపాణి
 రుచిందదుహి॥ ౪౩

తదా గుచుంబా మలగండమూలే సమాశ్లిష చ్ఛాసకృ
 ద్దృష్వశృంగం
 అవేక్ష్యమాణా శన్తకై జగ్గామ కృత్వాగ్నిహోత్రస్య
 తదాపదేశం॥ ౪౪

తస్యాంగతాయాం మదనేన చిత్తవిచేతనః ప్రీతివ దృష్వ
 శృంగః
 తా మేవ చిత్తేన గతేన శూన్యో విసిశ్వస న్నార్తవపు
 ర్భభూవ॥ ౪౫

౪౦-౪౧ ఋగువ్యశృంగమహర్షి! మానిజధర్మములను జెప్పెదనువినుము. మేము ఇతరులనవస్కారములను స్వీకరింపము మఱియునితరుల యర్హ్యపాద్యులనుఁ గూడ గౌహింపము కాననీవు నాకు నమస్కరింపకుము నేను నీకునమస్కరించెదను ఈసమయమున నిది మావ్రతము నిన్ను నేనుకాగలిచుకొనెదనని యశ్వధముగఁజేసెను. ఇవ్విధముగా వేశ్యావచనములనువిని ఋష్యశృంగుడు తిరిగి వేశ్యతోనిట్లు పలికెను.

౪౨ సీకుజేడిమా మిడిపండ్లను వృశిక ఫలములను ఇంగుడీఫలములను మఱియునితరములగు ననేక కండమాలఫలాదుల నిచ్చెదను. భుజింపుమని యాఫలములను, మనివేషధారిణియగు వేశ్యకు ఋష్యశృంగుడిచ్చెను.

౪౩ అప్పుడు మనివేషధారిణియగు వేశ్య, ఋష్యశృంగునిచే, నీయబడిన ఫలములనన్నిటోనిడచి, తనచేఁ తీసికొనిరాబడిన మధురములగు భక్ష్యములను ఋష్యశృంగునకునీయగా ఋష్యశృంగుడు వానినన్నిటిని భక్షించెను ఆభక్ష్యములన్నియు మహర్షికిరుచికరములుగా నుండెను.

౪౪ అప్పుడు మనివేషధారిణియగు వేశ్య, ఋష్యశృంగుని గండస్తలమునఁను మద్దుపెట్టుకొనెను. మఱియు ఋష్యశృంగుని నాలింగనము జేసికొనెను. ఇట్లుచేసి వేశ్య, తా నగ్నిహోత్రమునుఁ జేసికొనవలయుననెడిమిత్రతో మెల్లగాతన నివాసమునకు వెళ్ళెను ఋష్యశృంగుడామెనుఁ జూచుచునేయుండెను.

౪౫ అవేశ్య, వెళ్ళినదిమ్మట, ఋష్యశృంగుడు మన్మథపికారములతో గూడి మనివేషధారిణియగు నావేశ్యనే మనమనంనుఁ దలచుచు నిట్టూర్పువిడుచుచు, శరీరములో బాధగలవాడువలెనుండెను.

తతో ముహూర్తం హరిపింగళాక్షఃప్రవేష్టితో రోమభి
రానఖాగాత్

స్వాధ్యాయవాన్ దృష్టనమాధియుక్తో విభాండకః కాశ్యప
ఆవిరాసీత్ || ౪౬

సోపశ్య దాసీన ముపేత్య పుత్రం ధ్యాయం స్త మేవం
విపరీతచిత్తం

వినిశ్చిన్నం ముహు రూర్ధ్వదృష్టిం విభాండకః పుత్ర
మువాచ దీనం || ౪౭

నత్వం యథా పూర్వమివాసి పుత్ర చింతావర శ్చాపి
విచేతనశ్చ

దీనో తిమాత్రం త్వ మిహోద్య కింను పృచ్ఛామి త్వాం
క ఇహ భ్యాగతో భూత్ || ౪౮

నకల్ప్యంతే సమిధః కింను తాత కచ్చిద్ధుతం చాగ్ని
హోత్రం త్వయాద్య

సునిణ్ణైక్తం స్రుక్స్రవం హోమధేనుః కచ్చి త్సవత్సా
చ కృతా త్వయాద్య || ౪౯

ఋష్యశృంగః || శ్లో || ఇహ గతో జటిలో బ్రహ్మచారి

నవై హ్రస్వో నాతిదీఘో మనస్వి

సువర్ణవర్ణః కమలాయతాక్షః సుతం సురాణామివ లోభ

౪౬ : అనంతరము కశ్యపపుత్రుడును, స్వాధ్యాయవేత్తయు, సమాధి వంతుడును నఖిశిఖాపర్యంతము రోమములతోనిండిన వాడునగు విభాండకమహర్షి క్షణకాలములో స్వాశ్రమమునకువచ్చెను.

౪౭ విభాండకమహర్షి తనయాశ్రమమునకు వచ్చి పుత్రునిజూడగా నతడు దేనినో ధ్యానించుచున్నవాడగుగాను, విపరీతచిత్తుడుగాను, మాటిమాటికి నిట్టూర్పువిడుచువాడుగాను, కన్నడినందున దీనభావముతోనున్న పుత్రుడగుఋష్యశృంగునిగూర్చి విభాండకమహర్షి యివ్వధముగఁ బలికెను.

౪౮ పుత్రుడా! నీపుపూర్వమువలె కన్నడవు, ఎంచువలన విచారముతో నున్నవాడవుగాను మనస్తిమితము లేనివాడవుగాను దుఃఖితవుగాను కన్నడుచుంటివి. కారణమేమి, ఇచ్చటికెవ్వరైననువచ్చిరా!

౪౯ సమిధలనుఁ దెచ్చితివా! అగ్ని హోత్రమునుఁజేసితివా! యజ్ఞపాత్రలగు స్రుక్సువలను శుభ్రముచేసితివా! హోమధేనువును పాలుపితికితివా! అనివిభాండకమహర్షి, పుత్రుడగుఋష్యశృంగునిఁబ్రశ్నించెను.

౫౦ ఋష్యశృంగుడు తండ్రితో నివ్వధముగ జెప్పనారంభించెను. ఓతండ్రీ! ఇచ్చటకు జటాధారియగు, బ్రహ్మచారియొకడువచ్చెను. అతడు విశేషముగా పొట్టివాడుగాగాని పొడగరిగాగాని లేడు. సమాంగుడైయుండెను. మేళమిబంగారముతో సమానమగు వర్ణము గలవాడై యుండెను. పద్మపత్రములవలె విశాలనేత్రములు గలవాడై యుండెను. మఱియు దేవతలనుఁగూడ మోహింపఁ జేయువాడుగా నుండెను.

ఆలంబమానా పునరస్య కంఠే విరాజతే విద్యుదివాంత
రిక్షే

ద్వా మాంసపిండా వధరేణ కంఠా దలోమశౌ చాపి
మనోహరా చ॥ ౫౧

నచాపి పాద్యం బహుమన్యతే ౭సౌ ఫలాని చే లాని
మయాదృతాని

మయోపభుక్తాని ఫలాని తస్య నేమాని తుల్యాని రసేన
తేషాం॥ ౫౨

ఇచ్ఛామి తస్మాంతిక మేవ తాత కానామ సా వ్రత
చర్యాను తస్య । ఇచ్ఛామ్యహం చరితుం తేన సార్థం
యథా తప స్సచరత్యుగ్రకమా॥ ౫౩

ఇశ్యేవ వాక్యం ముని రాత్మజస్య శ్రుత్వా మహావాక్య
విశారదో౭సౌ । ఉవాచ వాక్యం పరిశాంతయంశ్చ
విభాండక స్తపసా జ్ఞాతతత్త్వః॥ ౫౪

రక్షాంసి చైతాని చరంతి పుత్రరూపేణ తేనా ద్భుత
దశనేన । అతుల్యవీర్యాణ్య తిరూపవంతి విఘ్నం సదా
తపస శ్చింతయంతి॥ ౫౫

రక్షాంసి తానీతి నివార్య పుత్రం విభాండక స్తపసే
నిర్జగామ । యదా పునః కాశ్యపో నిర్జగామ ఫలాని
హర్తుం విధినా వనాద్ధి॥ ౫౬

౫౦ ఓతండ్రీ! ఆకాశమునందు మెఱుపుతీగవలె నతనికంతమునందు జడ వ్రేలాడుచు ప్రకాశించుచుండెను. అతనికంతమునకు క్రిందిభాగమున, రోమరహితములగు రెండుమాంసపుముద్దలు మనోహరముగా నున్నవి.

౫౧ ఓతండ్రీ! నేనిచ్చిన కందమూలఫలాదులనుగాని యర్ఘ్యపాద్యాదులనుగాని భుజింపలేదు నాకు ఫలాదులనిచ్చెను మనయొద్దనున్న ఫలములు, మాధుర్యములో ఆతపస్వియిచ్చిన ఫలములతో సమానము కానేరవు ఆతపస్వియిచ్చిన ఫలములను నేను భక్షించితిని, మధురములగు జలములనుఁ ద్రాగితిని, ఫలములుగాని రసములుగాని బహుమధురములుగానుండెను.

౫౨ ఓతండ్రీ! నేనాతపస్వియొక్క సమీపముననుండఁ గోరికగానున్నది ఆతపస్వియొక్క శ్రతచర్య యేదైయుండును (అనగావ్రతచర్య పేరేమి) ఆబ్రహ్మచారితోఁ గూడ, నేనుగూడ నిట్టివ్రతచర్య చేయవలయునని కోరుచుంటిని. ఎందువల్లననగా నాతడిట్టివ్రతచర్య చేయుటచేతనే గొప్పతపస్వియయ్యెను, కాన నేనుకూడ చేసెదననియె.

౫౩ ఈప్రకారముగాఁ జెప్పబడిన తన కుమారుని వాక్యమును విభాండకమహర్షి, విని, తపోబలముచేత యధార్థమును దెలిసికొని తన పుత్రునిగూర్చి యివ్విధముగాఁబలికెను.

౫౪ ఓపుత్రుడా! నీవుచూచిన యాశ్చర్యరూపమును గురించి నేనాలోచింపఁగా రాక్షసులిట్టి యశ్చుతరూపముతో సంచరించుచున్నట్లు తోచుచున్నది. మిక్కిలి వీర్యము సౌందర్యముగల రాక్షసులు మహారుల తపస్సులకు విఘ్నములనుఁజేయుటకాలోచించుచుండును. అని విభాండకుడు ఋష్యశృంగునితో జెప్పెను.

౫౫ ఓ పుత్రకా! నీవారాక్షసుల తెరవునకుఁ బోవద్దని పుత్రుని నివారించి తన యాశ్రమమునుండి కందమూలఫలాదులనుఁ దీసికొని వచ్చుటకు మఱియొక వనమునకు విభాండకమహర్షి వెళ్ళెను.

తదా పున లోభయితే జగామ సా నారయోషా
ముని మృష్యశృంగం । దృష్ట్వైవ తా మృష్యశృంగః

ప్రహృష్టః సంభ్రాంతరూపో న్యపత త్తదానీం॥ ౫౭

1 ప్రోవాచ చైనాం భవదాశ్రమాయ గచ్ఛామి యావ

న్నపితా మమైతి । తతోవేశ్యా కాశ్యపస్యైకపుత్రం

ప్రవేశ్య యోగేన విముచ్య నావం॥ ౫౮

* ప్రమోదయంత్యో వివిధై రుపాయై రాజగ్ము రంగాధిప

రాజధానీం । సద్య స్సువృష్టిశ్చ బభూవ దేశే తత్పాద

విన్యాసవశా త్సుభిక్షం॥ ౫౯

స లోమపాదః పరిపూర్ణకామ స్సుతాం దదౌ

ఋష్యశృంగాయ శాంతాం॥ ౬౦

* వ్యా॥ నను వేశ్యాలింగనాదినా తద్దత్త భక్త్యభో
జ్యాదిభోజనాదిభిశ్చ ఋష్యశృంగస్య మహారే స్తోహానా
సత్యాం తస్యపాదప్రక్షేపణేనైవ రోమపాదరాష్ట్రే సువృష్టి
రభూదితి కథన మనుపపన్నం న్యాదితి చేదత్రోచ్యతే తస్య
స్త్రీవిషయకజ్ఞానస్యైవా భావాత్ వారస్త్రీవిషయకజ్ఞానం
కథంవా భవేత్ అపిచ మనశ్చాంచల్యస్య హేతు రేవ నాస్తి

౫౩ విభాండకమహర్షి, వనమునకువెళ్ళిన యవకాశమునుఁజూచి వేశ్య తిరిగి ఋష్యశృంగుని లోభపెట్టుటకు ఋష్యశృంగాశ్రమమునకు జెళ్ళగా తన సమీపమునకువచ్చిన వేశ్యను ఋష్యశృంగుడుఁజూచి సంతుష్టుడును భ్రాంతచిత్తుడనయ్యెను.

౫౪-౫౫-౫౬ ఋష్యశృంగుడు మునివేషధారిణియగు తపస్వినిఁగూర్చి యివ్విధ ముగఁబలికెను. నాతండ్రియగు విభాండకమహర్షి రాకమునుపే నీయాశ్రమమునకు వెళ్ళుదమని బయలువెడలి వేశ్యలందఱు నివసించిన కర్పతాశ్రమముపద్దకు ఋష్యశృంగుడువచ్చి వారున్న నావమీదనెక్కెను ఆవేశ్య యిట్లుఋష్యశృంగుని తనపడవయొద్దకుఁదీసికొనివచ్చి యతని సమాధితోఁగూడ నాననువిడిపించెను (ఆనగా జీవబ్రహ్మైక్యానుసంధానరూపమగు ఋష్యశృంగుని సమాధిని భంగపరచెననియు, ఆశ్రమమువలె కల్పింపబడిన పడవను రోమపాదుని నగరమునకు విడిచిపెట్టించినదనియు భావము.) ఇట్లు నాననువదలి వేశ్యలందఱు వివిధోపాయములచే ఋష్యశృంగుని సంతోషపెట్టుచు రోమపాదుని రాజధానియగు చంపాపట్టణమునకు దీసికొనివచ్చిరి ఋష్యశృంగునిపాదవిన్యాసము రోమపాదనగరమున కలుగుటతోడనే సువృష్టి, సుభిక్షము, కలిగెను. అప్పుడు రోమపాదుడు తన యభీష్టము నెరవేరినందున ఋష్యశృంగునకు తన కొమరితయగు శాంతనిచ్చి వివాహముచేసి తనపట్టణముననే యుంచుకొనెను.

*వ్యా॥ వేశ్యలింగ నామలవలనను వేశ్యలిచ్చినభక్త్యామలను భుజించుట చేతను, ఋష్యశృంగమహర్షికి తపోహానికల్గి మహిమయే పోగా నతని పాదవిన్యాసమాత్రముననే రోమపాదుని రాష్ట్రమున సుభిక్షము సువృష్టియు కలిగెననిచెప్పట యుష్మత్సముకొదని పూర్వపక్షము రాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. ఋష్యశృంగునకు స్త్రీవిషయకజ్ఞానమేలేనపుడు వేశ్యస్త్రీవిషయకజ్ఞాన మెట్లుండును. మఱియు, మనశ్చాంచల్యమునకుఁ గారణమేలేదు (ఏలనన) రాగయుక్తమగు మనస్సుతోఁగూడిన బహిరింద్రియవ్యాపారమే ఫలకారియగును ఇవిషయమున, వస్త్రములు తొలగిపోయిన రాక్షస

క్రోధప్రతికారకరంచ చక్రే గాశ్చైవ మార్గేషు చ
కషణకాశ్చ । విభాండకస్యా వ్రజత స్స రాజా పశూ
న్ప్రభూతా న్పశుపాంశ్చ వీరాన్ ॥ ౬౦౪

నమాదిశ త్పుత్రమగ్ని మహర్షి ర్విభాండకః పరిపృచ్ఛే
ద్యదావః । సవ క్తవ్యః ప్రాంజలిభి ర్భవద్భిః పుత్రస్య
తే పశవః కషణకాశ్చ ॥ ౬౦౫

రాగయు క్తమనస్సంయుక్తౌద్రియ వ్యాపారవ వ ఫలకారీ
భవేత్ అతాపసారితచేల రాక్షసీషరిశీలకః హనుమానేవ
సాక్షీ, తస్మాత్తపోహాని నాన్తి. కించవేశ్యాదత్త భక్త్యభోజ
నాదినాకించిద్దోషసంప్రాప్తావపి తపోమాహత్యా తద్దోషోపి
దగ్ధవేతి జ్ఞేయం.

ననుఋష్యశృంగేణ శాస్త్రాణి పఠితానివా నవా
యదిషఠితాని తదాశాస్త్రేషు స్త్రియ ఉదృశ్య ఇతి, తత్సహ
చర్యం బ్రహ్మచారిణః దోషావహా మితి కథంనజ్ఞాతం. ఆపిచా
రణ్యకస్త్రీ దశన మపి, నకదాపితస్యా భవద్వా, యదిన
పఠితాని తేన శాస్త్రాణి, అజ్ఞ సదాభవేత్, అజ్ఞ శ్చేత్కథమ
స్యానుగ్రహ సామర్థ్యం భవేత్ ॥ తస్మాత్సర్వజ్ఞ ఏవాయ
మితివక్తవ్యం తథాసత్య కృత్యకరణేన తస్యతపోహాని రభూ
దితి చేదత్రోచ్యతే ॥

బ్రహ్మవేత్తాతు యద్యత్పశ్యతి తత్తత్సర్వం బ్రహ్మే
వేతిమనుతే తదనుగుణతయా ప్రవర్తతేసర్వాన్యపి కార్యాణి
ఋజుభూధ్యా కరోతి నతువిషయా భిలాషతః ॥

౬౦. ౬౧. రోన పానడు విభాండకవహరికి గోపోపశాంతి జేయుటకుఁ
దనపట్టణమునకు విభాండకాశ్రమమునకును మగ్ధ్యలో గోవులను
ఇతరపశువులను వ్యవసాయకులను గోపాలకులను నుండనేర్పరచి
పశుపాలకులు మేదలగువాఁతో నిటలజెప్పెను. ఓవ్యవసాయకు
లారా! ఓపశుపాలకులారా! విభాండకవహరి తనపుతుని
జెదకికొనుచువచ్చునవయమాన నతడు మీరెవరనికొని యీ
పశువులు భూములు ఎవరికినికొని విములనడిగినచో విన
యముతో మీరలు విభాండకునితో మీకుమారునివే యీపశువులు
భూములు మేము అనిచెప్పువలయునని వారలకు చెప్పిపంపెను,

స్త్రీలనుఁ బరిశీలించిచూచిన హనుమంతుడేసాక్షి. ఆకారణమున
తపోహాని, ఋష్యశృంగునకు నయ్యెనని చెప్పట సమంజసముకొనే
రను. ఇదియునుంగాక, వేశ్యలచేసీయబడిన భక్త్యములనుభుజించు
టచేఁ గొంచెముదోషము సంపాద్యులైనను తపోమహిమచే తద్దో
షము దగ్ధమైనదని తెలియనగు. ఇట్లుచెప్పినను కొందఱు క్రింది
విధముగా శంకించెదరు. (ఏమన) ఋష్యశృంగుడు శాస్త్రములనుఁ
బఠించెనా. లేదా, పఠించెనని యంగీకరించిన స్త్రీ, ఇట్టివారని
కాని, స్త్రీసహచర్యము బ్రహ్మచారికి దోషావహమనికొనియెట్లు
తెలియును. ఇదియునుంగాక, యాద్యుక స్త్రీలైనను ఋష్యశృంగు
డెప్పుడైనను, చూచియుండలేనా, మఱియు, శాస్త్రములను బఠింప
లేదని యంగీకరించినచో. ఋష్యశృంగుడు మూఢుడైయుండవలసి
వచ్చును. అట్లెనచో జ్ఞానవిహీనునకు, అనుగ్రహసామర్థ్యమెట్లుకలు
గును కొన ఋష్యశృంగుడు సర్వజ్ఞుడనియే చెప్పవలయును.
అభక్త్యభక్త తామలవలవఁ దపోహానియేకరిగెనని పూర్వపక్షవా
దమునిల్చియున్నది. (ఇంగుకు సమాధానమేమనగా) ఋష్యశృంగుడు
బ్రహ్మవేత్తయని యందఱును, అంగీకరించినవిషయమేకదా, బ్రహ్మ
వేత్త, యేయేస్తువులను చూచునో, యాయావస్తువునంతయు బ్రహ్మ

అథోపజాతం సమునిశ్చకోప స్వమాశ్రమం ఫలమూలం
గృహీత్వా । అన్వేషమాణశ్చ న తత్ర పుత్రం దదశః
చుక్రోధ తతో భృశం సః॥ ౬౨౪

తతస్సకోపేన విదీర్యమాణ మాశంకమానో నృపతే
ద్విధానం జగామ చంపాం వ్రతి వీక్షమాణ స్తమంగ
రాజం సపురంసరాష్ట్రం॥ ౬౩౪

సవై శ్రాంతః క్షుధితః కాశ్యప స్తాన్ ఘోషా నేశాన్
సాదిచరా న్సమ్మదాన్ । గోపై శ్చ తై ర్విధివ త్సృజ్య
మానో రాజేవ తాం రాత్రి మువాస తత్ర॥ ౬౪౪

అవాప సత్కార మతీవ తస్య ప్రివాచ కస్య ప్రహితా
స్థ గోపాః । ఊచు స్తత స్తేభ్యుగమ్య సర్వే ధనం
తవేదం విహితం సుతస్య॥ ౬౫౪

ఋజుబుద్ధేః పాప్రపసక్తిరేవ న తథాసతి తపోహానిః
కథంభ వేత్ అపిచబ్రహ్మవిదోపి ప్రారబ్ధమవరి త్యాజ్యంఖలు॥

తస్మాదేవ తన్నితా యోగదృష్ట్యా సర్వంజ్ఞాత్వా
కౌమారివవాయం దోషః. రాజావా, వేశ్యావా నిమిత్త
మాత్రమితి మత్స్వేన రాజః వేశ్యానాం చ శాసనదత్తవాన్
అపిచ వారస్త్రీస్పృశః బలీయాన్వా తత్తపోబలవద్వేతి
విచార్యతాం శక్తిమానశక్తం స్పృశతిచేత్ శక్తస్య శక్తి
రశక్తస్త్వేవ కించిద్దచ్చేత్ తస్మాదేవ సదాచారవతాం చండా

౬౨-౬౩౪ అనంతరము విభాండకమహర్షియు కందమూలఫలములను
దీసికొని తనయాశ్రమమునకు రాగా దనపుత్రుడు కన్పడనందున
మిక్కిలి కోపగించి రోమపానునివలననే యీ పనిజరిగినదని తెలుసు
కొని రోమపానుదేశమును జూచుకొనుచు చంపాపట్టణమున
గూర్చి వెళ్ళుచుండెను.

౬౪-౬౫౪ విభాండకమహర్షి తున్నాథతోగూడినవాడై దేశములను గొల్ల
పల్లెలను సర్వసమృద్ధితో నొప్పచుండెడి గ్రామామలనుజూచుచు
నాయాగ్రామామలయందలి ప్రజలచే మిక్కిలిపూజింపబడుచు
రాత్రియందు నొక్కగొల్లపల్లెలోనుండి యాగోపాలకులచేతను
పూజింపబడి విభాండకమహర్షి వారలనిట్లడిగెను ఓగోపాలకు
లారా! మీరలెవ్వరు! ఎవ్వరిచేబంపబడిరి యని యమ్మునీశ్వరు
డడుగగా వారలిట్లుచెప్పిరి. ఓమునీంద్రా! మేమునీకుమారునిసే
వకులము ఈభూములు గ్రామములు ఈగోవులు నీపుత్రినివేయని
బనులుచెప్పచుండిరి.

రూపమునుగానే, తలచును, తదనుగుణముగానేప్రవర్తించును. సమ
స్తకార్యములనుఋజుబుద్ధితోనే చేయునుగాని విషయాభిలాషతోఁ
జేయడు. ఋజుబుద్ధితోఁ జేసినవానికిఁ పాపప్రసక్తియేలేదు. అట్లేన
తపోహుని, యెట్లుసంధించును,

ఇదియునుంగాక, యెట్టిబ్రహ్మవేత్తకైనను పార్శ్వబ్ధము అనుభవించఁ
దగినదైయున్నదికదా. అందువలననే ఋష్యశృంగునితండ్రి, యోగ
దృష్టిచే సర్వమునుఁ దెలిసికొని యీదోషము తన పుత్రునిదేయని
నిశ్చయించెను, రోమపానుడుకొని వేశ్యకానినిమిత్రమాత్రిమనితల
చియే, రాజనకుగాని వేశ్యలకుఁగాని శాపమిచ్చియుండలేదు.

ఇదియునుంగాక, వేశ్యాస్త్రీస్పర్శదోషము బలవత్తరమైనదా!
ఋష్యశృంగునితపస్సు బలవత్తరమైనదా! అనివిచారించెనము.

ఏవం స దేశేష్వభిపూజ్యమానస్తాంశ్చైవ శృణ్వ స్మధుర
ప్రలాపాన్ । ప్రశాంతభూయిష్ఠరజాః ప్రహృష్టః
సమాససాదాంగపతిం పురస్తాత్ ॥ ౬౬౪

సపూజితస్తేననరరభేణ దదశన్ పుత్రం దివి దేవ
మింద్రం । శాంతాం స్నుమాం వైవ దదశన్ తత్ర
సాదామినీ ముచ్చరంతీం యధైవ ॥ ౬౬౫
గ్రామాం శ్చ ఘోషాం శ్చ సుతస్య దృష్ట్వా శాంతాం
చ శాంతశ్చ పరం సకోపః । చకార తస్మై చ పరం
ప్రసాదం విభాండకో భూపతయే నరేంద్ర ॥ ౬౬౬

లాన్పశన్తేత్వి దమేవ కారణమితిజ్ఞేయం. కించవారస్త్రీ
స్పర్శాదినా మునిపుత్రస్య యదితపోహానిస్యా త్తపీన్
వాతాపిభక్షకాగస్త్యస్య ఆధోరణహస్తగతపక్వవణకభ
క్షిణశోచ్య పస్త్రబాహ్మణస్యచ శ్వమాంసభక్షిణో కౌశికస్యచ
కావాగతిరితి సమాధేయ ॥ వస్తుశస్తు. ఋష్యశృంగస్య తప
స్థితస్యవికటంపునః । పితామహస్సమాగత్య దదౌ తస్మై
వరాన్బహూన్ ॥ యత్రత్వం సంస్థితస్తత సుభిక్షం తామ
నాశనం పశుప్రజాభివృద్ధి స్సాన్యత్వత్సంకల్పఃఫలీభవే
దితి బ్రహ్మనరాను సారేణ తత్పాదవిన్యాసవశా త్సుభిక్ష
మితి సర్వం రమణీయం ॥

౬౬ విభాండకమహర్షి యీప్రకారము రోమపాదునిదేశములో గ్రామాదులయందలి ప్రజలచేఁ బూజింపఁబడుచు నచ్చటివారల నడుగుచు మీపుత్రునివేయని మధురమైన సమాధానములను వినుచు కోపము కొంతకాంతించినవాడై సంతోషముతో రోమపాదుని పట్టణమును జేరెను.

౬౭-౬౮ రోమపాదు డ్యృపాద్యాదులచే విభాండకమహర్షినిఁ దనయంతః పురమునకు దిసికొనిపోగా నమ్ముని స్వర్గములో దేవేంద్రుడువలె మహావైభవముతోనున్న తనపుత్రుని, మెఱుపుతీగవలె ప్రకాశించుచున్న తనకోడలినిఁ జూచెను. తన కుమారుని వైభవమునుఁజూచి కోపము పూర్తిగా కాంతించినవాడై రోమపాదునియం దను గ్రహము కలవాడయ్యెను.

శక్తిమంతుడు, శక్తిహీనుని స్పృశించినయెడల శక్తిమంతుని శక్తియే యశస్త్రమగుఁ గొంచెముచేకూరునుగాని యశస్త్రనిదోషము శక్తిమంతునకు సంక్రమింపదు. కావుననే సదాచారవంతులు చందాలాదులను స్పృశింపకపోవుటకుఁ గారణముకూడ నిదియేయని యూహింపనగును. ఇదియునుంగాక వేశ్యాస్త్రీస్పర్శముయొడలగువానిచే ఋష్యశృంగునకుఁ దపోహాని కలిగెననినచో, వాతాపిని భక్షించిన యగస్త్యునకును, మావటివానిచేతిలోనిశనగగుగ్గిళ్ళను లాగుకొనితినిన యుషస్తి బ్రాహ్మణునకును శ్వమాంసభక్షకుడగు విశ్వామిత్రునకును గతి యేమిచెప్పనగునని సమాధానపరచుకొనదగినది వాస్తవికము విచారించినచో. దపోనిష్ఠుడగు ఋష్యశృంగుని యొద్దకు నొకప్పుడు బ్రహ్మవచ్చి యమ్మహర్షికి వరములననేకము గనిచ్చెను. (ఏమన) ఓఋష్యశృంగుడా! నీవెచ్చటనుండెదవో యచ్చట సుభిక్షము, ఔషమము లేక పోవుట, పశువృద్ధి, ప్రజావృద్ధి, కలుగును మఱియు నీసంకల్పమువి ఫలమగుననిఁ యిట్లుబ్రహ్మ వరమిచ్చిన హేతువుచే మునిపాదన్యాసముచే సుభిక్షము కలిగెనని యెఱుగినగు.

1 సతతనిక్షిప్య సుతం మహర్షి రువాచ సూర్యాగ్నిసమ
ప్రభావః । జాతేతు పుత్రే వన మావ్రజేధా. రాజః
ప్రియాణ్యస్య సర్వాణి కృత్వా॥ ౧౯౫

ఇత్యుక్త్వా ఋష్యశృంగం తం దంపత్యో శ్చాశిషంచరన్
అనుగృహ్యంగరాజంచజగామస్వాశ్రమంమునిః॥ 20౫

ఇత్యే తద్దృష్యశృంగస్య చరిత్రం పాపనాశనం
కథితం తే మహారాజ తమానీయా చర క్రతుం॥ 2౧౫

తచ్ఛృత్వా రాజశార్దులః ప్రహృష్ట హృదయస్తదా
సమానేతుం ఋష్యశృంగం గంతు కామో
భవత్స్వయం॥ 2౨౫

ఆ శ్చ ర్య రా మా య ణే

ఆప్తమసర్గ స్సమాప్తః

౧౯౪ అనంతరము మహాప్రభావముగల విభాండకమహర్షి, కుమారు
నక్కడనే యుండునట్లునియోగించి తాను తనయాశ్రమమునకు
వచ్చుచుఁ దన పుత్రునితో నిటులఁ జెప్పెను. కుమారా! ఏవు
రోమపానుని యభీష్టమును నెరవేర్చి పుత్రసంతానము కలిగిన
పిమ్మట వనమునుగూర్చి రావలసినదియని చెప్పెను.

౨౦౪ ఈప్రకారము విభాండకమహర్షి ఋష్యశృంగునిగూర్చి చెప్పి
నూతనదంపతుల నాశీర్వచించి రోమపానునియం దనుగ్రహము
గలవాడై తనయాశ్రమమునకు వెళ్లెను.

౨౧౪ ఓశరథమహారాజా! పాపహరమైన ఋష్యశృంగుని చరిత్రమును
నీకుఁజెప్పితి. ఋష్యశృంగుని దీసుకొనివచ్చి క్రతువునుఁజేయుము.
అని సుమంతుడు దశరథునితోఁ జెప్పెను.

౨౨౪ దశరథుడు మహాప్రభావముగల ఋష్యశృంగుని చరిత్రమునువిని
సంతోషించి యమ్మునిని దీసికొనివచ్చుటకు రోమపానుని కట్ట
ణమునకు బోవ నుచ్యుడయ్యెను.

ఆ శ్చ ర్య రా మా య ణ ము న

నెనిమిదవ స్కంధము సమాప్తము.

న వ మ న ర్గ ప్త ర ం భః.

* అథ రాజా దశరథ స్సభార్య స్ససుహృజ్జనః

వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతః రోమపాదపురీం గతః॥

తతో రాజా యథాన్యాయం పూజాం చక్రే విశేషతః

సఖిత్వా తస్య వై రాజః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥

* వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతః. అనేన ప్రాచీనఋత్విగభ్యనుజ్ఞానేనైవ అన్య ఆనేయ్యః నతు తదతిక్రమణేనేతి. సూచితం తథాచబోధాయనః. యో స్యసంస్తుతమఃస్యా త్తం ప్రథమం వృణోత తేన సచివేనా న్యం లిప్సేతేతి. అపిచా యమర్థోఽన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం ఫలముఖేన స్పష్టిక్రియతే. అన్వయస్తావత్ అంగదేశానీతఋష్యశృంగకారితక్రతునా చత్వారః పుత్రా భవిష్యంతీతి సనత్కుమారవాక్యం సుమంత్రేణ కథితం శృత్వా వసిష్ఠాభ్యనుజ్ఞాంవినా ఋష్యశృంగానయన మయుక్త మితి నిశ్చిత్య అవాప్య తదనుజ్ఞాం దశరథ స్సమానీయ ఋష్యశృంగం వసిష్ఠఋష్యశృంగాభ్యాం కారితయాగేన సకలదురితనిరసనపూర్వక మభిలషితసిద్ధి మవాపేతి. వ్యతిరేక స్తావత్ ఏతద్వంశ్య ప్రీతశంకుః సశరీర స్వర్గప్రాప్తయే యజ్ఞః కారయితవ్య ఇతి ప్రార్థితేన వసిష్ఠేన గురుణా ప్రత్యాఖ్యాతో గురుపుత్రా నాసాద్య తై శ్శప్తః ప్రాప్తనీచజాతిః విశ్వామిత్రం శరణం ప్రాప్తః తేన ప్రతిజ్ఞా పూర్వకం సశరీరం స్వర్గం ప్రాప్తోపి దేవైః పాతితః అ

నవసర్గపాఠంభము,

* ౧ అనంతరము దశరథమహారాజు వసిష్ఠునియనుజ్ఞనుబొంది తన భార్యలతోడను, బంధువులతోడను రోమపానునిపత్తనమునకేగెను.

౨ ఆరోమపాదుడును, తనకు దశరథుడు పరమమిత్రుడును. బంధువుడును గాన సంతృప్తాంతరంగముతో నారాజునకు దగిన గౌరవమును జేసెను.

* దశరథుడు ఋష్యశృంగుని తీసికొనివచ్చుటకు వసిష్ఠునియనుజ్ఞనుబొంది వెళ్ళెనని చెప్పటచే బూర్వమునందుండిన పురోహితులయనుజ్ఞనుబడసియే మఱియొక పురోహితుని తీసికొనిరావలయుననియు, ప్రాచీన పురోహితుని నక్రమించి తీసికొనిరాకూడదనియెడి ధర్మము దీనిచే నూచింపబడినది. “బోధాయనుడును నవ్విధముననే చెప్పెను.” (ఏమన,) ఏపురోహితుడు పూర్వమునుండి యజమానునిచేబూజితుడయ్యెనో వానినే కర్మలంఘరింపవలయును. వారి యనుమతిచే గీతరుని కోరవలయునని, — ఇదియునుంగాక యీవిషయ మన్వయశ్శిరేకములచే ఫలముఖముగా స్పష్టపరుపబడుచున్నది. అన్వయమనగా, ఏదియుండిన నేదియుండునో, యది యన్వయమనియు, ఏదిలేనిచో నేదియుండనో యది వ్యతిరేకమనియును శాస్త్ర మశ్వాదయై యున్నది.)

అంగ దేశమునుండి తీసికొనిరాబడిన ఋష్యశృంగునిచేజేయింపబడిన యాగముచే నల్వరు పుత్రులు కలుగుదురని సనత్కుమారుడు జెప్పిన వాక్యమును సుమంత్రుడు చెప్పగా దశరథుడు విని వసిష్ఠానుమతిలేనిదే ఋష్యశృంగుని దీసుకొనివచ్చుట న్యాయముకాదని తదనుమతినొంది దశరథుడు ఋష్యశృంగుని దీసుకొనివచ్చి వసిష్ఠ ఋష్యశృంగులచే జేయింపబడిన యాగముచే సకల పాపక్షయపూర్వకమైన యభీష్టసిద్ధి నొందెననునది యన్వయము. స్వర్గప్రాప్తికొఱకు యజమాను జేయింపుడని త్రిశంకుడు తన

రోమకాదేన చాఖ్యాత మృషిపుత్రాయ ధీమతే

సఖ్యం సంబంధకంచైవ తదా తం ప్రత్యపూజయత్ 3॥

ఏవం సుపత్క్రత స్తేన సహోషిత్యా నర్హభః

సప్తాష్టదివసా నాజా రాజాన మిద మబ్రవీత్ ౪॥

ద్యావ్యవాక్ష్మిరాః అంతరిక్షే లంబమాన స్తిష్ఠతి ఏవంచ
గురుశాపో ఒపశ్రీకార్య ఇతిసూచితం తస్మాత్సూర్వసరిగృ
హీతఋత్విక్సాచివ్యేనైవ అన్యతనేయ ఇతిసిద్ధం ఋత్విజాపి
యజమానః సత్యాజ్య ఇత్యర్థే మహాభారతే ఆశ్వమేధికే
పర్వణి సంవర్తమరుత్తీయేభిహితః గ్రంథవిస్తరభయాన్నలి
ఖ్యతే-సభార్యఇతి-భార్యాయతః రోమపాదనగరీం దశరథో
ఒగా దితికథనేన జామత్యూషలాలనయాదీత్యా శాంతయా
సహానయనార్థమితి మంతవ్యం అన్యథా భార్యాభిస్సహ
గమనే ప్రయోజనం సభవేత్

- 3 గోమ పాచుడును. బుద్ధిమంతుడగు ఋష్యశృంగునితో (ఈనకు దశరథునకునుండెడి మిత్రత్వమును, బంధుత్వమును తెలియ జెసెను. అప్పుడు ఋష్యశృంగుడు దశరథుని నెక్కుడుగఁ బూజించెను. ఇచ్చటః గోమపాచునకు దశరథునకుగల బంధుత్వ మేమనగా దశరథుని కుమారయగు శాంతనుఁడను బెంచుకొని ఋష్యశృంగు నికిచ్చట యని తెలియనగు)
- ౪ ఇవిధముగ దశరథుడు గోమపాచునిచే సన్మానింపబడుచు వాని గృహము నందేదెనిమిది దినములుండి, పిదప గోమపాచుని గూర్చి యివిధముగ బలికెను.

గురువగు వసిష్ఠునిఁ బ్రార్థింపగా, నమ్మునిచే తీరస్కరింపఁబడి గురు పుత్రులఁజేరి వారలచే శపింపబడి నీచజాతినొంది విశ్వామిత్రుని శరణుఁబొంది యమ్మునిచే ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ సశరీర స్వర్గమును బొందింపఁబడినవాడైనను దేవతలచే తలక్రిందుగఁ ద్రోయఁబడి యిప్పటికిని తలక్రిందుగా నాకౌశమునందు ప్రేలాడుచు నుండెనను నది వ్యతిరేకము—పైవిషయము విచారింపగా గురు శాపమునకుఁ బ్రతిక్రియ లేదని సూచింపంబడినది. ఆకారణమువలన పూర్వము నుంచయున్న ఋత్విజునియనుమతిచేతనే మఱియొక ఋత్విజునిఁ దీసుకొనిరాజులయునను ధర్మము సిద్ధము—యజమానుఁడు ఋత్విజుని విడువకూడదనునట్లు ఋత్విజుడును యజమానుని విడువ గూడదను విషయము మహాభారతమున అశ్వమేధపర్వమున, సంవత్సర మరుత్తరాట్యుత్తరమున జెప్పబడినది. గృంధవిస్తరభీతిచే విరమింప బడుచున్నది. ఇచ్చట దశరథుడు భార్యలతోఁగూడ గోమపాచుని పట్టణమునకు వెళ్ళెననుటచే జామాతయగు (అల్లుడైన) ఋష్యశృంగు నకు సంతసమును గలిగించి శాంతనుఁ గూడఁదీసికొని వచ్చుటకని తెలియనగు, లేనిచో భార్యలతో వెళ్ళిన ప్రయోజనము లేదని యెఱుగనగు.

* శాంతా తవ సుతా రాజన్ సహభర్తా విశాంపతే
మదీయం సగరం యాతు కార్యం హి మహదుద్యతం ॥

* శాంతాతవసుతేతి:నను శాంతా రోమపాదపుత్రి
కేత్యుపరితనవచనేన స్పష్టిక్రియతే. దశరథపుత్రిశాంతేతి
పూర్వం కథన మసయించిన మితిచే దత్త్రోచ్యతే శాంతా
దశరథపుత్రికేత్యుత్ర సకశ్చిదపి వివాదః కుశఙ్గతిచే దుచ్యతే,
వాల్మీకిరామాయణే బాలకాండే తీర్థీయవ్యాఖ్యానే (అనేన
మేనపత్యామేతి) ఋష్యశృంగంప్రతి రోమపాదవచనేన”
భాగవతే శ్లో॥ రోమపాద ఇతి ఖ్యాత స్తస్మిన్దశరథ స్సఖా
శాంతాం స్వకన్యాం ప్రాయచ్ఛ దృష్యశృగ ఉవాహతాం।

ఇతి వ్యాసవచనేనచ, వాల్మీకిరామాయణే ఋష్య
శృంగస్తు జానూతేతి దశరథంప్రతి సుమంత్రోక్త్యాచ॥
కన్యాం దశరథో రాజా శాంతాంనామ వ్యజీజనత్ అప
త్యక్తృతికాం రాజ్ఞే రోమపాదాయ తాం దదావీతి ప్రాచీన
భవభూతిమహాకవివచనేనచ”వాల్మీకిరామాయణే, సఖ్యంసం
బంధకం చైవేతి దశరథజామాతృత్వరూపసంబంధ నివేదక
రోమపాదవచనేనచ”అపిచ”రోమపాదో నపత్యస్స సుతాం
దశరథస్యతు। స్వీకృత్య వై భాండకాయ దత్తవాం స్తుష్టమా
నసఇతి ప్రాచీనమహర్షివచనేనచ దశరథస్యారసీ శాంతా

*౫ ఓరోమపాచుడా! నీకోమరితయగు శాంత, భక్తయగు ఋష్యశృంగునితో నాపట్టణమునకు వచ్చుగాక. నేనొక మహాకార్యము నారంభించితిని.

* వ్యా శాంత, రోమపాచునిపుత్రికయని ప్రేమచనముచే స్పృష్టికరింపఁబడినందున శాంత దశరథపుత్రికయని పూర్వముచెప్పుట సమంజసము కానేరదని పూర్వపక్షమురాగా సమాధానము చెప్పబడుచున్నది. శాంత, దశరథపుత్రికయని చెప్పుటలో వివాదమేమియులేదు (ఎట్లన) వాల్మీకిరామాయణమున బాలకాండమున 11 సర్గమున (తీర్థీయవ్యాఖ్యానమున) ఋష్యశృంగునిగూర్చి రోమపాచుడుచెప్పినపుడు (సంతానములేనినాకు దశరథుడు తనపుత్రికయగు శాంతను దత్తతనిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (అనేనమేనపత్యాయ) అనుశ్లోకమును బట్టియు, భాగవతమున నవమస్కంధమునందు, రోమపాచుడను రాజునకు దశరథుడు తనపుత్రికనిచ్చినట్లును ఋష్యశృంగుడామెను వివాహమాడెనట్లునర్థమిచ్చు (రోమపాదఇతిఖ్యాతః) అనుశ్లోకమును బట్టియు, వాల్మీకిరామాయణమున బాలకాండమున, గుమంత్రుడు దశరథునితోఁ బూర్వవృత్తాంతమును జెప్పినపుడు నీయల్లుడగు ఋష్యశృంగుడు నీచే యాగమునుఁ జేయఁచుటవలన పుత్తులుకలుగుమరని యర్థమిచ్చు (ఋష్యశృంగస్తు జామాతా) అనుశ్లోకమును బట్టియు, దశరథమహారాజునకు శాంతయను కొమరిత కలదనియు నామెను రోమపాచునకు దత్తతగా నిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (కన్యాం దశరథోరాజా అను) పార్శవీనమహాకవియగు భవభూతిచే రచింపబడిన యుత్తరరామచరితమునందలి శ్లోకమునుబట్టియు, రోమపాచుడు ఋష్యశృంగునితో దశరథునకుఁగల సంబంధ బాంధవ్యములను జెప్పినపుడు ఋష్యశృంగుడు దశరథునియల్లుడను నర్థమిచ్చు (సఖ్యం సంబంధకంచైవ) అను వాల్మీకివచనమును బట్టియు, రోమపాచుడు సంతానహీనుడై దశరథపుత్రికను దత్తతగాగైకొని ఋష్యశృంగునకు సంతోషముతోనిచ్చెనని యర్థమిచ్చు (రోమపాదోన పత్యస్స) అను పార్శవీనమహర్షి వాక్యమునుబట్టియు, శాంత,

తథేత్యుక్త్వా రోమపాదః వచనం ప్రాహ వైద్విజం॥ ౩౪

రోమపాదస్యదత్తసు తేఽనిర్ణీతా. కించపురాతనేనతంజావూరు
ప్రభుణా విద్వత్కవినాశహజేనమాఘేనవిరచితే శాంతా
కల్యాణేపి దశరథపుత్రీ శాంతేతి నిశ్చితేతిజేయం. సన్వేతా
వతా శాంతాయాః దశరథపుత్రికాశ్వేసిద్ధేఽపి దశర
థాత్ కౌసల్యాయాముత్పన్నేతి వస్తుమవకాశః కథమితిచేత్
పురాతనకవినా గోపీనాథేన, స్వవిరచితవచనరూపవిచిత్ర
రామాయణే శాంతా కౌసల్యాయాం దశరథాజ్ఞాతే త్యాది
కథావిశేషస్య వర్ణితత్వాత్ తత్కథా మనుస్మृत్య ఇతర
రామాయణేపి తథాదృష్టత్వాచ్చ తత్కథా మనుస్మृत్యచ,
ప్రమోదూతసంవత్సరాశ్వియుజ భారతిపత్రికావిమర్శితశాం
తావృత్తాంతమనుస్మृत్యచ, భవభూతినోత్తరరామచరితే కౌ
సల్యాయాంజాతాశాంతేతిసూచితత్వేన, తత్కథామనుస్మृत్య
చ, పూర్వోక్తశాంతాస్వయంవరపర్యంతకకథాభాగోమయా
గ్రధితః అపిచ వాల్మీకి రామాయణే” పుత్రార్థం నాస్తి వై
సుఖ మితి దశరథవచనేనైవ పుత్రికాసుఖ మస్యాస్తీతిద్యోత్య
తేకేచిత్తు కౌశల్యా శాంతాయాః జననీ నతుకౌసల్యా కౌశ
ల్యానామ కుశలత్వవతీ యాకాచన భోగపత్నీ, దశరథస్య
వర్తమానసార్థసప్తశతభోగపత్న్యంతర్గతా” ఇతి వదంతి
ఏతస్మిన్ విషయే యథారుచి విపశ్చిత్తోఽనుమోదంత్యితి
మయావిరమ్యతే॥

౫౪ అవిధముననే యగుగాకయని రోమపాదుడు దశరథునితోఁజెప్పి
యనంతరము ఋష్యశృంగునిగూర్చి యవిధముగాబలికెను.

వ్యా॥ దశరథునకారసపుత్రకయనియు రోమపాదునకు దత్తతపుత్రక
యనియు నిశ్చయింపబడుచున్నది. మఱియు శాంతాకళ్యాణమును
ప్రాచీనగ్రంథమునం దివిధముననే యున్నది.
ఇందుపై నొకపూర్వపక్షము పఱచుచున్నది (వీమన) పైవాక్యములచే
శాంత, దశరథపుత్రకయని నిశ్చయింపబడినను దశరథునివలన
కౌసల్యయందుఁ బుట్టినదని చెప్పటకుఁ బ్రమాణమేమియనగా,
పురాతనకవియగుగోపీనాథుడు తనచేరచింపఁబడినవిచిత్రరామాయ
ణమునందిట్లువర్ణించెను శాంత కౌసల్యయందుఁబుట్టినట్లును శాంతా
స్వయంవరకాలములో పరశురాముడువచ్చి ఋషిపుత్రునకు నీయు
మని చెప్పినట్లును, అప్పుడే రోమపాదుడు దత్తతగానీయుమని
తీసుకొనివెళ్ళినట్లును మొదలగునాశ్చర్యభూతమగుకథానకము వర్ణిం
పబడినదియగుటచేతను, ఇతరరామాయణమునందట్లు కన్పడుటచే
తను, ప్రమాదాతసంవత్సరాశ్వయుజమాసభారతిపత్రికలో శాంతా
వృత్తాంతము విమర్శింపఁబడి యుండుటచే దానినాధారముగ
చేసికొనియు, భవభూతిమహాకవి, పుత్తరరామచరితమున కౌసల్య
పుత్రక శాంతయనినూచించుటనుబట్టియు, పైకారణములవలన శాంతా
స్వయంవరపర్యంతకమగు కథావృత్తాంతము నాచేగూర్పబడినది.
మఱియు వాల్మీకిరామాయణమున దశరథుడు వసిష్ఠాదులతోఁ జెప్పు
నపుడు తనకు బుత్రసుఖములేనట్లు చెప్పటవలనఁ బుత్రకౌసుఖము
ధ్వనితమగుచుండెను. కొండలు కౌశల్య శాంతయొక్క తల్లికావ
చ్చును. కౌశల్యయనగా కోసలరాజపుత్రకయగు కౌసల్యకాచు
కౌశల్యయనగా కుశలతగల యొకనొక భోగపత్నియైయుండును
దశరథునకు మూడువందలయేబదిభార్యలుండిరి గనుక వారిలో
చేరినకుశలతగలయొక భోగపత్నియందు శాంత జన్మించియుండ
వచ్చునని వాదించెదరు. కాని యవిష్వషయమున తిగుప్రమాణముల్లు
గానరావు కాన పండితులు తమ యభిమతానుసారమామోదింతు
రుగాకయనివిరమింపఁబడుచున్నది.

1 అనేన మేనపత్యాయ ద తేయం వరవరినీ
యాచతే పుత్రతుల్యమా శాంతా ప్రియతరాత్మజా
సోయం తేశ్వశురోబ్రహ్మాయ ధైవాహంతథాన్యప॥ ౬-౨

తస్మా త్వంభార్యయాసార్థం గచ్ఛామోధ్యాంపురీంప్రతి
ఋషిపుత్రః ప్రతిశృత్య తథేత్యాహ నృపం తదా॥ ౩

సన్మపేణా భ్యనుజ్ఞాతః ప్రయయా సహభార్యయా
అంతఃపురం ప్రవిశ్యైనం పూజాం కృత్వాథ శాస్త్రితః
కృతకృత్యం తదాత్మానం మేనేతస్యో పవాహనాత్ ॥ ౪

2* అంతఃపుర స్త్రీయస్సర్వాశ్శాంతాం దృష్ట్వాతథాగతాం
సహభర్త్రావిశాలాక్షీంప్రీత్యానంద ముపాగమత్ ॥ ౧౦౪
తతః కాలే బహుతిథే కస్మింశ్చి త్సుమనోహరే
వసంతే సమనుప్రాప్తేరాజ్ఞోయష్టుం మనోఽభవత్ ॥ ౧౦౫
అథ రాజా వసిష్ఠం తు నత్వా ప్రాంజలి రబ్రవీత్ ॥ ౧౦౬

* తథాగతాం శాంతాం దృష్ట్వా అంతపురస్త్రీ
యస్తుష్టాఙ్గతి కథనేన కన్యాత్వకాలేపి శాంతా తదాతదా
సమాగతేతి ధ్వన్యతే. అపిచ శాంతాయాః దశరథపుత్రికా
త్వాభావే కథం దశరథపత్నీనాం సర్వాసామపి తాదృ
కసంతోష స్సంభవేత్ తస్మాదపి దశరథపుత్రీ శాంతేతి
న్పక్షీభవతి॥

౬-౩ ఓఋష్యశృంగుడా! యీదశరథుడు సంతానరహితుడనగు నాకు శాంతను దత్తతగా నిచ్చెను. కావున నీకునేనెటుల మామనో యక్షేదశరథుడును మామయగునని యెఱుగనగు.

౮ ఓఋష్యశృంగుడా! అకారణమువలన నీవు భార్యతోగూడ నయోధ్యాపురికివెళ్ళుము అని రోమపాదుడు ఋష్యశృంగునితోఁజెప్పగా ఋష్యశృంగుడు నటులనేజేయుచుననెను.

౯౪ పిమ్మట ఋష్యశృంగుడు రోమపాదుని యనుజ్ఞనొంది భార్యా సమేతుడై దశరథునితో నయోధ్యకేగెను. దశరథుడను ఋష్యశృంగుని తనయంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టి యధావిధిగాఁబూజించి యామహర్షి తన గృహమునకువచ్చుటచే కృతార్థుడనయితినని సంతసించెను,

*౧౦౪ అంతఃపురస్త్రీలందరు నవ్విధముగావచ్చిన (అనగాభర్తతోవచ్చిన) శాంతనుఁజూచి బ్రహ్మానందమునొందిరి.

౧౧౪ ఇట్లు శాంతకాలము గడచినపిదప మనోహరమైన వసంతఋతువు రాగా దశరథుడు యాగముజేయనుద్యుక్తుడయ్యెను.

౧౨ అనంతరము దశరథుడు వసిష్ఠునిఁబిలిచి చేతులుక్షోడించి యివిధముగఁబలికెను.

* అవిధముగావచ్చిన శాంతనుజూచి యంతఃపురస్త్రీలు సంతసించి రని చెప్పటచేత కన్యకగానుండిన కాలమునందప్పడప్పుడు శాంత వచ్చుచుండెడిదియని తోచబడుచున్నది. మఱియు శాంత దశరథ పుత్రికకానియెడల దశరథుని యంతఃపురస్త్రీలందరకు నట్టిసంతోషముగలుగుటకే కారణముండదు. కానశాంత దశరథపుత్రికయని వైవాక్యమువలనను స్పష్టమగుచున్నది.

- 1 యజ్ఞో మే క్రియతాం బ్రహ్మ న్యథోక్తం మునిపుంగవ
యథా న విఘ్నః క్రియతే యజ్ఞం గేఘవిధీయతాం॥౧౩
- * 1 భవా నిగ్ధ స్సుహృ న్మహ్యం గురు శ్చ పరమో భవా
ప్రౌఢప్ర్యా భవతా చేహ భారో యజ్ఞస్యచోద్యతః॥౧౪
- తథేతి చ స రాజాన మ్బ్రవీ ద్విజసత్తమః
కరిష్యే సర్వమేవైత ద్భవతా యత్సమర్థితం॥ ౧౫
- * 2 తతో బ్రవీ ద్విజా న్వృద్ధా న్యజ్ఞకమణు నిష్ఠితా
అవజ్ఞయా న దాతవ్యం కస్యచి లీలయాపివా
అవజ్ఞయాకృతం వన్యాయ ద్దాతారం నాత్ర సంశయః॥౧౬౪

1 * అనేన యజ్ఞాదిమహాకర్మారంభే నూతనేషు
ఋత్విక్షు సత్స్వపి ప్రాచీనపవ సర్వజ్ఞే ఆస్తికే మహాబ్రా
హ్మణే భారం వినిక్షిప్య తద్వచనానుసారేణ కర్మ కర్తవ్య
మితి నూచితం.

2 * అత్ర శ్రద్ధా పురస్కరమేవదానం కర్తవ్యం అశ్ర
ద్ధయా దానం నిష్ఫలమిత్యుక్తం తథాచ శృతిః" శ్రద్ధయా
దేయం. ఇతి-భగవద్గీతాయామపి"అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం
తవ స్తప్తం కృతం చ యత్ | అసదిత్యుచ్యతే పార్థ నచ
తత్ప్రేత్య నో ఇహ॥ ఇతి.

౧౩ ఓకసిష్ఠమహానీ! నేను చేయబోవు యజ్ఞమునందు తదంగములందును విఘ్నములేకుండునట్లు యాగసంపూర్తినిచేయునువుగాక!

1*౧౪ ఓమునివర్యా! నీవు నాకుమిత్రుడవు. మఱియు గురువర్యుడవు. కాన యజ్ఞభారమునంతయు నీవే వహింపవలయును. (అని దశరథుడు వసిష్ఠుని ప్రార్థించెను.

౧౫ ఓరాజా! నీవుకోరినటుల సర్వమును నేను చేయగలనని వసిష్ఠుడు దశరథునిగూర్చి పలికెను.

2*౧౬ అనంతరము వసిష్ఠుడు యజ్ఞకర్మయందు నియమితులగు వృద్ధబ్రాహ్మణులతో నిర్విధముగఁ బ్రక్కెను. “ఓ ద్విజోత్తములారా! యజ్ఞమునందె వ్వనికైన నేదియైన నీయవలసివచ్చినపుడు విలాసముగాగాని యవమానపూర్వకముగాగాని నీయకూడదు. అవమానపూర్వకముగ దానముఁజేసినచో దాతకు నష్టముకల్గుననుటకు సందియమెంతమాత్రములేదు.

1 * పైవాక్యముచే యజ్ఞము మొదలగు మహాకర్మల నారంభించునపుడు క్రొత్తగావచ్చిన ఋశ్విక్కులుండినను ప్రాచీనుడగు సర్వజ్ఞుడైన యాత్మీకుడైన బ్రాహ్మణునియందు కార్యభారమునుంచి యతడు చెప్పినవిధముగ కర్మ నాచరింపవలయునని సూచింపబడుచున్నది.

* 2 ఈశ్లోకమునందు శ్రద్ధాపూర్వకముగ దానముఁజేయవలయుననియు నశ్రద్ధచే దానముఁజేయుట నిష్ఫలమనియుఁ జెప్పబడినది. శ్రద్ధచే నీయవలయునని శృతియును చెప్పెను. భగవద్గీతయందును, అశ్రద్ధచే, హోమముచేసినను, దానము చేసినను, తపస్సు చేసినను, అది యంతయు వ్యర్థమగుననియు, ఇహమునకుగాని పరమునకుగాని యుపయోగించదనియు కృష్ణుడునునితోఁ జెప్పెను.

1* శుభే దివసనక్షత్రే నిర్యాతో జగతీపతిః

తతో వసిష్ఠప్రముఖా స్సర్వవ ద్విజోత్తమాః

ఋష్యశృగం పురస్కృత్య యజ్ఞకర్మారభం స్తదా॥ ౧౦

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మి న్నాప్తే తురంగమే

సరయ్యా శోచ్యతే తీరేరాజ్ఞో యజ్ఞో భ్యవర్తత॥ ౧౧

ఋష్యశృగం పురస్కృత్య కర్మ చక్ర ద్విజర్షభాః

2* నచాహుత మభూ త్తత్ర సలితం వాపి కించన

దృశ్యతే బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం చ చక్రీ రే॥ ౨౦౪

1* అత్ర యజ్ఞాదికం కర్మ బ్రాహ్మణ పురస్కరం కర్తవ్యం. అయం ధర్మః సర్వేషాం సాధారణః. రాజ్ఞాం తు విశిష్య బ్రహ్మముఖత్వం సర్వత్రా తిశయధాయకం. తథాచ శృతిః "తస్మా ద్రాజన్యో బ్రాహ్మణవానిత్యాది=గౌతుమశ్చ, బ్రాహ్మణం పురోదధీత. ఇతి=మహాభారతే ఆదిపర్వణి" పురో హితమతే తిష్ఠే ద్యుచ్ఛచ్ఛే ద్భూతి మాత్మనః॥ ఇతి. ఆరణ్యకే యుధిష్ఠిరదాల్భ్య సంవాదేపి" కుంజరస్యేవ సంగ్రామే పరి గృహ్యంకుశగ్రహం। బ్రాహ్మణై ర్విప్రహీనస్య క్షత్రస్య క్షీయతే బలం॥ ఇతి.

2* అనేన యజ్ఞకర్మణి విహితే కాలే యథావిధ్యనుష్ఠానకుశలై రభిజ్ఞై రాస్మికైః ఋతుగ్భి రన్యూనాతిరేకేణ

అనుష్ఠాతవ్యమితి నూచితం

1*౧౩-౧౮ అనంతరము శుభనక్షత్రయుక్తదివసమునందు దశరథుడు, యజ్ఞవాటికకు బయలుదేరినాడు. అతని వెంట వసిష్ఠుడు మొదలగు బ్రాహ్మణులందఱు, యజ్ఞవాటికకుజేరిరి, అప్పుడు ఋష్యశృంగుని ముందిడుకొని యజ్ఞము నారంభించిరి,

౧౯ సంవత్సరము పూర్తియగుచుండ యాగాశ్వము తిరిగి వచ్చెను సరయునదియొక్క యుత్తరతీరమునందు దశరథుని యజ్ఞము ప్రారంభమయ్యెను.

2*౨౦౪ బ్రాహ్మణోత్తములు ఋష్యశృంగునిఁ బురస్కరించుకొని యాగమునుఁ జేయించుచుండిరి. ఆయజ్ఞమునందు విధినతిక్రమించి హోమముకాని తొట్రబాటుగాని కొంచెమైనను లేకుండెను, బ్రాహ్మణులు హోమాదికమును విధ్యుక్తముగాను యజమానికి క్షేమము కలుగునట్లుగానుఁ జేసిరి.

1* యజ్ఞాదికర్మలు బ్రాహ్మణ పురస్సరముగఁ జేయవలెననెడి విషయము పైవాక్యములచే స్పష్టమగుచున్నది. ఈధర్మమందఱకు సాధారణమైనను, రాజులకు విశేషించి బ్రహ్మముఖత్వము, అతిశయవిధాయకమని చెప్పనొప్పు, అటులనే శృతియు చెప్పుచున్నది. రాజు బ్రాహ్మణపురస్సరముగ చేయవలయునని గాతముడును, “బ్రాహ్మణుని ముందిడుకొని కర్మ నారంభింపవలయును” అని చెప్పియుండెను. మహాభారతమున ఆదిపర్వమున, విశ్వర్యమును గోరు రాజు, పురోహితుని మతము ననుసరించి యుండవలయునని చెప్పెను. భారతమున ఆరణ్యపర్వమునను యుధిష్ఠర చాలభ్యసంవాదమున నిటులనే చెప్పబడినది, (ఏమన) యుద్ధభూమియందు మదపుటేనుగున కంకుశ మవసరమయినట్లు, రాజునకు బ్రాహ్మణులట్లవసరమనియును, బ్రాహ్మణరహితుడగు క్షత్రియునకు బలము క్షీణించుననియు చెప్పబడినది.

2* పైవాక్యముచేతను యజ్ఞకర్మయందు విహితకాలమున యధావిధిగా ననుష్ఠించుటయందు నిపుణులును, ఆస్తికులును, విధానమును బాగుగ తెలిసినవారునగు ఋత్విజులు తక్కువ యెక్కువ లేకుండగ కర్మను జేయింపవలయునని ధర్మము నూచితము.

1* న తేష్వహస్సు శ్రాంతో వా శుధితో వాపి దృశ్యతే

అన్నపానై స్సువిహితాః తస్మి న్యజ్ఞే మహాత్మనః॥ ౨౧౪

అన్నం హి విధివ త్స్వాదు ప్రశంసంతి మహాత్మనః ✱

అహోతృప్తా స్థ భద్రం త ఇతి శుశ్రావ రాఘవః॥ ౨౨౪

2* కర్మాంతరే తదా విప్రా హేతువాదా నృహూనపి

ప్రాహు స్సువాగ్మినో ధీరాః పరస్పరజిగీషయా॥ ౨౩౪

1* అనేన అవిశేషేణాగతాః సర్వే బ్రాహ్మణాః ✱

మృష్టాన్నదానేన తోషణీయ్యా ఇతి సూచితం

2* అనేన ద్విదుష్కుభిః సదసో బహిరాసీనైః ప్రయో

గావిరో ధేన అంతరాలకాలేస్వస్వవిద్యాతిశయప్రఖ్యాపనాయ

వాదకుశలైర్భవితవ్యం సతుకర్మకాలే ఇతి సూచితం

తథాచ భారతే సభాపర్వణి" కర్మాంతర సమాయత్తా జజ

ల్పురమితౌజసః। ఇద మేవ సచా ప్యేవ మేవ మేవ సచాన్యథా॥ ఇతి

1* ౨౧౪ ఆయాగదినములయందు చూచుటకు వచ్చినవారలలో శ్రమనుఁ జెందినవాడుకాని త్నుద్బాధ నొందినవాడుకాని యొకడైనను లేడు. దశరథుని యజ్ఞమున జనులందఱు, అన్నపానాదులచే సంతృప్తినిఁ బొందిరి.

౨౧౪ ఆయజ్ఞమునందు మహాత్ములగువార లందఱును భక్త్యభోజ్యాదు లతోఁగూడిన యన్నదానముఁ గొనియాడుచుండిరి. తృప్తినిఁది తిమి దశరథునకు శుభముకలుగుగాత యనెడి కేకలను దశరథుడు వినుచుండెను.

2 * ౨౩౪ మంచివక్తలును, ధీరులునగు బ్రాహ్మణులు నొకరి నొకరు జయింపవలయుననెడి ఊరికచే, నవకౌశము కలిగినపుడు సహే తుకముగ శాస్త్రార్థములనుఁ జేసిరి.

1* పైవాక్యముచే కర్మకాలమునందు సామాన్యముగా వచ్చినబ్రాహ్మ ణులందఱకు మృష్టాన్నాదులచే సంతోషమును చేయవలయుననెడి ధర్మము నూచింపఁబడినది

2 * పై నఁజెప్పిన వాక్యముచే, యాగమునుఁ జూచుటకై వచ్చి సభకు జేలుపలకూర్చిండిన పండితులు, యాగప్రయోగమునకు విరోధము కలుగకుండునట్లు, అవకౌశముగలిగినప్పుడు తమవిద్యాకౌశలమునుఁ జూపవలయునేకొని కర్మకాలమునందు వాదములనుఁ జేయఁగూడ దను ధర్మము నూచింపఁబడినది. ఇవిధముననే భారతమున సభా పర్వమునఁ జెప్పబడినది. (ఏమన) గొప్పతేజస్సుగల బ్రాహ్మణులు ధర్మరాజుయాగముచేయుకాలమున మధ్యమధ్యయందవకౌశము కలిగినపుడు, ఇది యివిధముగానే యుండవలయుననియు, నిది యివిధముగ నుండఁగూడదనియు, నిది యింతేయనియు, నిది మఱియొకవిధము కొదనియు నివిధముగ శాస్త్రార్థములనుఁజేసిరి. (అని.)

2* అథఋత్విక్తస్య వపాంశపయామాస శాస్త్రతః
 ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రతిస్మ నరాధిపః
 యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణదన్వాపమాత్మనః॥ ౨౪-౨౫
 క్రతుం సమాప్యతు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః
 ఋత్విగ్భ్యోపి దదౌరాజా ధరాంతాం క్రతువర్ధనః॥ ౨౬
 ఋత్విజః॥ నభూమ్యాకార్య మస్మాకం నహిశక్తా స్మపాలనే
 నిష్క్రియం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతుభవాన్నృప॥ ౨౭
 * గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః
 దశకోటీన్సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణం॥ ౨౮

2 * అనేన అశ్వవపాధూమగంధాఘ్రాణస్య సమస్త
 పావనివర్తకత్వ ప్రతిపాదనేనాంగినోఽశ్వమేధస్య ఫలాతి
 శయస్సూచితః తథాచ మహాభారతేపి” ధూమగంధా
 ఘ్రాణం పావనముక్తం- తం వపాధూమగంధం తు ధర్మరా
 జస్సహానుజైః ! ఉపజిఘ్రద్యథాశాస్త్రం సర్వపాపాపహం
 తదా, ఇతి॥

* అనేన యజమానేన దక్షిణాకాలే విహితం
 పృథ్వ్యాదికం దేయమేవ॥ ఋత్విగ్భిరపి భోగ్యమపి తదక్షణ
 శక్తా వినిమాయ నిష్క్రియోగ్రాహ్య ఇతిసూచితః తథా
 అవిక్రేయ మపి గవాశ్వాదికం దక్షిణాద్రవ్యం వినిమయేన
 గ్రాహ్యమితిసూచితం॥

౩*౨౪-౨౫ అనంతరము దశరథుడు యాగపశువుయొక్క వపనుఁదీసి

శాస్త్రోక్తముగ నగ్నిసంస్కారమునుఁజేసి దానిధూమగంధమును
పాపక్షయమునకై యథావిధిగ నాఘ్రూణించెను.

౨౬ దశరథమహారాజు యథావిధిగ క్రతువును సమాప్తిఁజేసి యాగ
సమృద్ధికై ఋత్విజులకు తన భూమినంతయు నిచ్చెను.

౨౭ ఋత్విక్కులిట్లుచెప్పిరి. ఓదశరథమహారాజా! భూమితో మాకు
ప్రయోజనములేదు. భూమిని పరిపాలించుటకు మేమశక్తులము.
కొన నీవు భూమికి బదులుగా కొంచెము ద్రవ్యము నిచ్చెదవుగాక.

*౨౮ దశరథుడప్పుడు భూమికిబదులుగా లక్షగోవులను, పదికోట్ల సువర్ణ
నాణెములను, నలుబదికోట్ల రూప్యములను, ఋత్విజులకిచ్చెను.

౩ * పైవాక్యమువలన యాగీయాశ్వముయొక్క వపాధూమగంధము
నాఘ్రూణించుట, సమస్తపాపములనుఁ బోగొట్టునని చెప్పటచే
నంగియగు నశ్వమేధమునకు ఫలాధిక్యము చూపబడినది. అవిధము
ననే భారతమునంగును, వపాధూమగంధము నాఘ్రూణించుట,
పాపహరమని చెప్పబడినది. (ఏమన) ధర్మరాజు తమ్ములతోఁగూడ
సర్వపాపహరమగు వపాధూమగంధము నాఘ్రూణించెనని”

* పైవాక్యముచే యజమానుడు దక్షిణలిచ్చుకొలమున శాస్త్రోవిహితముగ
భూమిని ఋత్విజులకు దానము చేయవలయుననియు, ఋత్విజు
లద్దాని ననుభవింపవలయుననియు, భూమిని రక్షించుట కసమర్థు
లైనచో దానిని మార్చి కొంతధనమును గ్రహింపవలయు ననెడి
ధర్మము నూచింపబడినది అవిధముననే గోవులు మొదలగువానిని
దక్షిణగా నిచ్చినపుడును వాని నమ్మకూడనప్పటికి వినిమయముచే
కొంతద్రవ్యమును గ్రహింపవలయుననెడి ధర్మమునూచింపబడినది,

* తస్యా శిషోధవివిధా బ్రాహ్మణై స్సముదీరితాః

ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం ప్రణలస్యచ॥

౨౯

1 తతోఽ బ్రవీద్రుష్యశృగం రాజాదశరథస్తదా

కులస్యవర్ధనం తంతుం కర్తుమహాసి సువ్రత॥

30

తథేతి చ సరాజాన మువాచ ద్విజసత్తమః

భవిష్యంతి సుతారాజం శృత్వా రస్తే కులోద్వహః॥ 3౧

ఇష్టింతేహం కరిష్యామి పుత్రీయాం పుత్రకారణాత్

అధర్వశిరసిప్రోక్తైర్జ్ఞంత్వై సిద్ధాం విధానతః॥ 3౨

తతః ప్రాక్రమదిష్టింతాం । రాజాదశరథోనఘః॥ 3౨౪

తదా మహీ రావణముఖ్యరక్షోభారం తువ్రాధుం

బహుధాప్య శక్తాః ధృత్వా చ గోరూప

మలందుదంతీ సమాససాదాబభువంసురేశం॥ 3౩౪

బ్రహ్మపి తాం సమాశ్వాస్య జగాదవచనంతదా

ఉదంతస్తవవిజ్ఞాతః । మయా ధ్యానేన చాచలే॥ 3౪౪

కింకుర్యాం రావణోదేవి । మయాహంతుం నశక్యతే

వక్ష్యామివృత్తం ప్రాచీనం రావణస్యాచలే శృణు॥ 3౪౫

* అనేన యజ్ఞస్తే బ్రాహ్మణా న్నమస్కృత్యతేభ్యో

యజ్ఞ సమృద్ధ్యై ఆశిషోగ్రాహ్య ఇతిసూచితం.

- * ౨౯ ఉదారుడగు దశరథమహారాజు యాగాంతమునందు బ్రాహ్మణులకు నమస్కారమునుఁ జేసి వార్యాశీర్వాదములనుఁ బొందెను.
- 30 అనంతరము దశరథుడు ఋష్యశృంగునితో నివ్వధముగఁ బలికెను. ఓ ఋషగశృంగమహర్షీ! వంశాభివృద్ధికరమగు సంతానతంతువును నాకుఁ గలుగజేయుచువుగాకయని, (పలికెను.)
- 31 ఋష్యశృంగుడు నట్లేయని దశరథునితోఁ గిందివిధముగాజెప్పెను ఓరాజా! నీకు వంశోద్ధారకులగు నల్వరు కుమారులుకలుగగలరు,
- 32 ఓరాజా నీకుఁ బుత్రులుకలుగుటకు యధావిధిగ పుత్రకామేష్టిని నధర్వణ వేదోక్తములగు మంత్రములచే జేయించెననెను
- 32౪ అనంతరము పుత్రార్థమై దశరథుడు పుత్రేష్టినిజేయ నారంభించెను.
- 33౪ ఆసమయమున భూదేవియు రావణుడు మొదలగుమృతరాక్షసుల భారమును వహించుట కశక్తురాలై గోరూపమును, ధరించి గోద నముచేయుచు బ్రహ్మయొద్దకేగెను.
- 3౪౪ బ్రహ్మయు నాభూదేవి నోదార్చి నివ్వధముగఁబలికెను. ఓభూదేవి! నేను యోగశక్తిచే నీవృత్తాంతమునుఁ దెలిసికొంటిని.
- 3౫౪ ఓదేవి! నే నేమి చేయుచును రావణుని జయించుటకు నాకుశక్తిచాలదు, వానిపూర్వవృత్తాంతమునుఁ జెప్పెదనువినుము.

* వైవాక్యముచే యజమానుడు యాగాంతమునందు బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి యజ్ఞసమృద్ధికొఱకు బ్రాహ్మణాశీర్వాదములనుఁ బొందవలయుననెడి ధర్మము సూపింపబడినది.

మహతా తపసారాధ్య రావణశృంకరం పురా

తస్మాద్వరాన్దురభాంస్తు లబ్ధ్వా తిష్ఠతిదుర్జయః॥ 3౬౪

మత్తోపిమానుషాదేకా దన్యేభ్యోఽవధ్యతావరం

ప్రాప్తవాన్రావణస్తేన జితాశ్చక్రాదయస్తతః॥ 3౬౫

మాలాకారో మహేంద్రశ్చ వరుణః పురసేచకః

సంమాజఙ్కో జగత్ప్రాణః రావణేనకృతోభువి॥ 3౬౬

తస్మాన్మేరావణం జేతుం శక్తిర్నాస్తివసుంధరే

తద్వ్రజేమ శివస్యాద్యనమీపం సత్వరం వయం॥ 3౬౭

ఇత్యుక్త్వా తాం సమాసీయ త్రిదశైస్సమమాత్మభూః

కైలాసమచిరేణా గాత్సమధాది గణైర్వృతం॥ ౪౦౪

వేదవాగ్భిశ్శివం దధ్యుర్బ్రహ్మద్యా స్త్రిదివౌకసః

నమోభవా యశర్వాయ నీలగ్రీవాయతే నమః

నమఃస్థూలాయసూక్ష్మాయబహురూపాయతేనమః॥ ౪౦౫-౪౦౬

ఇతిసర్వముఖేనోక్తాం వాణీమాకర్ణ్య శంకరః

ప్రోవాచ నందినందేవా నానయేతి మమాంతికం॥ ౪౦౭

వీతస్మిన్నంతరే దేవాః ఆహూతానందినా ధ్రువం

ప్రవిశ్యాంతఃపురే దేవం దదృశు ర్విస్మితేక్షణాః॥ ౪౦౮

బ్రహ్మ గత్య దదర్శా థ శంకరం లోకశంకరం

ప్రణివత్వా గ్రతః స్థిత్వా సహదేవైః పితామహాః॥

ఉవాచ దేవదేవేశం పశ్యావస్థాం దివౌకసాం

దుష్టదైత్యవధోద్యోగంత్వం విధేహిమహాప్రభో॥ ౪౦౯-౪౧౦

౩౬౪ పూర్వమునందు రావణుడు శంకరుని గొప్పతనముచే సంతోషప
రచి, వానివలన నితరులకుఁ బొందశక్యముకాని వరములనుఁబొంది
యితరులకు జయింపనలవిగాకుండెను.

౩౭౪ నావలనఁగూడ మనుష్యేతరములగు సమస్త భూతములవలన మృతి
లేకుండగ వరములనుఁ బొందియుండెను. ఆకౌరణముచే నతడు
దేవేంద్రుల నందఱను జయింపగల్గెను.

౩౮౪ రావణుడు, దేవేంద్రుని, పుష్పమాలికలనుగుచ్చియిచ్చవానినిగను
వరుణదేవుని తనపురమును జలముచేత దడుపువానినిగాను, వాయు
దేవుని, తనపట్టణమూడ్చువానినిగాను, జేసెను.

౩౯౪ ఆకౌరమమువలన రావణుని జయించుటకు శక్తిచాలదు, ఇదియును
గాక, సృష్టిచేయు పనియే నాదియైయున్నది. లయమునుచేయుపని
శివునిదైయున్నది. కాన వానిసమీపమునకుమనము వెళ్ళుదమనియె.

౪౦౪ ఇవిధముగ బ్రహ్మదేవుడు చెప్పి భూదేవినిఁ దీసికొని దేవతలతో
గూడ, ప్రమథగణసేవితమగు కైలాసమునకు శ్రీఘ్రముగ వెళ్ళెను.

౪౧-౪౨ బ్రహ్మాదిదేవతలు వేదవాక్కులుచే శివునిస్తుతించిరి. నీలగ్రీవా
భవా! స్థూలరూపుడవు సూక్ష్మరూపుడవు బహురూపుడవగు నీకు
నమస్కారమని(స్తుతించిరి.)

౪౩ ఇవిధముగ దేవతలందఱిచేఁ జేయబడిన స్తోత్రమును శంకరుడువిని
యాదేవతలను తనయొద్దకు దీసికొనిరమ్మని, నందీశ్వరునిఁబంపెను.

౪౪ ఈసమయమున దేవతలందఱును నందీశ్వరుడాహ్వానింపగా వారు
శంకరునియంతఃపురము బ్రవేశించి శంకరునిఁజూచివిస్మయమందిరి.

౪౫-౪౬ అనంతరము బ్రహ్మదేవుడు లోకసుఖింకరుడగు శంకరునిజూచి
నమస్కరించి దేవతలతోఁగూడ శంకరునిముందునిలిచి యివిధ
ముగబలికెను.

మహాప్రభో! శంకరా! దుష్టరాక్షసుడగు రావణునిసంహారమునకు
దగినప్రయత్నమునుజేయుమని బ్రహ్మాదిదేవతలు ప్రార్థించిరి.

తదా శంభు రువాచేదం వచనం తాన్దివౌకసః

భవదాగమవృత్తాంతః|జాతఏవ మయాధునా|| ౪౨

వరప్రదోఽహంతు పురారావణస్య పితామహా!

విషవృక్షించ సంవర్ధ్య స్వయంఛేత్తుమసాంప్రతం|| ౪౩

తస్మాద్విష్ణుసమీపంతు యూయంగచ్ఛత సత్వరం

లోకరక్షావహః కుర్యాత్కార్యం వస్సఫలంహరిః|| ౪౪

* ఏతస్మిన్నంతరే నందీ వచనం ప్రాహ తా న్పునః

ఏకదారావణోమాఖ్యాత్కప్యాస్యంమాంశ శాపసః||౪౫

* రావణస్తు పురానందినే కిమర్థం శాపం దత్తవా
నితిచే దత్తోచ్యతే. ఏకదా దశాననే పుష్పక మారుహ్య
సంచార్యచ దేవలోకా నైకలాసోర్ధ్వభాగాద్విమానేనా
గచ్ఛతిసతి తదాశంకరశ్చక్రై లాసేతపశ్చరతిస్మ. తదానందీశ్వర
శ్శంకరసోర్ధ్వభాగాదాగచ్ఛంతంవిమానం దృష్ట్వా స్వమా
హత్యేన తం తత్రైవ స్థాపయామాస రావణేన సర్వథా
కృతేపియత్యే నచచాల తదాదశా ననస్తస్మాదవరుహ్య
నందీశసన్నిధి మాగత్య స్వవిమానం తేనైవ నిరోధిత
మితిజ్ఞాత్వా వానరాసోభవేతి తం శశాప. తదానందీశోపి
వానరానేవ పురస్కృత్య నరస్త్యాం హన్యాదితి రావణం
శశాపేతి కథాతానుసంధేయా.

- ౪౩ అప్పుడుశంకరుడు దేవతలతో నివ్వధముగఁబలికెను. ఓ దేవతలారా! మీరువచ్చిన వృత్తాంతము నాకుఁజెలిసినది.
- ౪౪ ఓపితామహా! నేను పూర్వమునందు రావణునకు వరములనిచ్చి యుంటిని. వరప్రదుడనగు నేనెట్లువానిసంహారమునకుఁ బ్రయత్నింపను. విషవృక్షమునైనను చేతులతోఁబెంచి ఛేదించుట యుక్తముకాదుగాదా,
- ౪౫ ఆకౌరణమువలన మీరలు శీఘ్రముగా విష్ణుగమీపమునుగూర్చి జెప్పుడు. లోకములనురక్షించుభారమునువహించు శ్రీహరి, మీకార్యమును సఫలముమఁజేయును (అనిశంకరుడుచెప్పెను.)
- ౪౬ ఈసమయముననం దీశ్వరుడు దేవతలనుగూర్చి నివ్వధముగఁబలికెను ఓ దేవతలారా! పూర్వమునం దొకప్పుడు రావణుడు మూర్ఖత్వముతోనన్ను వానరముఖునిగా శపించెను. .

* రావణుడు నందీశ్వరునకుఁబూర్వము కాపమేలయిచ్చెననగా నొకప్పుడు రావణుడు విమానారూఢుడై దేవలోకములను సంచరించి తనపట్టణమునకు వచ్చునెడ కైలాసపర్వతముమీద తపముజేయుచున్న శంకరునిపైభాగముగఁ దనవిమానమువచ్చుచున్నకౌరణముచే నందీశ్వరుడు రావణునివిమానమును తనమహిమచే నిలిపివేసెను. రావణుడెంతప్రయత్నించినను విమానముకదలనందునఁ గ్రిందిభాగమునకుదిగివచ్చి నందిచే దనవిమానము నిరోధింపఁబడినదని తెలిసికొని వానరముఖునిగా నందినిశపింపగా నందీశ్వరుడు తిరిగికాపమును రావణునకిచ్చెను (ఏమన) ఓరావణుడా! ఒకనరుడు వానరులనుఁ బురస్కరించుకొని నిన్ను సమూలముగా నశింపఁజేయుగాక యని”

శప్తో భవన్మయాసద్యః | రావణోపి భయావహం
 వానరాంస్తు పురస్కృత్య నరస్త్యాం హంతుసత్వరం || ౫౧
 తస్మాల్లోకావనే దీక్షావహం | శ్రీహరి మద్య వై |
 గత్వాయూయం ప్రార్థయధ్వం కార్యం వస్సఫలంభ వేత్ || ౫౨
 ఇత్యుక్తా శ్శివనందిభ్యాం బ్రహ్మద్యా దేవతాస్తదా |
 క్షీరాబ్ధినికటం గత్వాస్తువంతిస్మ జనార్దనం || ౫౩
 జయమాధవదేవేశ జయభక్త జనార్తిహన్
 కృపాం కురు మహాదేవ విలోకయ స్వసేవకాన్ || ౫౪
 వీరధురర వర్మానచ-క్రూరకర్మా దశాసనః
 సర్వాన్నో బాధతేనిత్యం కింపునర్మానుషాన్ప్రతి || ౫౫
 సోయం బిడౌజసంకర్తుం నిస్తేజసమలంభ వేత్ |
 తనూనపాతంచ తదాఽనూనపాతం కరిష్యతి || ౫౬
 తదగ్రే సమవర్తి స్యాచ్చమవర్తి మహాప్రభో |
 తదంతికే ప్రచేతాశ్చ విచేతాస్తు భవిష్యతి || ౫౭
 జగత్ప్రాణో గళత్ప్రాణః ధనేశో ఘనబాధితః
 రావణేనకృతో భూమ్యాం కారాస్థో తారకాపతిః || ౫౮
 ఏవం సబాధయత్యద్య సర్వానస్మాన్దివౌకసః
 కింపునర్మానుషాన్దేవ రక్షాస్మా న్మరణాగతాన్ || ౫౯
 ఇతి దేవవచశ్శ్వాత్వా పరిచింత్య హరిస్తదా
 జగాద దుఃఖశనునం వచనం త్రిదివౌకసః || ౬౦

- ౫౧ అప్పుడు నేన కూడ రావణుని భయంకరముగ శపించితిని (వీమన) ఓరావణా! శీఘ్రములోనే యొకనరుడు వానరులనుఁ బురస్కరించుకొని నిన్నసంహరించుగాకయని,,
- ౫౨ ఆకౌరణమువలన లోకరక్షణమునకు దీక్షవహించిన శ్రీహరినిగూర్చి యిప్పుడు మీరలువెల్చిప్రార్థించిన, మీకౌర్యము సఫలమగుననియెను.
- ౫౩ ఇవిధముగ శివుడును నందీశ్వరుడును చెప్పగా బ్రహ్మాదిదేవతలు పాలసముద్రసమీపమునకేగి జనార్దనుని కిందవిధముగ స్తోత్రము చేసిరి.
- ౫౪ సర్వదేవాధీశుడవగుమాధవా.. నీకు జయముకలుగుగాక, భక్తజనుల బాధలను నివారించునీకు జయముకలుగుగాక ఓమహాదేవా! నీసేవ కులగు మమ్ములను గృహారామముతో జూడుము.
- ౫౫ పీరులకజేయుదును క్రూరకృత్యములుకలవాడునగు రావణుడు మమ్ములను బాధించుచుండెను. మనుష్యులసంగతి జెప్పనదియేమి.
- ౫౬ ఆయిరావణుడు దేవేంద్రునిఁ దేజోహీనునిగాఁ జేయసమర్థుడగును అగ్నిహోత్రుని, మిక్కిలిపతనముకలవానినిగాఁ జేయగలడు.
- ౫౭ ఆరావణునిముందు నిలుచుటకు యముడును శ్రమజెంచును వాని యెదుర వరుణుడు చైతన్యములేనివాడైయుండగలడు.
- ౫౮ వాయుదేవుడు రావణునియెదుట కంఠగతప్రాణుడై యుండును. కుబేరుడు వానిచే బాధింపబడియుండెను నూర్మ్యుడు వానిముందు తేజస్సుతగ్గియుండెను చంగుడు కారాగృహమునబంధింపఁబడెను.
- ౫౯ ఇవిధముగ మమ్ములనందఱను రావణుడు బాధించుచుండెను దేవతలస్థితి యిట్లుండ మనుష్యులసంగతి చెప్పనదియేమి, కాన శరణాగతులగు మమ్ములను రక్షింపుము.
- ౬౦ ఈప్రకారము దేవతలుచెప్పగా శ్రీహరి విని యాలోచించి యప్పుడు దేవతలనుగూర్చి దుఃఖోపశమనమగు వాక్యమునుబలికెను.

భోబ్రహ్మాదిసురాస్సర్వే యూయంశృణుత మద్వచః

జానే దశగ్రీవభయం భవతాం సముపస్థితం॥ ౬౧

విజ్ఞాపితోఽహం సమయేభవంత స్తద్వధం ప్రశి

ధృత్వాఽవతారమద్యైవ హనిష్యేతంసురోత్తమాః॥ ౬౨

పురీత్వయోధ్యా సున్మయైః సాలితా సూర్యవంశజైః

విరాజతే భూమితలే కృశయాగాదిసత్క్రియైః॥ ౬౩

తస్యాం దశరథోరాజా నిరసత్య శ్శిరయాన్వితః

యజత్యద్య సుతార్థం వై పాలయన్ధర్మతః ప్రజాః॥ ౬౪

* పూర్వం తు తవసాతేనోషిలోఽహం సుతార్థినా

తస్యపత్నిషు తిస్మషుచతుర్థా ప్రభవామ్యహం॥ ౬౫

* పూర్వమితి. కశ్యపప్రజాపతిః సుతార్థం శ్రీహరిం ప్రతితపస్తేషే. తదా శ్రీహరిర పరోక్షీ భూయ వరం వృణ్వీతి కశ్యపమ ప్రాచత్. త్రిషుజన్మ సు మమపుత్రో భవేత్సుకే హరిఃపి తథేత్యంగీచకార. స్వవరానుసారేణ కశ్యపస్య పురా వామనరూపేణాజని తస్యకశ్యపస్య దశరథ త్వే నాద్యజాతత్వాత్ పునశ్చ స్వవరానుసారేణ తస్యపుత్ర త్వేనా వతరితు ముద్యాక్ ఇత్యుహ్యం॥

౯౦ ఓ బ్రహ్మదిదేవతలారా! మీరలందరు నావాక్యమును వినుడు మీకం దఱకు రావణునివలన భయము సంపాద్య మైనదని, నేనెఱుగుదును

౯౧ ఓ బ్రహ్మదిదేవతలారా! మీరలు మంచినమయములో రావణవధ విషముమై నాకు విన్నవించితిరి ఇప్పుడే నేనవతరించి వాని వధో పాయ మాలోచించెదను.

౯౨ ఓ దేవతలారా యాగాదులను బాగుగఁజేసినసూర్యపాశీయులగు రాజులచేఁ బరిపాలింపఁబడిన యయోధ్యయను పట్టణము భూమి యందొప్పుచుండెను.

౯౩ అపట్టణమునందు దశరథమహారాజు తనప్రజలను ధర్మముగఁబాలిం చుచు మహాధైర్యవంతుడై సంతానార్థమై యిప్పుడు యాగముచేయు చుండెను.

* ౯౪ పూర్వమునందు కశ్యపుడు పుత్రార్థియై నన్నుగూర్చి తపస్సుచేసి సంతోషపెట్టిన హేతువచేతను నతడేయిపుడు దశరథుడుగా నవత రించినహేతువుచేతను నతనిభార్యలగు కాసల్యాసుమిత్రాకై కేయుల మువ్వరియందును నేను నాలుగువిధములుగా జన్మింపగలను

* కశ్యపప్రజాపతి పుత్రార్థియై శ్రీహరినిగూర్చి పూర్వము తపస్సుచే యగా శ్రీహరిప్రత్యక్షమై వరమునుగోరుకొనుమనగాఁ గశ్యపుడిట్లు వరమునుఁగోరెను ఓశ్రీహరీ! నీవునాకు మూడుజన్మలయందు పుత్రు డవుగా పుట్టుమనికోరగా శ్రీహరియు నట్లేయని వరమిచ్చెను. తన వరానుసారముగా కశ్యపునకు మొదట వామనుడుగా పుట్టెను ఆక శ్యపుడే దశరథుడుగా పుట్టినందున తనవరానుసారముగా కశ్యపాం శజుడగు దశరథునకు బుత్రుడుగా బుట్టుటకు శ్రీహరి యుక్యుడు డయ్యెనని యూహింపనగు

భయం త్యజతభద్రం మౌ హితార్థం యుధిరావణం
సపుత్రపాత్రం సామాత్యం సమిత్రజ్ఞాతి బాంధవం
హత్వాక్రూరం దురాత్మానం దేవరీణాం భయావహం
దశనరసహస్రాణి దశవక్షశతానిచ

వత్స్యామిమానుషేలోకేపాలయన్పుథివీమిమాం॥ ౬౬-౬౭

భవంతోపి స్వకైరంతైరవతీర్యచరంత్యితః
ఋక్షవానరరూపేణ సర్వత పృథివీతలే॥

౬౮౪

ప్రాగాపత్యనరం తత్ర పేషయాద్య పితామహ
కరోతి పుత్రకామేష్టిం రాజాదశరథోభువి॥

౬౯౪

అన్యద్వక్ష్యామి భోదేవాః లంకాయాం యోగినీగణైః
శారీ నివాసం కురుతే తత్పురీ పరిపాలినీ॥

౭౦౪

* సుప్రన్నాయథా శారీతథా కుర్వంతు వై గతాః

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్సద్యస్త్యంతర్థానం గతోహరిః॥ ౭౧

తతస్తేపి సురాస్సర్వే పితామహపురోగమాః
శారీనికట మాగత్య తుష్టువు ర్లోకమాతరం॥

౭౨౪

మాతః పౌలస్త్యతనయో రావణో రాక్షసాధిపః
త్వదన్మగహ దపేణ బాధతే సకలం జగత్॥

౭౩

కరోషి వసతిం తన్య పురే త్రిదశవందితే

విశేషత స్త్వమేవాసి స్వయం లంకేశ్వరీ శివే

దేవి త్వమపి సాహాయ్యం కురులోకహితాయ వై॥ ౭౪౪

౯౯౬౨౪ ఓదేవతలారా! మీరలు భయమునువదలుడు మీకుశుభముకలుగు
గాక! మీహితముకొఱకు పుత్రపౌత్రజ్ఞాతిబంధసహితముగా దురా
త్నుడగురావణుని యుద్ధములోఁజంపి పదునొకండువేల సంవత్సర
ములు మనుష్యలోకమునందు భూమినిఁబరిపాలించుచునుండఁగలను

౯౯౬౨౪ మీరలు మీమీయంశములతో వానరరూపములనుధరించి నానుసహా
యార్థమై భూమియందు సంచరించెదరుగాక.

౯౯౬౨౪ ఓపితామహా! భూలోకమున దశరథమహారాజు పుత్రకౌమేష్ఠియాగ
మును నిపుడుచేయుచున్నాడు. కాన నచ్చటకు ప్రాజాపత్యపురు
షునిఁ బంపుము,

౧౦౪ ఓదేవతలారా! మఱియొకసంగతినిఁ జెప్పెదను. లంకాపట్టణమున గౌరీ
దేవి తనపరిచారికులగు యోగినీగణములతోఁగూడి లంకాపురినిఁబరి
పాలించుచుండెను.

౧౦౪ గౌరీదేవి, యెవ్విధమున మీకుఁ బ్రసన్నురాలగునో యెవ్విధముగఁ
బ్రయత్నింపుడు, ఇవ్విధమునఁజెప్పి భగవంతుడగుశ్రీహరి వెంటనే
యంతర్ధానమునొందెను.

౧౦౫ అనంతరము బ్రహ్మమొదలగు దేవతలందఱు గౌరీదేవియొద్దకువచ్చి
యాలోకమాతయగుగౌరీదేవిని స్తోత్రముచేసిరి,

౧౦౬ ఓతత్త్వీ! విశ్రాంతబ్రహ్మకు మాగుడుమరాక్షసరాజునగు రావణుమనీయ
నుగ్రహముచేతను సమస్తజగత్తును బాధించుచుండెను

౧౦౭ ఓదేవవందితురాలా! నీవు రావణునిపట్టణమున నివాసమునుఁజేయు
చుంటివి. నీవేస్వయముగా లంకేశ్వరివి, ఓదేవి! లోకహితార్థమై నీవు
రావణసంహారవిషయమై సహాయమునుఁ జేయుమని ప్రార్థించిరి.

- 1 గౌ॥ హ రామానుషతాం యాతే కమలాపిమదంశజా
 మానుషం దేహమాశ్రిత్య సంభవిష్యతిభూతతే॥ 2౫౪
- తాంద్రప్రస్థాచాతిలోభేన హరిష్యతి సమర్మతిః
 త్యక్త్యామి వైతదా లంకాం వినాశాయ దురాత్మనః
 శంభు ర్వానరరూపేణ భస్మసాత్తాం కరిష్యతి॥ 2౬-2౭
- ఇత్యాఖ్యాతా మహాదేవ్యా తదాజ్ఞాం ప్రాప్య దేవతాః
 వసుంధరాంసాంతంయిత్వాస్వంస్వంలోకం గతాస్తదా॥ 2౮
- దేవాశ్చ సర్వేహరిరూపధారిణో స్థితాస్సహాయార్థ మిత
 స్తోహరేః । మహాబలాః పర్వతవృక్షయోధినః ప్రతీ
 త్నమాణా భగవంత మీశ్వరం॥ 2౯

ఆశ్చరామాయణే నవమస్కర్ధ స్సమాప్తః.

* అయం పూర్వానువాద ఇతి కేచిత్.

1. జై॥ దే॥ భా॥

- 2౫౪ గౌరీదేవి యిట్లు చెప్పదొడగెను ఓ దేవతలారా! శ్రీహరి, మానుషరూపముతో నవతరించుటతోడనే లక్ష్మీయును నాయశముతో మానుషదేహమునాశ్రయించి భూలోకమున జనింపగలదు.
- 2౯22 ఆదుర్మార్గుడగు రావణుడు లోభముతో నామెనుహరింపగలడు. ఆప్పుడు నేనాచురాత్ముని వినాశనమునకై లంకాపటణమును విడువగలను. నేనువిడచుటతోడనే శివాశసంభూతుడగు నొకవానరుడు లంకనుభస్మముజేయును, (అనిగౌరీదేవి దేవతలతోఁజెప్పెను)
- 2౯ ఇవిధముగా గౌరీదేవిచెప్పగా దేవతలు తదాజ్ఞానొంది భూదేవి నోదార్చి తమతమలోకములకేగిరి.
- * 3౯ అనంతరము సమస్త దేవతలు శ్రీహరిసహాయార్థమై వానరరూపములనుధరించి మహాబలపరాక్రమశాలురై పర్వతములయందు వృక్షములయందు సంచరించుచు భగవంతునిసహాయమునకు నిరీక్షించుచుండిరి.

అశ్చర్యరామాయణమున తొమ్మిదవసర్గ ముగిసెను.

* ఈపైకథ యనువాదమని తెలుసుకొనదగు.

ద శ మ స ర్గ ప్త ర ం భః.

బ్రహ్మోఽథ పాయసం దివ్యం కల్పయిత్వా సువర్ణకే
పాత్రే నిధాయ దత్వాఽహ ప్రాజాపత్యాయ తంప్రతి॥౧

ప్రాజాపత్యనర! క్షీప్రం గత్వాఽయోధ్యాం పురీంప్రతి
పాయసం దేహి రాజ్ఞే త్వం తత్పత్నీగర్భదాయకం॥ ౨

ఇత్యుక్త్వా పాయసం పాత్రం తస్మై దత్వా పితామహః
ప్రాజాపత్యం నరం తత్ర ప్రేషయామాస సత్వరం॥ ౩

సాకేతే నృపపుత్రేష్టినమా ప్తినమయే పునః
ప్రాదుర్భూతో వీతిహోత్రా త్ప్రాజాపత్యనర స్తతః॥
తప్తజాంబూనదమయాం పాత్రీం పుత్రీమివ ప్రియాం
ప్రగృహ్యవిపులాందోర్భ్యాంసమీక్ష్య నృపమబ్రవీత్॥౪-౫

ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మా మిహోఽభ్యాగతం నృప
ఇదం తు పాయసం దివ్యం పత్నీభ్యో దేహి సత్వరం॥ ౬

తానుత్వం ప్రాప్న్యసేపుత్రాన్యదర్థం యజసేనృప
తథేతి నృపతిః ప్రీతః ప్రతిజగ్రాహతాం తదా॥ ౭

ప్రాజాపత్యనరశ్చాథ తత్రై వాంతరధీయత॥ ౮౪

అథ రాజా ప్రవిశ్యాంతః కౌసల్యా మిద మబ్రవీత్
పాయసం ప్రతిగృహ్నిష్వపుత్రీయం త్విదమాత్మనః॥౮౫

దశమస్కంధపారంభము.

- ౧ అనంతరము బ్రహ్మదేవుడు దివ్యమగు పాయసమునుఁ గల్పించి సువర్ణపాత్రమునందుంచి పాజాపత్యపురుషునకిచ్చి యాపురుషునితో నిటులఁబలికెను.
- ౨ ఓప్రాజాపత్యపురుషుడా! శీఘ్రముగ నయోధ్యకేగి దశరథపత్నులకు గర్భధారణకరమగు నీపాయసమును దశరథునకీయుము.
- ౩ అని బ్రహ్మ ప్రాజాపత్యపురుషునితోఁజెప్పి సువర్ణపాయసపాత్ర నతనికిచ్చి యాపురుషుని శీఘ్రముగఁబంపెను.
- ౪-౫ ఆప్రాజాపత్యపురుషుడు నయోధ్యాపురికేగి దశరథునిపుత్రకామేష్ఠిసమాప్తమగుసమయమున, నగ్నిహోత్రము నుండి ప్రాచుర్భవించి మేలిమిబంగారపు పాయసపాత్రను ప్రియపుత్రికనువలె కేతులతో గ్రహించి దశరథునిగూర్చి యివ్వధముగఁబలికెను.
- ౬ ఓదశరథా! నేను ప్రజాపతిచేఁ బంపబడినపురుషుడను దేవనిర్మితమైన పాయసమును శీఘ్రముగ నీభార్యలకీయుము.
- ౭ ఓరాజా! నీవు పుత్రకామేష్ఠినిఁ జేసినదానికిఫలముగ నీభార్యలందు పుత్రులనుఁబడయగలవు. అని చెప్పగా నవిధముననే చేయుచునని దశరథుడు సంతోషముతోఁ బాయసపాత్రనుగ్రహించెను.
- ౮-౯ ప్రాజాపత్యపురుషుడును నచ్చటనే యంతర్ధానము నొందెను.
- ౧౦ అనంతరము దశరథుడంతఃపురమునుఁ బ్రవేశించి కౌసల్యనుగూర్చి యివ్వధముగఁబలికెను. ఓదేవుని! పుత్రప్రసాదమైన యీపాయసమును గ్రహింపుమనెను.

* కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్థం దదౌ తదా
 అరా దధణందదౌచాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః
 కైకేయ్యై చావశిష్టార్థందదౌపుత్రార్థకారణాత్ ||౯-౧౦
 ప్రదదౌ చావశిష్టార్థం పాయసస్యా మృతోపమం
 అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః|| ౧౧

పాయస విభాగ విచారః.

*కౌసల్యేతి. నరపతిః దశరథః కౌసల్యాయై(పాయసార్థం)
 పాయసస్యార్థం. దదౌ. అత్రార్థ శబ్దః సమప్రవిభాగవాచీ.
 సుమిత్రాయై(అర్థార్థం)చతుర్థార్థగందదౌ-అవశిష్టస్య సతు
 ర్థాంశస్య అర్థం. అష్టమాంశం. కైకేయ్యై దదౌ. పునరవశి
 ష్టార్థ మష్టమాంశం సుమిత్రాయై దదౌవితి పర్యవసితం--
 నన్వే తత్పాయస విభాగ స్త్వితరపురాణరామాయణాదీనాం
 విరుధ్యతే కుతఞ్చిచేదుచ్యతే.తత్త్వసంగహారామాయణే దశ
 రథం ప్రతివిష్ణోవచనే- తస్మాత్తవ జనిష్యేహం మావిభజ్య
 చతుర్విధ మిత్యక్త్యా చతుర్థా విభాగ ఏవసూచితః.

అపిచాగస్త్య రామాయణే, చతుర్థాంశ స్తురామస్సస్య
 దిత్యక్త్యాసర్వేషాం రామాదీనాం సదృశ భాగఏవనిశ్చీయతే
 కించ పాద్యేపి, తథైవవర్తతే, అపిచ స్కాందేపి. ఆత్మానం
 చతురో భాగానితి దేవా నృతిహరే రుక్త్యాచ చతుర్థాం
 సమానభాగత్వమేవ స్పష్టిభవతి. కించాధ్యాత్మరామాయ
 ణేపి. కౌసల్యాయై స కైకేయ్యై అర్థమర్థం ప్రయత్నతః ।

* F-౧౦-౧౧ అప్పుడు దశరథమహారాజు సంతానారమే యాపాయసములో సగభాగమునుఁ గొనల్పకెచ్చెను, మిగిలినసగములో సగమును సుమిత్రకెచ్చెను. సుమిత్రకెప్పుగా మిగిలినసగభాగములో సగమునుఁగైకేయికొనెను. పిదప సుమిత్రాదేవి, కైకేయికంటె నెక్కుడుగా దినదగినదియని యాలోచించి తిరిగి యాకైకేయికెప్పుగా మిగిలిన పాయసభాగమును సుమిత్రాదేవికెచ్చెను.

పాయసవిభాగవిచారము.

* పైవాక్యముచే దశరథుడు భార్యలకు పాయసమునిచ్చుటలో కాసల్యకుసగమును, సుమిత్రకు నాల్గవపాలును, కైకేయికి ఎనిమిదవపాలును, మిగిలిన యెనిమిదవపాలును తిరిగి సుమిత్రకు నిచ్చెనని పర్యవసానము తేలినది.

2 * వ్యా॥ ఈపాయసవిభాగ మితరపురాణ రామాయణములకు విరుద్ధముగానుండెనని కొందఱుశంకించెదరు. (ఎట్లన) తత్త్వసంగ్రహారామాయణమున దశరథునిగూర్చి విష్ణుమూర్తి చెప్పటలో “నన్ను నాలుగు విధములుగ నిగజించుకొని నీకుపుట్టగలను, అనిచెప్పటచే రామాయల నల్వరకు! సమానభాగ మే సూచింపబడుచున్నది. మఱియును, అగస్త్యరామాయణమున రాముడు చతుర్థాంశమని చెప్పటచే రామాయలు నల్వరకు సమానభాగ మే నిశ్చితమగుచున్నది. మఱియు పాద్రమున నవ్విధమున నేయుండెను. మఱియుస్కాందమునందును దేవతలనుగూర్చి శ్రీహరి చెప్పటలో తనను నాల్గుభాగములుగ విభజించుకొని పుట్టెదనని చెప్పటచే సమానభాగ మే స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు నధ్యాత్మరామాయణమునందును దశరథుడు కాసల్యకు సగభాగమిచ్చినట్లును కైకేయికిని సగభాగమిచ్చినట్లును పిదప సుమిత్రయు పుత్రప్రదమగు పాయసమును తానును భుజింపవలె ననెడియాశతోఁగొనల్పాకైకేయిల సమీపమునకురాగా వారలిద్దరు తమతమభాగములలో సగముసగము కొనల్పాకైకేయులు సుమిత్ర

ఏవం తాసాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసంపృథక్
తాస్త్యే తత్పాయసం ప్రాజ్ఞం నరేంద్రస్యోత్తమాస్త్రియః
సంమానం మేనిరేసర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః॥ ౧౨౫

తతస్సుమిత్రా సంప్రాప్తా జగృఘ్నః పౌత్రికంచరుం
కౌసల్యా తు స్వభాగార్థం దదౌ తస్మై ముదాన్వితా ।
కై కేయూచ స్వభాగార్థం దదౌ ప్రీతిసమన్వితా॥

ఇత్యాదినా చ స్పష్టతయా సమానభాగత్వం ప్రతిపాదితం.
అపిచ భోజకృతచంపూరామాయణే” కౌసల్యాయై ప్రథమ
మదిశద్భూపతిః పాయసార్థ మిత్యాదినా సమానభాగతైవ
ప్రతిపాదితా-ఏవంచ చతుర్థా రామాదీనాం పూర్వోక్త
రీత్యా సమానాంశతా వర్ణవసితా- సత్యేవం వాల్మీకినా
పూర్వోక్తగ్రంథ విరోధేన కథం పాయసవిభాగః కృత ఇతి
సమాగతే పూర్వపక్షే కేచిద్వాల్మీకికృతపాయస విభాగ
రూపశ్లోకత్రయస్వార్థమిత్యం వర్ణయంతిస్మ. కౌసల్యాయై పాయ
సార్థం దదౌ విభజితవాసిత్వర్థః సుమిత్రాయై అర్ధదధణం
దదౌ-కౌసల్యాయై యదధణం విభక్తంతస్మా దేవార్థం
దదావిత్యర్థః, కై కేయ్యై ఆవశిష్టార్థం అవశిష్టే అర్థే అర్థం
చతుర్థాంశం దదావిత్యర్థః సుమిత్రాయై పునరవశిష్టార్థం
అవశిష్టంచ తదధణంచ చతుర్థాంశం దదావితీ-ఏతేన విష్ణో
పుత్రత్వమాగచ్ఛకృత్వాత్మానం చతుర్విధ మితి దేవ్రాక్తిశ్చ
సంగచ్ఛతఇతి. అపిచోత్తరత్ర లక్ష్మణశత్రుఘ్నా, విష్ణోరర్థ
సమన్వితావితీ కథనంచ” భరతః సాక్షాద్విష్ణో శ్చతుర్భాగ
ఇతి కథనంచ సంగచ్ఛత ఇత్యాహుః” తన్న సమంజసతయా

౧౨౪ ఈప్రకారము దశరథుడు తనభార్యలమువ్వురకు వేర్వేరుగా
బాయసమునిష్ఠగా వారలు పూజనీయమగు పాయసమునుభుజించి
దశరథపత్నులుమువ్వురు సంతోషాంతరంగులై సమానముగ గౌరవిం
చెనని తలచిరి.

కిచ్చిరని చెప్పటచే రామాదులునల్వరకు సమానభాగ మేప్రతిపాదింప
బడుచున్నది. మఱియు భోజిడుచేసిన చంపూరామాయణమునదిను
ను కౌసల్యకుముందుగా సగభాగమిచ్చినట్లు పిదప కైకేయికిమిగి
లిన సగభాగమిచ్చినట్లు వారలిద్దరు సుమిత్రాదేవికి తమతమభాగ
ములలో సగముసగమిచ్చినట్లును చెప్పియుండుటచే రామాదులు
నల్వరుపూర్వోక్తరీతిచే సమానభాగవంతులని స్పష్టమగుచుం
డగాఁ బూర్వోక్తగ్రంథవిరుద్ధముగా వాస్త్రీకిముహూర్తి పాయస
విభాగముచేసెననుట యసంగతమని యాశంకరాగా గొందఱివ్విధ
ముగ సర్వసామరస్యగా వాస్త్రీకికృతపాయసవిభాగశ్లోకముల
కర్థమునుపరిచిరి. (విమచ) దశరథుడు కౌసల్యకౌటసు పాయస
ములో సగము (దశ) అకగా యిచ్చుటయనికౌసల్యక విభజించె
ననియర్థమనియు, సుమిత్రాసగములో సగమునిచ్చెననగా కౌసల్యకు
నీయుటకు విభజింపబడిన సగభాగములో సగభాగమనియర్థమనియు
నిట్లుచెప్పినఁ గౌసల్యకు నాల్గవభాగము సుమిత్రాకు నాల్గవభాగమని
పర్యవసానము తేలినదియనియు, అవశిష్టార్థమునుఁ గైకేయికిచ్చెనను
నప్పుడు మిగిలినదానిలో సగమునుఁ గైకేయికిచ్చెనని యర్థము
గాన నాల్గవభాగమే కైకేయికిచ్చెనని తేలినదియనియు మిగిలిన
నాల్గవభాగమును సుమిత్రాకిచ్చెననియు నిర్విధముగ నర్థమును
పరిచిరి.

ఇట్లుచెప్పటచే దేవతులు విష్ణుమూర్తినిఁబ్రార్థించుటలో, ఓశ్రీ
హరీ! నీవు నాకుగూగములుగ దశరథునకుఁ బుత్రుడుగాఁబుట్టి
మని చెప్పటకూడ సంగతమగుననియు మఱియు సుత్తరగ్రంథములో
లక్ష్మణ శత్రుఘ్ను లిద్దరు విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగముతోఁగూ

తతస్తు తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియో మహిపతే
 రుత్తమపాయసం పృథక్ । హుతాశనాదిత్యసమానతేజస
 శ్చిరేణ గర్భాః ప్రతిపేదిరే తదా॥ ౧౩౪

భాతి - విష్ణోరర మిత్యుత్తరత్ర వక్ష్యమాణ గ్రంథాసంగతేః -
 చతురాం సమానభాగవత్వే సమానశక్తిప్రతిపత్త్యాదిక
 మేవస్థాతవ్యం న తథావర్తతే. రామావతార ఇతి ప్రతీతిరివ
 ఇత రేషామపి తదా ప్రతితే రభావాత్తస్మిన్నాభిగాధిక్యం
 వర్తత ఇత్యేవాఽంగీకర్తవ్యం.

ననుపూర్వోక్త వాక్యానాం కావాగతిరితి చేత్
 ప్రతికల్పం భవేద్రామిత్యాదికాళికా పురాణవచనేన,
 తేషుభేదః క్వచిత్క్వచిత్, ఇతీతరపురాణ వచనేనచ,
 తేషాం కల్పాంతరీయత్వేన సమాధాతుం శక్యతే. నను
 తథాపి సాక్షాద్విష్ణో శ్చతుర్భాగ ఇత్యుత్తరగ్రంథవిరోధ
 ఇతిచేన్న, చతుర్భాగ ఇత్యత్ర, విష్ణోరర్థస్య రామాంశస్య
 చతుర్థోభాగ ఇత్యర్థః వర్ణనీయః యద్వా, చతుర్థస్యభాగః
 చతుర్భాగః అష్టమాంశ ఇత్యర్థః - అర్థసమన్వితా విత్యత్ర
 అర్థశబ్దః ఏకదేశవాచీతివర్ణనే నకాపిక్షతిః.

అపిచ వాల్మీకిరామాయణస్థపాయసవిభాగశ్లోక
 త్రయసాధారణీభూతదదావిత్యేకజాతీయపదస్యాతి కిషోర
 కల్పనే పాయసవిభాగవిషయక విరోధ పరిహారేపి
 పాయసప్రదానకర్తృత్వాంశే విరోధో దుష్పరిహరవ

౧౩౪ అనంతరము దశరథుని యుత్తమభార్యలగు కాసల్యా మమితా కైకేయిలు మువ్వురు నుత్తమమైన పాయసమును వేట్వేటుగా భుజించి సూర్యాగ్నులతో సమానమగు తేజస్సుగల గర్భములను వేంటవే చిరకాలమునకు ధరించిరి.

డినవారలను వాక్యమును సంగతమగుననియు భరతుడు సాక్షాద్విష్ణుమూర్తియొక్క నాల్గవభాగమును నర్థమిచ్చు (సాక్షాద్విష్ణోశ్చ తుర్భాగః) అనువాక్యము సంగతమగుననియు చెప్పెదరు. కాని యది సమంజసమైన యర్థముకొనేరదు (ఏలనన) రాముడు విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగమునునర్థమిచ్చు (విష్ణోరథః) అనువాక్యమునకు విరోధము సంభవించును.

అవాక్యమునకు వేటువిధముగ నర్థకల్పనజేసినను రామాదులకు నల్వరకును సమానభాగకల్పనయందు సమానమగు శక్తియు సమాన పూజ్యతయు సమానజ్ఞానము మొదలగునవియే యుండవలెననెడి దోషాపత్తి గలుగును. అట్లేనచోఁ బూర్వోక్తములగు నితరపురాణ రామాయణాదివాక్యములకు గతియేమియనిన, ప్రతికల్పమునరామా వతారముండుననుకొలికొపురాణవచనమువలనను, ఆయవతారములలో కొంచెముభేదముండునను నితరపురాణవచనమువలనను నితరపురాణరామాయణాదులలోని పాయసవిభాగము కల్పాంతరములకు సంబంధించినదని సమాధానము చేసికొనదగినది. ఇవిధముగావర్ణించినచో విష్ణుమూర్తియొక్క నాల్గవభాగము భరతుడనునర్థమిచ్చు (సాక్షాద్విష్ణోశ్చ) తుర్భాగః) అనునత్తరవాక్యమునకు విరోధముకదాయని శంకవచ్చును. కాని యాశంకకు సమాధానమిట్లు చెప్పవచ్చును చతుర్భాగమనగా విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగమైన రామావతారములో నాల్గవభాగము (అనగా నెనిమిదవభాగమని) యర్థము చెప్పిన దోషముపోయినది.

తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తా స్త్రియః ప్రరూఢగర్భాః
ప్రతిలబమానసః । బభూవ హృష్ట స్త్రీదివే యథా హరి
స్సురేంద్రసిద్ధిగణాభిపూజితః॥ ౧౪౫

(కుతః) అధ్యాత్మరామాయణే, కౌసల్యాకై కేయాద్వయ
స్యైవ దశరథః పాయసం దత్తవానితి. వాల్మీకిరామాయణే
దశరథఏవ తిస్మాణాం పాయసందత్తవానితి విరోధో దుష్ప్ర
మాణ్యరసవ. దదాతిత్యత్ర నిజంతార్థకల్పనాపి న. భార్యాణా
మనురూపాణామన్నీ తేతి ప్రయచ్ఛవై, ఇతి తిస్మాణామ
విశేషేణ ప్రాయసప్రదానస్య ప్రాజాపత్యపురుషవిహిత
త్వాత్. అన్యథాకరణే ప్రాజాపత్యవచనోల్లంఘనదోషా
వత్తిశ్చస్యాదితి-తస్మాద్యథాశ్రుతవాల్మీకి ప్రతిపాదితపాయస
విభాగక్రమఏవ సమ్యగిత్యలం శాఖాచంక్రమణేన.

౧౪౫ అనంతరము దశరథుడు గర్భవతులగు భార్యలనుఁజూచి తనమనో
రథము సఫలమైనదియని సంతోషముతో స్వర్గమున దేవర్షి సిద్ధసా
ధ్యానులచే నేవింపఁబడుచున్న యిందువుడువలెనుండెను.

లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు విష్ణుమూర్తియొక్క సగభాగముగలవారని
యర్థమిచ్చు (విష్ణోర్ధ్వసమన్వితౌ) నును తరవాక్యమునకు విరోధపరి
హరిమేట్లనగా, ఆర్థవనగా ఏకేశవని యర్థముచెప్పిన కువరును.
మఱియు వాల్మీకిరామాయణమునందలి పాయసవిభాగశ్లోకత్రయ
ములో సాధారణమైన (దదౌ) అనునేకజాతీయపదమునకునొక
చోట విభజించెనను నర్థమునుఁ గల్పించుటయు వేటొకచోట
ఇచ్చెనను నర్థమునుగల్పించుటయు నతిక్లిష్టముగానుండును. అట్టి
క్లిష్టార్థమునుఁ గల్పించినను పాయసవిభాగవిషయకమగు విరోధము
పరిహారమయినను పాయసప్రదానకర్తృత్వాంశమున విరోధము
దుష్పరిహారమే (ఎట్లన) అధ్యాత్మరామాయణమునకాసల్కాకైకేయీల
కిద్దరకు దశరథుడు పాయసమునిచ్చినట్లుండెను వాల్మీకిరామాయణ
మున దశరథుడే మువ్వరిభార్యలకు పాయసమిచ్చినట్లుండెను కాన
తద్విరోధము దుష్పరిహారమేయైయున్నది.

(దదౌ) అనుచోట ఇప్పించెనని శ్రీరణార్థమునుఁ గల్పించుటయు
కూడదు (ఏలనన్ ప్రాజాపత్యపురుషుడు దశరథునకు బాయసప్రాత్రుని
చ్చి నీభార్యలకు మువ్వరకు శ్లేషములేకుండగ భుజించుటకు నీయువని
చెప్పిన హేతువువలన ననియెఱుగునది. ప్రాజాపత్యపురుషుడు చెప్పిన
దానికి విరుద్ధముగజేసిన తద్వచనోల్లంఘనదోషపత్తి, కలుగును కాన
యథాశ్రుత వాల్మీకిప్రతిపాదిత పాయసవిభాగక్రియము సమంజస
మని తెలియనగు (శాఖాచంద్రకమణముచాలును.)

కౌసల్యాయా స్వప్నకాలే సాక్షాత్కృత్య జనార్దనః
 పీతాంబరధర శ్రీమాన్ బహుభూషణభూషితః
 శ్రీవత్సకౌస్తుభోరస్కః వనమాలావిభూషితః
 పద్మపత్రవిశాలాక్ష శ్చతుర్బాహు రుదారధీః
 వరదోఽస్మీతితామాహ కౌసల్యాంభ క్తవత్సలః॥ ౧౫-౧౬౪
 తం నృష్ట్వా సర్వలోకేశం కౌసల్యా హర సంయుతా
 వవందే దేవదేవేశం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా॥ ౧౬౫
 ప్రాంజలిః ప్రణతా భూత్యా హర గద్గయా గిరా
 పుత్రత్వం భజ మే దేవ ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా
 తతఃప్రసన్నో భగవాన్ కౌసల్యాం ప్రాహ వై హరిః॥ ౧౬-౧౭
 ఉత్పత్సేఽహం తథైవా ద్య లోకకల్యాణహేతవే
 ఇత్యుక్త్వాంతర్దిధే విష్ణుః । కౌసల్యా జాగ్రతీ తతః
 స్మరంతీ స్వప్నవృత్తాంతం విస్మితాభూచ్ఛభాననా॥ ౧౮౪
 తాసాం గర్భేషు వృద్ధేషు క్రమా త్పద్మభవాదయః
 అవతారోన్ముఖే శ్రీశే సమాగత్యా స్తువ స్థారిం॥ ౧౮౫
 * చైత్రే మాసి సితే షష్ఠే నవమ్యాం చ పునర్వసౌ
 మధ్యాహ్నే కర్కశే లగ్నే ఉచ్చస్థే గ్రహషంచకే
 కౌసల్యా జనయామాస రామం రాజీవలోచనం॥
 కౌసల్యాయాః పురస్సోఽయం సూతికాభవనే ఽచిరం
 ఆవిరాసీ జగన్నాథః నిడరూపం ప్రవేశయన్॥ ౧౯- ౨౩౪

శ్రీ రామావతారఘటః

* అత్ర సంవత్సరమఖోత్తరాయణవసంతచైత్ర
 మాసశుక్లపక్షదేవనక్షత్రదివాభిజిల్లగ్నపుణ్యనక్షత్రాద్యు

౧౫-౧౬-౧౭-౧౮-౧౯ పీతాంబరధారియును, ననేకములగు సువర్ణరత్నాభరణములను ధరించినవాడును, శ్రీవత్సమనుపుట్టుమచ్చయు, కౌస్తుభమణియు వక్షస్థలమునందుఁ గలవాడును, పాదములపర్యంతము వ్రేలాడు వనమాలచే నలంకరింపఁబడినవాడును, పద్మపత్రములవలె విశాలమగు నేత్రములుగలవాడును నాలుగు బాహువులుగలవాడును, ఉదారబుద్ధిగలవాడు శక్తవత్సలుడు నైయుండిన, శ్రీహరియొకదినమున కౌసల్యకు స్వప్నములో సాక్షాత్కరించి నీకు వరమునిచ్చెదను వేడుకొనుమనగా కౌసల్యయును సర్వలోకేశ్వరుడగు నాశ్రీహరినిఁబూజించి సంతుష్టాంతరంగముతో చేతులుఞ్చోడించి గద్గదస్వరముతో నిటులఁబల్కెను “ఓదేవా! నీవునాకు పుత్రుడవుగా జనింపుమనికోరగా భగవంతుడును కౌసల్యనుగూర్చి తిరిగి యిటులపల్కెను.

౨౦౫ ఓదేవి! నీకోర్కెప్రకారము లోకకల్యాణార్థమై నేను నీకవతరింపగలవాడననిచెప్పి భగవంతుడంతర్ధానముకొగా, కౌసల్య, మేల్కొనినదై, స్వప్నవృత్తాంతమును దలచి యాశ్చర్యమొందెను.

౨౧౫ కౌసల్యమొదలగు దశరథసత్తుల గర్భచిహ్నములు క్రమముగా వృద్ధి నొందగా భగవానుడవతారాభిముఖుడుకొగా, బ్రహ్మాదిదేవతలు వచ్చి గర్భస్థుడగు శ్రీహరిని స్తుతించిరి

* ౨౨-౨౩౫ చైత్రశుద్ధనవమీదినమున, పునర్వసునక్షత్రమున, మధ్యాహ్న సమయమున, కర్కటలగ్నమున నైమగ్రహములు స్వోచ్ఛస్థానమందుండగ, కౌసల్య లోకౌభిరామునిఁగ నెను లోకనాథుడగుపరమాత్మ, వెంటనే తనదివ్యరూపమునుఁజూపదలచి సూతికౌగ్రహమున కౌసల్యయొక్క పురోభాగమున దివ్యరూపముతోఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను.

వ్యా|| * ఇచ్చట సంవత్సరారంభము, ఉత్తరామునము, వసంతఋతువు, చైత్రమాసము, శుక్లపక్షము, దేవనక్షత్రము, పగటిజననము, అభిజిల్లగ్నము, పుణ్యనక్షత్రము, కర్కటలగ్నము మొదలగు సుత్య

తక్ష్మస్థ కా లే కకటలగ్నే ఉచ్చస్థగ్రహపంచకే గురుచంద్ర
యోగే శ్రీరామోత్పత్తిః తస్య సర్వోత్కృష్టతాం సకల
గుణాభిరామతాం సకలశిష్టాదరణీయసంపత్తిం మహాపరాక
మం చ సూచయతి.

వ్యా॥ అథ ప్రశస్తఫలాని. తత్ర సంవత్సరముఖస్య
ప్రశస్తతాచ- “చిత్రామూలమాసే దీక్షేర మ్ముఖం వా
వీతత్సంవత్సరస్య” ఇతిశ్రుత్యా చిత్రామూలమాసస్య
సంవత్సరముఖత్వేన ప్రశస్తతాప్రతిపాదనా సిద్ధా-
ముఖం నావీతదుగ్రహానాం యద్వసంతః ఇతిశ్రుత్యా వసంతస్య
యం కామయేతేతిశ్రుత్యా పూర్వపక్షస్య, యాన్యేవ దేవన
క్షత్రాణి తేషు కుర్వీతేతిశ్రుత్యా దేవనక్షత్రస్య చ ప్రశ
స్తతా సిద్ధా-పుణ్యాహేషు కార్యాణి ఇతి సూత్రేణ మధ్యా
హ్నకాలపుణ్యపక్షత్రసంగ్రహకృద్భిరావస్తంబా చార్యైః,
ఉదగయనపూర్వపక్ష ఇతి పదద్విహస్తకృద్భిః ద్రాహ్యాయ
ణాచార్యైశ్చ, ఉక్తానా ముదగయనమధ్యాహ్నశుక్లపక్ష
రూపాణాం సర్వోత్కృష్టకర్మసు నియమనా తప్రశస్తతా
సిద్ధా-అతఏవ, వీతద్వ్యతిరెక్తకాలోత్పన్నస్య దుష్టఫలం, ఉక్త
కాలోత్పన్నస్య ప్రశస్తంఫలం ప్రతిపాదయద్భి ర్మ్యాతిషిక్తై
రవ్యుక్తకాలానాం ఫలముఖేన ప్రాశస్త్యమేవ ప్రతిపాద్యతే
ప్రశస్తఫలాని జ్యోతిశ్శాస్త్రీయజాతకాధరణీత్యా ప్రతి
పాద్యంతే. తత్రోత్తరాయణస్య- శ్లో॥ నరస్సదాచారపరో
ఽత్యుదారో ధీర శ్చ సౌమ్యాయసజాతజన్మా॥

సమయమున గ్రహపంచకము స్వోచ్చస్థానములందుండగా
గురుచంద్రయోగము కలిగియుండగా, శ్రీరామోత్పత్తియయ్యెను
ఇట్టిమహాత్మరమగు సమయమునఁ బుట్టిన జాతకుడు సర్వోత్కృష్ట
డగుననియు, సర్వగుణాభిరాముడగుననియు, సకలశిషాదరణీయ
సంపత్తికలవాడనియు మహాపరాక్రమవంతుడనియు సూచింప
బడుచున్నది. ప్రశస్త ఫలములు తెలుపబడుచున్నవి.

సంవత్సరారంభమునకు ప్రాశస్త్యము, సంవత్సరమునకు ముఖము గాన
చిత్తావక్షత్రముక్తమగు పూర్ణిమతోగూడిన మాసమందు (అనగా
చైత్రమాసమున) యాగాదిశుశకర్మదీక్షలనుఁ బొందవలయునని
శ్రుతిచేఁ జెప్పబడెను (అనగా చైత్రమాసము సంవత్సరారంభము
గనుక ప్రశస్త మనిపర్యవసానము.)

సమస్తయుతువులకు వసంతయుతువు ముఖము (ఆరంభము) కాన శుభ
ప్రదము, అనుశ్రుతిచే వసంతయుతువునకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడినది.
యం కామయేత, అనుశ్రుతివలన శుక్లపక్షమునకు ప్రాశస్త్యము
చెప్పబడినది.

ఏ దేవనక్షత్రములుండెనో యానక్షత్రములందే శుభకర్మలనుఁ జేయ
వలెననెడిశ్రుతిచే దేవనక్షత్రమునకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడినది.
పుణ్యాహములందు శుభకర్మలనుఁ జేయవలయుననెడిసూత్రముచే
మధ్యాహ్నకాలపుణ్యనక్షత్ర సంగ్రహమునుఁజేసిన యాపస్తం
బాచార్యులును, ఉత్తరాయణము శుక్లపక్షము మధ్యాహ్నకాలము
సర్వోత్కృష్టములని శుభకర్మలందు ముఖ్యమనిచెప్పినసూత్రకారు
లగు ద్రాహ్యయణాచార్యులును, పై యుత్తరాయణ మధ్యాహ్న
శుక్లపక్షాదికాలము లుత్కృష్టములనిచెప్పటచేవానికి ప్రాశస్త్యము
సిద్ధము. కాననే పూర్వోక్తములగు కాలములకు వ్యతిరేకమగు
కాలమునఁ బుట్టినవానికి మప్తఫలమున్ను, పూర్వోక్త శుభకాలము
లందు పుట్టినవానికి ప్రశస్త ఫలమునుఁజెప్పిన జ్యోతిష్కులచేతను
పైనచెప్పబడినకాలములకు ఫలముఖముచే ప్రాశస్త్యము చెప్పబడు
చున్నది. ప్రశస్త ఫలములు జ్యోతిష్కాస్త్రాంతర్గతజాతకాధరణ
గ్రంథత్యా ప్రతిపాదింపబడుచున్నవి.

వనంతస్య - కందర్పరూపో మతిమా స్ప్రితాపీ వనం
తజన్మా మనుజఃప్రసన్నః, - చైత్రమాసస్యాపి - సత్కర్మ
విద్యావినయోపపన్నః భోగీ నర స్సౌమ్య స్మధురాన్నభోక్తా
సత్ప్రాత్రమిత్రానురత శ్చ మంత్రీ చైత్రోద్భవ శ్చాపి
విచిత్రమంత్రః - శుక్లపక్షస్య - సదా సదానందవినీతకాల
శ్చే జన్మకాలస్తు వశర పక్షే - పక్షస్య దాతా ప్రతాపీ
వసుధా వసుశ్చ పునర్వసూ యస్య భవే త్ప్రచూతిః.

దివాజననస్య - తేజస్వీ పితృసాదృశ్యః శుభదృష్టిర్నైవ
ప్రియః బంధుపూజ్యో ధనాడ్యశ్చ దివాజాతో నసంశయః,
కర్మాటలగ్నస్య - మృష్టాన్నభు క్సాధురతో వినోగో విలోల
బుద్ధి ర్జలకేళిశీలః ప్రకృష్టసారోఽతితరా ముదారో లగ్నే
మథేరే హి నరో భవే త్సః - ఉచ్చగహయోగస్య - సభశ్చరాః
పంచనీచోచ్చసంస్థాః యస్య ప్రసూతౌ సతు సార్వభౌమః -
గురుచంద్రయోగస్య - పరోపకారాదరణైకచిత్తః సితద్యుతౌ
వాక్పతిరా సమేతే - మేషగతసూర్యస్య - క్షితిపతి స్సుహిత
శ్చ సదాశుచి స్సుమహసాం మహసా మధిపే క్రియే - బల
వతాం శుభగ్రహణాం - పుష్పాంబరోత్తమవిభూషణసాదరా
శ్చ సౌమ్యగృహౌ ర్బలయుతైః పురుషా భవంతి. ఇతి - తస్మా
దేతేషాం కాలానాం జననే ప్రశస్తత్వాత్. సాధారణానా
మస్మిన్కాలే జననాసంధవాత్. అస్య చ శ్రీరామస్యతా
దృశకాలే సముత్పన్నత్వాత్ సర్వోత్కృష్టత్వం సకలలోకా
దరణీయాచారవత్వం చ సిద్ధం.

ఉత్తరాయణమునకు ఫలము-ఉత్తరాయణమునఁ బుట్టినవాడు నదాచారము కలవాడును ధీరుడు నగునని-

వసంతఋతుఫలము- వసంతఋతువునందు పుట్టిన జాతకుడు మన్మధునితో సమానవాగు రూపముగలవాడును, పృథ్విభాశాలియును, పృథ్వితాపవంతుడును, ప్రసన్నుడునగునని- చైత్రమాసఫలము- చైత్రమాసమునఁ దు జన్మించినవనుజుడు సత్కర్మాసక్తియు, విద్యయు, వినయము గలవాడును, భోగశంతుడును, మధురాన్నమునుభుజించువాడును, సజ్జనులయందు, మిత్రులయందు దయగలవాడును, ఆలోచనపరుడగునని-

శుక్లపక్షఫలము- శుక్లపక్షమున జన్మించిన జాతకుడెల్లప్పుడును బ్రహ్మానందముచే కాలము గడుపువాడగునని-

నక్షత్రఫలము - పునర్వసునక్షత్రమునందు జన్మించినవాడు ధనముగలవాడును, పృథ్వితాపశంతుడుగునని.

దివాజననకు ఫలము- పగటియందు పుట్టినజాతకుడు తేజస్సుగలవాడును, ఔత్పత్యుడును, శుశ్రద్భస్మికలవాడును, రాజతుల్యుడు ధనాధ్యుడగునని.

కర్కటకలగ్నఫలము- కర్కటకలగ్నమందు బుట్టినజాతకుడు మృష్టాన్నమును భుజించువాడును, సాధువులయందనురాగము కలవాడును, జలకీర్షిడాసక్తుడును, మహాబలవంతుడును, మిక్కిలి యశాదార్యము కలవాడునగును.

ఉచ్చగ్రహయోగమునకు ఫలము- ఐదుగ్రహములుచ్చయందున్నను నైదుగ్రహములు నీచయందున్నను నట్టిసమయమునఁ బుట్టినజాతకుడు సార్వభౌముడగునని.

గురుచంద్రయోగమునకు ఫలము- చంద్రుడు బృహస్పతితో కలసియుండగాఁ బుట్టినజాతకుడు పరోపకారచిత్తము కలవాడును, పక్షుల నాదరించువాడు నగునని.

మేషగతసూర్యుఁకు ఫలము- సూర్యుడు మేషమునందుండగాఁ బుట్టిన జాతకుడు భూపాలకుడును, మంచిమిత్రులు కలవాడును, శుచిత్వము

శ్రీరామచంద్రజన్మపత్రికా లిఖ్యతే-

స్వస్తిశ్రీ వై వస్వతమన్వంతరాంతరతాష్టావింశతి
మహాయగాంతర్భూతత్రింశత్సహస్రవశిష్టతేతాయుగే
విశంబినంవత్సరే మేషసంక్రమణే చైత్రమాసే శుక్లపక్షే
నవమ్యాం బుధవాసరే పునర్వసునక్షత్రే మధ్యాహ్న
సమయే కటకలగ్నే రవికుజగురుశుక్రశనిరూప పంచగ్ర
హేషు స్వోచ్చస్థాన గణేషు శ్రీరామచంద్రావిర్భావః-

త త్కాలగ్రహసంపత్తిః-

అశ్వినీ	౩	రవిః	పుష్యమి	4	గురుః
పునర్వసు	4	చంద్రః	రేవతీ	4	శుక్రః
శ్రవణ	౩	కుజః	స్వాతీ	4	శనిః
ఉ-భా	౩	బుధః	పుబ్బ	4	రాహుః
			పూ-భా	2	కేతుః

గురుదశాశేషంసంవత్సరాః -4 మాం-ది-౦-

శుబు	ర			శశు		కే	రకు
కే	రాశిచక్రం		గుచల	అంశచక్రం		చం	
కు			రా			గు	
		శ			రా	బు	

కలవాడనగునని. శుభగ్రహబలఫలము- శుభగ్రహములు బలయుతములుగానున్నపుడు పుట్టినజాతకుడు పుష్పములు, వస్త్రములు, ఆలంకారములు మొదలగువానియందాదరము కలవాడగునని.

పైకౌలములు జననమునందు పశ్చిమగతులనను సాధారణమైన మనుజులకీకాలమున జననము సంభవింపదు కావునను, శ్రీరాము డిట్టికాలమునఁ బుట్టుటవలన సర్వోత్కృష్టతయు, సర్వలోకాదరణీయత్వము సిద్ధమయ్యెను.

శ్రీ రాము ని జ న న ప త్రి క.

స్వస్తిశ్రీ వైవస్వతపశ్చంతరమున, నిరుపదియెనిమిదవ మహాయుగమున, ముప్పదివేల సంవత్సరములు మిగులుగాగల త్రేతాయుగమున, విశంబి సంవత్సరమున, చైత్రమాసమునందు. శుక్లపక్షమున నవమి బుధవారమున పునర్వసునక్షత్రమున మధ్యాహ్నసమయమున కర్కాటక లగ్నమున, రవికుంభగురుశుక్రశని లచ్చయందుండగా శ్రీరామచంద్రమూర్తియొక్క జననమయ్యెను.

త త్కాల గ్రహ స ల ప త్తి.

అశ్వని	౩	పాదమున నూర్యుడు	పుష్యమి	4	,,	గురుడు
పునర్వసు	4	,, చంద్రుడు	రేవతి	4	,	శుక్రుడు
శ్రవణ	౩	,, కుజుడు	స్వాతి	4	,,	శని
ఉత్తరాభాద్ర	౩	,, బుధుడు	పుబ్బ	4	,,	రాహువు
ఉత్తరాభాద్ర	౩	,, బుధుడు	పూభా	2	,,	కేతువు

జననకౌలమునకు గురుడశాశేషసంవత్సరములు 4 నె-౦-ది-౦-

బుశు	ర			శశు		కే	రకు
కే	రాశి చక్రము		చగుల		అంశ-చక్రము		చం
కు			రా	గు			
		శ			రా	బు	

గీలోత్పలదశశ్యామః । కోటికందర్పసంనిభః
పద్మపత్రవిశాలాక్షః సర్వాధరః శోభితః
అనేకసూర్యసంకాశః శేజసా వహతా వృతః॥ ౨౪-౨౫

ఈశాన స్సర్వలోకానాం యోగిధ్యేయ స్సనాతనః
ఏతాదృశగుణోపేతం ప్రాదుర్భూతం పుర స్తదా
కౌసల్యా సంసీర్క్షాఽభ్యధ సత్త్వాపాంజలి రత్రవీత్॥ ౨౬౪

ధన్యాస్మి దేవదేశేశ లబ్ధ్యా త్వాం తనయం ప్రభో
ప్రసీద మే జగన్నాథ పుత్రస్నేహం ప్రదర్శయ॥ ౨౭౪

సంసారగర్తపతితాం మహామోహాః ధకారతః
దీనభావంగతాం మాం త్వం సమద్ధర మహాప్రభో॥ ౨౮౪

లోకసంమోహినీం మాయాం శ్వదీయాం మయి కేశవ
మా ప్రసారియ విజ్ఞానం దేహి మే త్రిజగద్గురో॥ ౨౯౪

భక్తః త్వలతా శేఽద్య దర్శితా మయి మాధవత్వన్మా
యయా మోహితాఽహం తత్త్వంతే శేతు మక్షమా॥ ౩౦౪

అతౌకిక మిదం రూపం హిత్వా దశణయ శైశవం

యచ్ఛిశుక్రీణనాలాపానోకాక్షేషి చిరం మనః॥ ౩౧౪

1 ఇతి స్తుతోఽథ భగవా న్కౌసల్యా మాహ మాధవః

రూప మేత త్వయా దృష్టం శ్రాక్తనం తపసః ఫలం
మద్దశణం విమోక్షాయ కల్పతే హ్యన్యదుర్లభం ౩౨-౩౩

౨౪-౨౫-౨౬: నల్లకలువరేకులవలె శరీరచ్ఛాయ గలవాడను కోటిమన్న
 ధులతో సమానమగు సౌందర్యముగలవాడు, పద్మపత్రములవంటి
 విశాలమగు నేత్రములకలవాడును, సమస్తాభరణములచే బ్రహ్మ
 శింపబడుచున్నవాడును, కోటిసూర్యప్రకాశమానుడును, సమస్త
 లోకాధీశుడును, యోగులచే ధ్యానింపఁగలవాడును, సనాతను
 డును, నిట్టి బహుగుణములతోగూడి తనపురోభాగమున నావిర్భ
 వించి దివ్యరూపముతో నొప్పుచుండిన యా భగవానుని కాసల్య
 జూచి చేతులుజోడించి స్తుతించెను.

౨౭౪-౨౮-౨౯౪ మహావ్రభో! నిన్ను పుష్కరినిగా బొంగుటచే నేనుధన్వా
 త్మరాలనైతిని. ఓలోక నాయకా! నాయందనుగ్రహముంచి పుత్ర
 స్నేహమునుఁ జూపింపుము మోహంధకౌరమువలన సంసారమును
 గోతిలో పడియున్నట్టియు, దైన్యమునుఁబొందినట్టియునగు నన్ను
 నీవుద్ధరింపుము-లోకములను మోహింపఁజేయు నీమాయను నాయం
 మఁ బ్రసరింపఁజేయుము. ఓజగద్గురూ! నాకు విజ్ఞానమునుఁగలుగ
 జేయుము.

౩౦౪ ఓమాధవా! నీయొక్క భక్తనాత్సల్యమును నాయదిపుడుచూపి
 తివి. నీమాయచే నేను మోహితురాలను-నీతత్త్వమునుఁ దెలిసికొను
 టకు సమర్థురాలనుఁగాను.

౩౧౪ దివ్యరూపమునువిడచి బాలభావమునుఁ జూపింపుము నామనస్సు
 చిరకౌలమునుండి బాలునిక్రీడలను తత్సంభాషణములను జూడ
 నపేక్షించుచున్నది.

౩౨-౩౩ ఇవ్విధముగ కౌశల్యచే స్తుతింపబడి భగవంతుడామెరుగూర్చి
 యివ్విధముగఁబలికెను. ఓదేవి! నీవు నాదివ్యరూపమునుఁ జూడగ
 ల్గుట, నీహృద్యజన్మ తపఃఫలము-ఇతరులకు పుష్కలము నాదర్శనము
 మోక్షకారణమగును.

త్వయా దశరథేనాఽహం తపసారాధితఃపురా

మత్పుత్రత్వాభికాక్షిణ్యా తథా కృత మనిందితే॥ 3౪

భూభారహరణార్థాయ బ్రహ్మద్యై రమరై రపి

హంతుం దశాననం పూర్వం ప్రార్థితో మర్త్యతాంగతః॥ 3౫

ఇత్యుక్త్వామాతరం రామః కాలోభూత్వా రురోదహ॥ 3౫౪

అథ రాజా దశరథః శృత్వా పుత్రోద్భవోత్పవం

ఆనందార్ణవమగ్నోఽహ నాయయా గురుణాసహ॥ 3౬౪

రామం రాజీవప్రతాకుం దృష్ట్వా హరాశ్రమసంపుతః

పురోధసా వశిష్ఠేన జాతకర్మ తదాఽకరోత్॥ 3౭౪

జగన్నాథే సముత్పన్నే దేవదుందుభయో దివి

వినేదుః పుష్పవహాణి వవృషు స్సురసత్తమాః॥ 3౮౪

ప్రజాపతిముఖా స్సర్వే తుష్టువు శ్చ నభస్దలే

జగు ర్గంధర్వపతయో నన్యతు శ్చాప్సరోగణాః 3౯౪

తతః పుణ్యా శ్శివా వాతాః సుప్రభోఽభూ దివాకరః

జజ్వలు శ్చాగ్నయ శ్చాంతాః విమలా శ్చ దిశో దశ॥ ౪౦౪

కైకేయీ చాథ భరత మసూత కమలేక్షణా

సుమిత్రాయాం యమా జాతౌ పుర్ణేందుసదృశాననౌ॥ ౪౧౪

పుష్పే జాత స్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః

సార్వే జాతస్తు సౌమిత్రిః కులీ రేఽభ్యుదితే రవౌ॥ ౪౨౪

తేషాం పురోధసా రాజా జాతకర్మాగ్రా కారయత్॥ ౪౩

౩౪ నీవును దశరథుడును బూర్వమంగు నన్ను పుత్రునిగా కోరి తపమునుఁ జేసియుంటిరి నేనుమీకు వరమిచ్చినకారణముచే నవ్విధముగ నాచరించితిని.

౩౫-౩౬౪ మఱియు రావణునిసంహరించి భూభారమును తొలగింపుమని బ్రహ్మాదిదేవతలు పూర్వము నన్నుబ్రార్థింపగా, నేను మనుష్యభావమునొందితినని యివ్విధముగ కాసల్యతోఁజెప్పి శిశురూపుడై యేడ్చుచుండెను.

౩౭౪ అనంతరము దశరథుడు పుత్రోత్సవమును విని యానందసముద్రమునమునిగి గురువగు వసిష్ఠునితోగూడ, నచ్చటకు వచ్చెను.

౩౮౪ పద్మపత్రములవలె విశాలమగు నేత్రములుగల యాశిశువునుఁజూచి యానందబాష్పములను విడచుచు, పురోహితుడగు వసిష్ఠునిచే జాతకర్మనుఁజేయించెను.

౩౯h భగవానుడుఁ పుట్టినపుడు దేవమంతుఁడగు మోగినవి. పుష్పవర్షములను దేవతలు వర్షించిరి.

౩౯౪ బ్రహ్మాదిదేవతలొకాశముననుండి యనేకవిధములుగ నవములఁజేసిరి మఱియు గంధర్వరాజులు గానములను, నప్సరస్త్రీలు నృత్యమునుఁ జేసిరి.

౪౦౪ మలయమారుతమువీచెను. సూర్యుడు దివ్యమైన తేజస్సుగలవాడయ్యెను అగ్నులు ప్రజ్వరిల్లెను. దశదిక్కులు నిర్మలములయ్యెను.

౪౧౪ అనంతరము కైకేయుయును భరతునిఁగ నెను. పిమ్మట పూర్వచంద్రునితో సమానమగు ముఖములుగల కవలలుగల లక్ష్మణశత్రుఘ్నులను సుమిత్ర కనెను.

౪౨-౪౩ భరతుడు దశమీదినమున పుష్యమీనక్షత్రమున మీనలగ్నమున జన్మించెను. ఏకాదశీదినమున ఆశ్లేషానక్షత్రమునందు మధ్యాహ్న సమయమున కర్కటలగ్నమున లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు జన్మించిరి. వారలకు దశరథుడు, వసిష్ఠునిచే క్రమముగ జాతకర్మలను జేయించెను.

* రామాదిజన్మకాలే తు బ్రాహ్మణేభ్యో మువా నృపః
గోభూమిస్వర్ణదానాని చకార విధివా పృథక్
ప్రదేయాంశ్చ దదౌరాజా సూతమాగధవందినాం॥ ౪౪౫

* అన్యత్ర పుణ్యకాలః ఉత్సవకాలో నభవతి, ఉత్సవ
కాలః పుణ్యకాలో నభవతి పుత్రోత్పత్తికాలస్తు పుణ్యోత్స
వ్రాభయాత్మకః తథాచవ్యాసః- దేవాశ్చ పితృశ్చైవ పుత్రే
జాతే ద్విజన్మనాం॥ ఆయాన్తి తస్మా త్తదహః పుణ్యం పూజ్యం
చ సర్వదా॥ తత్ర దద్యా త్సువర్ణం చ భూమిం గాం తుర
గం రథం॥ ఇతి- అత్ర పుణ్యపూజ్యశబ్దాభ్యా ముభయరూప
త్వం స్పష్టం॥ తస్మిన్కాలే దేవానాం పితృణాం చ జాతేష్ట
వృద్ధిశ్చాద్ధాదినా తృప్తిః కార్యా- తథాచబోధాయనః-
వైశ్వానరం ద్వాదశకపాలం నిర్వపేత్పుత్రే జాతే ఇతి.
విష్ణుపురాణేపి, సచేలస్య పితుః స్నానం జాతే పుత్రే విధి
యతే॥ జాతతర్క తదా కుర్యా చ్ఛార్ద మాభ్యుదయం
చరేత్-త్రివిధాని చ దానాని దేయాని-అదృష్టార్థం బ్రాహ్మ
ణేభ్యో గవాదిదానం, ఉత్సవప్రయుక్తతయా బాంధవానాం
ప్రియశంసినే జనాయ చ యత్తత్ప్రీతిదానం- కీర్త్యర్థం నట
నర్తకాదిభ్యోదానం, ఇతి- ఏవంశౌతస్మారోత్సవయోగ్యః
పుత్రోత్పత్తిదినసదృశో ఽన్యో దివసో నాస్తి, కింబహునా,
పుత్రస్తే జాతః ఇతి శబ్దోచ్ఛారణం ప్రియసత్యహితరూపత్వాత్
వాఙ్మయతపోరూపం- తథాచగీతాయాం- అనుద్వేగకరం
వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్॥ స్వాధ్యాయాభ్యసనం

* ౪౪౫ ప్రశ్నేకముగ రామానుజ జన్మకాలమున దశరథుడు బ్రాహ్మణులకు గో, భూమినువర్ణదానములను యధావిధిగజేసెను. మఱియు బంధుమిత్రానులకు సంతోషపూర్వకముగ గౌరవములనుజేసెను. వందిమాగధులు మొదలగువారికి నీయదగినవానినన్నిటినిచ్చెను.

* మఱియొక్కసలమున బుణ్యకాలము, ఉత్సవకాలముకానేరదు, ఉత్సవకాలము పుణ్యకాలముకానేరదు పుత్రోత్పత్తికాలమైతే పుణ్యోత్సవోభయరూపకమైనది. వ్యాసుడుసర్వవిధముననే చెప్పెను. దేవతలు పితృదేవతలు ద్విజులకుఁ బుత్రోత్పత్తి కలుగునెడ వచ్చెదరని యున్నందువలన, ఆపుత్రోత్పత్తిదినము పుణ్యము పూజ్యమనియును తత్సమయమున సువర్ణగోభూమిదానముల జేయవలయుననియు జెప్పబడినది - ఇచ్చట పుణ్యపూజ్యశబ్దములవలన పుత్రోత్పత్తిదినము పుణ్యపూజ్యోపయోగముని స్పష్టమయ్యెను. ఆకాలమున దేవతలకును పితృదేవతలకును జాతేష్టియు వృద్ధిశ్రాద్ధము మొదలగు వానిచేఁ దృప్తినిఁజేయవలయునని చెప్పబడినది. పుత్రోత్పత్తియగుటతోడనే పండ్రెండుపెంకులయందు హవిస్సునుంచి హోమమును జేయవలయునని బోధాయనుడుచెప్పెను. పుత్రుడు పుట్టుటతోడనే తండ్రి, సగలస్నానముజేసి వృద్ధిశ్రాద్ధము జేయవలయునని విష్ణుపురాణమునందుఁజెప్పబడినది - మఱియుఁ బుత్రోత్పత్తికాలమున క్రివిధములగు దానములఁ జేయవలయునని యున్నది. త్రివిధదానము లేవియన, 1 పుణ్యముకొఱకు బ్రాహ్మణులకీయబడు గోస్వర్ణభూమిదానము 2 ఉత్సవములకు సంబంధించినట్టియు, సంతోషముతో బాంధవులకు; బ్రియవార్తను జెప్పవారలకు నీయబడు పీఠిదానము. 3 కీర్తికొఱకు నటనర్తకములకీయబడు కీర్తిదానము, అని

ఇవిధముగ శ్రౌతస్మార్తోత్సవములకుఁదగినట్టియుఁ బుత్రోత్పత్తితో సమానమైనట్టిదినము మఱియొకటిలేదనిస్పష్టము - అధికప్రసంగమేల, నీకు పుత్రుడుపుట్టెనని వచనము నుచ్చరించుటయును ప్రియసత్యహిత

* కారయామాన గురుణా తేషాం నామాని భూపతిః

యస్మి న్రమంతే మునయో విద్యయాఽజ్ఞానవిప్లవే

తం గురుః ప్రహ రామేతిరమణాద్రామిత్యపి॥౪౫-౪౬

చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే, ఇతి- భావ్యకారా అపి
సత్యప్రియహి తవచనత్వేన, పుత్రస్తేజాతః, ఇతి వాక్య ము
దాజహుః ఏతాదృశవాక్యనక్తురపి సర్వం దేయమిత్యాహ
కాళిదాసః॥శ్లో॥జనాయ శుద్ధాంతచరాయ శంసతే కుమారజ
న్మాఽమృతసంమితాక్షరం॥ అదేయ మాసీ త్రియమేవ
భూపతేః శశిప్రభం ఛత్రముభేచచామరే॥ ఇతి॥ అతో దశ
రథేన దానానిదత్తాని ఇతరైరపి పుత్రజన్మన్యేవం సమాచర
ణీయ మితిసూచితం.

రామనామ నిర్వచనం.

* రమంతే యోగినో ఽస్మిన్నితి రామః సమాధి
కాలే సచ్చిదానందరూపే తస్మి న్యోగినః క్రీడంతీతిభావః
రమయతీతి రామః సౌలభ్యసౌశీల్యాదిభి సాన్వశ్రితా న్సంతో
షయతీతి భావః. అథవా రామః అభిరామః లోకోత్తర
దివ్యమంగళవిగ్రహసౌందర్యవానితి భావః । తథాచారణ్య
“కాండే” జితేంద్రియాపిమహర్షయస్తస్యదివ్యమంగళవిగ్రహ

*౪౫-౪౯ అనంతరము దశరథుడు గురువగు వసిష్ఠునితో బాలరకు నామక రణముఁజేయించెను. వసిష్ఠుడు కొసల్యాపుత్రునకు రామయనునామ కరణముఁజేసెను. (వాసిభాషమేవన) అజ్ఞాననాశనమైనపుడు జ్ఞాన బలముచే యోగులు సమాధికాలమున నితనియందు కనించెదరు. (కీర్తించెదరు) కావునను, లేక, సౌందర్యాదులచే జనులనుసంతోషపెట్టువాడ కావునను రాముడనుభావముతో నామకరణముచేసెను.

రూపముకాన వాగూపమగుతపస్సని చెప్పబడినది. అవ్విధముననే గీతయందుఁజెప్పబడినది. భీతినిగలుగఁజేయనదియును ప్రియము సత్యము హితము నగు వాక్యము, స్వాధ్యాయము నశ్యసించుటయు, వాఙ్మయచగుతపస్సనిఁజెప్పబడినది-భాష్యకారులును నీకుఁబుత్రుడు పుట్టెను, అను వాక్యమును సత్యక్షియహితవచనమును గానుదహరించిరి. ఇట్టివాక్యమునుఁ జెప్పినవానికేని సర్వమునీయదగునని కాళిదాసుడు చెప్పెను, (వీమన) దిలీపమహారాజుతో నీకుపుత్రుడు పుట్టెనని యంతః పురజనముచెప్పగా నావాక్యమును విని దిలీపుడు క్షియవార్తను జెప్పినజనులకు ఛత్రచామరములతప్ప, మిగిలినయావత్తుధనము నిచ్చెనని (చెప్పెను) ఈకారణమువలన దశరథుడు దానముల నిచ్చెను. పైకథవలనఁ దెలిసికొనదగిన నీతియేమనగా నితరులును పుత్రోత్సవమునందివ్విధముగ నాచరింపవలయునని సూచితము.

* రామనామనిర్వచనము.

పైనచెప్పినవిధముగ సచ్చిదానందరూపునియందు సమాధికాలమున యోగులు కీర్తించెదరుకావున రాముడనియు, లేక, సౌలస్యసౌ శీల్యాదిగుణములచే స్వాశ్రితులను సంతోషపెట్టువాడుగాన రాముడనియు చెప్పబడును. లేక, రాముడనగా, అభిరాముడని యర్థము. (లోకోత్తర దివ్యమంగళవిగ్రహసౌందర్యముగలవాడని భావము.) అరణ్యకాండలో నీవిషయము స్పష్టమగును. రాముడు

భరణా ద్భరతో నామ లక్ష్మణం యక్షణాన్వితం

శత్రుఘ్నం శత్రుహంతార మేవం గురు రభాషత॥ ౪౭

రూపం దృష్ట్వా మోహితాః ఏకవార మాలింగనభాగ్యం
దేహీతి రామం ప్రార్థయామాసుః తదారామః కృష్ణావ
తారే భవతా మభీష్టితం సఫలంభనేదిత్యాహ- యద్వా
రామః శ్యామత్యర్థః, అథవా వైకుంఠవాసీ భగవాన్
రాతి రాజతే మహీతలశతి రామః యద్వా నామైకదేశే
నామగ్రహణ మితిన్యాయేన, రకారః రాక్షసవాచకః
మకారః మరణవాచకః ఏవంచ రాక్షసా యేన మరణం
యాన్తి సరామ ఇతి.

యద్వా రకారో ఽనలబీజం స్యాత్ భస్మకర్మ
కరోతి చ, అకారో భానుబీజం స్యా దవిద్యాం నాశయే
త్తమః! మకార శ్చంద్రబీజం స్యా త్తాపం హరతివై
సదా॥ ఇత్యగ్నే ర్దాహకత్వశక్తిః భానో రంధకారనివర్తక
త్వశక్తిః చంద్రస్య తాపనివారకత్వశక్తి ర్వర్తితే ఏత
త్త్రితయం రామనామ్ని వర్తత ఇతి. తథాచ పాపదాహ
కత్వా ఽజ్ఞానాంధకార నివర్తకత్వ తాపత్రయనివారికత్వ

౪౭ కై కేయీపుత్రునకు భరతుడని వసిష్ఠుడు నామకరణముజేసెను భరతుడనగా రాముడరణ్యమునకు వెళ్ళినపుడు రాజ్యమునుభరించువాడగునని తెలిసికొని వసిష్ఠుడు నామకరణముట్లు చేసెననిభావము సుమిత్రాపుత్రులలో జేష్ఠునకు లక్ష్మణుడని నామకరణముజేసెను. (లక్ష్మణుడనగా భగవత్సేవారూపమగు లక్ష్మీగలవాడగునని వసిష్ఠుడా విధముగ నామకరణము చేసెననిభావము.) సుమిత్రాపుత్రులలో రెండవవానికి శత్రుఘ్నుడని నామకరణము చేసెను (శత్రుఘ్నుడనగా నిత్యశత్రువులగు కౌమర్యోధానులను ఓయించువాడగునని యవిధముగ నామకరణము చేసెను)

దండకారణ్యమునకేగినపుడు జితేంద్రియులగుమహర్షులు రాముని దివ్యమంగళవిగ్రహమునుఁజూచి మోహితులై యొకపర్యాయము మాకు నీశరీరానింగనభాగ్యమునుఁ గలుగఁజేయుమని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు కృష్ణావతారకాలములో మీకోరిక నెరవేరుననిరామచంద్రమూర్తి సమాధానమునుఁజెప్పెను. కాన జితేంద్రియులనుగూడ మోహింపజేయు దివ్యసౌందర్యము గలవాడనిభావము.

లేక, రాముడనగా శ్యామవర్ణముగలవాడనియు శ్రుతిలోజెప్పబడినది. లేక, వైకుంఠవాసియగు విష్ణుమూర్తియే మహీతలమునందు బ్రకాశించుచున్నాడు కౌన రాముడనియర్థము. (అనగా రా, యనగా 'ప్రకాశించువాడని, మ అనగా మహీతలమునందని) నామముగో నేకదేశమును గ్రహించినను, ఆనామమంతయు వచ్చుననెడిసంస్కృతన్యాయము చేతను. రా, అనగా రాక్షసులనియర్థము, మ, అనగా మారణముచేయువాడు? అనగా రాక్షసమారక్షుడనియర్థము, లేక రామ, అనుపదములో రకౌరము-అకౌరము-మకౌరము మూడువర్నములుండెను. రకౌరము, అగ్నిబీజము, దానిలో పాపములను భస్మముచేయుశక్తికలదు. అకౌరము సూర్యబీజము ఆబీజములో తమస్సునుఁ బోగొట్టుశక్తిగలదు- మకౌరము చంద్రబీజము, దానియందు తాపమునుఁబోగొట్టుశక్తికలదు, పైవాక్యమువలన, అన్నికి దాహకర్తృశక్తియు, సూర్యునకంధకారనివర్తకర్తృశక్తియు,

ఏవం వసిష్ఠో బాలాసాం కృత్వా నామాని వై పృథక్
రాజ్ఞా సంపూజిత స్సమ్యుగ్గామ స్వాశ్రమంపునః॥ ౪౮

రూపశక్తిత్రయవద్రామనామేతి పర్యవసితం - అపిచాగ్ని
వంశే పరశురామః సూర్యవంశే శ్రీరామః చంద్రవంశే
బలరామశ్చ సంబభూవుః. అగ్నేః కలాత్రయం, చంద్రస్యైక
కలా, సూర్యస్య ద్వాదశకలా, స్సంఘేభూయ షోడశకలా
స్సమభవన్, తాదృశషోడశకలాపరిపూర్ణః రామ ఇతి.
యద్వా, నామైకదేశన్యాయేన రాజ్ఞాం మహిస్థితానాం
నీతిబోధకత్వా ద్రామ ఇతి అయమర్థస్త్యయోధ్యాకాండే
రామేణభరతముద్దిశ్యకుశం పశ్చన్యాజేన గోకే సర్వరాజన్యా
నాంధర్మానోబ్ధయామాసఅథ వాపూర్వోక్తన్యాయేన రాకా
రః రావణవాచకః మకారః మా రాణ వాచకః తథాచరావణ
మారకత్వా ద్రామ ఇతి యద్వా పురామహర్షయః లోకోప
కారాయ సప్తకోటిమహామంత్రమధ్యే మంత్రద్వయం
పంచాక్షర్యష్టాక్షరీరూప మైహికాముష్మిక ఫలప్రద త్వేన సర్వ
మంత్రసారభూత త్వేన చాగణయన్. వసిష్ఠస్తుకౌసల్యాసుతన్య
నామకరణే సప్తకోటిమహామంత్రసారభూతాష్టాక్షరీపంచా
క్షరీ రూపమంత్రద్వయం యవస్తి, తద్వయే సారభూతం రా,
మ, ఇతి వర్ణద్వయం సంయోజ్య రామ ఇతి నామ చకారేతి
తథాచరామచామైహికాముష్మిక ఫలప్రదమితి పర్యవసితం
ఏవంచ, రామో హరిహరాత్మక ఇత్యుక్తి శ్చ సంగచ్ఛత
ఇతి అథవా, రకార స్తత్పదార్థ స్సౌత్ మకార స్త్వం

౪౮ ఈవిధముగ దశరథపుత్రులకు వసిష్ఠుడు నామకరణములనుజేసి దశరథానుమతి జేదననివాసమునకేగెను.

చంద్రునకు తాపనివారకత్వశక్తియు కలదు, అమూడుశక్తులు, రామ యను నామమునందుకలవు. కాన రాముడన, పాపములనుదహింపఁ జేయువాడును తాపత్రయమును నివారింపశక్తిగలవాడును, అజ్ఞా, నాంధకౌరమును బోగొట్టువాడునని పర్యవసానము.

మఱియు, అగ్నివంశమునఁబరశురాముడును, సూర్యవంశమున శ్రీరాముడును, చంద్రవంశమున బలరాముడును పుట్టిరి. అగ్నికీమూడు కళలును, చంద్రునకొకకళయును, సూర్యునకుఁబంద్రెండుకళలును గలసి షోడశకళలయ్యెను. (పదునారుకళలయ్యెను.) అట్టి షోడశ కలాపరిపూర్ణుడు రాముడనిపర్యవసానము. లేక. నామైకదేశన్యాయముచే (అనగా నొకనామములో నొకమొదటియక్షరమునుచ్చరించిన నామమంతయు వచ్చునను న్యాయముచే) మ, అనగా మహితలమునందున్న, రా, యనగా, రాజులకు నీతినిబోధించువాడుగాన రాముడనియర్థము. ఈవిషయమయోధ్యాకాండమున, రాముడు భరతుని గుశలప్రశ్నలడుగుట యను మిషచే, సమస్తరాజులకు నీతిని బోధించుట సూచింపఁబడినది. లేక, పూర్వోక్తన్యాయముచే, రా, అనగా రావణుని, మ, అనగా, మారణముచేయనవతరించినవాడుగానరాముడని, లేక, పూర్వకాలమున మహర్షులు లోకోపకారము కొఱకు సప్తకోటిమహామంత్రములఁ బరిశీలించి వానిలో శివపంచాక్షరీనారాయణాష్టాక్షరీరూపమగు మంత్రద్వయమునైహికాష్మిక ఫలప్రదమునుగా సమస్తమంత్రసారమునుగాఁ బరిగణించిరి. వసిష్ఠుడు కౌసల్యాపుత్రునకు నామకరణముచేయునెడ సప్తకోటిమహామంత్రములసారమైన, యష్టాక్షరీపంచాక్షరీరూపమగు మంత్రద్వయములోసారమగు రా, మ, అనువర్ణద్వయమునుఁగూర్చి రామ యను నామకరణమునుజేసెను. కాన రామనామమైహికాష్మిక

పదార్థకః॥ తయో స్సంయోజన మసీ త్యేత తత్త్వవిదో వి
 దురితి"శ్రుత్యా ప్రతిపాదితమహావాక్యలక్ష్యార్థరూపః రామశ
 భార్దః-అథవా నామైకదేశేనామగ్రహణమితిన్యాయేన, సత్య
 భామాయాః భామేతివత్ పరశురామస్య రామఇతివత్
 శ్రీరామస్యాపిరామఇతి, నామ, పూర్వోక్తన్యాయేనకృతంఽసి
 థేన "ఏవంచ" శ్రియారమత ఇతి శ్రీరామః, యథాపరశు
 నారమతఇతి పరశురామః"తథాచ లక్ష్మీపతిరేవాయ మిత్యర్థ
 స్సంభవతి-అథవా, శ్రీశబ్దాప్రయోగేఽన్యముమర్థ స్సమా
 యాతి, కథమితిచేత్. (రమయా సహితః రామ ఇతివ్యుత్ప
 త్యా లక్ష్మీపతిరే వాఽయమితి-తథాచ వాద్యే=శ్రియః కమల
 వాసిన్యారమణోఽయమహాప్రభుః|తస్మాచ్ఛ్రీరామఇత్యన్య
 నామ సిద్ధం పురాతనమితి॥-నచక్షుఃప్రాయస్య ద్వాదశాహం
 సూతకమితిన్యాయేనత్రయోదశదినే శుద్ధేఃద్వాదశదినే నామ
 కరణం కథముపన్నం భవేదితిచేన్న లక్ష్మణజననాదావభ్యేతి

ఫలములనిచ్చునదియని పర్యవసానము. కావుననే రాముడు హరి
హరోభయస్వరూపుడనుమాట సంగతమగుచున్నది మఱియు రకా
రమునకు జీవబ్రహ్మైక్యమునుబోధించు(తత్త్వమసి)అను,మహావాక్య
మలోని తత్త్వదార్థమగు పరబ్రహ్మయని యర్థము మ,అనగాజీవుడు,
రామ, అనురెండువర్ణములయొక్క కలియకయే జీవబ్రహ్మైక్య
మునుబోధించు? అనీ, అనుచుదార్థముకొన మహావాక్యలక్ష్యార్థమే
రామశబ్దార్థము.

కాసల్యాపుత్రునకు రాముడని నామకరణమునుఁజేసినను సామెక
దేశన్యాయముచే (అనగా నావములోఁగొంతభాగమునుఁజెప్పినను
నామమంతయుజెప్పినట్లుగు ననున్యాయముచే) శ్రీరాముడనియే వసి
ష్ఠునియాశయము. సత్యభామను భామయని పిలిచినట్లును, పరశు
రాముని, రాముడనిపిలచినట్లును, బలరాముని, రాముడనినట్లును నిచ్చ
టఁగూడ రాముడనగా పైన్యాయముచే శ్రీరాముడనియే వసిష్ఠుని
యాశయము - అట్లుకాకపోయినచో రాముడను నామము పూర్వమే
పరశురామునకుండగ నా రామయను నామము కాసల్యాపుత్రునకు
బెట్టుటలో విశేషమేమియుండును - పైవిధముగనైతే “శ్రీ”అనగా
లక్ష్మీచే) రాముడు)క్రీడించువాడు, అనగా నైకుంతవాసుడగులక్ష్మీ
పతియే యితడనితేలను(ఎట్లన) (పరశు)గండ్రొగొడలిచే (రాముడు)
క్రీడించువాడుగాన పరశురాముడనియెట్లయ్యెనో? బల“బలముచే)
రాముడు, క్రీడించువాడుగాన బలరాముడనియెట్లయ్యెనో యటు
లనే “శ్రీ”(లక్ష్మీచే) రాముడు క్రీడించువాడు, అనగాలక్ష్మీపతియే
యీరాముడని యభిప్రాయముతోనే వసిష్ఠుడు నామకరణమునుఁ
జేసెను. పాద్యపురాణమునందు నవ్విధముననే చెప్పబడినది-
(శ్రీ) లక్ష్మీదేవికి (రామః) రమణాదుః న శ్రీరాముడను నామము
పురాతనమైనదియు, సిద్ధమయినదనియు (చెప్పబడినది)

ఇచ్చట నొక యాశంకకలుగుచున్నది. (ఏమన) త్పత్రియులకు
పండ్రెండుదినములు సూతకమనియు, బమమూడవదినమున శుద్ధి
యనియు శ్రుతియందుఁజెప్పఁబడియుండినందున పండ్రెండవదిన
మున నెట్లు నామకరణము చేయఁబడినదియనగా లక్ష్మణజననము

జ్ఞేయం - అత్రదశరథస్తు స్వపుత్రాణాం నామాన్య
 కృత్వా పురోహితేన కిమర్థం కారితవానితిచేత్, క్షత్రియా
 ణాం నామ పురోధావేవ కుర్యాదితి సంప్రదాయానుసారేణ
 వసిష్ఠ ఏవ కృతవా నిత్యలంపల్లవితేన.

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే దశమస్కర్గ స్సమాప్తః

మొదలుకొని యనితెలిసికొననగు-దశరథుడుపుత్రులకు నామకరణము
 లనుఁ జేయకుండగ వసిష్ఠునిచేఁజేయించుటకుఁ గలకారణమేమనగా
 క్షత్రియులకు నామకరణమునుఁ బురోహితుడే చేయవలయుననెడి
 సంప్రదాయానుసారముగా వసిష్ఠుడేనామకరణములనుఁ జేసెనని
 తెలియనగు- కాళాచంక్రమణముచాలును.

పదియవసర్గము ముగిసెను.

ఏ కా ద శ స ర్గి ప్రా రం బః.

పా॥ పరమేశ్వరగ్రాతి శ్లో॥ కాసల్యాజసుతాభ్యాం తుక్తిః తప్తం
తప ఉత్తమం । యతో వారి స్వయం జాత స్తయో
ర్వద మహాప్రభో॥

సుమిత్రా కైకయా వాపి పూర్వజన్మని కే వర ।

ఇతి దేవ్యానుయక్తోఽథ ప్రాహ తాం శంకరప్రభుః॥ ౨

1 కశ్యపేన సదారేణ పుత్రార్థం తప ఉత్తమం ।

కృతం వషణసహస్రం చ తత స్సాక్షా దభూ ద్ధరిః॥ 3

మత్తో వరం వృణీష్యేతి మునిం తం ప్రాహ వై హరిః॥ 3౪

మునిః॥ పుత్రత్వం భజ దేవేశ త్రీణి జన్మాని చాచ్యుత

త్వాం పుత్రలాలసత్వేన భజామి పురుషోత్తమం॥ ౪౪

ఇత్యుక్త స్తేన లక్ష్మీశః ప్రోవాచ సుమహాగిరా

భవిష్యతి మునిశ్రేష్ఠ యత్రే మనసి కాంక్షితం॥ ౪౫

మమైన చ మహాప్రీతి స్తన పుత్రత్వహేతనే

పరితాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ మష్కృతాం

గర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి తవానుభు॥

ఏవందత్వా వరంతస్మై తత్రైవాంతర్ధేహరిః॥ ౪౬-౪౭

అస్యానుభూ త్ప్రథమం జన్మ మునే ర్వామనరూపిణః

కశ్యపోఽద్య త్వజసుతో జాత స్తస్యానుభవై హరిః

పూర్వదత్తవరం స్మృత్వా రామ క్షేనానువతీరవాణ॥ ౪౮

ఏ కా ద శి స ర్గ పాఠ రం భ ము.

౧-౨ పార్వతీ వీవి పరమేశ్వరునిగూర్చి యివ్విధముగ బ్రశ్నించెను - ఓప
రమేశా! కానల్యాపిరగులగర్భమున శ్రీహరి. జన్మించుటకుఁబూర్వ
ముండు వారిలిట్లు టెట్టయు త్తమతపస్సునుఁ జేసిరోయనుగ్రహించి
చెప్పెను. మఱియు సుమిత్రాకై కేయిలు పూర్వజన్మమున నెవ్వ
రోయదియునుఁ జెప్పమని పార్వతి పరమేశునిఁ బ్రశ్నింపగా
పరమేశ్వరుడు పార్వతీతో నిట్లుచెప్పదొడగెను

౩౪ ఓదేరియసి! పూర్వమునండు గశ్యపప్రజాపతి, భార్యయుతుడై
పుత్రార్థము బహుసంవత్సరములు, తపస్సుచేయగా వెయ్యిసంవత్స
రములు గడచిన పిమ్మట భగవంతుడగుశ్రీహరి, ప్రత్యక్షమై వర
మునుఁ గోరునానుమని కశ్యపునిగూర్చి పలికెను.

౪-౨౪ అప్పుడు కశ్యపుడిద్విధముగఁజెప్పెను. ఓశ్రీహరి! మాదుజన్మము
లలో నాకుఁబుత్తుడవుకమ్ము. పురుషోత్తముడవగు నిన్నుబుత్తుని
గాఁగోరి నేవించుచుంటిని యనిచెప్పగా శ్రీహరియును గంభీర
మగు వాక్యముతో నీయశీష్టము సిద్ధింపఁగలదని చెప్పెను.

౫-౨౪ మఱియు భగవంతుడిబులఁజెప్పెను. ఓకశ్యపుడా! నీకుఁబుత్తుడ
నుగాఁ బుట్టుటలో నామను మిగుల సంతసమేయై యున్నది. సజ్జను
లను రక్షించుటను మర్మాదులను శిక్షించుటకును ధర్మసంస్థాపన
మునకును నీకుఁబుట్టుమండును. అని కశ్యపునకు వరమిచ్చి భగవాను
డంతర్ధానమయ్యెను.

౬-౨౯ ఈకశ్యపునకు మొట్టెనన్మలో శ్రీహరి వామచుడుగాఁబుట్టెను.
ఆకశ్యపుడే యిపుడు దశరథుడుగా జన్మించెను. ఆదశరథునకు,
నిప్పుడు శ్రీహరి పూర్వమిచ్చిన వరముననుసరించి రాముడుగా నవ
తరించెను.

కౌసల్యా సమభూ తృప్తి కశ్యపస్యాఽదితి స్తు సా
మాతృభావం హరే రద్య గతా పూర్వతపోబలాత్ || ౧౦

సుమిత్రా కై కయీ పూర్వవృత్తాంతం వచ్చి సంశ్రుణు
వినతాయాం కశ్యపేన సంగతాయాం కదాచన
కదూ ససమాగతా దృష్ట్వా వినతా మశపత్తదా
నియతే మమ కాలే త్వం యతో భర్తా ఽసి సంగతా
తత స్తే గర్భగోళేఽగ్నిసర్పా నూనం జనిష్యతః || ౧౨-౧౩

వినతా తద్వచ శృత్వా శాపం తస్యై దదౌ పునః
లోకే ఽపకీర్తి ర్భవతా చ్ఛాశ్వతీ తవ తామసి || ౧౪

ఏతస్మి న్సమయే జ్యేష్ఠా ఽదితి శ్చాఽగత్య తత్ర హి
వినతాపక్ష మాశ్రిత్య కదూ మేవ చుగోప తాం || ౧౫
అదిత్యాః పక్షమాశ్రిత్య పతిః కదూ మదూపయత్ || ౧౬

అథ కదూః కశ్యపం చాఽదితిం చాఽప్యశప ద్రిషా
నరజన్మ యువాం భూమ్యాం భజతం సత్వరంత్వితి || ౧౭

- ౧౦ మఱియు పూర్వము కశ్యపునిభార్యయగునదితి యిప్పుడుకౌసల్యగా నయ్యెను కౌసల్య. పూర్వజన్మమునఁజేసిన తపోబలముచే శ్రీహరికి మాతృభావమునొందెను.
- ౧౧ ఓపార్వతి! శ్రీహరి, నిజాంశములతో సుమిత్రాకై కేయాల గర్భమున జన్మించుటకుఁగల వారలపూర్వజన్మచరిత్రమునుఁ జెప్పెదను వినుమని శంకరుడనియె”
- ౧౨-౧౩ కశ్యపునకు, దేవమాతయగునదితియు, గరుత్మంతునితల్లియగు, వినతయు, సర్పమాతయగు కదుపు, మొదలగు భార్యలనేకముగ నుండిరి. వారలతో నొక్కొకదినమున నొక్కొకరితో నియమితమునుఁజేసికొని కశ్యపుడు గ్రీడించుచుండును. ఇట్లుండ నొకదినమున వినత, కశ్యపునితోఁగలసియుండగా. కదుపునుభార్య, తత్సమయమున నచటకువచ్చి చూచి వినతనిటుల శపించెను. ఓవినతా! నీవు, నాకు నియమితమగుకాలములో భర్తయైన కశ్యపుని తోఁగలసినందున నీగర్భమునందు, నాగర్భమునందువలె సర్పమును, మఱియు, అగ్నిజ్వాలయును పుట్టుగాకయని శపించెను.
- ౧౪ వినత, యాకదుపువాక్యమును విని, యాకదుపుకుఁ దిటిగివ్రతిశాపమిచ్చెను. (ఏమన) ఓతామసి! నీకు లోకమున శాశ్వతమైన యపకీర్తిగలుగుగాకయని”
- ౧౫ ఈసమయమునందుఁ గశ్యపుని జ్యేష్ఠభార్యయగు నదితి, యచటకువచ్చి వినతపక్షము ననుసరించి కదుపునే కోపగించెను. కశ్యపుడును అదితిననుసరించి కదుపునే దూషించెను.
- ౧౬ అప్పుడు కదుపు, కోపముతో” వినతపక్షముగా మాట్లాడుచున్న తన సవతియగు నదితిని, అదితిపక్షమునవలంబించి తననుదూషించుచున్న తనభర్తయగు కశ్యపునిని” మిరుశీఘ్రముగ నరజన్మమునుఁబొందుడని శపించెను.

పశ్చాత్తాపయుతా కదూర్వి నతా చ హరింప్రతి

స్వస్వశాపవిముక్త్యర్థం తేపతుః పరమం తపః॥ ౧౭౪

ఏవంబహుగతే కాతే ప్రాదుర్భూయ హరి స్తతః

తయోర్ద్వయో స్ససతోష్య శ్చదత్వా దర్శన మాహ సః

స్వస్వశాపోఽచిరాన్నస్యాత్ఫలకారీ హ జన్మని॥

జన్మాంతరే ద్వయో గణగ్భూత్వాఽహం స్వాంశతః

వృథాః । శాపం నివారయిష్యామి త్యజతం శాపజం

భయం॥ ౧౮-౧౯-౨౦

ఏవం దత్వాఽభయంశ్రీశస్తయో స్సద్యస్తిరోహితః

చిరాయ కశ్యపాంశేన జాతో దశరథో భువి॥

అదితి శ్చభవద్దేవి కౌసల్యామావతోఽధునా॥ ౨౧౪

వినతాఽభవతాం కదూర్వే సుమితాఽస్య కైకయా

కదూర్శాపవశాత్తస్యా శ్శేషాంశో లక్ష్మణోఽజని

సుదర్శనోఽగ్నిరూగోఽస్యాశ్చ తుఃస్థోఽప్యభవచ్ఛివే ౨౨

కైకేయా వినతాశాపాదకీర్తిం ప్రాప్తవై భువి॥ ౨౩౪

అపదానం తు తాసాంతే యత్పృష్టం చ త్వయా శివే

కథితం విస్తరాత్పశ్చాత్కథాంశ్చ సమాహితా॥ ౨౪

ఇత్యాశ్చర్య రామాయణే బాలకాండే

ఏకాదశసర్గ స్సమాప్తః.

౧౭౪ కదుర్చు పిదప పశ్చాత్తాపముకలదియై తనశాపవిముక్తికిఁ జ్రమింపఁగొని గూర్చి తపముచేయుచుండెను. వినతయు నాఁ జ్రమింపఁగొనిగూర్చి శాప విముక్తికై గొప్పతపమునుఁజేసెను.

౧౮-౧౯-౨౦ ఇవిధముగ బహుకాలముగడచినపిదప శ్రమింపఁజూపుచు మైయా సవతులగు వినతాకదుర్చులకు నివిధముగఁజేప్పెను ఓవినతా కదుర్చులారా! మీశాపములు జెంటనే యీజన్మమున ఫలకారులు కానేరవు. జన్మాంతరమున మీగర్భములందు స్వాంశములతో నేను వేట్వేటుగజన్మించి మీశాపములను నివారింపఁజేయగల వాడను. శాపజన్మముగు భయమును మీఱలువదలఁడనియె.

౨౧౪ ఈప్రకారముగఁ బరమేశ్వరుడు వినతాకదుర్చులకు వరములనిచ్చి యంతర్ధానమునొందెను. చిరకాలమునకు కశ్యపుడే దశరథుడుగా జన్మించెను. ఆయదితియే కాసల్యగాజన్మించెను.

౨౨-౨౩౪ ఓపార్వతి! ఆవినతాకదుర్చులిర్వులును, క్రమముగా సుమిత్రా కైకేయిలైరి. కదుర్చుశాపమువలన సుమిత్రాగర్భమునందు శేషాంశము తోలక్షణమును, అగ్నిరూపముగఁ బరమేశ్వరుని శత్రుఘ్నుడు నుదయించిరి. కదుర్చుయొక్కయంశముతోజన్మించినకైకేయియును. వినతాశాపమువలన నపకీర్తినిఁబొందెను.

ఓపార్వతి! కాసల్యసుమిత్రాకైకేయిల మువ్వరిచరిత్రమును నీకు విస్తరించి చెప్పితిని. అనంతరకథను సావధానమునస్మరాలవైవిను మని పార్వతితోఁ బరమేశ్వరుడు చెప్పెనని నూతుడు శాసనకాది మహర్షులకుఁజేప్పెను.

అశ్చర్యరాయాదునియొక బాలకాండమున, ఏకాదశస్కంధముముగిసెను

ద్వా ద శ స ర్గ పా ర ం భః.

ఏకదా డోలికాయాం తు నిక్షిప్త్య స్వశిషుం ముదా
మహానసగతా దేవీ కౌసల్యా దేవమందిరం॥

గత్వా దేవం సమభ్యచన్తా భక్ష్యభోజ్యాదికం బహు
నివేదనాయ సంస్థాప్య తత్రాగచ్ఛద్దృహంతరం॥౧-౨

ఏతస్మి న్నంతరే బాలః భక్షయం స్తాన్యదృశ్యత
విస్మితా డోలికాం గత్వా తత్రాగచ్ఛత్స్వబాలకం।
ఏవం చ బహువారం సా గత్వా దృష్ట్వా ఽత్ర తత్రచ
విభ్రమా సా త్వభూ త్తస్యాః విశ్వరూపం ప్రదర్శయన్
మోహయిత్వా చ కౌసల్యాంతిరోభూత స్తతోహరిః३-౪౫

అథైకదా దేవతా స్తు బ్రహ్మాద్యా స్తం దిదృక్షువః
సరయూస్నాననామ్నా తే సమాజగ్ము శ్చ లేవ హి॥ ౫

విమానేభ్యోఽవతీర్ణా స్తే స్నాత్వావాసాంసి పర్యధుః
తస్మిన్కాలే వసిష్ఠోఽపి విధేఃపార్శ్వం సమాగతః॥
అనామయం పర్యపుచ్ఛద్రాజ్ఞోరామస్య సర్వశః॥ ౬౫

వసిష్ఠః॥ యేషాంకుశలకామోఽసి భవ్యం తేషాంతువిద్యతే॥

ఆగమిష్యతి రాజాఽపిపుత్రైస్త్యా మభినందితుం॥ ౭౫

ద్వాదశస్క పారంభము.

రామలీలా పారంభము.

౧౨ ఒకప్పుడు కాసల్యాదేవి శిశువుగానుండిన రాముని నుయ్యలలో బరుండబెట్టి నిద్రపుచ్చి వంటయింటిలోనికివెళ్ళి పాకమును సిద్ధమునుజేసి. దేవతాగృహమునకువెళ్ళి, దేవునకు పోడవోపచారపూజలుచేసి భక్త్యభోజ్యాదులను నివేదనముచేయుటకు నచ్చటనుంచి వంటయింటిలోనికివెళ్ళి తిరిగివచ్చెను.

౩-౪౪ ఈసమయమున శిశురూపుడుగానున్న రాముడు నివేదనమునకే దేవతాగృహమునందుంచబడిన భక్త్యభోజ్యాదులనన్నిటిని భక్షించుచుండెను. కాసల్య, యాశ్చర్యమునొంది, యుయ్యలలో బరుండబెట్టిన బాలుడిచ్చటికెటులవచ్చెనని యూయలదగ్గరకువెళ్ళి చూడగా నుయ్యలయందును బాలుడుండెను. భ్రాంతి నొందితి నేమోయని యనేకవర్యాచములువెళ్ళి యచ్చటనిచ్చటనుగూడ శిశువునుజూచి కాసల్య విభ్రమమును జెందియుండ నాశిశువు దివ్యరూపమునుజూపి పెంటనే యంతర్ధానమొందెను.

౫-౬౪ అనంతరమొకనొకప్పుడు, బ్రహ్మదిదేశతలు రామచంద్రమూర్తిని జూడదలచి సరయునదిలో స్నానముచేయుటకనే నెవముతో బయలుపెడలి యయోధ్యకువచ్చి తమతమ విమానములనుండిదిగి సరయునదిలో స్నానముచేసి వస్త్రములనుధరించుచుండగ, వసిష్ఠమహర్షి బ్రహ్మసమీపమునకువచ్చెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు దశరథత్పుత్రుల తేమసమాచారముల నడిగెను.

౭౪ వసిష్ఠుడు బ్రహ్మతోనిట్లుచెప్పెను. తండ్రీ! నీజెవరితేమమునుఁ గోరుచుంటివో వారలందఱును తేమముగానేయుండిరి. దశరథుడును మీరలు వచ్చినారని తెలుసుకొనినహేతువుచే మిమ్ములను గౌరవించుటకుఁ దనపుత్రులతోఁగూడ నిచటకురాగలడనియె.

బ్రహ్మ॥ అహమేవాఽగమిష్యామి గృహం రాజ్ఞోమహాత్మనః
దేవైస్సహమునేయాహిబ్రూహిబ్రూహిమమాజ్ఞయా॥౮౪

రామోనారాయణ స్సాక్షాత్ మమోపాస్యస్సదాద్విజ
వవం నజ్ఞాయతే పుత్ర త్వయా కిం మమచోచ్యతే॥ ౮౪
సంగోపనీయ్యమస్మాభిః రామతత్త్వం చ సాంప్రతం
వసిష్ఠం ప్రేషయిత్వా తే రాజగేహం గతాస్తతః॥ ౧౦౪

ప్రణనామ మహారాజో బ్రహ్మణం చ సురాంస్తథా
పాదయోః పాతయామాస రామచంద్రంచవేధసః॥ ౧౦౫

రాజానం వర్ధయిత్వా తు రామచాఽంకేన్యవేశయత్
ఏతస్మిన్నంతరే తత్రనారదోఽపి సమాగతః॥

జనకాంకగతం రామందృష్ట్వా వినయసంయుతః
తుష్టావపరయా భక్త్యా మానసేధ్యానమాస్థితః॥౧౦౬-౧౦౭

* జానానందం జ్ఞానగమ్యం జ్ఞానరూపంసనాతనం
కారణం భుక్తిముక్తీనాం నరకార్ణవతారకం॥ ౧౦౮

నారదోపి మహాయోగీ విరక్తానాం శిరోమణిః

పస్పశః బాలంపాణిభ్యాం రక్షావ్యాజేనమస్తకం॥ ౧౦౯

ధాతాఽపి పునరుత్థాయ రక్షార్థం బాలకస్యచ
చతుర్భి ర్వదనైస్తాత తాతతాతేత్యువాచ హ॥ ౧౧౦

౧౫ బ్రహ్మ వసిష్ఠునితో నిట్లనియెను ఓపుతా! నేనే దేవతలతో, గూడ దశరథునిగృహమునకు వచ్చెదనని నాయానతిచే వానితో జెప్పుము.

౧౫-౧౦౫ పుతా! రాముడుసాక్షాన్నారాయణమూర్తియని యెఱుగుదును మఱియు నేను నేవింపవలసినవాడనని నీకుఁదెలియదా! నీవునాకు జెప్పవలయునా! కాని, రామచంద్రతత్త్వమును మనమెప్పుడు వెల్లడిచేయఁగూడదని బ్రహ్మదేవుడు వసిష్ఠునితోఁజెప్పి యమ్మునిని ముందుగా దశరథుని గృహమునకుఁబంపి దేవతలతోగూడ, రాము నిఁజూచుటకు దశరథునిగృహమునకు వచ్చెను.

౧౧౫ మహారాజగు దశరథుడు సంతోషముతో బ్రహ్మదిదేవతలకు నమ స్కరించి బాలుడుగానున్నరామునిచే బ్రహ్మపాదములకు నమ స్కరింపఁజేసెను.

౧౨౫ - ౧౩౫ - ౧౪౫ బ్రహ్మయు, దశరథునాశీర్వదించి రామునిఁదనతొడ యందు గూర్చుండబెట్టుకొని ముద్దులాడుచుండగా నీసమయమున నారముడును నచటకువచ్చి, తనతండ్రియగు బ్రహ్మచే, లాలింపఁ బడుచున్న రామునిఁజూచి సచ్చిదానందమాపుడును, జ్ఞానవేమ్యు డును, సనాతనుడును, భుక్తిముక్తికొరణుడును, నరకోదధారకుడు, నగురామచంద్రుని మనస్సులో పరమశక్తితో ధ్యానించెను.

౧౫౫ దేవర్షి యగు నారముడు వైరాగ్యవంతులలో నుత్తముడయ్యును. రామునిదివ్యసౌందర్యమునుఁజూచి మోహితుడై యెతుకొనవలెనని తలంపుగలిగి రక్షయనెడిమిషచే బాలునిశిరస్సును చేతులతో స్పృశించెను.

౧౬౫ బ్రహ్మదేవుడును తిరిగిలేచి బాలరక్షయనెడిమిషచే నాలుగుముఖ ములచే తాత, తాత, తాత, తాత యనుచు బాలుని దనయొద్దకుఁ దీసికొని ముద్దులాడుచుండెను.

ఏనం చ నిఖిలాదేవాః స్ఫుష్టా తం బాలకం పునః
అహారాఘవతే రూపమిత్యాశ్చర్యం గతాశ్చతే॥
దేవాబ్రహ్మాదయస్స క్వేస్వంస్వంస్థానంగతా శ్చతే॥౧౭-౧౮

భిక్షురూపధరశ్శంభు రాయయా రాఘవాంతికం
దృష్ట్వా శిశుంరాఘవం తం బ్రహ్మానందగతోఽవ్రజత్॥౧౯

ఆశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే
ద్వాదశసర్గ స్సమాప్తః.

౧౭-౧౮ ఇవ్విధముగ బ్రహ్మాదిదేవతలందఱును, బాలకుని స్పృశించి
ముద్దులాడి, రామచంద్రునిరూపమునకాశ్చర్యమునొందుచుఁ
దమతమ స్థానములకేగిరి.

* ౧౯ శివుడు భిక్షురూపముధరించి రామునియొద్దకువచ్చి దివ్యమంగళ
విగ్రహమునుఁజూచి సంతోషించి యతనిగుణములను గొనియాడుచు
గైలాసమునకేగెను.

అశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున

ద్వాదశస్కంధము సమాప్తము.

త్ర యో ద శ స ర్గ పా ర ం భః.

తస్మి న్నాశే నారద స్తు లంకాం గత్వా దశాననం

దృష్ట్వా సన్మానిత స్తేన విశేషాం స్తన్నుదే ౭వదత్ ॥ ౧

కౌసల్యాయాం దశరథా జ్ఞాత స్తే మారకో హరిః

రామనామ్నా రఘో ర్వంశే జాగృహి త్వం దశానన॥

ఇత్యుక్త్వా దేవలోకం తు గతవా న్నారదోమునిః॥ ౨౪

దశాననో ౭థ తం రామం పరీక్షితుమనా ద్రుతం

భిక్షురూపేణ చా గత్య రుదంతం వీక్ష్య రాఘవం

నినింద నారదమునిం స్తావకో ౭న్మతవా నితి॥ ౩-౪

భిక్షురూపం దశాస్యం తం జ్ఞాత్వా రామ స్తదాపునః

స్వమాయయా మోహయితుంలరుద త్ప్రకృతో యథా॥ ౫

తాదృశం బాలకం రామం మత్వా సామాన్యబాలకం

దశాననో ౭థ. గతవా లంకాం మాయావిమోహితః॥ ౬౪

రామరూపేణ భగవా నవతీర్ణ స్సతాం ముదే

ధర్మసంస్థాపనాయేతి మునయో ద్రష్టు మాగతాః

దృష్ట్వాతదద్భుతంరూపంగాయ స్తస్సాస్త్రిశమంయయుః ౭-౮

నరభావందశాస్యస్య స్వపిత్రోస్సుతభావనాం

మునీనాందివ్యరూపంచదశేయత్రాఘు వ్రౌ ౭ప్యభూత్ ౯॥

త్రయోదశస్థ పౌరంధము.

- ౧ శ్రీరామచంద్రమూర్తి జననానంతరము నారదుక, లంకాపురికేగి రావణునిఁజూచి యతనిచే సన్మానింపఁబడి విశేషములేమియని యడుగబడి వానిసంతసమునకై కొన్నివిశేషములనుఁ జెప్పనారంభించెను.
- ౨౪ ఓరావణుడా! శ్రీహరి నిన్నుజంపుటకు రఘువంశమున దశరథునకుఁగౌసల్యయందు రాముడనుపేరుతో జన్మించెను. కాన నీవు జాగ్రత్తగా నుండుమనియెను. ఇవ్విధముగ నారదుడు రావణునితోఁజెప్పి దేవలోకమునకేగెను.
- ౩-౪ అనంతరము రావణుడు శ్రీరామునిఁ బరీక్షించుటకు వెంటనే భిక్షురూపముతో దశరథునిగృహమునకువచ్చి తననుఁజూచి యేడ్చుచున్న యాశిశురూపుడగు రామునిఁజూచి నారదమహర్షి మూలకముగ శ్రద్ధముగవచ్చితిని యనుకొనుచు, స్తోత్రపాఠకుడనియు నన్యత వాదియనియు నారదుని నిందించెను.
- ౫ (వాస్తవికమేమనగా) బాలుడగురాముడు భిక్షురూపముతోరాగా వానిని, రావణుడని తెలిసికొని తనమాయచే వానినిమోహింపఁజేయుటకు సామాన్యశిశువువలె నేడ్చుచుండెను.
- ౬౪ అవ్విధముగ నేడ్చుచున్న బాలకుడగురాముని సామాన్యబాలకునిగఁ దలచి మాయామోహితుడై తన లంకాపట్టణమునకేగెను.
- ౭-౮ భగవంతుడగు శ్రీహరి శిష్టరక్షణమునకై ధర్మస్థాపనమునకై రామరూపముగ నవతరించెనని మునులుతెలిసికొని రామదేవునిఁజూచుటకువచ్చి రామచంద్రుని దివ్యమంగళవిగ్రహరూపమునుఁజూచి రామునిగుణములనుఁ గొనియాడుచు బ్రహ్మానందమునొంది తమ యాశ్రమములకేగిరి.
- ౯ రామచంద్రమూర్తి తనదర్శనమునకువచ్చిన మహారులకుఁ దనదివ్యరూపమునుఁజూపి యానందింపఁజేయుచుఁ దనమాతాపితృవులకుఁ బుత్రభావమునేచూపుచు రావణుడు పరీక్షార్థమై వచ్చినపుడు సామాన్యమానవశిశురూపముఁజూపుచుండెను.

పురస్త్రియ స్సమాగత్య దృష్ట్వా రామం మనోహరం
 శ్లాఘయంత్యోగతా కాశ్చిత్కోసల్యానియతింముహుః ౧౦
 శాయయిత్వా చ డోలాయాం లాలయిత్వా చ కాశ్చన
 రామంశిశుంహస్తతా శ్లోదమానాయయుః స్త్రియః ౧౧

సర్వథా జలసంస్థం స్వం దేవ మంతఃపురస్త్రియాం
 జలేన స్నాపయంతీనాం శ్రమం దృష్ట్వా జహాస సః ౧౨

రామః క్రీడ న్మాతు రంకం గత్వా స్తన్యం పిబం స్తదా
 డి, శబ్దేన చ భ్రాతృణాం స్తన్యం దేహీత్యబోధయాత్ ౧౩

మకర్యా వశగో భూత్వాఽవాఽవే తి రుదితం గజం
 పురారరక్షయో దేవోఽద్యాఽవాఽవేతిరురోద సః ౧౪

స్తన్యపానస్య కాలేఽపి సాపత్నీ మాతృమందిరం
 నయేతి సంజ్ఞాం కృత్వా వైరురోదాఽజసుతాత్మజః ౧౫

ఆశ్చర్యరామాయణేః బాలకాండే త్రయోదశసర్గ

స్స మాప్తః.

౧౦-౧౧ పురస్త్రీలు కొందఱు వచ్చి లోకాభిరాముడగు రామునిఁజూచి
యానందించి కౌసల్యదేవియొక్క పూర్వపుణ్యమునుఁ గొనియా
డఁచు వెళ్ళుచుండిరి. మఱియుఁగొందఱు స్త్రీలు వచ్చి రాముని
నుయ్యలలోఁబడఁడబెట్టి కరతాశశ్వములుచేసి యాడించి సంతో
షించుచు వెళ్ళుచుండిరి.

౧౧ ఎల్లప్పుడను జలమన శయనించెడిదేవుడగు తనను సంతఃపుర
స్త్రీలు జలముచేస్నానమునుఁ జేయించుచుండగా వాఙ్మమనుఁ
జూచి యాశిశురూపముతోనున్న రాముడు నగుచుండెను.

౧౩ రాముడు విలాసముగ నాడుకొనుచు తిరిగి తల్లియొక్క తొడమీదఁ
గూర్చుండి స్తన్యపానమునుఁజేయుచు, తనసోదరులకుఁగూడ స్తన్య
మునీయుమని డో, డో, యని స్పృహను జేయుచుండెను.

౧౪ పూర్వము మొసలిచేఁబట్టుకొనఁబడి కావుకావుమని రోదనముఁ
జేసినగజేంగుని నేదేవుడు రక్షించెనో యాదేవుడగు రాముడు
కావుకావుమని యేడ్చుచుండెను.

౧౫ శిశురూపుడగు రాముడు స్తన్యపానముఁజేయుకాలమునను సవశతల్లి
యింటికేఁ దీసికొనివెళ్ళుమని సంజ్ఞజేసి యేడ్చుచుండెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున, పదమూడవసర్గము

స మాప్తమయ్యెను.

చ తు ర్ద శ స ర్ద ప్తా రం భః.

* కాకో నామ్నా భుశుండ స్తు కదాచి చ్ఛాఽజగామ నః
రామభక్తాగ్రణీ రేత్య రామం తం సదాశశా హ॥ ౧

రామం శమ్కులిహస్తం తం ఖాదంతం చ పునః పునః
తం దృష్ట్వా బాలకం కాక ఇతి సందిగ్ధమానసః
కథ మేష పరం బ్రహ్మ వేదేన పరిగీయతే॥ ౨౪

ఇతి సందిహ్య మనసా రామహస్తా చ్ఛ శమ్కులీం
ఆకృష్య రభసోడ్డినో రామో మాం కిం కరిష్యతి॥ ౩౪

సర్వాత్మా రామచంద్రోఽపి తస్య విజ్ఞాయ మానసం
యత్ర యత్ర భుశుండోఽపి తత్ర తత్ర రఘూద్వహః॥ ౪౪

రామం నిశామ్యకాకోఽపి శమనస్య గృహం గతః
అంతకో రామచంద్రస్య పురతో భాతి దండధృత్॥ ౫౪

* కాకభుశుండోనామ పురా కశ్చనమహర్షిః "హేత్వంత
రేణ కస్యచి న్మహర్షేశ్శాసా త్కాకోఽభవత్" తథాపి
రామభక్తాగ్రణీ రి నేకకల్పేభ్య స్తిష్ఠతీత్యనేక రామావతా
రపారదృశ్యేతి చ వాసిష్ఠరామాయణే దరీదృశ్యతే.

చతుర్థశస్త్ర పారంభము.

* ౧ రామభక్తాగ్రేసరుడగు కాకభుశుండును రామచంద్రునిఁజూచుటకు వచ్చి రాముని సందర్శించెను.

౨-౩౪ బాలుడగురాము డప్పుడెట్లుండెననగా చక్కలము నోటిలోపెట్టు కునిఁబనుచుండెను. చక్కలమునుఁ దినుచుండిన యారామునిఁ గాకభుశుండుడు చూచి యితడెట్లు వేదవేద్యుడగు పరబ్రహ్మమగు నని సందేహము కలిగి, యారాముడు నన్నేమిచేయునోచూచెదనని వానిచేతిలోని చక్కలమును లాగుకొని పైకి యెగిరి పారిపోవుచుం డెను.

౪౪ సర్వాంతర్యామియగు, రామచంద్రుడును కాకభుశుండునిమానస మునుఁదెలుసుకొని, కాకభుశుండుడు పారిపోవుచుండగాఁ దానును వెంటబడించి యదలించుచుండెను.

౫౪ కాకభుశుండుడును తననువెంటబడించుచువచ్చుచున్న రామునిఁజూచి భయపడి యమునిగృహమునకేగెను అచ్చటను రామచంద్రమూర్తి సింహాసనమునంచుండెను. యముడారామునిముంచు దండధరుడై నిల్వబడియుండెను.

౧ * కాకభుశుండుడును పూర్వమొకమహారి యై యుండెను కాని కారణాంతరము చే మఱియొకమహారి చే కాకియగునట్లు శపింపబడెను. ఆకారణమువలన కాకిరూపముతోనుండెను. అట్లయ్యును రామ భక్తిగలవాడును ననేకకల్పములనుండి యున్నవాఁడును, అనేక రామావతారములనుఁ జూచినవాడని వాసిష్ఠరామాయణమునఁ జెప్పబడినది.

శూలినో నగరం గత్వా రామం దృష్ట్వాఽతివేగతః
 ఉత్పాత తత శోచ్యధ్వం స్వర్గలోకాయ వాయసః॥
 తత్రఽచా గ్రేహి గచ్ఛంతం బాలకం సదదశః సః॥
 సత్యలోకం మనశ్చక్రే గంతుం కాకో భుషుండకః
 తత్ర గత్వా శిశుం రామ మజపార్శ్వే దదశః సః॥ ౬-౭-౮
 స్వయం తు పర్వతాకారో దీర్ఘ తుంఙో భయానకః
 తదా రామో మహాతేజః తాక్ష్యం సస్మారవాహనం॥ ౯

స్మరణా ద్రామదేవస్య సంప్రాప్తో వినతాసుతః

ఖగాధిపం సమారుహ్య రామో ధావతి వాయసం॥ ౧౦

గరుడేన పునః కాకః పాతితః పృథివీతలే

భుషుండోఽపి భయావిప్ల స్తోతుం సముపచక్రమే॥ ౧౧

నమ ఆద్యాయ బీజాయ శుదాయ పురుషాయ తే
 దర్శనార్థం మహిమ్నస్తే శక్ష్మల్యాకరణంకృతం॥ ౧౨
 అహో భాగ్యం హి మే భూరి పాదస్పర్శో హి తే కిల
 ముచ్యతాం ముచ్యతాం రామ దీనోఽహం కరుణానిధే
 ఇతి విజ్ఞాపితో రామః భుషుండం ముముచే ప్రభుః॥ ౧౩౪

ఆశ్చర్యరాయయణే చతుర్దశసర్గ స్సమాప్తః

౬-౩-౮ అక్కడనుండి కాకభుశుండుడు కైలాసమునకు వెళ్ళుచుండగా నచ్చటను రాముడుండెను. అక్కడనుండి పైభాగమున స్వర్గమున కేగెను. అచ్చటను తనకు ముందుభాగమున నడచుచున్న రామునిఁ జూచి దిగ్భ్రమముజెంది సత్యలోకమునకు వెళ్ళగా. నా లోకమునందు బ్రహ్మదేవునిపార్శ్వమున రాముడు కన్పడెను

౯ అప్పుడు కాకభుశుండుడు పర్వతాకౌరమునుధరించి పొడుగైన ముక్కుగలిగి భయంకరాకారుడై పరుగిడుచుండగా మహాలేజన్ముగల రాముడును తనవాహనమగు గరుడుని స్మరించెను.

౧౦ గరుడుడు రామునిస్మరణమత్రము చేతరాగా గరుడునెక్కిరాముడు కాకభుశుండుని జెంబడించెను గరుడుడు కాకభుశుండునిఁ దన పాదములతోఁ దన్నిపడవేయగా కాకభుశుండుడప్పుడు భయమంది రామచంద్రుని స్తోత్రముచేసెను.

౧౧ ఓరామచంద్రప్రభూ! నీవు సమస్తజగత్కారణభూతుండవనియు పరమపురుషుడవనియు లోకములకొదిభూతుడవనియు నిష్కలంకుడవనియు నెఱిగితిని-అట్టి నీకు నమస్కారము. నీమహిమనుఁజూడ గలందులకు నీచేతిలోనిచక్కలమును నేను లాగుకొని పరుగిడితిని.

౧౨-౧౩ ఓహో! నీపాదస్పర్శము నాకయ్యెను. ఏమి నాభాగ్యము. రామప్రభో! నేను దీనుడను నీవుకరుణానిధివి నాతప్పును మన్నించి నన్ను విడిచిపెట్టుము విడిచిపెట్టుము, అని కాకభుశుండుడు తననుఁ బూర్ణింపగా రాముడు కడఁగించి తనభక్తుడగు కాకభుశుండుని విడిచెను.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమునఁ బూర్వభాగమున పదు నాల్గవస్తకము ముగిసెను.

పంచదశసర్గప్రారంభః

రాజా దశరథో రామం శ్యామనుందరవిగ్రహం
 పాదయో స్వర్నకటకం దధానం మణినూపురం॥ ౧
 కంఠాధరణసంయుక్తం ముక్తాహారవిరాజితం
 కరయో ర్వలయద్వంద్వం దధానం చాఽంశదేభుజే॥ ౨
 తథా వ్యాఘ్రనఖం చోరఃస్థలేస్వర్ణపరిష్కృతం
 గజముక్తాం చ నాసాయాం కర్ణయోః కుండలే శుభే॥ ౩
 అలక్తై రావృతముఖం బిందునా చాఽంజనేన చ
 ఈదృశంబాలకం చాఽంకే నివేశ్యాఽనందవాంస్థితః॥ ౪
 ఏతస్మిన్నంతరే దేవగంధర్వస్తు సమాగతః
 స్త్రియోదశరథస్యాఽసి స్వస్వపుత్ర సమన్వితాః
 తేన గానం కారయిత్వా ముముచు స్సకలాస్తదా॥ ౫
 కించిత్కాలం తు గంధర్వాః గానం కృత్వా దివం పునః
 గంతుకామోఽభవత్తే చ బాలకా రురుదుర్ముహూః॥ ౬
 తదా తం కైకయీ క్రుద్ధా వాక్యమేతదువాచ సా
 బాలకా న్మోహయిత్వా నః కుత్ర యాస్యసి కైతవ॥
 ఇంద్రోఽస్మాకం గృహే గాతుం త్వాం నిషేధ్యతినోకదా
 తథాకుర్యాద్యది మదా త్పీడితోఽథః పతిష్యతి॥
 అథసా బాల మానీయ ప్రక్షిప్య నృపతేః పురః
 బాణేపత్రం సమావేప్య చేంద్రలోకం చ ప్రేషయ॥
 గంధర్వోఽత్రయథా తిష్ఠేత్ తథా కుర్యాచ్చ వృత్రహ॥

పంచదశస్కంధ పారాభము.

౧-౨-౩-రపాదములయందు బంగారపుకడిముములును, మణులకజ్జెలును, కంఠమునందు ముత్యాలహారములు చేతులయందు గంకణములు, బాహువులయందు బుజబందులు, నక్షస్థలమునందు బంగారపుపులిగోరు, ముక్కున మంచిపెద్దముత్యము, కర్ణములయందు గుండలములు, ముఖమున ముంగురులు, కస్తూరీత్రులకమును, ఈ మొలగునాభరణములచే నొప్పుచు దివ్యమంగళవిగ్రహము గలిగియున్న రామునిఁ దన తొడమీద గూర్చుండబెట్టుకొని యొకదినమున దశరథుడు సంతోషముతో నుండెను.

౫h అట్టిసమయమున నింద్రలోకమున గానము చేయు నొకగంధర్వుడు దశరథునిగృహమునకురాగా దశరథపత్నులుమువ్వులును తమపుత్రులతో గూడినవారలై యాదేవగంధర్వునిచే సంగీతమును బాడించి యందఱును సంతోషించిరి

౬౪ అనంతరము దేవగంధర్వుడు కొంతకాలము సంగీతమును బాడి వెళ్ళి బోవగా బాలురు, సంగీతమును జాలించిన కారణముచే నేడ్వ నారంభించిరి.

౭-౮-౯-౧౦ అప్పుడు కైకేయి కోపించినదై దేవగంధర్వునితో నిట్లుపలికెను; ఓధూర్తుడా! మాపిల్లలను నీసంగీతముచే మోహింపజేసి, యెచ్చటకువెళ్ళెదవు, మీప్రభుఁగు దేవేంద్రుడైనను మాగృహమునందు నీవుగానముచేయుటకు యెప్పుడును నడ్డుపెట్టడు- ఒకవేళ మదముచే నతఁడు నిషేధించినచో నధఃపతితుఁడు కాగలడని దేవగంధర్వునితో కైకేయిచెప్పి అనంతరము ధనుర్భాణములనుఁ దెచ్చి దశరథునిముందుంచి, యోనాథా! దేవేంద్రుడీగంధర్వునిచటనుండునట్లు చేయవలసినదిగా నొకయుత్తరమునువ్రాసి, బాణమునకుఁ జుట్టి యిందునిసమీపమునకుఁబంపుము (ఈవిధముగ కైకేయి దశరథునితోజెప్పెను.)

వాక్యం రాజ్ఞ్య స్సమాశ్రిత్య తథా చక్రే చ తద్వశః
 శక్రస్యచ పపాతాఽగ్రే సురాణాంపశ్యతాం చ నః
 బాణాక్షరం విలోక్యాఽశు దూత మప్రేషయ చ్చ సః॥౧౧౫

అయోధ్యా మాగతో రాజ్ఞా ప్రాహ దూతో శచీపతేః॥౧౧౬
 సర్వేత్వదీయ్యాగంధర్వా దేవా శ్చాఽపి మహాప్రభో
 యదివాఽజ్ఞా భవే ద్రాజన్ ద్వారపాలా భవేమహి
 ఇతి త్వయా వదేత్యద్య ప్రేషయామాస మాల పునః॥౧౧౭

ఇత్యుక్త్వా దేవదూతోఽపి దివం గత్వాఽవదచ్ఛ తం
 బాలశాన్తాలయ న్నాస్తే గంధర్వ స్తు తదాజ్ఞయా॥౧౧౮

అథ క్రీడంతి తే సర్వే మాతృభిః పరిరక్షితాః
 శ్రీరామో బాలరూపేణ భ్రాతృభి స్సహ సుందరః
 జానుభ్యాం సహపాణిభ్యాం ప్రాంగణే విచచారహ॥౧౧౯-౧౨౦

రత్నస్తంభేషు మత్వా స్వం ద్వితీయం ప్రతిబింబితం
 తస్యాఽననే స్వం సంయోజ్య చోచ్చైః కూజతిరాఘవః॥౧౨౧

జలపాత్రే రాఘవ స్తు చంద్రబింబం విలోక్యసః
 గ్రహణే తన్య మాస్తం తు జలే చ కురుతే ప్రభుః॥ ౧౨౨

౧౧౫ దశరథుడు కైకేయియొక్క వాక్యమును విని యవ్విధముగ పత్రికనువ్రాసి బాణమునగట్టి యాబాణమునువిడువగా నాబాణమువెళ్ళి యింద్రునిసమీపమున దేవతలు చూచుచుండగఁ బడెను. ఇంద్రుడును బాణమునకుఁజుట్టబడిన పత్రికలోని సమాచారమునుజూచి వెంటనే దూతను దశరథుని సమీపమునకుఁబంపెను.

౧౧౬-౧౩౪ దేవేంద్రునిదూతయును శిశువుగా నయోధ్యకువచ్చి దశరథునితో దేవేంద్రునివాక్యములను జెప్పెను. ఓరాజా! దేవతలు గంధర్వులు మేమందరము నీపరిచారికులము నీయాజ్ఞయెనచో ద్వారపాలకులుగకూడ నుండెదమనియు దేవగంధర్వుని నిచ్చటనేయుంచుకొనుమనియు మాదేవేంద్రుడు మీతోజెప్పవని నన్నుబంపెను. (అని దేవదూత దశరథునితోఁజెప్పెను)

౧౩౫ ఇవ్విధముగ దేవదూత దశరథునితోజెప్పి స్వర్గమునకుజెళ్ళి యావద్వృత్తాంతమును దేవేంద్రునితో జెప్పెను. ఇంద్రునియాజ్ఞా ప్రకారము దేవగంధర్వుఁడును గానముచేయుచు బాలకులనుసంతోషపెట్టుచు దశరథుని గృహమునందే యుండెను.

౧౩౬-౧౬౬ అనంతరము బాలలందఱు తమకల్లులచే రక్షింపఁబడుచు నాడుకొనుచుండిరి. సుందరుడైన శ్రీరాముడు బాలరూపముతోఁదనసోదకులతోఁగూడ మోకాళ్ళతో పొక్కుచుఁ జేతులతో దేకుచు ముంగిలి నుందు విహరించుచుండెను.

౧౩౭ రాముడు రత్నవికౌరమైన స్తంభములయందుఁదన ప్రతిబింబమునఁ జూచి యాప్రతిబింబమునందు ముఖమునుంచి ఓగరగా కేకవేయుచుండెను.

౧౩౮ శ్రీరాముడు జలపాత్రయందుఁ బ్రతిఫలించిన చంద్రబింబమునుఁ జూచి దానినిఁబట్టుకొనుటకుఁ దనహస్తమును నీటిలో బెట్టుచుండెను.

పంజరస్థం శుకం దృష్ట్వా కరుతే తత్ర తర్జనీం

సారికా యత్ర రణతి కర్ణం దత్త్వాశ్రుణోతి సః॥ ౧౯

రామచంద్రం తు కౌసల్యా చాలనం శిక్షతే ముహుః

రామస్య దక్షిణం బాహుం పాణినా గృహ్య భామినీ॥ ౨౦

మాతృపాణి సమాలంబ్య మందమందంచ చాల స ॥ ౨౦౪

కౌసల్యా తస్య రామస్య దంతపంక్తిం నిరీక్ష్య సా
కుండముక్తానమాకా గాంజిహ్వం బంధూకసన్నిభాం॥ ౨౦౪

ఓష్ఠం సిందూరసంకాశం కపతా చేద్రనీలభా

తిలకం మృగనాభస్య ముఖే వీక్ష్యముమోద సా॥ ౨౦౫

లక్ష్మణో రామచంద్రేణ శక్రఘ్నో భరతేన చ

ద్వంద్వీభూయ చరతౌ తౌ పాయసాంశానుసారతః॥ ౨౦౬

ఇద్రనీలనిభోరామః చిక్రీడే బాలకై స్సహ

కందుకం చ కరే గృహ్య వీధీం వీధీం చ సంచరన్

ఉచ్ఛాల్య కందుకం ప్రోచ్చైః బిభర్తిస్మ స్వపాణినా

దూరే నిక్షిప్య వేగేన పతతం ధావతి ద్రుతం

గృహీత్వా కందుకం వేగాత్ శీఘ్రం రామాయ చార్పయన్

కోలాహలం తు బాలానాం శ్రుణ్వతి జనతా స్తదా

౨౦-౨౧-౨౨౪

క్రీడిత్వా నగరే బాలాః పునరాయాన్తి బాలకాః

తదా బాలా శ్చ తే సర్వే ప్రాత రుత్థాయ వై పునః

రామస్యనికటే సర్వే సమాయాతి స్మ నిత్యశః॥ ౨౦౭-౨౦౮

౧౯ పంజరములోనున్న చిలుకనుఁజూచి రాముడు యాపంజరములోఁ దనవేల్చినిఁ బెట్టుచుండెను. గోరింక, మధురముగ ధ్వనిచేయుగాఁ జేవినుంచి రాముడు వినుచుండెను.

౨౦ కౌసల్య, రామునికుడిచేతినిఁ దనహస్తముచే గ్రహించి నడకను మాటిమాటికి నేర్పుచుండెను.

౨౦౪ రాముడును తనతల్లిచేతి నాధారముగాఁ జేసికొని మెల్లమెల్లగ నడచుచుండెను.

౨౧-౨౨ మల్లెమొగ్గలవలెను ముత్యములవలెను నొప్పుచున్న రాముని దంతపంక్తిని, బంధూకపుష్పములవలె నెఱ్ఱగానున్న రామునినాలుకను, గంగసిందూరముతో సమానముగానున్న పెదవిని, ఇంద్రనీలముతో సమానమైనకాంతిగలిగియున్న చెక్కిళ్ళను, రాముని ముఖమునందలి కస్తూరీతిలకమును కౌసల్య చూచి యానందము నొందుచుండెను.

౨౩౪ లక్ష్మణుడు రామునితోడను శత్రుఘ్నుడు భరతునితోడను పాయసాంశానుసారముగ జంటలుగా సంచరించుచుండిరి.

౨౪-౨౫-౨౬౪ ఇంద్రనీలమణితో సమానమైన యాకారముగల రామచంద్రమూర్తి, బాలురతోఁగూడ నాడుకొనుచుండెను. బంతినిఁ దనచేతితోఁబట్టుకొని ప్రశీవీధినిసంచరించుచు బంతిని నొకప్పుడు పైకియెగఱవేసి తనచేతితో దానినిఁబట్టుకొనుచు నొకప్పుడుబంతిని దూరముగావిడిచి క్రిందపడుచున్న బంతినిఁబట్టుకొనుటకుఁ దానుగూడ వేగముగఁబరుగిడుచునుండెను. మఱియుఁరామునిచే నెగఱవేయబడినబంతిని బాలురు పట్టుకొనివచ్చి రామునకిచ్చుచుండిరి. ఈబాలురకోలాహలమును పురవాసులువినుచు నానందించుచుండిరి.

౨౭-౨౮ ఈప్రకారముగఁ బ్రతిదినమున, రాముడు మొదలగుబాలురు, ఇతరబాలురతోఁగూడ నాడుకొనుటకునెల్లి తిరిగివచ్చుచుండిరి. ఇతరబాలురందఱును ప్రాతఃకాలముననే లేచి రామునిసమీపమునకు వచ్చుచుండిరి. (ఇవిధముగ బాలకీడలలో రామామలుండిరి.)

ఉపనీతావస్థితేన గురోరాశ్రమవాసినః

అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యాశ్చత్వారో రాఘవాదయః

* చతుర్దశను విద్యాసుకుశలాశ్శీఘ్రకాలతః

స్నాతకవ్రతకర్మాపితే సర్వే చక్ర రంజనా॥ ౨౯-౩౦

ఇత్యాశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే పూర్వభాగే

పంచదశసర్గ స్సమాప్తః

శ్లో॥ మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయగుణాత్మనే, చక్రవర్తినూజాయ
సార్వభౌమాయ మంగళం॥

శ్రీవణపఠనకృతాం సన్మంగళానిభవంతు.

శ్రీరామచంద్రచరణకమలసేనాతత్పరేణ విశ్వామిత్ర

గోత్రజేన రామాయణతీర్థత్యాదిబిరుదాంకితేన

లక్కావర్ణులవేంకటకృష్ణశాస్త్రిణా సంగ్ర

ధితే ఆశ్చర్యరామాయణే బాలకాండే

ప్రథమభాగ స్సమాప్తః.

శ్రీ రామార్పణమస్తు.

* చతుర్దశవిద్యాస్వరూపమాహ మనుః-పురాణన్యాయ
మీమాంసా ధర్మశాస్త్రాంగమిశితా। వేదాఃస్థానాని విద్యా
నాం ధర్మస్యచచతుర్దశ॥ ఆయుర్వేదంధనుర్వేదం గాంధర్వం
చాఽర్థశాస్త్రం। మిళిత్యాష్టాదశాఽభూవ నివిద్యా ఇతివదం
తి చ॥ ఉపపురాణాని పురాణేష్వంతర్గతాని, పూర్వమీ
మాంసా, మీమాంసాంతర్గతా, వేదాంతశాస్త్రమహాభార
తరామాయణాదికం సాంఖ్యపాతంజల్యాదికంచభిన్నమార్గతః
పురుషార్థసాధకత్వాద్ధర్మశాస్త్రేష్వంతర్భావ ఇతిజ్ఞేయః.

* ౨౯-౩౦౪ అనంతరము రాముడు మొదలగుబాలురు క్రమముగా వృద్ధి నొందిరి. పిమ్మట వసిష్ఠునిచే నుపనయనములు చేయింపఁబడినవారై గురుకులవాసముచేసి బ్రహ్మచర్యమును యథావిధిగ జరుపుచుఁ బను నాలుగువిద్యలయందుఁ గొలదికాలములోనే పాండిత్యమును సంపాదించి న్నాతకవ్రతమును (అనగా విద్యాసమాప్తివ్రతమును) జేసికొని గృహమునకు వచ్చిరి.

ఆశ్చర్యరామాయణమున బాలకాండమున పూర్వభాగమున

పగునైదవసర్గ ముగిసెను.

మొదటి భాగము—సంపూర్ణము.

~~~~~

పమనాలుగువిద్యల స్వరూపమును మనువు వివరించెను. పురాణములు. న్యాయశాస్త్రము, మీమాంసాశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము శేదములు (4) వేదాంగములు (6) మొత్తముపమనాలుగు విద్యలని చెప్పబడినవి. ఆయుర్వేదము ధనుర్వేదము, గాంధర్వము అర్థశాస్త్రము, కలిసి పమనైదిమిది విద్యలని. చెప్పఁబడెను. ఇతరములైనవి వీనిలోనే యంతర్భూతములు (ఎట్లన) ఉప పురాణములు పురాణములలోను, పూర్వమీమాంస, మీమాంసాశాస్త్రములోను, మహాభారతముగామాయణము సాంఖ్యము పాతంబలి మొదలగునన్నియు వేత్తెలు మార్గములలో పురుషార్థసాధకములై నందున ధర్మశాస్త్రాంతర్భూతములని యెఱుగనగు.

306

పే.	పు.	త.	బ.
4	9	శ్రీరామరామేతి	శ్రీరామరామరామేతి
6	10	తాత్	తాన్
6	14	తత్వ	తత్వ
14	16	తత్వ	తత్వ
15	19	విస్తృత	విస్తృత
17	1 మొదట	ఆ రామకథయనియుండవలెను	
18	4	రామాణం	రామాయణం
22	2	ణికీ	ణికా
23	14	హ	హ
23	15	నుక	మక
24	12	మనం	మనుం
26	10	పురాణే	వాయుపురాణే
27	21	సంజా	సంజా
33	16	సాధా	సావధా
34	6 మొదట	వసిష్ఠః అనియుండవలెను	
„	„	ధానం	ధానం
35	6	మనునొకా	మనువైకా
37	18	మత్స్య	మత్స్య
40	14	సద్య	సద్య
42	15	బలాత్కృత్య	బలాత్కృతవాన్
43	23	నాబ్రదే	నాప్రదే
44	పేజీలో	కామాలుతప్పు పడినవి	

45	10	జెప్ప	జెప్ప
51	11	ఏవృధువలన	ఏవృధువువలన
53	8	నీతితో	నీతితో
„	10	లమ	లము
54	1	మి	మ
55	10	లోప	లోపల
58	8	న్నపః	న్నపః
„	14	సమా	స్సమా
60	9	సంధా	సంధా
61	18	వులన	వలన
62	12	మాధా	మాంధా
63	21	తజస్సు	తేజస్సు
64	14	స్సౌభరిః	స్సౌభరిః
„	21	విషుపురాణే	విషుపురాణే
65	21	మత్య	మత్య
68	1	నీయ్య	నీయ
70	9	మేంతరాత్మా;	మేంతరాత్మా
„	10	అమృ	ఆమృ
78	10	తద్ధాహి	తద్ధాహి
	11	మమూర	మయూర
82	18	పురాణే	పురాణే
83	8	సంతుష్ట	సంతుష్ట
84	4	పుత్ర	పుత్ర
85	5	డండిన	డుండిన

86	14	శృత	శృత
87	12	చండాలు	చండాల
91	2	నంవత్స	నంవత్స
	16	వైష్ణవుల	వైష్ణవుల
	24	ఆ	ఆ
93	7	బాహుకని	బాహుకుని
94	3	వాజ	వాజి
	7	అనీయతాం	అనీయతాం
	10	షషి	షషి
	15	అనీయ	అనీయ
97	24	దపము	తపము
100	8	నోత్రాభ్యాం	నోత్రాభ్యాం
	16	శృతసేన	శృతసేన
102	15	త్తమః	త్తమం
104	17	శ్చరా	శ్చర్యరా
	17	స్సమాప్తేః	స్సమాప్తేః
107	3	పాన	పాలన
109	14	స్వగృహ	స్వగృహ
109	19	వసిష	వసిష
112	2	పరివృత్తో	పరివృత్తో
	5	రావణే	రావణో
113	14	మిత్రభావ	మిత్రభావ
	14	తనర్య	తనభార్య

117	14	బిలుడను	బిలుడును
	20	మంతిని	యంతిని
119	4	ఆనిజయ	ఆనియ
	19	విష్ణు	విష్ణు
120	10	వైశాఖ	వైశాఖ
	15	దిలీపస్తత్సు	దిలీపస్తత్సు
121	19	సుదర్శనుడు	సుదర్శనుడు
122	10	పూర్వ	ఉర్వ
124	3	శ్వత్వా	శ్రుత్వా
127	17	స్నాత	స్నాత
128	3	వినిర్గతః	వినిర్గతః
	8	తత్	ఆర
	16	శ్వత్వా	శ్రుత్వా
130	15	పుణ	పురాణ
130	18	నేన	వచనేన
132	8	గురోరే	గురోరే
134	శ్లో 87½	తరువాత	86½ శ్లోకముండవలెను
139	6	నావికా	నౌకా
	18	నావికా	నౌకా
143	15	అసమ	ఆసమ
	21	వభూ	వభూ
144	10	కారయత్వా	కారయిత్వా
145	21	తుమ్యు	త్యుము
146	3	త్పదాన్	త్పదః

	15	రామో	రామః
151	14	సహిత	సహిత
152	13	కోదా	కోదా
154	8	గృహ్ని	గృహ్ని
155	12	స్సవ	స్సంప
157	11	శక్తి	శక్తి
167	14	తోషే	తోషి
167	21	అయో	అయో
168	1	శృత్వా	శ్రుత్వా
177	7	త్స	త్స
178	6	నుఖం	సుఖం
179	12	(జూపిరి) తరువాత అనగా అనే బ్రాహ్మణులైన చదువవలెను	
	14	హా	హా
180	17	శ్వ	శ్రు
182	11	సమా	స్సమా
184	2	యాం॥శత్రు	యాశ్శత్రు॥ం
	3	ఆ	అ
185	9	హా	హా
187	6	స్పష్టి	స్పష్టి
187	10	శాఫ	శాప
189	7	దు	దు
	21	లంఱు	లందఱు
204	14	అపిచ	అపిచ
208	19	ణీయ్యం	ణీయం

209	25	విఫ	నఫ
210	12	అష	అష
212	6	నుజా	నుజా
216	10	శృంగ	శృంగ
219	18	నూచిం	నూచిం
220		నృప	నృపః
	14	అంత	అంతః
222	15	శృ	శృ
223	20	శృ	శృ
224	12	శృ	శృ
	19	త్వ	త్వి
225	16	శృ	శృ
226	8	య్యా	యా
228	18	శక్త	శక్త
232	4	శ్చ	శ్చ
233	10	కారమ	కారణ
	17	యొద	యొద
236	9	రాధీనచ	రాధీచ
	19	శ్శ	శ్శ
237	1	నేన	నేను
241	2	బంధ	బంధు
249	13	స్యగా	స్యముగా
250	4	రర	రర
	15	య్యః	య్యః

253	19	కిషటము	కిషము
255	26	నైబ్ నుత్కృ	నైబ్ నుత్కృష్ట
272	12	మారా	మార
	10	రామేణ	రామః
174	3	బారః	బారః
176	5	నిధి నీయ్య	నిధి నీయ
191	1	దుశ	దుడు
194	15	ష	ష
195	29	ష	ష
301	16	బాల	బాలు
302	5	స	సః
	10	త	తు

epitoma

8

మవసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA 104 B.118
పుస్తకం పేరు	కాసింబీ రామాయణం
తారీఖు	25-10-24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	361
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	B,306,8,D
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Kasimbi
పేజీలు విడదీసినది	Kasimbi
స్కాన్ చేసినది	K Davelu
పరీక్ష చేసినది	RAMYA
పేజీలు పరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చేయబడినది	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good